

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

На правах рукопису

КАПЛЮЧЕНКО Тетяна Вікторівна

УДК 341.171.009.4:061.1

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ
НА ВНУТРІШНЬОМУ СПОЖИВЧОМУ РИНКУ
НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ЄС**

Спеціальність: 12.00.11 – міжнародне право

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник:

ВАСИЛЕНКО Микола Дмитрович,
доктор юридичних наук, професор

Одеса–2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОЖИВЧОГО РИНКУ ЄС ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ	
1.1. Основні засади правового регулювання внутрішнього ринку ЄС: сучасне переосмислення ЄС.....	15
1.2. Інтеграційний характер правової природи внутрішнього споживчого ринку ЄС.....	38
1.3. Регулювання та захист внутрішнього споживчого ринку ЄС.....	49
1.4. Підходи до гармонізації технічних стандартів у ЄС.....	68
Висновки до розділу 1.....	85
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ РІВЕНЬ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ НА ВНУТРІШНЬОМУ СПОЖИВЧОМУ РИНКУ НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ В ЄС	
2.1. Система єдиних вимог з безпеки до продукції та процедур оцінки відповідності в ЄС.....	88
2.2. Ринковий нагляд як складова системи вимог щодо безпеки продукції та процедур оцінки відповідності в ЄС.....	111
2.2.1. Законодавчі засади нагляду на споживчому ринку ЄС та судова практика	114
2.2.2. Організаційні основи нагляду на споживчому ринку ЄС.....	127
2.2.3. Особливості здійснення та методика нагляду на споживчому ринку ЄС.....	136
Висновки до розділу 2.....	148

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА РИНКОВОГО НАГЛЯДУ НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....	151
3.1. Сучасний стан реформування сфери технічного регулювання в Україні.....	151
3.2. Основні напрямки удосконалення ринкового нагляду на споживчому ринку в галузі технічного регулювання.....	162
Висновки до розділу 3.....	190
ВИСНОВКИ.....	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	198

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ	Верховна Рада України
ВС	Валютний союз
ГАТТ	Генеральна угода з тарифів і торгівлі
ГМО	Генно-модифіковані організми
ГОСТ	Государственный общесоюзный стандарт
ДАЄСУ	Договір про асоціацію
ДЄЕСп	Договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства
ДЄС	Договір про Європейський Союз
ДЄСП	Договір про заснування Європейської Спільноти
ДСТУ	Державні стандарти України
ДФЄС	Договір про функціонування Європейського Союзу
ЕС	Економічний союз
ЄА	Європейська співпраця з акредитації
ЄЕС	Європейське економічне співтовариство
ЄЄА	Єдиний Європейський Акт
ЕК	Європейська Комісія
ЄС	Європейський Союз
ЄСП	Європейський Суд Правосуддя
ЗВТ	Зона вільної торгівлі
ІКТ	Інформаційно-комунікативні технології
КЄС	Комісія Європейських Співтовариств
КК	Контрольна комісія
КМУ	Кабінет Міністрів України
МОН	Міністерство освіти і науки
МС	Митний союз
МЦПД	Міжнародний центр перспективних досліджень
НААУ	Національне агентство з акредитації України
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ПВЗВТ	Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
ПДВ	Податок на додану вартість
ПС	Політичний союз
СНД	Співдружність Незалежних Держав
СОТ	Світова Організація Торгівлі
СР	Спільний ринок
США	Сполучені Штати Америки
ТБТ	технічні бар'єри в торгівлі
УАС	Українська асоціація споживачів
УПС	Угода про партнерство та співробітництво
ЮНКТАД	Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations conference on trade and development)
АСАА	Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Agreement on conformity assessment and acceptance of industrial products)

CEN	Європейський комітет із стандартизації (European Committee for Standardisation)
Cenelec	Європейський комітет з питань електротехнічної стандартизації (European Committee for Electrotechnical Standardization)
CPR	Регламент продуктів будівництва (Construction Products Regulation)
eMARS	Основна система повідомлень про аварії (Major Accident Reporting System)
EFTA	Європейська асоціація вільної торгівлі (European Free Trade Association)
ETSI	Європейський інститут телекомунікаційних стандартів (European Telecommunications Standards Institute)
IM	Внутрішній ринок (Internal market)
ICPSC	Міжнародна рада щодо безпеки споживчої продукції (International Consumer Product Safety Caucus)
ICSMS	Інформаційні та комунікаційні системи з нагляду за ринком (Information and Communication System on Market Surveillance)
ISO	Міжнародна організація із стандартизації (International Standard Organisation)
JIS	Спільна ініціатива із стандартизації (Joint Initiative on Standardisation)
MRA	Угода про взаємне визнання (Mutual Recognition Agreements)
NANDO	Новий підхід з регулювання та розкриття інформації (New approach Notified and Designated Organizations)
OECP	Організації економічного співробітництва і розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OIML	Міжнародна організація із законодавчої метрології (International Organization of Legal Metrology)
PROSAFE	Європейський форум із забезпечення безпеки продукції (Product Safety Forum of Europe)
RAPEX	Система швидкого оповіщення для небезпечних непродовольчих товарів (The Rapid Alert System for dangerous non-food products)
SANCO	Генеральний директорат у справах захисту здоров'я споживачів (Directorate-General for Health and Consumers)
TRIS	Інформаційна система з технічного регулювання (Technical Regulation Information System)
WELMEC	Європейське співробітництво в галузі законодавчої метрології (European Cooperation in Legal Metrology)

ВСТУП

Актуальність теми. Європейський вибір є сталим вектором державної політики та руху громадянського суспільства у напрямі повноправного членства України в Європейському Союзі (ЄС). Становлення європейської правової держави ґрунтується на правах людини, ефективні реалізація та захист яких є віддзеркаленням вказаного вектору розвитку. Євроцентрічні соціально-економічні та політико-правові зміни призводять до потреби особливого рівня захищеності прав спеціальних суб'єктів, таких, як споживачі.

Підтвердженням посиленої уваги до захисту прав споживачів з боку ЄС виступає ст. 169 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), яка передбачає, що з метою сприяння інтересам споживачів і забезпечення високого рівня захисту споживачів ЄС повинен сприяти захисту здоров'я, безпеки та економічним інтересам споживачів, а також розвитку їх права на інформацію, освіту та самоорганізацію для захисту своїх інтересів; і для досягнення цих цілей у контексті створення цілісного внутрішнього ринку органи ЄС уповноважені вживати заходів щодо зближення національних законодавств. На сучасному етапі ринковий нагляд в ЄС на внутрішньому споживчому ринку непродовольчих товарів наповнюється новим змістом, зумовленим, з одного боку – глобальним характером розвитку цього регіонального інтеграційного об'єднання за ступенем свого поширення (кількість угод, охоплених країн, регіонів, сфер регулювання), з іншого – появою нових нормативних актів, що регламентують зазначену сферу як всередині внутрішнього споживчого ринку, так і виконання функції гнучкого та селективного інструменту доступу до внутрішнього ринку ЄС з боку третіх країн з різними рівнями соціально-економічного розвитку.

У контексті адаптації законодавства України до права ЄС у сфері ринкового нагляду на споживчому ринку слід відзначити, що останнім часом національна нормативно-правова база у цій сфері зазнає постійних змін:

прийняті та запроваджені Закони України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про ринковий нагляд та контроль нехарчової продукції», «Про стандартизацію», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». Максимальне наближення законодавства України у сфері технічного регулювання до норм ЄС виступає однією із сфер адаптації вітчизняного законодавства до права ЄС (глава 3 «Технічні бар'єри в торгівлі» (статті 53-58) розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), що зумовить модернізацію торговельних відносин та економічного розвитку України та сприятиме безболісному входженню на внутрішній ринок західних сусідів.

Практика регулювання економічної діяльності у країнах ЄС свідчить про досить жорстке використання нетарифних обмежень, серед яких вагоме місце належить технічним бар'єрам у торгівлі. Ці обмеження зумовлені вимогами щодо безпечності продукції на внутрішньому споживчому ринку ЄС, яка досягається завдяки функціонуванню комплексної системи технічного регулювання. Країни ЄС ефективно впроваджують стандарти безпеки та якості товарів і послуг, що є показниками добробуту населення. Всебічно реалізується програма захисту споживчого ринку ЄС, зокрема, шляхом здійснення нагляду за ринком у сфері споживчих товарів і послуг. Нагляд за ринком є вагомою складовою втілення політики ЄС у сфері захисту прав споживачів та водночас чинником еволюції внутрішнього ринку Європейського Союзу, саме тому він має стати темою спеціального наукового аналізу в Україні, зважаючи на процеси її європейської інтеграції.

Для усунення існуючих технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та країнами-членами ЄС життєво необхідною вбачається максимальна уніфікація вітчизняних вимог до продукції й умов її ринкового обігу із відповідними нормами актів ЄС. Основою нової системи технічного регулювання в Україні вже є запроваджені у ЄС «Глобальний підхід» щодо оцінки відповідності й «Новий підхід» стосовно технічної гармонізації і стандартизації.

Реформуванню технічного регулювання в Україні загалом або окремих його складових, у різних галузях технічних, економічних і правових наук присвячена низка дисертацій українських науковців, серед яких Л.М. Віткін «Наукові засади створення системи технічного регулювання в умовах членства України в СОТ та інтеграції до ЄС» (Київ, 2011), В.Ю. Волков «Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації та сертифікації в Україні» (Одеса, 2013), І.А. Гамбург «Правове забезпечення технічного регулювання у сфері господарювання» (Київ, 2014), С.М. Орехов «Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації, якості продукції, метрології і сертифікації» (Київ, 2011), К.Б. Починок «Адміністративно-правове забезпечення стандартизації та сертифікації в Україні» (Ірпінь, 2012), Д.І. Сакоян «Правове регулювання стандартизації в промисловості» (Київ, 2011). та ін. Ця тематика висвітлюється також в роботах О.К. Вишнякова, К.О. Дядюри, С.Т. Черепкова та ін. Питання технічного регулювання загалом та ринкового нагляду, зокрема, в ЄС розглядаються в працях А.О. Бояр, Ф. Маніє, О.О. Чувпило та ін.

У межах проекту «Аналітична підтримка в процесі європейської інтеграції», що здійснювався міжнародним центром перспективних досліджень за фінансової підтримки агенції з міжнародного розвитку (SIDA) (керівник проекту В.Т. Нанівська) було підготовлено видання «Ринковий нагляд в Україні: реформи на шляху до європейського ринку. Документи з аналізу політики та планування інституційних змін» (Київ, 2011), яке є єдиним ґрунтовним дослідженням проблем, які пов'язані з впровадженням ринкового нагляду.

Серед зарубіжних дослідників права щодо проблематики функціонування внутрішнього ринку ЄС можна виділити роботи Ю.М. Юмашева, Є.В. Постникової, Catherine Barnard, Clemens Каура, Vasiliki Kosta, Isidora Maletic, Paolisa Nebbia, Thomas Papadopoulos, Alexandre Sayde, Nicolas de Sadeleer, Wolf Sauter, Harm Schepel, Phil Syrpis, Joanne Scott, Trakis Tridimas, Friedl Weiss та ін. Питання особливостей ринкового нагляду висвітлювались у дослідженнях Scott D. Babler, Isabelle

Demade, Petri Mäntysaari, Kai Purnhagen, Peter Rott і частіш за все стосувались окремих сфер виробництва.

Незважаючи на чисельні публікації у галузі правового регулювання ринкових відносин в ЄС на сьогодні залишаються не вирішеними багато питань, пов'язаних з розвитком правової сфери регулювання споживчого ринку непродовольчих товарів в ЄС, що зумовлено високою динамікою відносин та швидким технологічним розвитком. Запропоноване дослідження спрямоване на всебічний аналіз актів вторинного права ЄС та рішень Суду ЄС в означеній сфері, що виступає необхідною складовою процесу трансформації наглядової діяльності на українському споживчому ринку, з урахуванням вимог Угоди про асоціацію з ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» за загальною темою «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) на 2011–2015 роки та пов'язана з планом науково-дослідницької роботи кафедри права ЄС та порівняльного правознавства «Адаптація правових систем України до ЄС», яка здійснювалася відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри на 2011–2015 роки.

Мета й задачі дослідження. Метою роботи є комплексне осмислення особливостей правового регулювання ринкового нагляду в ЄС та розробка пропозицій для удосконалення положень законодавства з ринкового нагляду в Україні.

Мета наукового дослідження визначила такі задачі, що потребують розв'язання:

розкрити особливості розвитку внутрішнього ринку товарів в ЄС та механізмів і методів його формування;

дослідити процес формування внутрішнього споживчого ринку в ЄС та особливості його функціонування й правового регулювання;

виявити особливості правового захисту внутрішнього споживчого ринку в ЄС та місце відповідних правових норм у правовій системі ЄС;

визначити особливості правового механізму реалізації ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку ЄС та гармонізації технічних стандартів в ЄС;

дослідити компетенцію інституцій ЄС у сфері ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку ЄС;

розкрити організаційно-правові аспекти ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку ЄС;

проаналізувати сучасні напрямки вдосконалення політики ЄС у сфері ринкового нагляду та шляхи модернізації відповідного законодавства;

дослідити актуальність розробки нових методів нагляду за внутрішнім споживчим ринком непродовольчих товарів у ЄС, зокрема, при здійсненні електронної комерції;

розкрити трансформаційні зміни, які відбулись у правовому регулюванні наглядової діяльності на українському споживчому ринку з урахуванням реалізації Угоди про асоціацію між ЄС та Україною;

визначити пріоритетні напрямки вдосконалення ринкового нагляду в Україні з урахуванням вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Об'єктом дослідження є правові механізми функціонування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.

Предметом дослідження є правове регулювання ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку непродовольчих товарів у ЄС.

Методи дослідження. Методологічний інструментарій дослідження обрано з урахуванням мети і задач, а також предмета та об'єкта наукового дослідження. Методологічною основою є система філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціально-наукових методів. Застосування законів та категорій діалектики дозволило дослідити генезу та розвиток внутрішнього споживчого ринку ЄС, а також механізм реалізації технічного регулювання на споживчому ринку ЄС та в Україні, зокрема, ринкового нагляду (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1-2.3, 3.1, 3.2). Передумови

створення і розвитку внутрішнього споживчого ринку ЄС досліджено із застосуванням історичного методу (підрозділи 1.1, 3.2). Аналіз процесів інтеграції внутрішнього споживчого ринку ЄС проведено із застосуванням в значній мірі методів аналізу та синтезу (підрозділи 2.1-2.4). Методи індукції, дедукції і формалізації були основними при дослідженні правових механізмів інтеграції всередині ЄС (підрозділи 1.2.-1.3). За допомогою системно-функціонального та системно-структурного методів визначено поняття споживчого ринку ЄС, досліджено складові технічного регулювання в ЄС та Україні та їх співвідношення, розкрито існуючі підходи до гармонізації технічних стандартів у ЄС (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1-3.3). Формально-логічний та формально-юридичний методи уможливили аналіз чинних правових норм щодо здійснення технічного регулювання і зокрема, ринкового нагляду на споживчому ринку ЄС та України, дозволили виявити недоліки чинного законодавства у досліджуваній сфері та обґрунтувати висновки й пропозиції щодо його вдосконалення (підрозділи 2.1-2.2, розділ 3). Дослідження методології та шляхів реформування українського законодавства в сфері ринкового нагляду на споживчому ринку непродовольчих товарів базувалося на широкому використанні соціологічного, системного і порівняльно-правового методів (підрозділи 3.1-3.2).

У роботі також були використанні такі логічні прийоми пізнання як дедукція та індукція, оціночний прийом, аналіз, експеримент, абстрагування, конкретизація та опис.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці у галузі міжнародного (Б.В. Бабін, В.В. Гнатовський, О.О. Мережко, М.М. Микієвич, В.І. Муравйов, Л.Д. Тимченко та ін.), європейського (Р. Берентс, Г. Берманн, К. Бернард, А.О. Бояр, М.Д. Василенко, О.К. Вишняков, В.С. Коваль, П. Крейг, Е. Майер, Ф. Маніє, В.Ф. Опришко, Р.А. Петров, Д. Скотт, Ю.М. Юмашев та ін.), адміністративного (Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, Л.Р. Біла-Тіунова, В.Ю. Волков, С.В. Ківалов, Б.А. Кормич, В. Нефедов, С.М. Орехов, К.Б. Починок, Д.В. Приймаченко та ін.), господарського права (У. Алдерсон, І.А. Гамбург, К. Джонс, Л.Р. Левчук та ін.), економіки

(Л.В. Білецька, Д.І. Сакоян, І.В. Скопіна, О.В. Шевчук, Н.В. Щербатюк та ін.) та державного управління (Л.М. Віткін, І.О. Горожанкіна, Є.О. Коваленко, Н.В. Мірко, В.Л. Савченко та ін.).

Емпіричну основу дисертації становлять законодавство ЄС та України, міжнародно-правові акти, матеріали судової практики Суду ЄС, аналітичні та статистичні матеріали, довідкова література.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним дослідженням організаційно-правових засад здійснення ринкового нагляду в ЄС на споживчому ринку непродовольчих товарів та використання особливостей наглядової діяльності в ЄС при адаптації законодавства України з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Наукову новизну містять такі основні положення:

уперше:

сформульоване поняття «правовий захист внутрішнього споживчого ринку ЄС» з позиції незалежності правової системи ЄС як сукупність засобів, які застосовуються компетентним органом, за допомогою яких поведінка усіх суб'єктів споживчого ринку ЄС у їх правовідносинах приводиться у відповідність із вимогами та дозволами, що містяться в нормах права ЄС, і тим самим забезпечується захист законних прав і інтересів цих суб'єктів;

проаналізовано сучасні напрямки вдосконалення політики ЄС у сфері ринкового нагляду та шляхи модернізації відповідного законодавства, зокрема, з урахуванням нормотворчої ініціативи ЄС «Пакет норм щодо безпеки продукції та нагляду за ринком»;

досліджено актуальність розробки нових методів нагляду за внутрішнім споживчим ринком непродовольчих товарів у ЄС, зокрема, при здійсненні електронної комерції;

запропоновані пріоритетні напрями подальшого реформування системи ринкового нагляду в Україні на основі правового аналізу Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, які виокремлено з урахуванням публічного та приватного інтересу;

удосконалено:

методологічні засади дослідження правового регулювання ринкового нагляду, зокрема, охарактеризовано існуючі концепції щодо побудови дієвої моделі ринкового нагляду в Україні;

поняття механізму реалізації компетенції ЄС та держав-членів при здійсненні ринкового нагляду;

набули подальшого розвитку:

теоретичні уявлення щодо впливу негативної та позитивної інтеграції у формуванні внутрішнього ринку ЄС;

розуміння організаційно-правових засад децентралізованої та централізованої моделі створення внутрішнього ринку та подальшого розвитку механізмів його функціонування;

доктринальні засади формування внутрішнього споживчого ринку в ЄС та особливості його функціонування й правового регулювання;

теоретичні підвалини розуміння особливостей правового механізму реалізації ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку ЄС та гармонізації технічних стандартів в ЄС.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для подальших досліджень правового регулювання ринкового нагляду в ЄС та Україні; правотворчості – для вдосконалення існуючої системи законодавства України у сфері ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку з урахуванням європейського досвіду та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; правозастосовній діяльності – для удосконалення правового регулювання у сфері ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку та подолання нетарифних бар'єрів у торгівлі між Україною та країнам-членам ЄС; освітній діяльності – для розробки спецкурсу «Правове регулювання ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку непродовольчих товарів в ЄС» та вивчення його у юридичних навчальних закладах.

Результати дослідження впроваджено як методичні рекомендації у роботу Управління розвитку споживчого ринку та захисту прав споживачів Одеської міської ради.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні висновки та практичні рекомендації дослідження оприлюднені на наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (21-22 травня 2010 р. та 21-22 квітня 2012 р., м. Одеса), II Міжнародній науково-практичній конференції «Держава та право в умовах глобалізації: реалії та перспектив» (16-17 квітня 2010 р., м. Сімферополь), Міжнародній науково-практичній конференції «VII Прибузькі юридичні читання. Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект» (23-24 листопада 2012 р., м. Одеса), V Міжнародній науковій конференції «Компаративістські читання» (26-28 квітня 2013 р., м. Одеса), Науково-практичній конференції «10 років застосування Господарського кодексу України: сучасний стан та перспективи вдосконалення кодифікації» (14 листопада 2014 р., м. Київ), Науковій конференції, присвяченій пам'яті професора Вишнякова Олександра Костянтиновича (6 листопада 2015 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки викладені у 13 друкованих наукових працях, серед яких: 7 – у наукових фахових виданнях (3 з них – зареєстровані у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus), а також тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОЖИВЧОГО РИНКУ ЄС ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ

1.1. Основні засади правового регулювання внутрішнього ринку ЄС: сучасне переосмислення

Європейська інтеграція відповідає життєво важливим інтересам українського народу, тому сучасна Україна – активний учасник євроінтеграційних процесів. Ці процеси є визначальним чинником як міжнародної діяльності України, так і її внутрішньої політики на тривалу перспективу. Вони зміцнюють безпеку та позитивно впливають на відносини України з усіма державами світу, насамперед – сусідніми [1].

ЄС є унікальним правовим регіональним утворенням, яке являє собою яскравий приклад успішного політичного та правового співробітництва та економічної інтеграції. Т. Р. Короткий наголошує на неможливості недооцінення виникнення нового виду правової системи — інтеграційної правової системи, що деякою мірою є гібридною, але при цьому характеризується явно виділеними відмінними ознаками [2, с. 440]. Відповідно до англійської доктрини міжнародного права, де вживаним є термін «співтовариство націй» (Community of Nations), ЄС визначається як сукупність різних держав, що є членами міжнародної «родини» чи «співтовариства». Як зазначає О. О. Мережко, згідно з такою концепцією кожна європейська держава, яка є членом ЄС, шляхом приєднання до існуючого «співтовариства націй» не тільки отримує визнання суверенного утворення з відповідними правами і привілеями, якими користуються члени цього співтовариства, а й також погоджується дотримуватися правил цього співтовариства [3, с. 61]. Вважається, що ЄС ґрунтується на міжнародному праві, оскільки він створений на основі міжнародного договору. Крім того, вказує К. Зіглер, міжнародне право не тільки є базою міжнародної

правосуб'єктності ЄС, але, як наслідок, надання ЄС статусу суб'єкта міжнародного права [4, с. 24].

Внаслідок отримання міжнародної правосуб'єктності ЄС зобов'язання його держав-членів відповідно до міжнародного права роблять ЄС утворенням міжнародного права. Міжнародна правосуб'єктність сучасного ЄС передбачає юридичну властивість, яку ЄС має на основі установчого договору – Договору про Європейський Союз, а також Договору про функціонування ЄС. Саме розвиток інтеграційних процесів у Європі та згода держав-членів ЄС стали запорукою юридичного оформлення міжнародної правосуб'єктності ЄС. Особливість інтеграційного характеру правової природи ЄС полягає у тому, що розподіл компетенції між ними та їх державами-членами (в тому числі у правотворчій сфері) виходить за межі, притаманні традиційним міжнародним міждержавним організаціям [5, с. 87].

Разом з тим, держави-члени в таких об'єднаннях лишаються незалежними та зберігають суверенітет у найважливіших сферах діяльності. ЄС має власну, відмінну від держав-членів, «волю», яка дозволяє ЄС, відповідно до визначених в установчих договорах цілей, самостійно діяти на міжнародній арені, реалізуючи власні права й обов'язки, створювати правові норми та забезпечувати їх виконання [6, с. 54]. Слід враховувати, що правосуб'єктність ЄС не повна, а функціонально обмежена його компетенцією. Ця особливість відрізняє ЄС від держав, які, природно, мають повну правосуб'єктність відповідно до міжнародного права, що ґрунтується на їх суверенітеті [7].

Сфера застосування компетенції ЄС, перш за все, обмежена положеннями ст. 81 ДФЕС [8] (колишня ст. 65), яка знаходиться в Розділі V ДФЕС «Простір свободи, безпеки і правосуддя». Тобто заходи не можуть виходити за межі регулювання відносин, пов'язаних з тією чи іншою свободою [9]. При цьому, як слушно зазначає М.М. Гнатовський, право ЄС є ключовою складовою європейського правового простору, яке забезпечує зближення не тільки правових систем держав-членів, а й інших держав Європи – держав-кандидатів, держав-партнерів, й інших держав Європи, що

уклали з ЄС відповідний міжнародний договір (торговельний, про асоціацію, про співробітництво та ін.) [10, с. 183].

Наразі ЄС став найбільш розвиненою інституційною формою регіональної інтеграції не тільки в Європі, а й у світі. О.В. Стрельцова справедливо відзначає, що особливістю права, яке створене та функціонує в межах ЄС, є те, що воно не може бути повністю відокремлено від загального міжнародного права, але, разом з тим, формує автономний правопорядок, нову правову систему з власними механізмами та засобами інтеграційно-правового регулювання [5].

Потребу у мирному та безпечному співіснуванні, забезпечення європейського економічного та політичного впливу на міжнародній арені, підвищення рівня економічного добробуту населення держав-членів ЄС слід розглядати як передумови створення та формування ЄС. Головною економічною метою створення ЄС стало становлення єдиного європейського внутрішнього ринку для забезпечення вільного руху товарів, осіб, послуг та капіталу [11]. При цьому правовий супровід формування та розвитку цього ринку складав один з провідних напрямів комунітарного права ЄС (*«acquis communautaire»*).

У сучасній економічній діяльності відбувається синтез великої кількості ринків, які взаємодіють між собою. Їх класифікують за різними критеріями. Так, за умовами діяльності виділяють вільний, монополізований та регульований ринок. За об'єктами купівлі-продажу можна виокремити ринок предметів споживання, ринок ресурсів і ринок послуг. Ринок ресурсів поділяють на ринок капіталу, робочої сили і природних ресурсів. За територіальною ознакою ринки бувають внутрішні, або національні, і зовнішні, або міжнародні. Внутрішній національний ринок кожної країни поділяють на регіональний, локальний та місцевий. Міжнародний ринок, своєю чергою, відзначається тим, що виходить за межі національних територій і кордонів. Він характеризується глобальним характером. При проведенні класифікації ринків, автор «Нової економічної енциклопедії» О.Є. Румянцева виділяє за об'єктами обміну такі види ринків: ринки товарів,

послуг, капіталів, цінних паперів, праці, інформації, науково-технічних розробок, валютний ринок [12, с. 555].

При всій рівнозначності цих ринків є серед них і головний. Це ринок споживчих товарів і послуг або предметів споживання. Саме для нього працюють і від нього залежать усі інші ринки [13]. Окремо можна говорити про внутрішній ринок ЄС, що розвивається через конфлікт між національним та глобальним виміром економічної інтеграції [14, с. 41]. З метою подолання існуючих протиріч, наслідків фінансової кризи та забезпечення подальшого інтеграційного розвитку ЄС у Спільноті, першочергову увагу було приділено завершенню реформування єдиного внутрішнього ринку ЄС, розробці дієвого механізму його трансформації. Дослідження цих питань у правовій площині є актуальною проблемою сьогодення і потребує ґрунтовних наукових розвідок.

Як складова частина економіки, внутрішній ринок формує основні балансові пропорції ринкової моделі господарювання, насамперед пропорції виробництва та споживання, сприяючи максимальній мобілізації внутрішніх ресурсів країни [15, с. 34]. Принцип пріоритетності розвитку внутрішнього ринку як необхідної передумови становлення національної економіки пройшов апробацію світовим досвідом. Його важливість підкреслюється в працях таких відомих зарубіжних економістів як А. Маршалл, М. Портер, Д. Робінсон, Ф.М. Шерер, Д. Росс, Г. Лібенстайн. Широкий спектр питань щодо функціонування внутрішнього ринку ЄС висвітлено у дослідженнях вітчизняних науковців та представників зарубіжних наукових шкіл, серед яких: О.К. Вишнякова, Д. Гарета, Ю. Гаряча, І.А. Грицяк, Д. Дайнен, В.М. Кривцова, М.В. Мещанова, В.І. Муравйова, Н. Мусис О.А. Решота, В. Шемятенкова, та ін.

На експертному рівні оцінки та прогнози ефекту єдиного внутрішнього ринку як інструмента, що прискорює темпи економічного зростання, були здійснені групами дослідників на чолі з Т. Падоа-Скьоппа і П. Чеккіні. Питання ефективності створення єдиного господарського комплексу у 1990-і та 2000-і рр. аналізували В. Молле, Ж. Пелкманс,

М. Йовановік, П. Зілтенер, Л. Цукаліс, І.Д. Іванов, Ю.В. Шишков та ін., групи дослідників під керівництвом А. Сапіра, а також група Генерального директорату з економічних та фінансових справ у складі Ф. Ількович, В. Ковач, Н. Соуза, А. Диркс та ін., які в своїх дослідженнях порушували питання впливу єдиного внутрішнього ринку на соціально-економічний розвиток ЄС [16, с. 127]. У контексті політики ЄС щодо подолання наслідків фінансово-економічної кризи, стабілізації економік держав-членів, збереження цілісності єдиного ринку та єврозони в роботах Ю.П. Гарячої, Н.Ю. Кавешнікової, Н.Б. Кондратьєвої, Ю.С. Лічмана, О.Ю. Потьомкіної, О. Решоти, А.Н. Рудик, Н.М. Рудик були проаналізовані основні напрями розвитку внутрішнього ринку ЄС та ключові документи, спрямовані на забезпечення нового рівня функціонування економіки ЄС. Отже фактично європейські співтовариства створювались насамперед як міжорганізації з тісною економічною інтеграцією.

Аналізуючи сучасний стан внутрішнього ринку, зазначимо, що вчені економісти виділяють різні стадії інтеграції держав. При цьому враховується, що кожна така стадія має самостійне значення, і вони не обов'язково змінюють одна одну в процесі руху до повного союзу держав. До них відносяться: зона вільної торгівлі (ЗВТ) або господарська група; митний союз (МС); спільний ринок (СР); валютний союз (ВС); економічний союз (ЕС); політичний союз (ПС); повний союз [17, р. 10-11]. О.А. Решота у своєму навчальному посібнику «Внутрішній ринок ЄС та міжнародна економічна інтеграція» проводить детальний аналіз формування та законодавчого супроводу внутрішнього ринку ЄС, що змінюється [18]. Не всі стадії виділяються різними дослідниками. Й. Тачинська та О.І. Ільченко не виділяють таку стадію як політичний союз, хоча її варто враховувати з огляду на важливість її організаційно-правової складової [19, с. 7-8].

Запропоновані поділи стадій інтеграції базувалися не тільки на аналітичних висновках і узагальненнях, а й на тому факті, що перехід від одного етапу до іншого завжди був результатом узгодженого та санкціонованого договором рішення держав-членів. Упродовж усієї історії

становлення та розвитку процесу багатонаціональної інтеграції ЄС чітко дотримується саме цієї моделі [20]. Для встановлення змісту гармонізації національних законодавств із законодавством ЄС, яка є передумовою належного функціонування внутрішнього ринку ЄС, доречно проаналізувати відмінність між поняттями «спільний ринок» ЄС та «внутрішній ринок» ЄС, що не є змістовно тотожними [20].

Поняття «спільний ринок» є вживаним в усіх статутних договорах Європейського Співтовариства. Зокрема, у Договорі про заснування Європейського Співтовариства з вугілля та сталі 1951 р. [21] зазначено про необхідність у межах держав-членів Співтовариства сформувати спільний ринок вугілля, заліза, металобрухту та сталі шляхом знищення митних кордонів, спрощення адміністративних приписів щодо вільного обігу відповідних товарів, уведення єдиних транспортних тарифів, запровадження єдиних цін у галузі індустрії, встановлення контролю за монополіями, введення заборони дискримінацій та субвенцій. В свою чергу у Договорі про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії від 1957 р. [22] передбачалось створення спільного ринку у сфері атомної енергії. Створення спільного ринку та прогресивного зближення економічної політики держав-членів було визначено завданням Співтовариства у Договорі про створення Європейського Економічного Співтовариства (ДЄЕС) 1957 р. [23].

Ще у статті 3 Договору про створення Європейського Економічного Співтовариства зазначалось, що з метою досягнення визначених у ст. 2 цілей, діяльність Співтовариства, здійснювана відповідно до передбачених зазначеним Договором умов та строків, включає: відміну митних зборів та кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів у торгівлі між державами-членами, а також інших подібних заходів; спільну торговельну політику; внутрішній ринок, що характеризується скасуванням перешкод вільному руху товарів, осіб, послуг та капіталу між державами-членами; заходи щодо в'їзду та переміщення осіб відповідно до положень Розділу IV; спільну політику у сфері сільського господарства та рибальства; спільну транспортну політику; систему запобіжних заходів щодо забезпечення конкуренції на

внутрішньому ринку; зближення національних законодавств держав-членів до межі функціонування спільного ринку та ін. [23].

Як зазначає Н. Мусис, у Договорі про заснування Європейської Спільноти поняття «єдиний ринок» не було згадано жодного разу. У Договорі головним чином мова йде про спільний ринок та кінцевий результат його існування — внутрішній ринок. У ст. 14 Договору внутрішній ринок визначено як «простір без внутрішніх кордонів, де вільний рух товарів, послуг, капіталу, а також вільне пересування людей забезпечуються відповідно до положень цього Договору» [24, с. 79].

Ідея спільного ринку була достатньо чітко сформульована Судом ЄС рішенням у справі 15/81 *Gaston Schul* (1982). Спільний ринок було визначено як систему усунення всіх перешкод для трансграничної торгівлі між державами-членами з метою злиття їх національних ринків в єдиний ринок, умови якого повинні бути максимально наближені до реального внутрішнього ринку [25]. В. І. Чужикова з посиланням на вищезгадану роботу Н. Мусиса, стверджує, що основними ознаками спільного ринку, перша стадія якого закінчилася з ратифікацією Договору про Європейський Союз, а друга, яку слід ідентифікувати як «єдиний ринок», триває й нині, було: скасування всіх експортних та імпорتنних зборів; вільний рух факторів виробництва (товарів, послуг, праці, капіталу); проведення системи взаємоузгоджених секторальних і горизонтальних політик [26].

З метою подолання перешкод на шляху створення саме такого спільного ринку та переходу на наступний рівень економічної інтеграції з'явилася концепція «внутрішнього ринку». Концепція «внутрішнього ринку» знайшла підтримку урядів держав-членів та була викладена у Білій книзі [27]. У документі було визначено, що мета завершення внутрішнього ринку має три аспекти:

- об'єднання десяти, а найближчим часом дванадцяти, окремих ринків держав-членів в один єдиний ринок з 320 мільйонами чоловік;
- забезпечення того, щоб цей єдиний ринок також розширювався - не був статичним, а зростав;

- для досягнення цієї мети, гарантуючи, що ринок є гнучким, ресурси, як людей, так і матеріалів, капіталу й інвестицій, повинні потрапляти у зону найбільшої економічної вигоди [27].

Для зручності заходи, які повинні бути реалізовані, були класифіковані у Білій книзі за трьома частинами: усунення фізичних бар'єрів; усунення технічних бар'єрів; усунення фіскальних бар'єрів [27].

Проведений нами аналіз створення внутрішнього ринку показав, що Біла книга стала основним документом, що разом з доповідями комітетів (Комітет Дуга (Dooge) та Комітет Адонніно (Adonnino)) стала фундаментом для прийняття Єдиного європейського акту (ЄЄА), підписаного в лютому 1986 року [28, 29]. Цим документом були внесені зміни до Римських Договорів та запропонована програма переходу впродовж періоду до 1993 року до єдиного внутрішнього ринку, що було відзначено в роботах Юмашева Ю.М. [30; 31, с. 25]. Фактично ЄЄА містить методологію Білої книги стосовно гармонізації законодавства держав-членів. Вона полягала у інкорпорації концепції внутрішнього ринку, визначеної у Білій книзі та встановленні граничного терміну його створення – 31 грудня 1992 р.; встановленні спрощеної процедури прийняття рішень (кваліфікованою більшістю членів Ради) з питань, які безпосередньо впливали на функціонування внутрішнього ринку (зміни до спільного митного тарифу; вільний рух послуг; вільний рух капіталу; зближення національного законодавства), що відзначено в тексті ЄЄА [28].

Так, до 1992 р. було прийнято понад 90 % законодавчих актів, передбачених Білою книгою. Як зазначає О.А. Решота, цьому сприяло запровадження спрощеної системи прийняття рішень (кваліфікована більшість) [11].

Свого часу до ДЄЕСп статтею 13 ЄЄА було додано статтю 8a (відповідає сьогодні ст. 26 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) [8]) такого змісту: «Співтовариство вживає заходів для поступового створення внутрішнього ринку до 31 грудня 1992 року відповідно до положень даної статті, а також статей 8b, 8c, 28, 57(2), 59,

70(1), 84, 99, 100a і 100b, без шкоди для інших положень цього Договору. Внутрішній ринок повинен являти собою простір без внутрішніх кордонів, у якому, відповідно до положень даного Договору (ДЄЕС), забезпечується вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталу» [28]. Поряд з достатньо прогресивними здобутками, невіршеними лишилися питання повної лібералізації транспортних послуг та податкової гармонізації; лібералізації деяких сфер послуг, що надаються населенню (телекомунікація, постачання електроенергії, газопостачання, поштові послуги, заснування транс'європейських мереж); транспозиція європейського законодавства з питань внутрішнього ринку у національне законодавство держав-членів [28].

В подальшому Європейська Комісія починаючи з 1992 року, доклала значних зусиль, спрямованих на прискорення формування внутрішнього ринку у повному його розумінні. Комісія постійно доповідала про підсумки перегляду отриманих результатів та започатковувала новий етап розвитку внутрішнього ринку у єдиний [32, с. 275]. Надалі Договір про Європейський Союз [33] (ДЄС), підписаний у 1992 році, також вніс значні зміни у ДЄЕС (на той час вже Договір про заснування Європейської Спільноти (ДЄСп) [34]). Новою редакцією ст. 3 ДЄС було закріплено положення про те, що згідно цілей, що сформульовані у статті 2, та згідно з визначеними у ньому темпоральними умовами, головною характеристикою внутрішнього ринку є скасування перешкод до вільного пересування людей, товарів, послуг та капіталу між державами-членами. Отже, згідно з цим Договором спільний та внутрішній ринок були визначені засобами досягнення мети, що постає перед Спільнотою, чого не було визначено у ДЄЕС.

Як було відзначено в документі до 1992 року більшість поставлених у ЄЄА (1986 р.) [28; 29] завдань було виконано, але залишались проблемні питання, які не вдалося врегулювати. З урахуванням існуючих проблем, які потребували негайного розв'язання, у травні 1996 року Комісія опрацювала проект SLIM [35] (Simpler Legislation for the Internal Market), метою якого було спрощення законодавства на території внутрішнього ринку за

допомогою систематичної верифікації існуючого правового поля Співтовариства [36, с. 33; 37, с. 564].

Згідно зі змінами, внесеними до установчих договорів Лісабонським договором [38], використовується тільки одне поняття – «внутрішній ринок», що, на думку дослідників права ЄС, свідчить про перехід до однакової термінології, що відбиває нинішній етап економічної інтеграції. Зміни до установчих договорів закріплені у перших двох статтях Лісабонського договору, який для термінологічної одноманітності був надалі перейменованій у Договір про функціонування Європейського союзу (ДФЄС) [8]. За своєю правовою природою всі чотири свободи внутрішнього ринку, які отримали закріплення в окремих розділах ДФЄС [8], є рівнозначними, і жодна з них не має пріоритету над іншою.

З посиланням на роботу Мюллер-Графф П.-К. [39, с. 92], автори монографії «Економічне право Європейського Союзу» [31, с. 25-37] наголошують, що аналіз положень Установчих договорів у редакції Лісабонського договору дає підстави твердити, що в ДФЄС не досить чітко акцентовано на засадничій інтеграційній функції конкурентного потенціалу внутрішнього ринку, натомість на перший план у Договорі про ЄС виходить створення «простору свободи, безпеки та правосуддя». Іпотечна криза у США 2008 року призвела до масштабних фінансових потрясінь в економіках та банківських системах світу і 2009 року занурили ЄС у рецесію [40, с. 47]. Почали поширюватись критичні зауваження щодо доцільності запровадження єдиного внутрішнього ринку та його неспроможності вирішити проблемні питання, що постали в посткризовий період [41, с. 13].

Отже, узагальнення праць дослідників та офіційних документів стали підставою для висновку про те, що розбудову єдиного внутрішнього ринку ЄС не завершено, а зміни, що відбуваються, слід розглядати у динаміці. При цьому основна надія покладалась на підвищення інтенсивності роботи ринкового механізму у середньостроковій перспективі, а не на прямі результати ліквідації митних і технічних бар'єрів. Прихильники неоліберальної теорії відзначали, що за відсутності помітних кількісних змін

можливо було констатувати очевидний найважливіший (хоча і непрямий) ефект – зростання конкуренції. Зокрема, боротьба за частку ринку обертається додатковими витратами, конкуренція безпеки споживачів сприяла впровадженню безлічі технічних стандартів ЄС, розроблених за останнім словом науки та техніки. Прихильники ж неофункціоналістської теорії вважали головною причиною рецесії в економіці наявність залишкових протекціоністських бар'єрів, шахрайської практики або свідомого невикористання учасниками єдиного внутрішнього ринку наявних можливостей. Це стало підґрунтям посткризового періоду ЄС для початку програми дій з облаштування «простору без внутрішніх кордонів» та усунення залишкових протекціоністських бар'єрів [42; 43, с. 204].

Документом, яким було визначено основні напрями подальшого розвитку єдиного внутрішнього ринку ЄС та зміцнення довіри до нього, став «Акт про єдиний ринок» (Single Market Act) [44], який за ступенем важливості являє собою проект нової Білої книги, подібної до тієї, що вийшла у світ 1985 року. «Акт про єдиний ринок» став переробкою Доповіді Маріо Монті, проголошеної 9 травня 2010 року в День Європи під назвою «Нова стратегія для єдиного ринку. На службі у європейської економіки і суспільства». Доповідь М. Монті містила всеосяжну стратегію дій та основні рекомендації щодо зміцнення чотирьох свобод єдиного внутрішнього ринку [45].

Поданий до обговорення проект «Акту про єдиний ринок» містив 50 ініціатив Європейської Комісії, серед яких особливий акцент було зроблено на таких сферах, як підприємництво (запропоновано орієнтири для спрощення доступу малих та середніх підприємств до державних закупівель, завершення будівництва єдиного ринку послуг, затвердження європейського патенту, розвиток інновацій та здібностей європейських компаній до новаторства), громадянський вимір єдиного ринку (Європейська Комісія має намір підвищити ступінь правового захисту туристів, подорожі по ЄС, пасажирів усіх видів транспорту громадян ЄС за його межами, розширити права і можливості споживачів, ліквідувати бар'єри на шляху

транскордонних інтернет-послуг, поліпшити нагляд за ринком та підвищити рівень безпеки продукції, активізувати боротьбу з піратством і контрафактом, поліпшити доступ до банківських послуг, створити відповідальну і прозору практику кредитування, реформувати систему взаємного визнання професійної кваліфікації, впровадити систему електронного обміну інформацією між національними адміністраціями з метою кращого соціального забезпечення трудящих в інших країнах єдиного ринку, створити зрозуміле правове середовище для процесів розлучення), управління єдиним ринком (пропозиції у цій сфері мають за мету включення інститутів громадянського суспільства у процес побудови єдиного ринку, зміцнення партнерства і діалогу між інститутами ЄС та державами-членами та їх представниками, створення відповідального та відкритого для взаємодії середовища з метою імплементації права ЄС у національне право держав-членів) [45].

В остаточному вигляді в Акті було виділено 12 пріоритетних проектів удосконалення Єдиного внутрішнього ринку з переліком конкретних дій ЄК у найближчі два роки. Парламент ЄС також відіграв активну роль у «перезапуску» внутрішнього ринку. У своїй резолюції від 20 травня 2010 року про доступність єдиного ринку для споживачів і громадян Парламент підкреслив, що повинні бути вжиті заходи для більш ефективного інформування та розширення можливостей як споживачів, так і малих і середніх підприємств, а також для підвищення довіри громадян [46].

Парламент видав ще три відповіді до Акту про єдиний ринок з трьома резолюціями, прийнятими 6 квітня 2011 року: «Управління та партнерство в єдиному ринку» [47], «Єдиний ринок для європейців» [48] і «Єдиний ринок для підприємств і зростання» [49]. У всіх своїх резолюціях 2010 і 2011 рр., що стосувалися внутрішнього ринку, Парламент закликав до перебудови управління єдиним ринком через зміцнення та вдосконалення єдиного ринкового законодавства. У резолюції Європейського парламенту від 20 квітня 2012 р. «Конкурентоспроможний цифровий єдиний ринок – Електронний уряд як вістря» було визначено необхідність створення чіткої та

послідовної правової бази для взаємного визнання електронної ідентифікації, ідентифікації підписів, які необхідно гарантувати для того, щоб прикордонні адміністративні послуги могли працювати на всій території ЄС [50].

Водночас можна виділити, що кожні півроку з 1997 року Європейська Комісія видає «Табло внутрішнього ринку» (Single Market Scoreboard), в якому містяться відомості про імплементацію директив, що стосуються функціонування Внутрішнього ринку [51]. У них Комісія викладає дані порівняльного аналізу того, як держави-члени ЄС приводять у відповідність з правом ЄС свої національні законодавчі акти. 28 лютого 2014 року на офіційному сайті було оприлюднене «Табло внутрішнього ринку» відносно двох основних інструментів управління: транспонування одиночних директив і порушень, пов'язаних з ринком у цій галузі за звітний період з травня по листопад 2013 року [52]. Разом з тим, наразі Головним управлінням з питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та малого і середнього бізнесу (Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs) 18 липня 2016 р. опубліковано останнє видання «Табло внутрішнього ринку», в якому зазначається, що бар'єри на шляху вільного пересування людей, послуг, товарів і капіталу в ЄС у даний час усунені у більшості районів, але в деяких областях ситуація букує та навіть погіршується [53].

Про пріоритетність і нагальність розбудови єдиного внутрішнього ринку ЄС говорить також розробка та запровадження Європейською Комісією другого пакету пріоритетних дій стосовно нового економічного зростання, що містились у посланні «Акти щодо єдиного ринку II. Разом до нового зростання» від 3 жовтня 2012 року [54]. У документі було виділено чотири основні фактори зростання. Цими визначальними факторами стали: створення повністю інтегрованих мереж у межах єдиного внутрішнього ринку; сприяння транскордонній мобільності громадян і бізнесу; підтримка цифрової економіки в Європі; зміцнення соціального підприємництва, згуртованості та довіри споживачів. Визначальні фактори та пов'язані з ними ключові заходи Акту щодо єдиного ринку II були прийняті Комісією з

урахуванням думки Європейського Парламенту, держав-членів, Європейського економіко-соціального комітету та широкого кола зацікавлених сторін [54].

Слід зазначити, що 11 грудня 2012 р. Європейський парламент прийняв ще дві резолюції, що стосувалися внутрішнього ринку: одну – щодо завершення формування цифрового єдиного ринку [55], а іншу – щодо стратегії цифрової свободи у зовнішній політиці ЄС [56]. Станом на кінець березня 2013 р. Європейська Комісія розробила пропозиції щодо шести ключових заходів з дванадцяти, запропонованих Актом II. Так, з листопада 2012 р. Європейська Комісія прийняла рішення щодо модернізації та поліпшення функціонування європейської мережі EURES, розробила пропозиції щодо вдосконалення існуючих в ЄС правил неплатоспроможності, розробила четвертий пакет заходів у сфері залізничного транспорту, прийняла нові правила безпеки споживчих товарів та ринкового нагляду за всіма непродовольчими товарами, у тому числі імпортованими з третіх країн, та правила, які дозволять скоротити витрати на розгортання ліній високошвидкісної мережі Інтернет.

Комісія також оприлюднила повідомлення щодо необхідності завершення розбудови внутрішнього ринку енергії [57]. Крім того, 7 лютого 2013 р. Парламент прийняв резолюцію з рекомендаціями Комісії з питань управління єдиним ринком [58], 25 лютого 2014 р. – резолюцію про Єдине управління ринком у рамках Європейського семестру 2014 р. [59], а потім – резолюцію від 27 лютого 2014 р. про он-лайн систему SOLVIT [60], яка з 2002 р. діє в ЄС і спрямована на вирішення у позасудовому порядку питань, пов'язаних з діяльністю на внутрішньому ринку ЄС.

В подальшому, 28 жовтня 2015 р. Європейська Комісія представила нову Стратегію єдиного ринку, яка спрямована на створення кращого бізнес-середовища для інвестицій, забезпечення нормативної передбачуваності та подальше зміцнення єдиного ринку [61]. Реалізація Стратегії дасть можливість громадянам ЄС отримувати вигоду від більш низьких цін, інновацій та швидкого технологічного розвитку, високих стандартів безпеки

й охорони навколишнього середовища. Своєю чергою, європейський бізнес отримає більш ніж 500 мільйонів споживачів своєї продукції, більш легкий доступ до широкого кола постачальників і споживачів, більш низькі витрати на одиницю товару та більше комерційних можливостей [61].

Отже, в цьому сенсі доречним стає висновок О.К. Вишнякова, який зазначив, що першочерговим завданням правового регулювання у країнах, які прагнуть перейти від рівня міжнародного співробітництва з ЄС до рівня європейської інтеграції, зокрема, в Україні, є усунення у правовий спосіб фізичних, технічних та фіскальних бар'єрів, забезпечення права вільного руху осіб, капіталів, товарів та послуг, що іменується в ЄС як «чотири свободи» [62, с. 364].

Однак, на нашу думку, усунення бар'єрів представляє дуже складну задачу, так як країни-учасники мають різний ступінь економічного розвитку, включи стан розвитку новітніх технологій. Більш того, поширення європейської інтеграції на нові сфери сучасного життя є також досить складним процесом відображення реалій в європейській правовій доктрині, оскільки європейські країни різняться за своїми видами політичного устрою та потребують більш глибокого теоретичного обґрунтування. Так, формуванню внутрішнього ринку ЄС та процесів його функціонування сприяє застосування двох методів формування внутрішнього ринку – негативної та позитивної інтеграції, які доповнюють один одного [63]. Таке теоретичне обґрунтування процесу інтеграції ЄС надано такими вченими, як Я. Тінберген, П. Каптейн та П. Верлорен ван Темаат.

На думку Я. Тінбергена при негативній інтеграції зникають бар'єри на шляху до транскордонного переміщення товарів, послуг, осіб та капіталу. Результатами негативної інтеграції він визначав ліквідацію бар'єрів, які перешкоджають взаємному товарообігу (мит, кількісних обмежень, технічних бар'єрів торгівлі тощо); руйнування перешкод для транскордонного надання послуг і руху капіталів; спрощення візового режиму, в тому числі повне скасування візових вимог, скасування обмежень на здійснення громадянами та юридичними особами економічної чи іншої

діяльності на території всіх держав, які інтегруються. До результатів негативної інтеграції Я. Тінберген також відносив ліквідацію контролю на спільних кордонах [64, р. 21]. Важливим для розуміння сутності інтеграційних процесів у Європі є також твердження Я. М. Костюченка, що особливість теорій європейської інтеграції полягає в тому, що вони слідують за динамічними та прогресивними процесами її здійснення в інтеграційних об'єднаннях, а не навпаки [65, с. 71].

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що негативна та позитивна інтеграція є самостійними напрямками взаємодії та співробітництва держав. Вони відбуваються разом у межах єдиного комплексу інтеграційних заходів, взаємодоповнюють та розвивають один одного, що відзначається також в установчих документах. Так, на принципі «негативної інтеграції» ґрунтується низка статей ДФЄС і стосується свобод внутрішнього ринку: статті 25, 28, 29 – щодо товарів; стаття 39 - стосовно працівників; стаття 43 – з питання права на заснування та економічну діяльність; статті 49 і 50 – щодо свободи надання та отримання послуг; стаття 56, що закріплює свободу руху капіталу. Ці статті здійснюють регулювання через заборону на встановлення будь-яких обмежень при реалізації названих свобод. Недоліком негативної інтеграції є, зокрема, застосування на території приймаючої держави стандартів держави походження, навіть якщо вони містять більш низькі вимоги до якості товарів. У таких випадках стає очевидною необхідність у використанні засобів позитивної інтеграції - зближення законодавства (гармонізація законодавчих та адміністративних положень держав-членів шляхом прийняття актів вторинного права ЄС) [31, с. 36].

Підкреслимо, що правову основу механізму регулювання внутрішнього ринку закладено установчими документами, іншими нормативними документами, що мають законодавчу силу в ЄС. Зокрема правову основу регулювання внутрішнього ринку мають такі акти: первинного права (ст. 3(3) ДЄС, ст. 4(3) ДЄС, ст. 5 ДЄС, ст. 4(2а) ДФЄС, ст. 18 ДФЄС, ст.ст. 26 і 27 ДФЄС, ст.ст.114 і 115 ДФЄС, ст. 116 ДФЄС, ст. 118 ДФЄС, ст. 119(1) ДФЄС, Протокол № 27 до ДФЄС про внутрішній ринок та

конкуренцію) та вторинного права ЄС (стосуються питань створення та функціонування внутрішнього ринку, приймаються на підставі ст. 114 і ст. 115 ДФЄС відповідно до звичайної (ст. 294 ДФЄС) або спеціальної (ст. 289(2) ДФЄС) законодавчої процедури, а також практика Суду ЄС [31, с. 28-29].

При створенні внутрішнього ринку та вдосконаленні механізмів його функціонування прийнято виділяти дві основні моделі: 1) децентралізовану модель, яка заснована на принципах недискримінації та взаємного визнання, вільного доступу до ринку, а також концепції конкуруючого федералізму; 2) централізовану модель, яка передбачає гармонізацію та уніфікацію законодавств держав-членів [65, с. 72].

Характеристику децентралізованої моделі слід почати з детального аналізу принципів – «чотирьох свобод». Наріжним каменем усіх чотирьох свобод внутрішнього ринку є принцип недискримінації. Цей принцип випливає з статті 18 ДФЄС, яка забороняє будь-яку дискримінацію за ознакою національності. Спираючись на цю норму, Суд ЄС сформулював загальний принцип права, відомий як «принцип рівності». У рішенні по справі C-443/06 «Hollmann v. Fazenda Publica» (2007) [66] Суд ЄС наголосив: ця стаття застосовується самостійно, якщо мова не йде про ситуації, на які поширюється дія положень Договору, які передбачають спеціальні правила недискримінації. При цьому, забороні дискримінації за ознакою національності було надано більш широке розуміння, що включає заборону дискримінації за будь-якою підставою. З метою забезпечення свободи руху товарів, осіб, послуг і капіталу визнається неприпустимою як пряма, так і непряма дискримінація [66].

Так, із принципом недискримінації існує суміжний принцип взаємного визнання (або принцип взаємності). Деякі автори, наприклад, розглядають його як складовий елемент недискримінації [67, р. 18]. Цей принцип був вперше сформульований у Справі 120/78, відомій як *Cassis de Dijon* [68], у контексті вільного руху товарів. При реалізації принципу взаємного визнання товар, який законно виготовлено та випущено на ринок в

одній державі-члені повинен бути допущеним на ринок будь-якої іншої держави-члена. Це правило застосовується навіть коли такий товар не відповідає технічним або іншим вимогам приймаючої держави-члена. Обмежити допуск таких товарів на ринок можна тільки з підстав, закріплених у статті 30 ДФЄС, а також керуючись обов'язковими вимогами захисту життєво важливих публічних інтересів [69].

Перевагою застосування принципу взаємного визнання є те, що він дозволяє уникнути «подвійного регулювання», зайвої деталізації правового регулювання на рівні Союзу, гарантує повагу національних традицій. Однак застосування принципу взаємного визнання часто супроводжується певними труднощами. Цей принцип повною мірою не реалізується, оскільки залежить від довіри і антипротекціоністської політики національної влади. У зв'язку з чим, стає очевидною необхідність у гармонізованому законодавстві, спрямованому на реалізацію принципу взаємного визнання. Цей принцип є основоположним, зокрема, відображений у Директиві 2006/123/ЄС від 12 грудня 2006 р. «Про послуги на внутрішньому ринку» [70].

Слід звернути увагу, що в установчих договорах ЄС не розкривається зміст принципу взаємного визнання, однак окремі положення спрямовані на його забезпечення [71, с. 152]. Надзвичайно важливо, що принцип взаємного визнання закріплений у ДЄЕС з моменту його створення. Йдеться про ст. 57 Договору (нині – ст. 53 ДФЄС), в якій цей принцип стосується дипломів, сертифікатів та інших документів, що підтверджують ту чи іншу професійну кваліфікацію. Дія цієї статті поширюється також на право заснування підприємницької колективної або індивідуальної діяльності та свободу надання послуг.

О.В. Постнікова у цитованій вище праці [71] зазначає, що у правовій доктрині існує точка зору, відповідно до якої застосування принципу взаємного визнання пов'язується з відсутністю гармонізованих актів на рівні ЄС. Існує й інша думка, що принцип взаємного визнання застосовується щодо товарів або послуг, які не є об'єктом гармонізованих норм на рівні ЄС, або на які поширюється мінімальна та необов'язкова гармонізація. При цьому

слід зазначити, що мінімальна гармонізація є одним з найбільш часто вживаних сьогодні способів зближення національних законодавств держав-членів. Вона полягає в розробці мінімальних стандартів на рівні ЄС [71].

Допускається прийняття державами більш суворих заходів щодо своїх товарів і послуг. У рамках такого підходу в директивах закріплюється гармонізований стандарт і виробники можуть вибирати, слідувати йому чи ні. Однак, гармонізований стандарт повинен застосовуватися, якщо виробники мають намір здійснювати торгівлю товарами через кордони держав-членів ЄС. Якщо ж вони мають за мету діяльність на місцевому ринку, то вони можуть застосовувати гармонізований стандарт або норми національного права [71].

Наступний принцип децентралізованої моделі отримав умовне найменування принцип «вільного доступу до ринку» [72, с. 18]. Цей принцип знайшов відображення в практиці Суду у Справі Gebhard, яке стосується свободи установи, тобто застосування статті 49 ДФЄС [73]. Переваги принципу «вільного доступу до ринку» полягають у тому, що він йде далі в питаннях побудови внутрішнього ринку, усуваючи будь-які неправомірні обмеження в торгівлі. Водночас цей принцип являє собою більш глибоке втручання у внутрішню компетенцію держав з регулювання певних відносин, ніж це допустимо на підставі комунітарного права.

Керуючись вказаними принципами, п. 2 ст. 2 ДФЄС і Протоколом про здійснення спільної компетенції [74], Протоколом про застосування принципів субсидіарності та пропорційності [75] ЄС здійснює свою компетенцію відповідно до прийнятих його інститутами нормативно-правових актів, залишаючи на розсуд держав-членів ті сфери правового регулювання, що не регулюються відповідним актом Союзу. Одним із способів досягнення мети ст. 26 ДФЄС є розвиток на рівні Союзу правового регулювання у сферах, які впливають на торгівлю між державами-членами. Наприклад, питання, що стосуються стандартизації товарів і прав споживачів, мають суттєве значення для функціонування внутрішнього ринку [76].

Практичне застосування свободи руху товарів, осіб, послуг і капіталу неминуче породжує конкуренцію різних національних правових систем, оскільки приватні особи, які незадоволені політичним, правовим або соціальним середовищем, в якому вони перебувають, можуть переміститися в іншу державу з більш прийнятними умовами [76]. Це своєю чергою спонукає національну владу до впровадження більш досконаlih, привабливих моделей правового регулювання відповідних відносин. Таке явище відоме як «конкуруючий федералізм» або «конкуренція регулювання» [77, р. 416]. Отже, як зазначає М.В. Мещанова, принципи недискримінації, принцип взаємності та принцип вільного доступу до ринку, в їх взаємозв'язку були закладені в основу децентралізованої моделі внутрішнього ринку і нині активно застосовуються в практиці Суду ЄС [72, с. 20].

Централізована модель, своєю чергою, пропонує запровадити на рівні центральної влади однаковий набір правил, які повинні застосовуватися до широкого кола відносин. При цьому основними інструментами розвитку є гармонізація та уніфікація права держав-членів. Правова проблема, породжена такою моделлю, полягає у відсутності у центрального органу достатньої компетенції діяти у такий спосіб з урахуванням основоположних принципів європейського права: субсидіарності та пропорційності. Проблема, що лежить у практичній площині, пов'язана з виробленням уніфікованих стандартів на основі найбільш поширеного підходу в практиці держав-членів або на основі найбільш сучасних, прогресивних підходів. Політичною проблемою можна визначити нівелювання національних відмінностей, втрату переваг, пов'язаних з відповідальністю місцевої влади, що в підсумку може привести до «заморожування ринку» та стагнації законодавства. Отже, слід погодитись з тими науковцями, які говорять про неможливість застосування централізованої моделі в процесі побудови і функціонування внутрішнього ринку Євросоюзу у чистому вигляді [31; 78, с. 191].

Свого часу у Білій книзі Європейської Комісії (1985) передбачалося ліквідувати фізичні, технічні та фіскальні перешкоди у взаємній торгівлі

держав-членів [79]. Основна проблема ЄС тоді полягала в тому, як реалізувати зазначені заходи в доволі стислі строки з урахуванням того, що основні положення ДЄЕС, які визначали повноваження у цій сфері (ст.ст. 94 і 308), передбачали прийняття рішень на основі одностайності. ЄСА 1986 року (вступив у дію 1987 року) допоміг розв'язати цю проблему шляхом створення нової правової основи побудови внутрішнього ринку – ст. 95 ДЄЕС передбачала голосування за принципом кваліфікованої більшості. Нині ця норма перетворена у ст. 114 ДФЄС, яка є базовою при гармонізації законодавства в інтересах розвитку внутрішнього ринку. При застосуванні статті 114 ДФЄС існує низка обмежень. Вона використовується тільки для зближення (гармонізації) норм законів, постанов та адміністративних актів держав-членів; застосовується, «якщо інше не передбачено Договорами». Інакше кажучи, ст. 114 являє собою загальне положення, яке підлягає застосуванню при відсутності спеціальних положень. Важливість цього обмеження підкреслюється у Справі *Commission v. Council (VAT)* [80].

У сфері правового регулювання внутрішнього ринку компетенція ЄС не є винятковою, тому всі заходи повинні прийматися відповідно до принципу субсидіарності. Суд ЄС, зокрема, зазначає, що застосування принципу субсидіарності відбувається тоді, коли використовується ст. 95, зважаючи на те, що відповідно до її положень не надається виняткова компетенція регулювання економічної діяльності на внутрішньому ринку. Спільнота тільки наділяється окремими повноваженнями з метою поліпшення умов для створення та функціонування внутрішнього ринку. Згідно з принципом субсидіарності можливість регулювання відносин на рівні ЄС виникає лише за умови неможливості досягнення цілей регулювання на рівні національної влади. Якщо при застосуванні принципу субсидіарності виникає ситуація, яка доводить необхідність вжиття заходів на рівні ЄС, то такі визначені заходи повинні здійснюватись з дотриманням принципу пропорційності [80].

Особливістю ст. 114 ДФЄС є надання можливості державам-членам на підставі параграфів 4 і 5 ухилятися від реалізації заходів, прийнятих відповідно до пункту 1 цієї статті. Спочатку право на існування було визнано за заходами, які вже діяли в державі на момент гармонізації (параграф 4 ст. 114) [72, с. 24]. Амстердамським договором 1997 р. також була вироблена процедура, якої має притримуватись держава, що бажає зберегти існуючу або прийняти нову норму, яка не відповідає проведеній гармонізації [81]. Така держава повинна повідомити Комісію про причини збереження в силі або про причини введення у дію зазначених заходів. З моменту отримання повідомлення Комісія протягом шести місяців повинна схвалити або відхилити відповідне положення національного законодавства. При цьому Комісія з'ясовує, «чи не є воно свавільною дискримінацією чи замаскованим обмеженням у торгівлі між державами-членами і чи не стане воно перешкодою для функціонування внутрішнього ринку» [81].

Для вирішення найбільш складних питань і за відсутності небезпеки для життя людини Комісія може продовжити цей строк ще на шість місяців з повідомленням зацікавленої держави. Якщо Комісія не виносить рішення упродовж встановленого строку, то національні заходи, прийняті відповідно до параграфів 4 і 5 ст. 114 ДФЄС (ст. 95(4) і (5) ДЄЕС в редакціях попередніх років), вважаються схваленими, виходячи зі змісту параграфа цієї статті. При позитивному рішенні Комісії щодо збереження або введення положень національного законодавства, які містять відступ від заходів щодо гармонізації, Комісія розглядає питання про можливість адаптації національних та гармонізованих заходів. Насамперед це стосується тих випадків, коли зазначені національні заходи пропонують більш високий рівень захисту порівняно з гармонізованими заходами, що впливає з параграфу 7 тієї ж статті. Ст. 114(9) ДФЄС передбачає прискорену процедуру винесення справи на розгляд Суду в тому випадку, якщо Комісія або держава-член вважатимуть, що яка-небудь інша держава неправильно використовує повноваження, надані ст. 114 (4) і (5). Однак, дослідники європейського права відзначають, що держави-члени нечасто

використовують положення (незважаючи на видиму їх доступність), які створюють правові підстави для правомірних обмежень використання гармонізованих заходів регулювання внутрішнього ринку [82, р. 9, 12].

Слід звернути увагу на те, що на домінування тієї чи іншої моделі розвитку внутрішнього ринку ЄС впливає існування різних моделей капіталістичного розвитку держав-членів: країни з суто ринковою економікою (Великобританія, Ірландія); країни керованого капіталізму (Нідерланди, Німеччина, Швеція); країни державного капіталізму (Греція, Італія) [31, с. 14-15].

Отже економічна інтеграція у Європі відбувалась поступово, задовольняючи потреби її учасників та відповідаючи на заклики глобалізації та регіоналізації. Створення загального ринку ЄС стало віддзеркаленням економічних інтересів держав-учасниць, поява нової концепції внутрішнього ринку ЄС та його «перезапуск», свідчить про динаміку процесів. Механізм формування та функціонування внутрішнього ринку ЄС базується на методах негативної та позитивної інтеграції. При цьому під час вдосконаленні механізмів його функціонування дві основні моделі внутрішнього ринку – децентралізовану та централізовану, слід вважати взаємодоповнюючими. Теоретичне обґрунтування моделей інтеграції свідчить про велику кількість її позитивних наслідків при правильному виборі інструментів інтеграційних процесів. При цьому створення та забезпечення діяльності внутрішнього ринку входить до спільної компетенції ЄС та держав-членів [81].

Таким чином, аналіз норм первинного та вторинного права ЄС, а також результатів досліджень різних авторів різних часів [81] щодо засад правового регулювання внутрішнього ринку показав, що на протязі історичного часу існування ЄС й досі триває становлення і розвиток як самого ринку, так і відповідного законодавства, що, в свою чергу, приводить до переосмислення ситуації, розробці теоретичних положень і певних методів дослідження інтеграції цієї галузі, а також встановлення правової природи внутрішнього споживчого ринку ЄС.

1.2. Інтеграційний характер правової природи внутрішнього споживчого ринку ЄС

Кожна держава приділяє значну увагу оцінці перспектив для розвитку в глобальній економіці. Для всіх країн важливою є успішна інтеграція у світову систему господарювання. Цьому сприяє розвиток ринкової економіки та підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг на внутрішньому та зовнішніх ринках. Важливу роль у регулюванні цих питань відіграє СОТ, повноправним членом якої є й ЄС [83].

Сьогодні дослідження саме споживчого ринку товарів і послуг в умовах трансформації динамічних глобалізаційних процесів є надзвичайно актуальним завданням як для сучасної економічної теорії, так і для юридичної науки. Споживчий ринок – найважливіша сфера ринкової економіки, яка виступає індикатором рівня соціального розвитку суспільства. Адже саме на споживчому ринку відбувається перетин ключових інтересів населення та виробників кінцевої продукції, економічних і соціальних складових історично сформованого комплексу галузей виробництва кожної країни, взаємопов'язаних між собою поділом праці. При цьому метою споживача є максимальне задоволення своїх потреб, а метою виробника – максимізація прибутку [83].

Як зазначає О.В. Шевчук, функціонування та розвиток внутрішнього споживчого ринку ЄС виявляється у таких основних формах: розширення міжнародних потоків товарів і послуг; збільшення кількості придбаних або об'єднаних торговельних підприємств за участю транснаціональних мереж; наявність укладених угод про міжнародну співпрацю; розвиток системи міжнародного захисту внутрішнього ринку у рамках СОТ; виникнення глобальних систем транспорту, комунікацій та логістики та ін. [84, с. 10].

Це, своєю чергою, уможливорює твердження, що внутрішній споживчий ринок ЄС – це відкрита система, яка не обмежується лише обігом товарів, що були вироблені господарюючими суб'єктами країн-членів ЄС. Членство ЄС в СОТ дає можливість країнам-членам ЄС розраховувати на

повне виконання іншими країнами-партнерами їх зобов'язань щодо вільної торгівлі, виходячи з основних загальних правил на світових ринках. Крім того, воно гарантує зниження митних і не митних бар'єрів, забезпечення технічної допомоги та консультування з питань торговельної статистики та політики врегулювання торговельних суперечок [84, с. 12].

Як зазначає О.В. Зверєва, споживання – це процес задоволення потреб матеріальними та духовними благами, що породжує мотивацію до праці, передбачає використання суспільного продукту і є кінцевою ознакою суспільного відтворення. Під особистим споживанням науковець розуміє використання людьми різних матеріальних благ і послуг для задоволення своїх особистих потреб, обсяг яких визначається, з одного боку, обсягом виробництва предметів вжитку, а, з іншого, – наявністю у населення коштів для придбання цих благ. У цьому розумінні розвиток споживчого ринку є обов'язковою умовою економічного зростання країни загалом, а до його функцій належать сприяння контролю споживачів за виробництвом і посилення конкуренції між виробниками товарів і послуг [85, с. 305-309]. В той же час, питанням функціонування споживчого ринку та його регулюванню присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Так, проблеми аналізу процесів регулювання споживчого ринку розглянуті в роботах економістів (А.Н. Азриліян, О.М. Азриліян, В.М. Геєць, В.А. Данилова, Ф.І. Євдокимов, В.В. Ільяшенко, Е.В. Калашникова, С.В. Мочерний, Л.Г. Рождественська, Л.О. Лігоненко), вчені-юристи (В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменський, Л.Р. Левчук).

Упродовж десятиліть споживчі ринки країн-членів ЄС функціонують у межах нормативних обмежень, державного та громадського контролю. Розвиваються інструменти моніторингу, контролю та нагляду за суспільними відносинами, які вибудовуються у процесі функціонування споживчого ринку [86]. Загалом споживча політика ЄС спрямована на максимально широку участь споживачів та довіру на ринку. Споживчий ринок становить один з сегментів (підсистем) ринку, в якому відображається вся сукупність соціально-економічних та правових відносин виробника та споживача, що

формується у процесі купівлі-продажу (оренди) споживчих товарів та послуг для кінцевого (особистого) споживання. Він забезпечує інтенсивний, зворотній, стимулюючий вплив споживчого виробництва на весь комплекс галузей економіки й на соціально-економічну ситуацію у суспільстві [87, с. 24-36].

В сучасній економічній системі споживчий ринок визначає вартість товарів і послуг, перетворює продукт праці на товар і доводить його до кінцевого споживача. Крім того, він забезпечує безперервність процесу суспільного відтворення через зв'язок між виробництвом і споживанням, формує цілісну національну систему та її зв'язок з іншими національними економіками на світовому ринку. На споживчому ринку відбувається спонукання виробників товарів та послуг до зниження індивідуальних затрат, підвищення суспільної корисності товарів і послуг, їх якості та споживчих властивостей, посилення конкуренції між виробниками. Саме на споживчому ринку створюються матеріальні стимули до праці та регулюється вплив на економіку загалом [13].

Споживчий ринок об'єднує всі стадії суспільного виробництва у єдиний відтворювальний процес. На думку О.В. Шевчук, імперативи споживчого ринку лежать в основі побудови виробничо-вартісних ланок виробництва кінцевих товарів і послуг і здійснюють стимулюючий вплив на галузі, які виробляють товари споживчого призначення, а через них і на галузі економіки – виробників ресурсів [84, с. 5]. Науковець зазначає, що завдяки ефективній реалізації функцій інфраструктури забезпечується тісний взаємозв'язок процесу виробництва та споживчого ринку: з одного боку, обсяг виробництва визначає розміри і можливості обігу споживчих товарів і послуг; з іншого – сфера товарного обігу впливає на розвиток процесу виробництва, зумовлюючи його кількісні та якісні параметри [84, с. 16].

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у дослідженні механізму функціонування споживчого ринку в економіці ЄС, а також механізмів правового регулювання функціонування як самого споживчого ринку, так і здійснення контролю (нагляду) на ньому. Слід враховувати, що

лібералізація зовнішньої торгівлі та потоків капіталу впливає і на сукупний попит (споживчий ринок), і на сукупну пропозицію (виробничий сектор) [88, с. 123-141]. Своєю чергою, можливості адміністративного регулювання стосуються визначення тих правил, за якими відбувається функціонування споживчого ринку, а також опосередкованого впливу шляхом впровадження різноманітних стандартів та використання інструментів торговельного протекціонізму.

Відсутність чіткого поняття споживчого ринку, незважаючи на досить давнє з юридичної точки зору існування цього інституту, створює серйозну проблему при визначенні кола суспільних відносин, які потребують регулювання [89]. Слід погодитись з думкою тих науковців, які вважають, що ринок споживчих товарів ще не є споживчим ринком в його широкому соціально-економічному сенсі [90, с. 103]. Об'єднує ці ринки те, що на них переплітаються інтереси виробників і споживачів, продуктам праці надається суспільна оцінка, завершується економічний рух кінцевої продукції. Але ці ринки відрізняються за об'єктом економічних відносин. Ринок споживчих товарів, визначається як ринок, де окремі особи і домогосподарства купують товари для особистого споживання, де формується попит, пропозиція та ціни споживчих товарів [91, с. 68 -72].

Можна стверджувати, що ринок споживчих товарів – це сукупність соціально-економічних відносин між виробниками, посередниками та споживачами, які формуються у процесі купівлі-продажу споживчих товарів. Результатом їх взаємодії є формування кінцевого попиту, пропозиції та цін на споживчі товари. Отже, слід погодитись з Г. Филюк та О. Шевчук, які основною функцією ринку споживчих товарів визначають реалізацію таких товарів для задоволення споживчих потреб усіх суб'єктів економічної системи [87, с. 25]. Як зазначає О.О. Зеленська, «у сучасному науковому доробку зустрічається чимало точок зору стосовно кількісного та якісного набору функцій, притаманних споживчому ринку» [92]. Науковець надає досить розлогий перелік таких функцій: функція забезпечення життєдіяльності суспільства, розподільча, рівноважна, координаційно-

узгоджувальна, детермінуюча, адаптаційна, інформаційно-контрольна, стимулююча, оціночна, біхевіористична.

Сьогодні немає усталеного визначення поняття «споживчий ринок». Деякі автори пропонують визначення, виходячи з класифікації суб'єктів споживчого ринку. Наприклад, споживчий ринок – «окремі особи і домогосподарства, що здобувають товари та послуги для особистого споживання» [93], «ринок, де фізичні особи набувають товари та послуги для особистого споживання, користування» [12]. Більш розгорнуте визначення споживчого ринку запропонувала І.В. Скопіна : «Це сукупність відносин, що виникають між продавцями і покупцями робіт, послуг, товарів, з одного боку, і їх споживачами – з іншого; це відносини з приводу попиту, пропозиції та реалізації предметів і послуг індивідуального споживання, що складаються у торгівлі, громадському харчуванні, сфері платних послуг» [94, с. 49-58].

У спільному дослідженні Є.Л. Кротова та Л.В. Петухова визначили об'єкт і суб'єктів споживчого ринку [95]. На їхню думку, об'єкт – продукт, призначений для індивідуального споживання у вигляді споживчих товарів і платних послуг, які є основними структуроутворюючими елементами споживчого ринку. Структуроутворюючими елементами у частині суб'єктних відносин з боку попиту є суб'єкти або носії попиту – споживачі в особі всього населення регіону, а також його окремих демографічних (молодь, діти, люди похилого віку) та економічних (низькоприбуткові та високоприбуткові категорії населення) груп; міське та сільське населення. Суб'єктами споживчого ринку з боку пропозиції визначено товаровиробників і виробників послуг; крім того, суб'єктів інфраструктури споживчого ринку.

Т.І. Ніколаєва та Н.Р. Єгорова трактують зміст поняття «споживчий ринок» ширше, ніж зміст поняття «ринок споживчих товарів» [96, с. 17]. На думку науковців, ринок споживчих товарів обмежений сферою товарного обігу, а споживчий ринок включає в себе, крім відносин, пов'язаних із товарним обігом, відносини, що виникають у результаті надання послуг. «Ринок споживчих товарів – сфера товарного обігу, сукупність умов, що характеризують купівлю-продаж споживчих товарів за їх речовим змістом і

вартістю. Ринок споживчих товарів і послуг для населення (споживчий ринок) є багатогалузевим та багатономенклатурним. Він класифікується за товарами (продовольчий, товарів легкої промисловості, товарів культурно-побутового призначення, будівельних матеріалів, автомобілів і мотоциклів), за послугами (побутові, комунальні, транспорту, засобів зв'язку). У межах кожного товарного сектора виділяють ринок окремих видів товарів (тканини, одяг, взуття та ін.)».

В економічному дослідженні О.В. Шевчук, що цитувалось вище [84], споживчий ринок тлумачиться як система соціально-економічних і організаційно-економічних відносин між його суб'єктами (виробниками, посередниками, споживачами), яка формується та розвивається у процесі опосередкованого грошовою формою обміну товарів і послуг, призначених для задоволення особистих потреб (інтересів) споживачів, і спрямована на відтворення людського капіталу, забезпечення цілісності та неперервності процесу суспільного відтворення [84].

Ф.Н. Зейналов у своєму дослідженні пропонує під споживчим ринком розуміти систему суспільних відносин, які врегульовані нормами права, що складаються між органами виконавчої влади, громадськими організаціями, виробниками, виконавцями і споживачами у сфері товарообороту, виконання робіт і надання послуг [89]. На думку С. Кузьміної та Л. Левчук, споживчий ринок поєднує у собі відносини з приводу просування товару (послуги) від виробника до кінцевого споживача безпосередньо, або за участю оптових та роздрібних торговельних мереж [97, с. 13-15]. Науковці переконані, що економічна нерівність учасників споживчого ринку потребує обов'язкового втручання держави з метою відповідного регулювання суспільних відносин.

Для формування комплексного уявлення про організаційно-правові засади функціонування внутрішнього споживчого ринку ЄС доцільним є аналіз визначення у правовій доктрині ЄС таких понять як «товар» і «послуга», а також принципу свободи руху товарів і послуг.

У сфері вільного руху товарів об'єктами регулювання, звісно, є товари. Однак в ЄС це поняття визнається не в установчих договорах, а в

рішеннях Суду ЄС та вторинному праві Союзу. Уперше Суд ЄС дав визначення поняття «товар» у сенсі Римського договору про ЄС [23] у рішенні по справі 7/68 «Commission v. Italy» (1968) (про культурні цінності): «...товари – це вироби, які можуть бути оцінені у грошах і якості таких можуть бути предметом комерційних угод» [98]. Суд ЄС досить широко тлумачив поняття «товар», включаючи до нього рухомі матеріальні предмети та вироби (від високотехнологічних до найпростіших) незалежно від їх комерційної вартості та природи транскордонних комерційних угод, об'єктом яких вони є. Так, до товарів у сенсі ст. 91(1) ДЄЕС [23] Суд відносить навіть відходи, включаючи токсичні, які не підлягають переробці, хоча тут існують обмеження головним чином природоохоронного характеру. Поняттям «товар» охоплюється також і електроенергія. У цьому випадку вирішальну роль відіграють практична значущість для держав-членів взаємної торгівлі енергоресурсами (водні ресурси, газ) і включення електроенергії в Єдиний митний тариф (справа б/б4 «Flaminio Costa v. E.KEX.» (1964) [99].

У подальшій практиці Суд ЄС уточнив поняття «товар» у розумінні свободи руху товарів та відмежував його від об'єктів регулювання інших свобод – свободи надання послуг та свободи руху капіталів. У рішенні по справі 1/77 «Bosch v. Hauptzollamt Hildesheim» (1977) [100]. Суд ЄС постановив, що єдиний митний тариф застосовується тільки до імпорту товарів, тобто матеріальних об'єктів, і не застосовується до імпорту нематеріальних об'єктів, таких як виробничі процеси або ноу-хау, які через їхню природу важко опосередкувати за допомогою тарифно-митних механізмів. Не є товарами теле- та радіопередачі, включаючи комерційні. Суд ЄС відносить їх до свободи надання послуг, хоча матеріальні носії зображення і звуку, що використовуються і для розповсюдження цих передач, підпадають під дію норм про свободу руху товарів. Те ж саме стосується засобів платежу (банкнот, монет, цінних паперів, чеків та ін.), які не є товаром і регулюються нормами статей про свободу руху капіталів (наприклад, об'єднана справа C-358/93 і C-416/93 Bordessa (1995) [101]. Однак, Суд ЄС зараховує до товарів грошові знаки (банкноти, монети), якщо

вони є предметом комерційної угоди у якості нумізматичних цінностей (справа 7/78 «Regina v. Thompson» (1978)). Не є товарами у праві ЄС наркотики, фальшиві гроші та інші подібні предмети, торгівля якими заборонена [101].

Підсумовуючи, можна визначити, що товар у праві ЄС – це будь-які рухомі матеріальні предмети та вироби, які мають грошову вартість, є об'єктом транскордонного торгівельно-економічного обміну (найперше – між державами-членами) і, як наслідок, включені до єдиного митного тарифу. Слід зазначити, що у сфері свободи руху товарів основними суб'єктами регулювання є держави-члени. Суд ЄС широко тлумачить це поняття. Воно включає заходи і дії влади усіх рівнів – від центральних і регіональних до муніципальних, державних, напівдержавних і навіть приватних підприємств, якщо останні контролюються і (або) фінансуються державою або здійснюють функції, покладені на них державою [102]. У цьому сенсі регулювання свободи руху товарів є регулюванням вертикальної дії (між державами-членами та державами-членами й індивідами). Водночас, у певних випадках держави-члени можуть нести відповідальність і за індивідів. Регулювання горизонтальної дії (відносини між індивідами) в тому, що стосується свободи руху товарів, здійснюється, передовсім, нормами статей про конкуренцію: ст.ст. 101-109, особливо ст.ст. 101 і 102 ДФЄС [8].

Норми статей про вільний рух товарів можуть застосовуватися відповідної держави-члена, якщо їх порушують її фізичні і (або) юридичні особи. Так, Комісія пред'явила позов французькому Уряду (справа С-265/95 «Commission v. French Republic» (1997)) [103], який у порушення ст.ст. 3 і 30 ДЄЕС не запобіг загальнонаціональній акції вітчизняних фермерів проти імпорту сільськогосподарських товарів з інших держав-членів.

Як справедливо зазначає Ю.С. Лічман, ЄС володіє найбільш розробленим механізмом правового регулювання надання послуг [104, с. 335]. Науковець зазначає, що досить високий рівень лібералізації послуг був досягнутий, з одного боку, шляхом створення внутрішнього

ринку, а, з іншого, завдяки інституційній системі наднаціонального характеру. Регулювання ринку послуг відбувається у відповідності до ст.ст. 56-62 (49-55) ДФЄС та директиви від 12 грудня 2006 р. [70]. Саме Директива 2006/123/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо послуг на внутрішньому ринку» стала першим нормативним актом «вторинного законодавства» ЄС, який встановив загальні правові засади функціонування ринку послуг. На окремих ринках послуг регулювання відбувається у відповідності до галузевих директив. Так, порядок надання послуг правниками регулюється директивою Ради від 22 березня 1977 р. [105].

Поняття послуги розкривається у ст. 57 ДФЄС (колишня ст. 50) [8]: «Послуги мають вважатися «послугами» у значенні цього Договору там, де вони звичайно надаються за винагороду, остільки вони не підпадають під дію положень про свободу руху товарів, капіталів або осіб». Стаття 58 ДФЄС не діє щодо свободи руху товарів, капіталу та пересування громадян ЄС. Слід враховувати, що під поняття «послуги» не підпадають транспортні послуги (оскільки вони регулюються окремим розділом ДФЄС), банківські та страхові послуги тощо (вони підпадають під розділ ДФЄС про вільний рух капіталу). Надання аудіо, телекомунікаційних послуг може класифікуватися як надання послуг лише за наявності факту перетину ними кордону держави-члена, з якої походить послуга [106].

Надання послуг розпочинається з моменту отримання винагороди однією із сторін правовідносин [107]. Важливо відзначити, що ЄСП визнав, що розділ про надання послуг ДФЄС має пряму дію [108, с. 17]. Зміст економічного характеру діяльності з надання послуг безпосередньо не розкривається в ДФЄС. В економічному характері важливо те, що діяльність здійснюється на оплатній основі за ринкових умов і необов'язково з метою отримання зиску. Суд ЄС зазначив: правила щодо призначення отриманої вигоди не перешкоджають діяльності економічного характеру [109].

У рішенні по об'єднаній справі C-51/96 і CТ-191/97 *Deliege* (2000) 5 Судом ЄС було підкреслено: надання послуг має бути реальним і ефективним, не малозначним і не допоміжним [31, с. 217; 110]. Судова

практика ЄСП показує, що до поняття «послуга» відноситься фінансова, медична, туристична, освітня, спортивна діяльність. «Послугами» згідно з правом ЄС ЄСП вирішив визнавати надання телевізійного сигналу, продаж лотерей, надання кредитів на придбання житла, діяльність агенцій з працевлаштування. При цьому особа, яка надає послуги, за умови, що вона не порушує положень ДФЄС щодо свободи ділового заснування, може тимчасово здійснювати свою діяльність в іншій державі-члені на тих самих умовах, які встановлені в її власній державі. Лише за умови, що послуги мають економічний характер та оплачуються, їх надання регулюється ст. 57 ДФЄС. При цьому, у справі «Bonci» ЄСП постановив, що винагорода не в обов'язковому порядку повинна отримуватися від безпосереднього одержувача послуг. Вона може надходити від будь-якої третьої особи.

Поширеною є думка, що товари найлегше відрізнити від послуг за такою особливістю: послуги абстрактні, товари же характеризуються фізичною присутністю. Отже, послуги складніше піддаються інтернаціоналізації, ніж товари. Інтеграція ринків послуг ускладнюється ще й тим, що вони частіше, ніж товари, є предметом регулювання з боку національних держав або з міркувань національної безпеки, або у результаті опіки про захист прав споживача [31, с. 217].

Наявності «елементу союзу» (англ. Union element) є важливою умовою застосування свободи надання послуг в ЄС. За рішенням ЄСП у справі «Debauve» [111] суб'єкти підприємницької діяльності ЄС на території держави-члена ЄС, з якої вони походять не користуються свободою надання послуг. Посилання громадян держави-члена ЄС на положення розділу про свободу надання послуг договору про діяльність ЄС є можливим лише тоді, коли вони не залишають території держави власного громадянства, однак їх економічна діяльність на території ЄС обмежується чи члени їхніх родин не можуть приєднатися до них.

Транскордонність можна визначити як ключову рису надання послуг за правом ЄС. Суб'єкти надання та отримання послуг в ЄС повинні знаходитись у різних державах-членах [104, с. 336]. При цьому виділяються

декілька варіантів. Так, особа, яка надає послуги, може вирушити в іншу державу-член ЄС з метою надання платних послуг. Крім того, можливим є варіант, коли одержувач послуг виїжджає в іншу державу-член для отримання послуг. Існують ситуації, коли суб'єкт, що надає послуги, і той, хто їх одержує заснували свою діяльність в одній і тій самій державі-члені ЄС, однак суб'єкт, який надає послуги, переміщається в іншу державу-член для того, щоб запропонувати свої послуги одержувачу. Можливим є варіант, коли ні суб'єкт, який надає послуги, ні їх одержувач не здійснюють фізичних переміщень і послуги надаються за допомогою пошти або комунікацій [104, с. 336].

Отже, послуга за змістом ДФЄС являє собою будь-яку самостійну професійну діяльність, яка зазвичай здійснюється за винагороду, що вирізняється транскордонним і тимчасовим характером, а також на яку не поширюється дія положення Договору про свободу руху товарів, капіталів та осіб [104, с. 336]. У доктрині виокремлюють низку рис, що характеризують ЄС як інтеграційне утворення. При цьому однією з них О. Стрельцова визначає існування внутрішнього ринку ЄС, який за ступенем свого поширення (кількість угод, охоплених країн, регіонів, сфер) підтверджує свою універсальність та глобальність, виконує функцію гнучкого та селективного інструменту доступу до внутрішнього ринку ЄС з боку третіх країн з різними рівнями соціально-економічного розвитку [5, с. 87].

Таким чином, з урахуванням всього вищезазначеного можна стверджувати, що внутрішній споживчий ринок ЄС, який є комплексною складовою внутрішнього ринку ЄС і системою суспільних відносин, характеризується транскордонним, у межах ЄС, характером обігу товарів і послуг, а також інтегративною моделлю правового регулювання, яка діє з урахуванням норм національного права країн-членів, загальноєвропейських та міжнародних правових норм. При цьому система джерел законодавства щодо функціонування внутрішнього споживчого ринку ЄС базується на принципі пріоритету права ЄС.

1.3. Регулювання та захист внутрішнього споживчого ринку ЄС

Зростанню масштабів міжнародних торгівельно-економічних відносин сприяють процеси інтеграції та глобалізації. До головних ознак глобалізаційних процесів належать: лібералізація світової торгівлі; зростання, інтеграція світових фінансових і товарних ринків; експансія транснаціональних корпорацій; зростання обсягів іноземних інвестицій. У сучасних умовах внутрішній ринок не можливо відокремити від глобалізаційних процесів, що відбуваються у світовому господарстві. При цьому слід враховувати, що глобалізація світогосподарських зв'язків, посилення ролі екзогенних факторів економічного зростання можуть породжувати нові загрози та ризики, які здатні істотно послабити внутрішній ринок країн і, зокрема, внутрішній ринок ЄС. Усе це об'єктивно зумовило необхідність створення відповідних регулюючих механізмів функціонування внутрішніх ринків країн-членів ЄС та інтеграційного об'єднання загалом. [112, с. 5].

Механізми регулювання споживчого ринку передбачають як ринкове регулювання, яке здійснюється на основі саморегуляції попиту та конкуренції, так і наявність зовнішніх чинників, що мають регулюючу природу. Сучасну економіку характеризують складні трансформаційні процеси, ускладнення господарських відносин, поглиблення протиріч між виробником і споживачем. Крім того, посилюються тенденції монополізації та глобалізаційні виклики. Всі ці фактори викликають унеможливлення ефективного та стабільного розвитку споживчого ринку, в тому числі і в ЄС. Нажаль, практика показує, що саморегуляція ринку у деяких країнах викликала спад національного виробництва, зростання державного боргу, значного безробіття, зниження доходів, скорочення попиту. Всі ці явища обґрунтовують необхідність доповнення ринкової саморегуляції системою дій з боку як країн-членів ЄС, так і всього інтеграційного об'єднання [113].

Вкрай необхідною стає створення економіко-правової та організаційної основи, спрямованої на забезпечення захисту і розвитку підприємництва та конкуренції. Пріоритетними стають напрямки діяльності, що забезпечують правовий захист і розвиток усіх форм власності, рівноправні умови функціонування всіх видів підприємств на ринку споживчих товарів і послуг населенню. Актуальними стають питання захисту прав споживачів і їх активного впливу на споживчі характеристики та якість товарів і послуг. Разом з цим, не повинна відбуватись заміна ринкового механізму адміністративними методами впливу на споживчому ринку.

Сьогодні в Європейському Союзі знаходить своє закріплення поняття «спільне споживання» (collaborative consumption), яке якоюсь мірою може конкурувати з поняттям «спільна економіка» [114] (sharing economy). Європейська комісія вважає за краще використовувати вираз «спільна економіка», яку визначає як складну екосистему послуг на вимогу і тимчасове використання активів на основі обміну через онлайн-платформи. Інші інститути ЄС вживають визначення «спільне споживання». Так, Європейський парламент звертається до неї в своїх резолюціях від 9 вересня 2015 р. [115] і 29 жовтня 2015 р. [116] і визначає «спільне споживання» як нову соціально-економічну модель, що утворилась завдяки технологічній революції, з інтернет-підключенням людей через інтернет-платформ, на яких можна проводити операції з товарами і послугами надійно і прозоро. Європейський економічний і соціальний комітет також використовує поняття «спільне споживання» у своєму висновку від 21 січня 2014 р. [117].

Як зазначає Т. Цибульник, знаходячись на піку актуальності, економіка спільного споживання знаходить все нові й нові сфери застосування [118]. Фред Мазелла, один із засновників і CEO найбільшого в Європі стартапу, що з'єднує водіїв з попутниками BlaBlaCar, написав на Tech Crunch про переваги світу, в якому є можливість створити надійні зв'язки між будь-якою кількістю людей [119]. Підприємець зазначив, що ця глобальна революція, яка можлива завдяки базам даних, пошуковим системам і зв'язку вже почалася.

Все вищезначене своєю чергою вимагає оперативної модернізації європейського законодавства у питаннях захисту саме внутрішнього ринку ЄС та забезпечення безпеки продукції на цьому ринку. При дослідженні питань правового регулювання та захисту внутрішнього споживчого ринку ЄС слід враховувати комплексний характер права ЄС, його динамізм, мінливість зміни його природи, структури, сфери та механізму дії; незавершеність процесу формування права і, як наслідок, його «проміжний» характер, дію «на стику» міжнародного та національного права [120, с. 26].

Слід зазначити, що система джерел законодавства щодо функціонування внутрішнього споживчого ринку ЄС базується на принципі пріоритету права ЄС. Цей принцип ґрунтується на концепції обмеженого суверенітету, що передбачає передачу низки національних повноважень держав-членів інститутам ЄС. Так, для зняття торговельних бар'єрів між країнами, захисту своїх ринків від недоброякісної та фальсифікованої продукції в Європейському Союзі створена спеціальна структура, куди входить ЄК, що виробляє Директиви про вимоги безпеки, способи підтвердження відповідності та схемами контролю продукції з охопленням всіх етапів руху товарів від виробника до споживача [121].

Роль держав-членів ЄС та всього інтеграційного утворення у процесі формування та розвитку споживчого ринку ЄС проявляється у здійсненні необхідних заходів, спрямованих на нормативне регулювання забезпечення дотримання всіма учасниками ринку економічного правопорядку та захисту їхніх економічних прав і свобод, а також інтересів суспільства. Головна мета державної політики країн-членів та всього ЄС у сфері внутрішнього споживчого ринку – це підтримка конкурентоспроможності виробників і водночас розвиток конкуренції на внутрішньому ринку, а також захист прав споживачів [121; 122; 123, с. 7].

Варто зазначити, що сьогодні використання тарифних заходів значною мірою обмежується прийнятими угодами у межах торговельних організацій і союзів. Унаслідок лібералізації міжнародної торгівлі у рамках СОТ, членом якої є ЄС, середній рівень митних тарифів розвинених країн

становить близько 4%, а країн, що розвиваються, – 13% [124, с. 76]. Водночас практика державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у провідних європейських країнах, незважаючи на декларативну прихильність до принципів вільної торгівлі, свідчить, що триває досить жорстке використання нетарифних обмежень. Комплекс адміністративних або нетарифних засобів є важливим методом прямого державного впливу на зовнішньоекономічні відносини, які відносяться до засобів безпосереднього управлінського впливу [125]. Так, за оцінками Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), нетарифні заходи охоплюють від 18 до 30 % обсягів світової торгівлі та застосовуються розвиненими країнами відносно 17 % імпорту, у тому числі до 50 % металопродукції, 25 % текстильних виробів та 44 % продукції сільського господарства [126]. За експертними оцінками, число нетарифних бар'єрів кожні 15 років зростає більш ніж у 4 рази.

Класифікаційні переліки заходів нетарифного регулювання розроблені багатьма міжнародними організаціями (Секретаріат ГАТТ/СОТ, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародна торгова палата, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Всесвітня митна організація тощо). Уперше термін «нетарифні бар'єри» виник у міжнародному праві завдяки Генеральній угоді з тарифів і торгівлі (ГАТТ). У ст. XI ГАТТ, присвяченій загальній відміні кількісних обмежень, такі обмеження визначаються як будь-які інші заходи, крім мит, податків або інших зборів [127]. Таким чином, нетарифними заходами можна визначити будь-які заходи, що мають неподатковий характеру з боку держави та здійснюють вплив на суспільні відносини у зовнішньоекономічній сфері.

Класифікаційна схема, розроблена Секретаріатом ГАТТ на початку 70-х років XX ст. під час підготовки до переговорів Токійського раунду, поділяла всі нетарифні обмеження на п'ять основних категорій [128, с. 52]: обмеження, викликані втручанням держави у торгівлю; особливості митних та адміністративних процедур; стандарти у торгівлі; специфічні торгові бар'єри; імпорتنі збори. Слід зазначити, що Світова організація торгівлі виступає проти нетарифних заходів для захисту внутрішнього ринку, що

визначено статтею XI, п. 1 ГАТТ [127]. З цією метою можуть використовуватися мита, податки та інші збори. Але зобов'язання щодо мит фіксуються при вступі країни в СОТ. Скористатися на практиці винятками з правил, що допускаються СОТ, досить складно. Як правило, це призводить до відповідних зустрічних заходів з боку інших членів СОТ і навіть до торгових війн [127].

Винятки з принципу заборони нетарифних обмежень Світовою організацією торгівлі передбачаються:

- щодо заборони або обмеження експорту при критичній нестачі продовольства або інших товарів, що мають істотне значення для внутрішнього ринку; заборони або обмеження імпорту та експорту, необхідних у зв'язку з застосуванням стандартів або правил класифікації, сортування та реалізації товарів у міжнародній торгівлі; обмеження імпорту сільськогосподарської продукції або продуктів рибальства, необхідних для здійснення заходів уряду (ст. XI. п.2 а, б, в ГАТТ);

- для забезпечення рівноваги платіжного балансу (ст. XII ГАТТ);

- надзвичайні дії щодо імпорту окремих товарів, наприклад, при значному його збільшенні через узяті зобов'язання при вступі до СОТ (ст. XIX ГАТТ);

- загальні виключення (ст. XX ГАТТ), що охоплюють заходи, необхідні для захисту суспільної моралі; охорони життя і здоров'я людини, тварин і рослин; такі, що стосуються імпорту або експорту золота або срібла; вжиті для захисту національних скарбів художньої, історичної чи археологічної цінності та ін.;

- якщо держава є членом митного союзу, зони вільної торгівлі та щодо прикордонної торгівлі (ст. XXIV.5 ГАТТ);

- з міркувань безпеки (ст. XXI ГАТТ);

- у виняткових обставинах за рішенням Міністерської (Марракеської) конференції, ст. IX 3 ГАТТ [127].

У сучасній практиці держави здебільшого використовують загальні виключення (ст. XX ГАТТ) і прагнуть науково обґрунтувати, що той чи

інший товар, який імпортується на їхню територію, небезпечний для життя і здоров'я людини, тварини або рослин. Ухвалена та прийнята ЮНКТАД класифікація нетарифних обмежень за ознакою цільового навантаження [129, р. 149-183] передбачала розподіл нетарифних заходів на три групи: торгівельно-політичні засоби; засоби неторгівельно-політичного характеру; засоби, що не стосуються зовнішньої торгівлі, але застосування яких опосередковано впливає на неї. Нині ЮНКТАД поділяє нетарифні обмеження зовнішньої торгівлі на сім категорій: паратарифні; заходи контролю над цінами; фінансові; заходи автоматичного ліцензування; заходи кількісного контролю; монополістичні заходи [130].

Т.М. Мельник вказує, що під нетарифними заходами слід розуміти сукупність засобів зовнішньої політики, які реалізуються здебільшого у рамках адміністративного управління, виконуючи роль регуляторів зовнішньо-торгівельного обороту [131, с. 18]. Особливістю нетарифних інструментів є те, що вони: застосовуються, як правило, органами державної влади країни; використовуються для регулювання зовнішньої торгівлі невеликої групи товарів; діють упродовж обмеженого строку; призначені для вирішення певних економічних та соціальних проблем, які потребують оперативного втручання держави, зокрема для збалансування національного ринку; мають автономний характер, тобто не пов'язані з міжнародними зобов'язаннями [132, с. 95].

Н.В. Щербатюк зазначає, що для правового регулювання нетарифних заходів у торговій політиці великого практичного значення набуває їх поділ на [133, с. 114]: нетарифні обмеження, свідомо створені для регулювання зовнішньої торгівлі (заборони, квотування, ліцензування та ін.); нетарифні обмеження, що виникали мірою потреби, для проведення технічної політики, реалізації державних екологічних, оздоровчих, фінансових програм тощо.

При цьому застосування нетарифних обмежень, що належать до першої групи, базуються на розвиненій законодавчій та адміністративній базі, здійснюються відповідними органами виконавчої влади, частіш за все, центральної. Такі заходи належать до тимчасових і мають явно визначений

адміністративний характер. Нетарифні обмеження другої групи мають чітко визначений постійно діючий характер (навіть якщо вводяться на певний час). Це полягає в тому, що вони встановлюються актами найвищої юридичної сили; не потребують окремого обґрунтування необхідності та підстав їх уведення; мають загальний порядок застосування. А.М. Гніздилов усі нетарифні заходи, які використовуються у ролі бар'єрів умовно поділяє на дві групи: економічні та адміністративні [134].

Світова практика міжнародних економічних відносин більшості країн світу визначає за мету розробку міжнародних угод щодо: правил використання заходів технічної та екологічної політики; правил та норм охорони здоров'я, сертифікації тощо; взаємного визнання національних заходів нетарифних обмежень, які виникають у разі необхідності, для того, щоб мінімізувати їх обмежувальну дію у міжнародній торгівлі [133, с. 113]. Відповідно до Митного кодексу ЄС (ч. 1, розд. 1, ст. 4), заходи нетарифного регулювання – це заходи торгової політики, встановлені, як частина загальної торгівельної політики, у формі правил ЄС, що регулюють міжнародну торгівлю товарами. Таке визначення досить широке й не конкретизує, що можна зарахувати до заходів нетарифного регулювання [135].

Нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі – це комплекс заходів обмежувально-заборонного характеру, що перешкоджають незаконному проникненню іноземних товарів на внутрішні ринки та стимулюють розвиток експортного потенціалу держави як суб'єкта світових господарських зв'язків. Система нетарифного регулювання ЄС спрямована на забезпечення конкурентоспроможності європейських країн і подальше зміцнення позицій європейських компаній на світовій арені, економічну та продовольчу безпеку [136, с. 167]. Застосування нетарифного регулювання сприяє проведенню гнучкої та цілеспрямованої політики як щодо окремих країн чи їх об'єднань, так і стосовно окремих видів товарів.

Сьогодні активно використовується весь спектр нетарифних інструментів, які дозволені у рамках СОТ. Слід враховувати, що з інституційної точки зору ЄС практично замінив держав-членів ЄС в ГАТТ за

згодою інших сторін [4, с. 29], але при цьому єдиний випадок, коли Суд ЄС анулював пряму дію договору з огляду на його «природу та структуру», була угода ГАТТ/СОТ [137].

Як вказує К. Зіглер, основними причинами обмежувального підходу до Угоди СОТ є те, що вона, як і раніше, характеризується великою гнучкістю, основоположним принципом взаємності у відносинах і, отже, принцип прямої дії суперечить природі і духу Угоди СОТ. Тоді, як інші держави — торговельні партнери Євросоюзу не надають їй пряму дію, ЄС втратить свою політичну свободу та здатність вести переговори, надавши ефект прямої дії правилам СОТ. Варто відмітити, що ціла низка нетарифних заходів є порушенням нормативів СОТ і викликає справедливую критику з боку торговельних партнерів [131, с. 18]. Такі заходи відносять до заходів «сірої зони» (некласифіковані нетарифні заходи), які важко виявити та ідентифікувати. Формально вони не належать до сфери регулювання СОТ, а їх застосування шкодить національним товаровиробникам [138].

На внутрішньому ринку ЄС продукція може бути розміщена, тільки у разі, якщо вона безпечна, відповідає вимогам нормативно-правових документів ЄС щодо властивостей продукції та пройшла процедуру оцінки відповідності, зазначену в цих документах. При цьому виробник певного продукту (незалежно від країни, де він має юридичну адресу) відповідальний за розміщення на внутрішньому ринку тільки тих виробів, що відповідають цим вимогам [138]. Нормативно-правові документи ЄС встановлюють вимоги до розміщення продукції на внутрішньому ринку як до виробника, так і інших суб'єктів господарювання, уповноважених представників виробника, імпортерів та дистриб'юторів.

При цьому вимоги законодавства ЄС зафіксовано:

- у нормативно-правових документах ЄС безпосередньої дії (Постанова Європейського Парламенту та Ради ЄС, або імплементаційні постанови Європейської Комісії, рішення Європарламенту і Ради ЄС); наприклад, CPR (Construction Products Regulation);

- у нормативно-правових документах ЄС, призначених для впровадження (імплементациї) до нормативно-правових документів держав-членів (Директиви ЄС);

- в актах із делегованими повноваженнями, які на підставі відповідного доручення видає Європейська Комісія й інформує про них Європарламент і Раду ЄС;

- в інструкціях, які видає Європейська Комісія (Guidelines);

- у правових нормах країн-членів ЄС, до яких внесені норми ЄС [138].

Продукція, яку було легально розміщено на ринку будь-якої держави-члена ЄС, вважається розміщеною і на внутрішньому ринку ЄС. З цієї держави-члена продукція може постачатися до інших держав-членів у принципі вільно, без технічних бар'єрів на кордоні між цими державами. Загалом серед нетарифних заходів переважають технічні бар'єри, оскільки майже 2/3 міжнародної торгівлі регулюється тим чи іншим їх видом. Особливо високим є індекс їх покриття (0.65) у країнах з високим доходом [131, с. 18].

Комітет з технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ), що був створений у рамках СОТ, дає членам можливість отримати консультації з будь-яких питань, що стосуються функціонування Угоди ТБТ або реалізації її цілей [139]. Захисні заходи, які обговорювалися у рамках Комітету з ТБТ, запроваджуються частіш за все країнами-членами СОТ з метою забезпечення здоров'я, безпеки життя, захисту споживачів та їх інформування, безпеки харчування, добросовісної торгівлі, спрощення торгівлі, захисту навколишнього середовища [138].

На своєму засіданні 4-6 листопада 2015 року Комітет погодив план роботи на 2016-18 роки (Сьомий Трирічний огляд Угоди по ТБТ [140]). Протягом 2016 року Комітет з технічних бар'єрів у торгівлі вже провів два засідання [141] і тематичну сесію, спрямовану на обмін досвідом між країнами-членами СОТ стосовно національних підходів до застосування процедур оцінки відповідності та розбудови відповідної інституційної інфраструктури. Основну увагу було зосереджено на змінах у міжнародних і

регіональних системах, а також регіональних торгових угодах (RTAs), які відносяться до визнання та прийняття результатів оцінки відповідності, з урахуванням оцінки їх впливу на впровадження Угоди ТБТ [141].

Технічні бар'єри у торгівлі розглядаються в ЄС як:

- обов'язкові технічні регламенти та добровільні стандарти, що визначають такі специфічні характеристики, які повинен мати продукт (розмір, форма, дизайн, маркування/позначення/упаковка, функціональність та продуктивність);

- конкретні процедури, які використовуються для перевірки, чи відповідає продукт цим вимогам (процедури оцінки відповідності – процедури тестування продукту, інспекція та сертифікація) [141].

Мінімальні вимоги до якості встановлюються у спеціальних актах – директивах чи технічних регламентах. Згідно з Додатком 1 «Терміни та їх визначення для мети цієї Угоди» (невід'ємна частина Угоди про технічні бар'єри) [138], технічний регламент – документ обов'язкового характеру, в якому встановлюються характеристики товару чи пов'язані з ним процеси та методи виробництва, передовсім вимоги до експлуатаційних характеристик товару (монтаж, технічне обслуговування тощо), а не конструктивних чи описових. Він також може містити обов'язкові адміністративні положення, вимоги до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування, якщо вони застосовуються до певного товару, процесу, виробництва [138].

Зокрема, Директивою 2015/1535 Європейського Парламенту від 9 вересня 2015 р. було вказано на необхідність уточнити поняття «технічний регламент» для послуг [142]. У пп. (f) ч. 1 ст. 1 зазначено, що «технічний регламент» – це технічні специфікації та інші вимоги та правила щодо послуг, включаючи відповідні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим, де-юре або де-факто, у разі маркетингу, надання сервісу, створення служби оператора або використання у державі-члені або основній частині, а також законів, постанов або адміністративних положень держав-членів, за винятком тих, які передбачені у ст. 7, яка забороняє виробництво,

імпорт, маркетинг або використання продукту або заборону на надання або використання служби або установи в якості постачальника послуг [142].

Технічний регламент є урядовим документом, який встановлює характеристики продукту або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи чинні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також включати термінологію, символи та упаковку, маркування або вимоги до маркування, як вони застосовуються до продукції, процесу чи способу виробництва. Консенсус не є необхідним для встановлення регулювання [143].

Різниця між стандартами та технічними регламентами полягає у дотриманні. У той час як відповідність стандартам є добровільною, технічні регламенти за своїм характером є обов'язковими. Крім того, вони мають різні наслідки для міжнародної торгівлі. Невідповідність імпортованого продукту вимогам технічного регламенту тягне за собою заборону його продажу. В той же час, невідповідність імпортової продукції стандартам не вплине на її допуск на ринок. Відповідно до Угоди про ТБТ технічні регламенти не повинні створювати непотрібних перешкод у міжнародній торгівлі. Тому вони не повинні бути більш обмежувальними для торгівлі, ніж це необхідно для досягнення законних цілей, беручи до уваги ризику, які створило б невиконання умов технічних регламентів [144, с. 4].

При цьому імпортна продукція не повинна отримувати менш сприятливий режим розміщення на ринку, ніж той, що надається аналогічним товарам вітчизняного походження та аналогічним товарам з будь-якої іншої країни. Міжнародні стандарти повинні використовуватися в якості основи для підготовки технічних регламентів, за винятком, коли вони не підходять для виконання законних інтересів, наприклад, через суттєві кліматичні або географічні фактори чи фундаментальні технологічні проблеми. Європейські стандарти є потужним інструментом для підвищення конкурентної спроможності підприємств ЄС. Вони слугують для захисту здоров'я та безпеки громадян Європи та охорони навколишнього середовища. Стандарти

пропонують технічні рішення проблем і сприяють торгівлі та співробітництву між країнами-членами [144, с. 4].

Водночас технічні стандарти можуть бути перепорою для вільної торгівлі між державами-членами ЄС. Так, товар, що був вироблений відповідно до законодавства однієї держави-члена, може не відповідати вимогам, що закріплені у законодавстві іншої держави-члена. Така ситуація тягне за собою відповідні витрати, які несе виробник, який намагається вжити заходів, спрямованих на те, щоб його товар міг вільно продаватися на території всього ЄС [144, с. 4].

У країнах ЄС великий вплив на регулювання споживчого ринку, поряд із державними органами, здійснюють різні громадські організації, і роль їх постійно зростає. У більшості країн Європи створені великі національні організації споживачів, наприклад, Британська асоціація споживачів, яка об'єднує сотні тисяч громадян. Громадські організації у сфері захисту прав споживачів існують також в Австрії, Фінляндії, Угорщині [145, с. 68]. Громадські організації у країнах-членах ЄС своєю діяльністю сприяють удосконаленню законодавства про торгівлю та послуги, права й обов'язки підприємців, розробці жорстких стандартів безпеки, екологічності, якості товарів і послуг. Союзи споживачів проводять незалежну експертизу товарів і послуг, просвітницьку роботу серед населення. Вони взаємодіють із законодавцями, фірмами-виробниками, проводять опитування громадської думки і споживчих переваг, видають довідкову та спеціалізовану літературу, надають громадянам необхідну юридичну допомогу [145, с. 68].

Важливу роль у взаємодії всіх суб'єктів внутрішнього ринку ЄС задля ефективного регулювання споживчого ринку відіграють професійні організації підприємців. Вони активно захищають права підприємців, які до них належать, відстоюють їх корпоративні інтереси. Однак європейське законодавство забороняє корпоративним об'єднанням підприємців обмежувати конкуренцію, укладати договори про розділ ринків, узгодження цін і тарифів. Регулювання споживчого ринку в ЄС безпосередньо пов'язане із захистом прав споживачів та технічним регулюванням, хоча варто

зазначити, що поняття «технічне регулювання» як окрема сфера правового регулювання не відоме правовій системі ЄС. Замість цього поняття європейська правова доктрина і законодавчі акти ЄС використовують інші категорії – «продовольче законодавство» (від англ. «Food laws») і «законодавство про безпеку продукції» (від англ. «Product safety laws»). Термін «законодавство про безпеку продукції» застосовується щодо непродовольчих товарів [145, с. 69].

Отже, поняттю «технічне регулювання», що використовується в українській правовій доктрині в контексті захисту здоров'я та безпеки споживачів та споживчого ринку, у праві ЄС кореспондують дві сфери правового регулювання: сфера правового регулювання захисту здоров'я та безпеки споживачів та споживчого ринку продовольчих товарів і сфера правового регулювання захисту здоров'я та безпеки споживачів та споживчого ринку непродовольчих товарів. Через великий обсяг емпіричної бази, що потребує опрацювання для дослідження технічного регулювання в кожній з цих сфер, зосередимо увагу на сфері правового регулювання захисту здоров'я та безпеки споживачів та споживчого ринку непродовольчих товарів [145, с. 70].

Треба відзначити, що в ЄС напрям політики захисту прав споживачів інтенсивно почав розвиватися лише з початку 90-х років минулого століття, коли 1992 р. до ДЄС була внесена стаття 153 «Захист прав споживачів» [146]. Однак, фундаментальні права, закріплені у статті 153 ДЄС, були вперше передбачені ще Програмою дій у сфері захисту прав споживачів, запропонованою Комісією ЄС 1975 р. У цьому документі передбачалось п'ять фундаментальних прав, на яких повинно ґрунтуватися законодавство ЄС у цій сфері, зокрема: право на здоров'я і безпеку; право на захист економічних інтересів; право на відшкодування збитків; право на інформацію та навчання; право на представництво [147, с. 41].

13 березня 2007 р. Рада ЄС спільно з Європейським Парламентом прийняли «Стратегію розвитку політики ЄС у сфері прав споживачів на 2007-2013 роки» [148], яка базувалася на таких основних положеннях: створення

єдиного законодавства у сфері захисту прав споживачів; створення єдиної жорсткої системи вимог компенсації за неякісні товари; удосконалення законодавства стосовно безпеки товарів; посилення ролі споживачів у політиці ЄС через створення спільного ринку та покращення інформування споживачів. На найближчі роки розроблено фінансову Споживчу програму 2014-2020 з бюджетом у розмірі 188,8 млн. євро, яка підтримує споживчу політику ЄС [149]. Вона покликана допомогти громадянам повною мірою користуватися своїми правами споживачів і активно брати участь у розвитку та функціонуванні єдиного ринку, підтримуючи у такий спосіб зростання, інновації та досягнення цілей Стратегії Європа 2020.

Споживча програма 2014-2020 зосереджена на чотирьох ключових сферах:

- єдиний ринок безпечної продукції в інтересах громадян, а також як компонента конкурентоспроможних підприємств і реїдерів;
- єдиний ринок, де громадяни добре представлені професійними організаціями споживачів;
- ринок, на якому громадяни знають і здійснюють свої права як споживачі і тим самим сприяють зростанню конкурентних ринків, а також мають доступ до механізмів правового захисту у разі виникнення проблем, які виключають необхідність вдаватися до судових процедур;
- конкретне й ефективне співробітництво між національними органами для консультування споживачів [149].

Фінансування надається у межах Програми для урядових установ, державних органів та споживчих організацій на національному рівні та на рівні всього ЄС. На практиці основна маса актів вторинного права ЄС [150], що стосуються питань споживчої політики, ґрунтуються на ст. 114 ДФЄС, тобто є заходами правової гармонізації внутрішнього ринку, які, найперше, спрямовані на забезпечення вільного руху товарів, осіб, послуг та капіталу. Європейське право зобов'язує інституції ЄС при розробці та прийнятті таких актів у сфері споживчої політики орієнтуватися на високий рівень захисту прав споживачів та враховувати будь-які нові досягнення, що ґрунтуються на

наукових фактах (ч. 3 ст. 114 ДФЄС). Зосереджуючись на питаннях, що мають вплив на внутрішній ринок, ЄС регулює лише окремі аспекти споживчих відносин. Ось тільки деякі з цих аспектів: безпека та якість продукції; права споживача у споживчих контрактах; недобросовісні комерційні практики; фінансові послуги; комплексні туристичні послуги; таймшер; споживче кредитування; питання правозастосування та вирішення спорів тощо [150].

Для більшості директив у сфері захисту прав споживачів, прийнятих до 2002 року, характерним є застосування при їх прийнятті підходу мінімальної гармонізації. Такий принцип дозволяє країнам-членам ЄС перевищувати ступінь захисту споживачів, який передбачений директивами, впроваджуючи або зберігаючи більш суворі національні споживчі норми. Проте, у процесі моніторингу застосування цих директив Європейська Комісія дійшла висновку, що такий підхід зумовив суттєві розбіжності у споживчих стандартах держав-членів, що негативно впливає на функціонування внутрішнього ринку ЄС. Тому при прийнятті директив у сфері захисту прав споживачів усе частіше почали застосовувати принцип повної гармонізації [150, с. 7].

Варто зазначити, що дефініція поняття «споживач» 1968 р. була закріплена у Брюссельській конвенції з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних і комерційних спорів. Стаття 13 Конвенції присвячена «договорам, укладеним особою з метою, не пов'язаною з торгівлею та її професією, нижче названою «споживач». Потім це визначення повторили у ст. 5 Римської конвенції про право, застосоване до договірних зобов'язань, 1980 р. [151, с. 68].

Як вказує у своєму дослідженні Є.А. Арабей [152, с. 18], надалі визначення терміну «споживач» у праві ЄС було закріплено у Проекті Директиви про захист споживачів, які здійснюють покупки поза комерційними приміщеннями 1977 р., запропонованому Європейською Комісією. Споживач, згідно з пропозицією Європейської Комісії, це «фізична

особа, яка при здійсненні угод, не має відношення до її підприємницької або професійної діяльності» [153, р. 6-10].

Є.А. Арабей зазначає, що у багатьох законодавчих актах, прийнятих у сфері захисту прав споживачів у наступні роки, у нормах-дефініціях термін «споживач» має аналогічне визначення. Так, у Директиві 2000/31/ЄС [154, р. 1-10] «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг на внутрішньому ринку», зокрема, про електронну комерцію, «споживач» - це будь-яка фізична особа, що діє з метою, яка лежить поза її торговою, діловою або професійною діяльністю. Дещо подібним є визначення поняття «споживач» у Директиві 2005/29/ЄС «Про недобросовісну комерційну практику» стосовно споживачів на внутрішньому ринку [155, р. 22-39], Директиві 2008/48/ЄС «Про договори споживчого кредитування» та скасування Директиви Ради ЄС 87/102/ЄЕС [156, р. 6692], а також в одному з найсучасніших кодифікованих актів у сфері захисту прав споживачів – Директиві 2011/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2011 р. «Про права споживачів» [157, р. 64-88].

Слід вказати, що у деяких правових актах ЄС зазначається, що споживачем може бути не лише фізична особа, яка хоче укласти договір, але й особа, яка є бенефіціаром при укладенні договору з фізичною особою, від імені якої виступає контрагент у споживчому договорі, наприклад у Директиві Ради ЄС 90/314/ЄЕС [152, с. 20; 158, р. 59-64].

Суд ЄС у справі *Johann Gruber проти Bay Wa AG* [159] дав чітке визначення угоди зі споживчим елементом як «угоди, що укладається фізичною особою, яка діє за межами її бізнес та професійних інтересів, з одного боку, і особою, яка діє відповідно зі своїми бізнес та професійним інтересами, з іншого боку» [160, р. 89-98]. Є.А. Арабей вказує [152, с. 23], що це визначення перегукується з усіма наведеними вище нормами-дефініціями і є певною мірою збірним щодо них, тому що, по-перше, виведене на підставі Брюссельської конвенції 1968 року, зараз заміненої Регламентом 1215/2012 [161, р. 1-12] про юрисдикції та визнання і виконання судових рішень у цивільних і торгових спорах, що має всеосяжне значення у договірному

праві, а, по-друге, є тлумаченням Суду ЄС, яке застосовується всіма судами у державах-членах ЄС.

У сучасній правовій доктрині відсоток праць, присвячених проблемам захисту саме споживчого ринку, а не тільки громадянина-споживача, досить невисокий. Такий підхід не дає змоги повною мірою захистити громадянина-споживача від придбання неякісних товарів. Крім того, він не може захистити товаровиробника від контрафактних товарів. Як справедливо зазначає Л.Р. Левчук, у відносинах з економічно потужними виробниками товарів і послуг, а також підприємствами, організаціями торгівлі та послуг, недостатньо правових заходів захисту лише окремого кінцевого споживача, головне – охороняти колективні інтереси усіх учасників споживчого ринку [123]. У процесі регулювання економічних відносин держава, регулюючи економічні відносини у країні повинна забезпечувати права та законні інтереси суспільства загалом та інтереси кожної конкретної особи – виробника, продавця, споживача упродовж усього циклу суспільного відтворення, зокрема.

О.В. Зверєва вказує, що специфіка відносин у сфері захисту споживчого ринку полягає в тому, що у такому випадку особливої актуальності набувають норми захисту та забезпечувальні заходи, що розробляються на державному рівні і включають у себе сукупність відповідних заходів, що забезпечують досягнення єдиної спільної мети – захист споживчого ринку. При цьому, на думку науковця, захист споживчого ринку буде кінцевою метою певної функціонально-цільової системи, норм права, які покликані «захистити», «убезпечити» споживчий ринок від можливих порушень і захистити права та законні інтереси його учасників [162, с. 65]. Дійсно, будь-яке суб'єктивне право набуває реального змісту тільки за умови ефективної системи захисту. Це визначає фундаментальну роль у дослідженні механізму правової охорони, зокрема, споживчого ринку ЄС, правового захисту [123].

У правовій доктрині поняття «правовий захист» має досить неоднозначне трактування. Найбільш прийнятною у науковому середовищі є

характеристика цього поняття як системи заходів, спрямованих на забезпечення недоторканості права, його здійснення та ліквідацію правопорушень. При цьому, під час визначення права на захист акцентують увагу на його державно-правовому характері, що націлений на відновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку. У такому ракурсі захист розглядається як функція держави, яка у формі спеціальних заходів спрямована на припинення конкретних правопорушень, відновлення (компенсацію) порушених інтересів або забезпечення умов їх задоволення в інших формах [163, с. 208].

Особливо актуальним сьогодні видається дослідження порядку роботи та повноважень наглядової діяльності на споживчому ринку ЄС, як складової механізму захисту споживчого ринку ЄС загалом і кожного споживача зокрема. Удосконалення наглядових механізмів сприятиме розвитку всього внутрішнього ринку ЄС та його споживчої політики. За допомогою контролю та нагляду, які виконують функцію управління у будь-якій сфері, встановлюється відповідність виготовлених товарів вимогам нормативних документів. Як зазначає Л.О. Назаренко, контрольно-наглядова діяльність виражається у систематичному проведенні перевірок стану дотримання відповідними органами і працівниками правових норм і вимог нормативних документів, що регламентують якість продукції [164, с. 3]. Система контролю діяльності з питань нагляду спрямовується на отримання інформації про відповідність вимогам нормативної документації щодо якості та про міру їх дотримання. Крім того, до компетенції системи контролю діяльності з питань нагляду відноситься виявлення та фіксування порушень, їх причин та умов з метою застосування дисциплінарних карних заходів відповідальності.

В ЄС нагляд за споживчим ринком країни-члена належить до компетенції держави та керується принципом правонаступництва. У відповідності до цього принципу країни-члени організують нагляд за ринком у такий спосіб, який більше відповідає їхній власній культурній і політичній ситуації та правовій системі. Слід враховувати, що сучасна організаційна структура нагляду за ринком у більшості країн віддзеркалює

історичний розвиток їхньої правової основи. При цьому у більшості країн-членів організаційні структури нагляду за ринком пристосовувались до зростаючих потреб, зміни середовища або різних політичних умов [165].

Разом з тим, як зазначають Р.Р. Байко, Л.І. Васильєва, держави-члени вправі перевищувати рівень захисту прав споживачів у тому випадку, якщо він передбачений актами вторинного права, правовою основою яких є безпосередньо п. (b) ч. 2 ст. 169 ДФЄС, тобто, які є «заходами, що підтримують, доповнюють та контролюють політику, яку провадять держави-члени» [150, с. 8]. За таких обставин держави-члени можуть впроваджувати або зберігати більш суворі національні правила, які повинні бути сумісними з первинним правом ЄС, а особливо з положеннями ст.ст. 34-37 ДФЄС. Однак, зазвичай на практиці заходи, які ґрунтуються безпосередньо на п. (b) ч. 2 ст. 169 ДФЄС, приймаються рідко.

Країни-члени ЄС характеризуються відмінністю організації та здійснення нагляду за ринком. Можна говорити про відсутність єдиної організаційної моделі. У деяких країнах-членах організація нагляду за ринком є централізованою, тоді як в інших – децентралізованою [165]. При цьому вертикальна організація нагляду за ринком упроваджується у тих країнах, в яких кожна директива (або групи директив) має спеціальні організації. Такі організації частіш за все діють у рамках міністерств, що відповідають за впровадження конкретної директиви. В інших країнах-членах функціонує єдина організація для всього законодавства в галузі споживчих товарів. Нагляд за ринком – це ланцюг взаємопов'язаних процесів, серед яких інспектування, відбирання проб, лабораторне випробування, аналіз результатів, прийняття рішень, які можуть завершитися введенням санкцій або інших заходів [165].

Виходячи з вищезазначеного, можна розділити думку тих науковців, які стверджують, що реформування держави сьогодні неможливе без проведення відповідної споживчої політики [166, с. 67], яка дозволить забезпечити необхідний захист як споживчого ринку взагалі, так і всіх його

учасників. Країни ЄС ефективно впроваджують стандарти безпеки та якості товарів і послуг, що є показниками добробуту населення.

Отже, регулювання внутрішнього споживчого ринку в ЄС безпосередньо пов'язане із споживчою політикою та правовим регулюванням захисту здоров'я та безпеки споживачів і споживчого ринку продовольчих і непродовольчих товарів. При цьому на сьогодні правове регулювання захисту здоров'я та безпеки споживачів і споживчого ринку продовольчих і непродовольчих товарів кореспондується в українській правовій доктрині поняттю «технічне регулювання». Правове регулювання захисту здоров'я та безпеки споживачів і споживчого ринку продовольчих і непродовольчих товарів – це система правового регулювання відносин у сфері розробки, застосування та реалізації обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних із цим процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їх дотримання через оцінку відповідності та/або ринковий нагляд.

Під правовим захистом внутрішнього споживчого ринку ЄС варто розуміти систему заходів, які застосовуються компетентним органом (з можливістю застосування до правопорушників заходів відповідальності), спрямованих на визнання, відновлення прав суб'єктів споживчого ринку ЄС і припинення порушення таких прав. В ЄС всебічно реалізується програма захисту єдиного споживчого ринку ЄС, зокрема, шляхом реалізації нагляду за ринком у сфері споживчих товарів і послуг.

1.4. Підходи до гармонізації технічних стандартів у ЄС

Аналіз досвіду побудови системи правового регулювання захисту здоров'я та безпеки споживачів і споживчого ринку продовольчих і непродовольчих товарів та споживчої політики в ЄС доводить, що діяльність ЄС у цих сферах упродовж останніх двох десятиріч є одним із найважливіших напрямів програми створення та функціонування єдиного споживчого ринку. Така діяльність базується на ст. 114 ДФЄС, яка

передбачає зближення законодавчих, розпорядчих та адміністративних актів держав-членів ЄС, спрямованих на утворення та функціонування внутрішнього ринку, якщо інше не передбачено договором. Отже, ця стаття являє собою правову основу загального характеру, а якщо ДФЄС містить спеціальні положення, що стосуються гармонізації законодавства в окремих сферах, діяти будуть саме останні. Це систематично підтверджується практикою Суду ЄС [167, р. 27].

Правове регулювання взаємовідносин зі споживачами у зв'язку з покупкою та споживанням непродовольчих товарів здійснюється, найперше, Директивою 2001/95/ЄС «Про загальну безпеку продукції» [167, р. 27-29; 168, р. 197; 169]. Необхідно відзначити, що ця Директива до набрання чинності Регламентом (ЄС) № 78/2002 [170] застосовувалася як до продовольчих, так і до непродовольчих товарів, що підтверджується не тільки положеннями Директиви, а й на практиці доведено застосуванням Директиви Судом ЄС при розгляді спорів, об'єктами яких є продовольчі товари. Сьогодні Директива 2001/95/ЄС застосовується до продовольчих товарів тільки в тій частині, правове регулювання якої не встановлено Регламентом (ЄС) № 178/2002 [171, с. 56].

Тобто Директива 2001/95/ЄС була актом загального законодавства ЄС у сфері захисту здоров'я та безпеки споживачів, а згодом стала актом спеціального законодавства щодо безпеки продукції. Як зазначено п. 5 преамбули до цієї Директиви [170], «дуже складно видати законодавство Співтовариства для кожного окремого виду продукції, який існує в даний час або може бути створений». Законодавець у цьому параграфі вказує на неможливість описати критерії та ознаки безпеки для кожного продукту, а також неможливість при кожній появі на ринку нового продукту видавати окремий правовий акт щодо цього продукту. У зв'язку з цим приймається Директива 2001/95/ЄС, що встановлює загальні критерії безпеки [170] та відповідальності виробників за дотримання встановлених критеріїв безпеки.

У Директиві 2001/95/ЄС законодавець повністю розкриває зміст поняття «безпечна продукція», а небезпечною продукцією вважається та, яка

не відповідає визначенню безпечної продукції. Необхідно відзначити зміну підходу до визначення ступеня небезпеки продукції порівняно з більш раннім законодавчим актом – Директивою 85/374/ЄЕС [172] «Про відповідальність за якість продукції». Відповідно до ст. 3 Директиви 2001/95/ЄС, продукція визнається безпечною, якщо вона відповідає європейським стандартам або аналогічним національним стандартам, прийнятим на підставі європейських стандартів, які були опубліковані в офіційному джерелі (офіційному журналі ЄС, який є офіційним джерелом усіх нормативних актів ЄС). На підставі ст. 4 Директиви 2001/95/ЄС Європейська Комісія приймає рішення, що містить вказівку на вимоги до безпеки продукції, які повинні бути закладені в європейському стандарті [170].

Європейські організації зі стандартизації (CEN (European Committee for Standardisation), CENELEC (European Committee for Electro-technical Standardisation) and ETSI (European Telecommunications Standards Institute) розробляють відповідний стандарт і Європейська Комісія своїм рішенням відповідно до порядку розподілу повноважень затверджує стандарт і публікує його в офіційному журналі ЄС. Слід вказати, що співробітництво між організаціями CEN та Cenelec була розпочата в 2010 році при створенні єдиного центра управління у Брюсселі під назвою ССМС [173, с. 57].

Необхідно відзначити, що прийняте Європейською Комісією рішення про затвердження стандарту само собою не є гарантією безпеки продукції, яка випускається відповідно до цього стандарту. Однак, при оцінці ступеня безпеки продукції відповідність стандарту береться до уваги, так само як і інші фактори і критерії, встановлені Директивою 2001/95/ЄС. У деяких випадках немає можливості створити повністю завершений стандарт у певній галузі, тому що, наприклад, технічні розробки у цій галузі ще тривають. Тоді такий документ публікується як попередній стандарт, і для нього до позначення «EN» вводиться додаткове літерне позначення «V». Попередні норми дають орієнтацію на майбутні міжнародні стандарти, не потребуючи при цьому негайного скасування національних [174].

У розробці європейських норм у сфері стандартизації (EN ISO) постійно враховується можливість їх узгодження з міжнародними стандартами ISO (International Organization for Standardization). Вже зараз багато європейських норм є ідентичними міжнародним. Відзначимо, що правове регулювання стандартизації в ЄС здійснюється за допомогою Регламенту (ЄС) № 1025/2012 від 25 жовтня 2012 «Про європейську стандартизацію» [175], який має загальне значення для законодавства про безпеку продукції і для продовольчого законодавства, як і частково Директива 2001/95/ЄС.

З уведенням у дію цього Регламенту з Директиви 98/34/ЄС було видалено розділ стосовно стандартизації, створено новий комітет, а також підтримано розробку стандартів для послуг. На противагу «старому» комітету, що відповідав Регламенту 98/34, «новий» комітет було формалізовано відповідно до Регламенту ЄС 182/2011. Було також визначено, що на засіданнях комітету повинні бути присутні виключно його призначені члени, а вся документація, що має розглядатися, повинна бути доступною для членів комітету за два тижні до засідання для координації на національному рівні. Регламент (ЄС) №1025/2012, зазначає в своєму дослідженні К.О. Дядюра, встановлює правила щодо [176]:

- співпраці між європейськими організаціями стандартизації (CEN, Cenelec та ETSI), національними органами стандартизації держав-членів ЄС, державами-членами ЄС та Європейською Комісією;
- створення європейських стандартів та європейських документів із стандартизації на продукцію та послуги на підтримку законодавства та політики ЄС;
- визначення технічних характеристик відповідно до інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), на які необхідно посилалися;
- фінансування європейської стандартизації;
- участі зацікавлених сторін у європейській стандартизації [176].

Слід зазначити, що європейська стандартизація до прийняття Регламенту (ЄС) №1025/2012 була врегульована спеціальним законодавством, що включало три нормативних акти, а саме:

- директиву Європейського Парламенту і Ради ЄС від 22 червня 1998 року № 98/34/ЄС, що встановлює процедуру надання інформації у сфері технічних стандартів і регламентів, а також правил надання послуг в інформаційному суспільстві (в частині стандартів);

- рішення Ради ЄС від 22 грудня 1986 року № 87/95/ЄЕС «Про стандартизацію у сфері інформаційних технологій та телекомунікацій»;

- рішення Європейського Парламенту і Ради ЄС від 24 жовтня 2006 року № 1673/2006/ЄС «Про фінансування європейської стандартизації» [176].

Прийнятим Регламентом (ЄС) № 1025/2012 рішення Ради ЄС від 22 грудня 1986 року № 87/95/ЄЕС та рішення Європейського Парламенту і Ради ЄС від 24 жовтня 2006 року № 1673/2006/ЄС були скасовані. Попри все вищезначене, Європейська Комісія кожного року ухвалює Програму дій ЄС на рік, якою передбачені стратегічні пріоритети процесу стандартизації в ЄС. Програма базується на довготерміновій стратегії розвитку.

Однак, на сьогодні можна говорити про те, що поточна законодавча база не відповідає змінам у галузі європейської стандартизації за останні десятиліття й повинна бути спрощена та приведена у відповідність, щоб регулювати нові аспекти стандартизації та відображати останні зміни та майбутні завдання європейської стандартизації. Це стосується, зокрема, зростаючої кількості розроблюваних стандартів на послуги та змін документів зі стандартизації, що не є офіційними стандартами [177].

Резолюція Європейського Парламенту від 21 жовтня 2010 р/ «Про майбутнє європейської стандартизації» [177], а також доповідь Експертної групи з оцінки європейської системи стандартизації (Express) від лютого 2010 року під назвою «Стандартизація для конкурентоспроможної та інноваційної Європи: концепція розвитку до 2020 року», представили низку стратегічних рекомендацій щодо оцінки європейської системи стандартизації.

У жовтні 2015 р. було розроблено Путівник з європейської стандартизації, який являє собою збірку ключових документів Комісії з європейської політики у галузі стандартизації та пов'язаної з нею практики [178]. У ньому містяться вказівки, які не мають, однак, юридичного статусу. Основна мета Путівника полягає в тому, щоб служити керівництвом для:

- чиновників Єврокомісії – це дозволить їм використовувати європейську стандартизацію в якості інструменту для реалізації європейської політики та законодавства;

- країн-членів ЄС – це допоможе їм зрозуміти європейську політику Комісії в галузі стандартизації та механізми посилення європейських стандартів в європейській політиці і законодавстві;

- зацікавлених сторін – для отримання чіткого уявлення про політику і процеси Комісії в означеній області.

У пакеті стандартизації від 1 червня 2016 р., Комісія викладає своє бачення єдиної та ефективної політики із стандартизації, яка адаптується до умов, що змінюються, підтримує політики та приносить користь компаніям, споживачам і працівникам. Цей пакет оголошує кроки щодо Спільної ініціативи із Стандартизації (Joint Initiative on Standardisation – JIS), яка спрямована на зміцнення партнерських відносин між європейськими інституціями та органами із стандартизації, модернізацію європейських стандартів, визначення пріоритетних напрямків розвитку, прискорення своєчасної розробки стандартів до 2019 р. [179]. Важливим питанням JIS є надання потужного науково-дослідного та інноваційного імпульсу процесу стандартизації з урахуванням наукових досліджень та інноваційної програми ЄС Горизонт 2020. Крім того, JIS також буде сприяти застосуванню європейських стандартів на міжнародному рівні.

Правова база, яка дає Комісії право доручати одній або кільком європейським організаціям із стандартизації розробити європейський стандарт або документ з європейської стандартизації на послуги, повинна застосовуватися з повним дотриманням розподілу повноважень між ЄС і державами-членами, як це сформульовано у Договорах. Це стосується,

зокрема, статей 14, 151, 152, 153, 165, 166 і 168 ДФЄС та Протоколу (№ 26) «Про служби загального значення», що є додатком до ДЄС і до ДФЄС, відповідно до яких у виключній компетенції держав-членів перебуває визначення основних принципів їх систем соціального забезпечення, професійного навчання, охорони здоров'я та формування базових умов управління, фінансування, організації та надання послуг, що надаються цими системами, включаючи, із дотриманням дії Статті 168(4) ДФЄС і Директиви 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 вересня 2005 р. «Про визнання професійних кваліфікацій», визначення вимог, стандартів якості та безпеки, що застосовуються до них. Комісія не повинна шляхом застосування зазначеного доручення обмежувати право на ведення перемовин, укладення та виконання колективних угод, а також брати участь у страйку, відповідно до національного законодавства та прийнятого порядку, відповідно до законодавства ЄС [179].

На європейські організації із стандартизації поширюється законодавство про конкуренцію в тих випадках, коли вони вважаються підприємством або асоціацією підприємств у розумінні ст.ст. 101 і 102 ДФЄС. Завдання побудови єдиного загальноєвропейського ринку було успішно вирішено багато в чому завдяки уніфікації (гармонізації) технічного регулювання як одного з основних елементів, що забезпечують вільне пересування товарів, капіталів і послуг [180, с. 332]. Норми обов'язкових вимог щодо відповідності Директивам ЄС – це гармонізовані стандарти (європейські норми, Harmonised Standards), що визначають норми, які відповідають істотним вимогам європейських Директив [179].

Як зазначає А.О Бояр, «первинний імпульс до гармонізації національних норм і стандартів у Співтоваристві дали Директива Комісії 70/50 та справа «Dassonville». Вони трактували технічні перешкоди для торгівлі між країнами-членами Співтовариства як заходи, які мають рівнозначний до кількісних обмежень ефект і повинні бути усунені відповідно до ст. 28 Договору» [181, с. 160]. Разом з тим, ще у 60-х роках ХХ ст. у зв'язку із запровадженням «Загальної Програми щодо усунення

технічних бар'єрів у торгівлі» (ухвалена Радою ЄС у 1969 р.) почала відбуватись гармонізація відповідного законодавства. Ця програма започаткувала так званий «Старий підхід» до гармонізації [182, с. 156].

Гармонізований стандарт повинен відповідати основним вимогам конкретної Директиви «Нового підходу» ЄС. На сьогодні в країнах ЄС вільне переміщення товарів базується на основі «Нового підходу» до технічної гармонізації та стандартизації (прийнятий Радою Європи 7 травня 1985 р.) та «Глобального підходу» у сфері оцінювання відповідності (прийнятий Радою Європи 21 грудня 1989 р.). Такі підходи реалізуються через відповідні інструменти-директиви ЄС, які також затверджуються Радою Європи [183].

Гармонізовані стандарти (європейські стандарти) можуть застосовуватися до продукції в повному обсязі (повна презумпція відповідності) або частково (часткова презумпція відповідності), гармонізовані стандарти щодо застосування не є обов'язковими. Водночас, якщо застосовувалися гармонізовані стандарти (європейські стандарти) при виробництві конкретної продукції в повному обсязі, таку продукцію можна вважати відповідною конкретній Директиві ЄС і вимогам до вільного обігу в кожній із країн ЄС. Зазвичай, гармонізовані стандарти (європейські стандарти) складаються з обов'язкової та добровільної частин [183].

Гармонізованими стандартами називаються європейські стандарти, прийняті європейськими організаціями зі стандартизації, розроблені відповідно до Загальних Вказівок, узгоджених між Європейською Комісією та Європейською організацією зі стандартизації, відповідно до мандату, виданого Європейською Комісією за узгодженням з країнами-членами. Гармонізовані стандарти у значенні «Нового підходу» вважаються існуючими, коли європейські організації зі стандартизації офіційно представляють Європейській Комісії стандарти, розроблені або ідентифіковані відповідно до мандату [144, с. 5].

Стандарти в ЄС формуються на основі консенсусу між підприємствами, органами державної влади та споживачами у процесі консультацій. Гармонізовані стандарти розробляються на основі

співробітництва Європейської Комісії, CEN, Cenelec та ETSI. Дотримання гармонізованих (узгоджених) стандартів забезпечує презумпцію відповідності встановленим вимогам гармонізації законодавства [184].

Директива 98/34/ЄС визначала європейські стандарти як технічні умови, прийняті європейськими організаціями зі стандартизації для повторного або постійного застосування, виконання яких не є обов'язковим. Згідно з внутрішніми правилами цих організацій, європейські стандарти повинні бути перенесені на національні рівні. Таке перенесення означає, що європейські стандарти, що розглядаються, повинні бути доступні як ідентичні національні стандарти, та що всі конфліктуючі національні стандарти повинні бути відкликані упродовж визначеного періоду [184].

«Гармонізованим стандартом» відповідно до Регламенту (ЄС) № 1025/2012 від 25 жовтня 2012 р. «Про європейську стандартизацію», визначено європейський стандарт, який приймається на підставі запиту комісії, для застосування гармонізуючого законодавства ЄС [175]. При цьому гармонізовані стандарти не виділяються, як окрема категорія серед європейських стандартів. Вони є правовою кваліфікацією технічних умов, які існують як європейські стандарти, які отримали нове значення і добровільне застосування відповідно до директив «Нового підходу». Гармонізований стандарт характеризується відповідністю суттєвим вимогам застосованої директиви, але не обов'язково всім та забезпечує презумпцію відповідності суттєвим вимогам, якщо довідкова інформація про нього була опублікована у Офіційному бюлетені, та якщо він був імплементований на національному рівні. У той же час європейський стандарт загалом може містити положення, які стосуються не тільки суттєвих вимог, а й також інших положень. У такому випадку їх слід чітко розмежовувати [175].

Організації зі стандартизації в ЄС відповідають за розробку, представлення та ідентифікацію стандартів, в також за їх технічний зміст. Директивами «Нового підходу» не передбачено процедури щодо здійснення затвердження або схвалення державними органами на рівні ЄС або на національному рівні змісту гармонізованих стандартів, які були прийняті з

процесуальними гарантіями органами стандартизації. Організації зі стандартизації в ЄС не зобов'язані представляти нові стандарти як гармонізовані та уповноважені проводити перевірку вже існуючих стандартів на відповідність мандату, або вносити зміни у існуючі стандарти для сприяння відповідності умовам мандату. Також у їх компетенцію входить й ідентифікація міжнародних або національних стандартів та прийняття їх як європейський стандарт. У разі їх ідентифікації вони можуть бути представленими до Європейській комісії як гармонізовані стандарти. У зв'язку з чим, дуже важливим аспектом залишається співпраця між органами стандартизації та органами влади, яка повинна допомогти забезпеченню правильного розуміння умов мандату та належного урахування суспільних інтересів у цьому процесі [144, с. 6].

Гармонізовані стандарти, як правило, розвивають конкуренцію шляхом відкриття ринків для нових учасників, зниження виробничих витрат і витрат на збут та стають усе більш важливими для наглядових органів влади, оскільки дають змогу організовувати нагляд за ринком на більш професійному рівні [184]. Ця стратегія допомагає подолати проблеми минулого, коли контроль за ринком різної продукції займав багато часу. У зв'язку з чим, державам-членам ЄС необхідно заохочувати участь органів державної влади, включаючи органи з нагляду за ринком, в національній діяльності із стандартизації, спрямованої на розвиток або перегляд стандартів відповідно до статті 10 Регламенту (ЄС) № 1025/2012 від 25 жовтня 2012 р. «Про європейську стандартизацію» [175].

Статті 114 та 115 ДФЄС надають законодавцю ЄС можливість вибрати ступінь гармонізації, необхідний для створення та функціонування свого внутрішнього ринку у певній галузі [18, с. 49]. Отже, існують різні підходи до процесу гармонізації: повна, або вичерпна, гармонізація; додаткова, або необов'язкова, гармонізація; часткова гармонізація; мінімальна гармонізація; поворотна гармонізація [67, р. 502; 185].

Як зазначають автори монографії «Економічне право Європейського Союзу», повна, або вичерпна, гармонізація передбачає заміну різних

національних норм на єдину норму права ЄС, що позбавляє держав-членів можливості здійснювати будь-які дії у цій сфері. У дослідженні зазначається, що у сфері торгівлі товарами було прийнято кілька таких директив, із яких впливали два зобов'язання держав-членів: по-перше, забезпечувати вільний імпорт і торгівлю товарами відповідно до вимог, закріплених у директиві; по-друге, забороняти продаж товарів, які не відповідають таким вимогам, навіть якщо виробництво і продаж мали місце в рамках однієї держави-члена [31, с. 50]. Тобто, в першому випадку – це так зване положення про свободу руху, а в другому – положення про винятковість.

Прикладом повної гармонізації визнається Директива 76/768/ЄЕС «Безпека та якість парфюмерно-косметичної продукції» [186]. Стаття 7(1) цієї Директиви містить положення про свободу руху: «Держави-члени не можуть у зв'язку з причинами, що стосуються вимог, що містяться в цій Директиві та її додатках, відмовляти, забороняти або обмежувати торгівлю косметичною продукцією, яка відповідає приписам цієї Директиви та її додатків». А ст. 3 містить положення про винятковість, або про єдність: «Держави-члени повинні вжити всіх необхідних заходів для того, щоб косметична продукція могла бути допущена на ринок, тільки якщо вона відповідає приписам цієї Директиви та її додатків» [186].

Якщо на рівні ЄС прийнятий будь-який стандарт у рамках повної (вичерпної) гармонізації, держави-члени не мають права встановлювати більш жорсткі стандарти [31, с. 50]. Ю. М. Юмашев та О. В. Постнікова наводять наступний приклад. Так, у ст. 6(1) Директиви 76/768/ЄЕС та додатках до цієї Директиви перерахована інформація, яка повинна бути на упаковці косметики. Цей перелік є вичерпним і на підставі цього держави-члени не вправі вимагати, щоб на упаковці вказувалася додаткова інформація, зокрема, про кількість і якість певного товару [187]. Наприклад, у справі 60/86 Dim-Dip Headlights (1988) [188] розглядалася Директива 76/756/ЄЕС, що закріплює перелік усіх освітлювальних пристроїв, якими можуть бути обладнані мотоцикли. Цей перелік не включав один прилад ближнього світла, необхідний для транспортних засобів відповідно до

законодавства Великобританії, виходячи з міркувань безпеки. Суд ЄС зазначив таке: Великобританія не може в односторонньому порядку вимагати від виробників виконувати її додаткові вимоги. Отже, у цьому випадку на виконання положення про свободу руху (товарів) Великобританія була позбавлена можливості вимагати виконання додаткових стандартів з метою забезпечення безпеки. Але якби ця сфера не була гармонізована на рівні ЄС, Суд, найімовірніше, обґрунтував би законність додаткових вимог на підставі ст.ст. 34 і 36 ДФЄС [67, р. 509].

Ще один приклад: Директива 2001/37/ЄС [189] закріплює стандарти у сфері максимально допустимого вмісту смол у сигаретах. Слід звернутися до справи C-491/01 *Ex Parte BAT* (2002) [190], в якій перед Судом ЄС було поставлено питання про дійсність та тлумачення цієї Директиви. У рішенні було визначено: оскільки в Директиві 90/239/ЄЕС вичерпно врегульовано питання максимального вмісту смоли в сигаретах, держави-члени відтепер не уповноважені самостійно розробляти свої норми щодо цього питання. Становить інтерес висновок, зроблений Судом у рішенні у справі C-227/82 *Van Bennekom* (1983) [191]: у випадках, коли Директиви містять положення, спрямовані на повну гармонізацію всіх необхідних заходів, заходи держав-членів, що стосуються захисту життя і здоров'я людини і тварин, не можуть бути виправдані на підставі ст. 36 ДФЄС [67, р. 509]. У цьому випадку Суд певною мірою відзначає недолік розглянутого підходу до гармонізації.

Важливим є те, що Суд ЄС перевіряє, наскільки Директива, яка передбачає механізм повної гармонізації, гармонізує відносини в певній галузі, тобто чи здійснюється повна гармонізація у конкретній сфері. Це ілюструє справа C-323/93 *Crespelle* (1994) [192], де розглядалася, зокрема, сфера дії Директиви 88/407/ЄЕС [193]. З рішення випливає: поки певна сфера відносин не буде повністю гармонізована на рівні ЄС, держави-члени вправі в односторонньому порядку обмежувати основні свободи внутрішнього ринку на підставах, передбачених ДФЄС, а також розроблених у процесі практики Суду (виходячи з імперативних вимог спільного інтересу) [31, с. 51-52].

Ю.М. Юмашев та О.В. Постнікова вказують, що повна гармонізація, без сумніву, має свої переваги, але і суттєві недоліки. По-перше, процес прийняття заходів, спрямованих на повну гармонізацію, часто довготривалий, оскільки держави-члени прагнуть забезпечити захист своїх національних інтересів, а також, якщо правова основа для таких заходів передбачає одностайне рішення в Раді, будь-яку пропозицію, що не користується загальною підтримкою, може бути заблоковано. По-друге, з одного боку, повна гармонізація – найкращий спосіб створення рівноправної основи для конкуренції, а, з іншого – за своєю природою вона виключає різноманітність (товарів і послуг) на національному рівні. Гармонізуюче законодавство передбачає різні виключення і поетапну імплементацію. Крім того, гнучкість гармонізації проявляється в положеннях, що дозволяють адаптуватися до технічного прогресу за допомогою прийняття рішення більшістю голосів. Наприклад, відповідно до ст. 10 Директиви 76/768 Комітет з косметичної продукції допомагає Комісії вносити зміни до переліку продуктів, які не можуть бути використані як косметичні [31, с. 52].

Слід зазначити, що ворожість до такого правового регулювання на рівні ЄС була досить сильною [67, р. 510]. У зв'язку з цим постала гостра необхідність пошуку інших підходів до гармонізації.

Одним з альтернативних підходів до гармонізації стала додаткова, або необов'язкова, гармонізація [31, с. 53]. У межах цього підходу у директивах закріплюється гармонізований стандарт і виробники можуть вибирати, слідувати йому чи ні. Такі директиви включають положення про свободу руху, але не про винятковість, або про єдність. Отже, гармонізований стандарт повинен застосовуватися, якщо виробники мають намір здійснювати торгівлю товарами через кордони держав-членів ЄС. Якщо ж вони мають за мету займатися такою діяльністю в рамках місцевого ринку, то вони мають право застосовувати гармонізований стандарт або норми національного права. Прикладом може слугувати Директива 71/316/ЄЕС «Про вимірювальні прилади» [194, р. 1-13]. Цей підхід, без сумніву, має свої переваги, зокрема, дозволяє уникнути порушення діяльності існуючих

ринків, а також підтримує технічний прогрес. Однак, як зазначають Ю.М. Юмашев та О.В. Постнікова, при його застосуванні виникає низка проблем, наприклад щодо ст.ст. 34-36 ДФЄС (колишні ст.ст. 28-30) [195], тому він застосовується рідко.

Мінімальна гармонізація – один з найбільш часто вживаних сьогодні способів зближення національних законодавств держав-членів. Він полягає в розробці мінімальних стандартів на рівні ЄС. У рішенні по справі C-84/94 «Working Time» (1996) [196] Суд ЄС пояснив: мінімальні стандарти не означають найнижчі вимоги і найменший рівень захисту, встановлений в державах-членах [31, с. 53]. Порівняно зі стандартами, встановленими у гармонізуючих актах ЄС, при мінімальній гармонізації допускається прийняття державами більш суворих заходів щодо своїх товарів і послуг. При цьому держави-члени не повинні створювати і підтримувати перешкоди вільному руху, а також порушення конкуренції. Так, ДФЄС обмежує свободу дій держав-членів у сфері встановлення своїх стандартів. Це підтверджує справа 382/87 «Buett» (1989) [197], що стосується Директиви 85/5772/ЄЕС [198], яка передбачає право держав-членів приймати або зберігати більш сприятливі з погляду захисту прав споживачів становища. Законодавство Франції містило більш суворі положення, ніж у Директиві. Суд ЄС встановив, що французький закон являє собою перешкоду імпорту і порушує ст. 30 Договору про заснування Європейського економічного співтовариства (нині ст. 34 ДФЄС), але визнав його застосування виправданим на підставі захисту прав споживачів [31, с. 54].

Отже, директиви з питань функціонування внутрішнього споживчого ринку зобов'язують держав-членів забезпечити доступ товарам, що відповідають мінімальним стандартам. Держави-члени вправі пред'являти більш жорсткі вимоги до своєї продукції, але не до імпортованої. Інакше директиви ЄС на практиці не зможуть забезпечувати свободу руху, а їх цілі та дія можуть бути поставлені під сумнів [198] (наприклад, якщо вони прийняті на підставі ст. 114 ДФЄС).

Як наслідок мінімальної гармонізації, національні товари та послуги певної держави-члена більш обтяжені з точки зору правового регулювання, ніж імпортовані. Так, у справі C-11/92 «Gallaher» (1993) [199] йшлося про розмір напису на пачках сигарет, що попереджає про шкоду куріння здоров'ю. Згідно з Директивою 89/622/ЄЕС [200] напис мав займати, як мінімум, 4 % площі пачки, але державам-членам дозволялося використовувати більший формат. Так, відповідно до законодавства Великобританії та на виконання Директиви цей напис мав становити 6 % пачки, і така вимога не застосовувалася до імпортованих товарів. Проте англійські виробники заявили, що становище, в якому вони опинилися, є несправедливим. Суд ЄС дійшов висновку, що ситуація, яка склалася, може розглядатися не як заборонена дискримінація, а просто як неминучий і прийнятний наслідок мінімальної гармонізації, у зв'язку з якою виникає таке поняття як зворотна дискримінація [200].

Отже, мінімальну гармонізацію як один із способів зближення законодавчих і адміністративних положень держав-членів зазвичай вибирають для проведення гармонізації у сфері соціальної політики з метою захисту прав споживачів або навколишнього середовища [31, с. 55]. Прикладами є Директива 98/59/ЄС «Про наближення законодавства держав-членів, що стосуються скорочення штатів» [201], Директива 93/13/ЄЕС «Про несправедливі умови у споживчих договорах» [202], Директива 94/46/ЄС «Про внесення поправки до Директиви 90/388/ЄЕС «Про забезпечення повної конкуренції на ринках телекомунікації» [203], Директива 89/622/ЄЕС «Про зближення законодавчих, нормативних та адміністративних положень держав-членів ЄС стосовно маркування тютюнових виробів та заборони маркетингу певних видів тютюну, призначених для орального застосування», а також згадувана раніше Директива 2001/37/ЄС [195].

Таким чином, можна виділити нормативно-правові джерела «Старого», «Нового» та «Глобального» підходу у гармонізації правового регулювання внутрішнього споживчого ринку непродовольчих товарів ЄС.

Директиви «Старого підходу» мали вертикальний характер і передбачали створення загальних детальних технічних норм вузької спрямованості. Як зазначали Ю.М. Юмашев та О.В. Постнікова, за такого підходу переважала повна гармонізація, яка передбачала заміну національних норм на норми права ЄС (зокрема, заміну національних технічних стандартів на відповідні європейські стандарти). Загальні для всіх держав-членів стандарти спільно з реалізацією принципу взаємного визнання відносно інспекцій сприяли вільній торгівлі на території всього ЄС. З практичного боку це виявилось досить складною та витратною справою. Спільнота просто не здатна, по-перше, розробити необхідну для створення єдиного ринку кількість правових актів гармонізуючого характеру, а, по-друге, не перешкоджати технічному розвитку та постійному введенню на ринок нових видів товарів. Отже, цей підхід у поєднанні з вимогою одноголосного прийняття заходів для зближення законодавчих та адміністративних положень держав-членів на підставі єдиної на той момент правової бази (ст. 94 ДЄЕС (1957 р.), нині – ст. 115 ДФЄС) виявився неефективним [31, с. 56].

Своєю чергою концепція «Нового» підходу базувалась на подоланні технічних бар'єрів у торгівлі через Директиви у поєднанні з гармонізованими європейськими стандартами. У Директивах містяться лише суттєві вимоги до охорони здоров'я та безпеки, а гармонізовані європейські стандарти пропонують технічні рішення виконання вимог [204]. У відповідності до вимог директив «Глобального» підходу у директивах на продукцію повинні бути визначені обов'язкові для виконання загальні (істотні) вимоги безпеки. При цьому завдання встановлення чітко окреслених характеристик покладаються на європейські стандарти, які є добровільними для застосування, а продукція, що була виготовлена згідно з вимогами гармонізованих із директивою ЄС європейських стандартів, розглядається як така, що відповідає істотним вимогам директиви (принцип презумпції відповідності). Згідно «Глобального» підходу продукція може бути

розміщена на ринку ЄС лише після процедури оцінки відповідності при цьому нагляд за ринком забезпечують державні органи [31, с. 57].

Характерною особливістю «Глобального підходу» є застосування модулів для різних стадій процедур оцінювання відповідності, встановлення єдиних критеріїв їх використання та призначення спеціальних органів, що виконують ці процедури [180, с. 337; 204]. Модульний підхід передбачає формування великої кількості сполучень модулів. Як зазначає Н. Московська, стосовно малого бізнесу в ЄС нині розробляють методичні документи з добору та впровадження модулів оцінки відповідності продукції дрібносерійного та несерійного виробництва з урахуванням специфіки підприємств малого й середнього бізнесу [204]. Науковець робить висновок, що всі перераховані вимоги, що обумовлені директивами «Глобального підходу» визначають модель технічного регулювання в країнах ЄС і становлять цілісну систему.

Отже, правове регулювання взаємовідносин із споживачами у зв'язку з купівлею та споживанням непродовольчих товарів проводиться в ЄС, найперше, на підставі Директиви 2001/95/ЄС «Про загальну безпеку продукції», а також за допомогою Регламенту (ЄС) № 1025/2012 від 25 жовтня 2012 р. «Про європейську стандартизацію». У галузі європейської безпеки продукції гармонізовані стандарти являють собою групу стандартів з особливим статусом. Застосування таких стандартів може економити час в оцінці ризиків та прийнятті стратегій для забезпечення безпеки продукції. Порівняно зі стандартами, встановленими у гармонізуючих актах ЄС, допускається прийняття державами більш суворих заходів щодо своїх товарів і послуг. При цьому держави-члени не повинні створювати та підтримувати перешкоди вільному руху товарів, а також сприяти порушенню конкуренції. Статті 114 та 115 ДФЄС надають законодавцю ЄС можливість вибирати ступінь гармонізації, необхідний для створення та функціонування внутрішнього ринку у певній галузі [195].

Висновки до розділу 1

1. Аналіз розвитку гармонізації законодавств країн-членів ЄС до законодавства ЄС як передумови функціонування внутрішнього ринку ЄС ґрунтується на розумінні відмінності понять «спільний ринок ЄС» та «внутрішній ринок ЄС», за рахунок різниці організації структури та правових засад регулювання цих ринків. При створенні внутрішнього ринку та вдосконаленні механізмів його функціонування виділяються такі моделі, як: децентралізована модель, заснована на принципах недискримінації та концепції взаємного визнання, вільного доступу до ринку та централізована модель, яка передбачає встановлення на рівні центральної влади однакового набору правил, які повинні застосовуватися до широкого кола відносин.

2. Важливим інструментом формування єдиного внутрішнього ринку стала гармонізація законодавства держав-членів. ДФЄС є базовою нормою при гармонізації законодавства в інтересах розвитку внутрішнього ринку ЄС, яка підлягає застосуванню при відсутності спеціальних положень. Існуючі обмеження підкреслені у Справі *Commission v. Council (VAT)*. Основним способом прийняття рішень з питань внутрішнього ринку є звичайна законодавча процедура на підставі ст. 114 ДФЄС. Акти первинного та вторинного права ЄС, судові рішення та принципи, що випливають з них визначають інтеграційний характер правової природи внутрішнього споживчого ринку ЄС за ступенем свого поширення. У сфері правового регулювання внутрішнього ринку компетенція ЄС не є винятковою, що означає: всі заходи повинні прийматися відповідно до принципу субсидіарності.

3. Регулювання споживчого ринку в ЄС безпосередньо пов'язане із захистом прав споживачів та технічним регулюванням. Однак, при цьому, поняття «технічне регулювання» як окрема сфера правового регулювання відсутнє у правовій доктрині ЄС. Замість цього поняття європейська правова доктрина і законодавчі акти ЄС використовують такі категорії як «продовольче законодавство» і «законодавство про безпеку продукції».

Термін «законодавство про безпеку продукції» застосовується щодо непродовольчих товарів.

4. У праві ЄС поняттю «технічне регулювання» кореспондують дві сфери правового регулювання: суспільні відносини у сфері захисту здоров'я та безпеки споживачів та споживчого ринку продовольчих товарів і суспільні відносини у сфері захисту здоров'я та безпеки споживачів та споживчого ринку непродовольчих товарів.

5. Документ, у якому було визначено основні напрями подальшого розвитку єдиного внутрішнього ринку ЄС та зміцнення довіри до нього, став «Акт про єдиний ринок» 2011 р., у який увійшло 12 пріоритетних проектів з удосконалення єдиного внутрішнього ринку з переліком конкретних дій на два роки. Пріоритетність і нагальність розбудови єдиного внутрішнього ринку ЄС підтверджується також новими розробками Європейської Комісії – «Акт щодо єдиного ринку II. Разом до нового зростання» 2012 р., у якому споживчий ринок ЄС визначається, як один з головних чинників побудови єдиного внутрішнього ринку ЄС.

6. Споживчий ринок ЄС є ширшим поняттям, ніж ринок споживчих товарів, оскільки, крім ринку споживчих товарів, включає ринок споживчих послуг. Синонімом поняття «споживчий ринок» може бути «ринок споживчих товарів і послуг». Поняття «внутрішній споживчий ринок ЄС» – представляє собою систему вертикальних і горизонтальних відносин економічного, правового, соціального характеру між виробником (продавцем, виконавцем) та споживачем країн-членів ЄС у процесі транскордонної реалізації товару (робіт, послуг) та його придбання в межах ЄС. Він характеризується інтегративною моделлю правового регулювання, що діє як в межах норм національного права країн-членів, так і загальноєвропейських та міжнародних правових норм.

7. Країнами-членами ЄС ефективно впроваджуються стандарти безпеки та якості товарів і послуг, що є показником добробуту населення. У галузі безпеки продукції, гармонізовані стандарти являють собою групу стандартів з особливим статусом. Відповідність продукції гармонізованим

стандартам означає відповідність частині директиви чи директив, які застосовуються до цієї продукції (спеціальне законодавство). У цьому контексті сформульоване поняття «правовий захист внутрішнього споживчого ринку ЄС», яке визначається як сукупність, застосованих компетентними органами засобів, за результатами яких поведінка усіх суб'єктів споживчого ринку ЄС приводиться у відповідність із вимогами і дозволами, що містяться в нормах права ЄС.

8. Гармонізовані стандарти (європейські стандарти) можуть застосовуватися до продукції у повному обсязі (повна презумпція відповідності) або частково (часткова презумпція відповідності). Застосування гармонізованих стандартів не є обов'язковим у відповідності до директив «Глобального підходу», але якщо виробником при виробництві окремого виду продукції у повному обсязі були застосовані гармонізовані стандарти, цю продукцію можна вважати відповідною Директиві ЄС та такою, що відповідає вимогам до вільного обігу у кожній країні-члені ЄС, що є основним положенням «Нового підходу».

РОЗДІЛ 2.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РІВЕНЬ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ НА ВНУТРІШНЬОМУ СПОЖИВЧОМУ РИНКУ НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ЄС

2.1. Система єдиних вимог з безпеки до продукції та процедур оцінки відповідності у ЄС

Сьогодні система вимог щодо безпеки продукції та процедур оцінки відповідності в ЄС є прикладом найбільш ефективного та успішного усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Європейська технічна модель базується на принципах «Нового» та «Глобального» підходів, уперше сформульованих у 1985 та 1989 роках [205]. Ці підходи спрямовані на усунення технічних бар'єрів при вільному переміщенні товарів і послуг усередині ЄС шляхом встановлення єдиних вимог з безпеки до продукції та процедур оцінки відповідності. Останні являють собою єдину загальноєвропейську правову базу, що визначає вимоги до продукції. До 1980 р. Європейська Комісія не розглядала перешкоди, які виникали у зв'язку із взаємною невідповідністю національних норм, що застосовувалися до товарів без поділу їх на вітчизняні та імпортовані, як заходів, що мають такі ж наслідки, що й кількісні обмеження [206, с. 14]. Ці перешкоди виникли у зв'язку із наявністю суверенітету у кожній країні-члені ЄС.

У 2000 році Європейська Комісія підготувала Керівництво з виконання директив, яке було побудовано на принципах «Нового підходу» і «Глобального підходу» (Guide to the Implementation of Directives Based on the New Approach and the Global Approach), так звану «Блакитну настанову», в якій пояснила основні формулювання та практичну узгодженість розглянутих в ній директив [207]. У документі було зазначено, що вільне переміщення товарів є основоположним принципом єдиного ринку. Механізми, що використовуються для досягнення цієї мети, базуються на усуненні нових бар'єрів в торгівлі, взаємному визнанні та технічній

гармонізації. У 2014 р. «Блакитну настанову» було оновлено з урахуванням «Нових законодавчих рамок» (складова частина «Пакету Ейраля щодо товарів») та змін, внесених Лісабонським договором (набрав чинності 1 грудня 2009 р.) щодо юридичних посилань та термінології, яка застосовуються в документах, процедурах тощо, пов'язаних з ЄС [208, с. 6].

Настанова поширюється на нехарчову та несільськогосподарську продукцію, яку називають промисловою продукцією або продукцією для використання споживачами або виробниками. Законодавство, яке стосується цієї продукції, без розрізнення згадується у тексті як гармонізоване законодавство ЄС, секторальне гармонізоване законодавство або акти гармонізованого законодавства. У Настанові насамперед визначено [208, с. 11]: обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні (Директива 2011/65/ЄС); приладів спалювання газоподібного палива (Директива 2009/142/ЄС); вимог до екодизайну продукції, пов'язаної з використанням електроенергії (Директива 2009/125/ЄС); простих посудин, що працюють під тиском (Директива 2009/105/ЄС); безпечності іграшок (Директива 2009/48/ЄС); електричного обладнання, призначеного для роботи в певних межах напруги (Директива 2006/95/ЄС); машин (Директива 2006/42/ЄС); електромагнітної сумісності (Директива 2004/108/ЄС); вимірювальних інструментів (Директива 2004/22/ЄС); неавтоматичних зважувальних інструментів (Директива 2009/23/ЄС); канатних доріг, спроектованих для перевезення людей (Директива 2000/9/ЄС); радіобладнання та телекомунікаційного термінального обладнання (Директива 1999/5/ЄС); активних імплантованих медичних виробів (Директива 90/385/ЄЕС); медичних виробів (Директива 93/42/ЄЕС); медичних виробів для лабораторної діагностики *in vitro* (Директива 98/79/ЄС); обладнання, що працює під тиском (Директива 97/23/ЄС); пересувного обладнання, що працює під тиском (Директива 2010/35/ЄС); аерозольних розпилювачів (Директива 75/324/ЄЕС із змінами); ліфтів (Директива 95/16/ЄС); прогулянкових суден (Директива 94/25/ЄС); обладнання та захисних систем, призначених для використання у потенційно

вибухонебезпечних середовищах (Директива 94/9/ЄС); вибухових речовин цивільного призначення (Директива 93/15/ЄЕС); піротехнічних виробів (Директива 2013/29/ЄС); вимог щодо ефективності нових водогрійних котлів на рідкому або газоподібному паливі (Директива Ради 92/42/ЄЕС); засобів індивідуального захисту (Директива 89/686/ЄЕС); морського обладнання (Директива 96/98/ЄС); шумового випромінювання у докілья від обладнання, що використовується поза межами приміщень (Директива 2000/14/ЄС); викидів від двигунів, встановлених на нетранспортних засобах (Директива 97/68/ЄС із змінами); енергетичного маркування (Директива 2010/30/ЄС) [208, с. 11].

«Новий підхід» як один з основних пунктів Білої книги після створення єдиного внутрішнього ринку, на противагу попередньому, має горизонтальний характер, і його Директиви застосовуються щодо певної галузі промисловості загалом, а не окремих груп товарів у межах окремої галузі. У другому додатку до Резолюції Ради Європи 1985 р. було закріплено чотири ключові принципи, на яких ґрунтується «Новий підхід» [31, с. 56]:

- передовсім гармонізація повинна виражатися лише у прийнятті основних стандартів безпеки. З практики Суду ЄС можна зробити висновок: товарам, що відповідають цим стандартам, повинен забезпечуватися вільний доступ на ринок і вільний рух;

- цей підхід передбачає, що стандарти, які відповідають основним вимогам, розробляють спеціальні організації зі стандартизації: Європейський Комітет зі стандартизації (CEN), Європейський Комітет з електротехнічної стандартизації (Cenelec) та Європейський Інститут зі стандартизації телекомунікацій (ETSI). Ці організації функціонують на підставі мандата, наданого Комісією [209], і приймають рішення кваліфікованою більшістю голосів [210];

- ці технічні стандарти не є обов'язковими (виробник має право вибрати, яким стандартам слідувати). Але застосувавши інші він повинен довести, що товар відповідає основним вимогам, закріпленим у Директиві;

- презюмується, що товари, вироблені відповідно до гармонізованих

стандартів, відповідають основним вимогам, закріпленим у Директиві [211], виграє при використанні принципу презумпції відповідності основним вимогам.

Узагальнюючи погляди на основні принципи «Нового підходу» Н. Московська аналізує перелік, запропонований у Резолюції і вказує додатково, що нагляд за ринком забезпечують державні органи, а завдання встановлення конкретних характеристик покладаються на європейські стандарти, які є добровільними для застосування [204]. Так, Н. Московською зазначено, що перераховані основні принципи утворюють цілісну систему і визначають модель технічного регулювання в країнах ЄС. При цьому саме контроль за дотриманням вимог, передбачених технічними регламентами здійснюється шляхом ринкового нагляду, а не контролю виробничого процесу. Слід при цьому враховувати, що контроль на ринку загалом можна поділити на: контроль до виходу товару на ринок та контроль після виходу на ринок [212, с. 208].

При здійсненні контролю до виходу товару на ринок відповідальність несе виробник та інші суб'єкти економічної діяльності в ланцюзі постачання. Такий контроль здійснюється через реалізацію відповідної процедури оцінки відповідності. В свою чергу контроль після виходу на ринок здійснюється органами ринкового нагляду з метою виявлення відповідності продукції, яку розміщено на внутрішньому ринку, вимогам, які застосовувались. Відповідальність за цей контроль після виходу на ринок несе кожна країна ЄС шляхом здійснення заходів ринкового нагляду [212, с. 208]. Проводячи аналіз принципів «Нового підходу» варто процитувати К. О. Дядюру, який у своїй роботі [176] звужує перелік до двох ключових принципів:

- детальні технічні характеристики продукції, що відображають суттєві вимоги у конкретнішому вигляді, викладені у гармонізованих стандартах. Продукти, що вироблені відповідно до гармонізованих стандартів, вважаються відповідними основним вимогам. Відповідність продукції одному із гармонізованих стандартів ЄС, що розробляються у

рамках технічних регламентів, розглядається як загальне задоволення основних вимог, передбачених тим чи іншим технічним регламентом;

- застосування гармонізованих стандартів залишається добровільним, і виробники вправі вільно обирати будь-яке інше технічне рішення, що забезпечує дотримання необхідних суттєвих вимог. Виробник зобов'язаний довести, що в цих рішеннях прораховані всі ризики та продукція безпечна для людини і навколишнього середовища [176].

В.В. Євтушенко своєю чергою наводить свій перелік принципів, в якому розширює вище запропонований пунктами щодо: зазначення обов'язкових вимог до продукції не в стандартах, а в директивах ЄС, що їх приймають на законодавчому рівні, та в технічних регламентах; обмеженості обов'язкових вимог до продукції лише її безпечністю; наявності переліку добровільних стандартів, які в директивах розглядають як основу презумпції відповідності [213, с. 142].

Директиви «Нового підходу» щодо окремих видів продукції («вертикальні») доповнюються «горизонтальними» директивами (містять загальні положення). Директиви «Нового», як і «Глобального», підходів можуть застосовуватись з іншими директивами ЄС, наприклад, із Директивою щодо загальної безпеки продукції, Директивою щодо відповідальності за дефектну продукцію [172] у тих випадках, коли ці директиви містять положення, що не охоплені директивами «Нового» та «Глобального» підходів.

Директива 2001/95/ЄС (доповнила Директиву 92/59/ЄЕС) щодо загальної безпеки продукції містить визначення понять: безпечна продукція, виробник (безпосередньо виробник, представник виробника (в тому числі імпортер), інші учасники збуту продукції (торгові посередники). Метою Директиви є адміністративно-правове регулювання «зверху» безпеки продукції, а не якості, як це було раніше. Передбачаються засади функціонування системи швидкого обміну інформацією RAPEX між контролюючими органами країн-членів ЄС щодо будь-якої можливості виведення на ринок небезпечної продукції [172].

Директива 85/374/ЄЕС [172] спрямована на наближення законів, нормативно-правових актів та положень країн-членів щодо відповідальності за дефектну продукцію та уніфікацію цивільно-правового регулювання відповідальності країн-членів за дефектну продукцію.

У Директиві 98/34/ЄС [214], яка втратила чинність у жовтні 2015 року з прийняттям Директиви 2015/1535 [142], визначався обов'язок держав-членів ЄС повідомляти Комісію та інші держави-члени ЄС про розроблення проектів технічних правил і стандартів (вимога СОТ щодо створення інформаційних центрів та забезпечення швидкого поширення інформації у сфері технічного регулювання). Усі країни-члени можуть отримувати доступ до необхідних нормативних актів та стандартів через свої інформаційно-консультативні центри. Крім того, у межах цієї директиви було створено єдину інформаційну систему TRIS (Technical Regulation Information System), база даних якої містить нормативні акти, статті, судову практику, статистичні дані і розміщується на спеціальному веб-сайті, де кожен може отримати будь-яку загальнодоступну інформацію у сфері технічного регулювання в ЄС, технічних регламентів, що стосуються всіх промислових і сільськогосподарських продуктів і послуг інформаційного суспільства, перш ніж вони будуть прийняті на національному рівні [142].

Нова Директива 2015/1535 спрямована на вдосконалення процедур надання інформації у галузі технічних регламентів і правил у наданні послуг в інформаційному суспільстві (кодифікації) [142]. Процедура повідомлення відповідно до нової Директиви дозволяє Європейській Комісії та країнам-членам ЄС вивчити технічні регламенти на продукцію та послуги інформаційного суспільства (он-лайнні послуги, включаючи електронну комерцію), які інші країни ЄС мають намір увести. Це запобігає створенню нових технічних бар'єрів у торгівлі шляхом забезпечення відповідності національного законодавства законодавству ЄС та принципам внутрішнього ринку. Відповідно до Директиви 2015/1535, країни ЄС повинні інформувати Комісію про будь-які проекти технічних регламентів до їх прийняття. Починаючи з дати отримання відповідного повідомлення, на три місяці

вводиться період очікування, упродовж якого країна ЄС має утриматися від прийняття технічного регламенту. Ця процедура дозволяє Комісії та іншим країнам ЄС вивчити запропонований текст, підготувати свою відповідь [142].

«Новий підхід» являє собою інноваційний спосіб технічного узгодження та встановлює чіткий поділ відповідальності між законодавчими органами Європейської Комісії і європейськими організаціями зі стандартизації CEN (Європейський Комітет зі стандартизації), Cenelec (Європейський Комітет з електротехнічної стандартизації) та ETSI (Європейський Інститут зі стандартизації телекомунікацій) у правовій системі вільного руху товарів [215].

Можна зазначити, що на противагу США та іншим американським державам, загальноєвропейська та національні системи технічного регулювання в рамках ЄС є централізованими. У випадку, якщо зазначені органи приступають до розробки директив, органи з технічного регулювання держав-учасниць ЄС повинні призупинити розробку власних національних стандартів. На національному рівні функції координації у сфері технічного регулювання, зокрема, здійснюють: у Великобританії – Британський інститут стандартів, у Франції – Французька асоціація стандартизації, у Німеччині – Німецький інститут зі стандартизації, у Бельгії – Бельгійський інститут стандартів, у Данії – Асоціація стандартизації Данії, у Швеції – Шведський інститут стандартів, у Польщі – Польський комітет стандартизації тощо [180, с. 334].

Варто ще раз вказати на добровільний характер використання гармонізованих стандартів. Гармонізований стандарт забезпечує зміцнення виробника, запровадження інновацій та обмін технологіями. Він розробляється за запитом виробника, шляхом запровадження відкритих та прозорих процедур, в яких приймають участь зацікавлені сторони. Оцінка ризику є тим основним фактором, що сприяє оформленню вимог щодо безпеки [180]. При цьому вимоги щодо безпеки за своєю формою є загальними положеннями про результати ризиків, які слід опрацювати.

Слід звернути увагу на те, що «Новий підхід» використовується не до

усіх категорій товарів. Зокрема, принципи «Нового підходу» не застосовуються до продуктів харчування, продукції хімічної та фармацевтичної промисловості, транспортних засобів і тракторів [207; 216, с. 161]. Директиви «Нового підходу» охоплюють, за різними оцінками, 30-40 % продукції, що знаходиться в обігу на ринку ЄС. Структура нових директив відрізняється від старих (до 1985 р.) тим, що вони мають правову та технічну частину. Правова складається з необхідної для окремого виду продукції процедури оцінювання відповідності; технічна – містить посилання на стандарти.

«Новий підхід» пов'язаний з рішенням у справі 120/78 *Cassis de Dijon* (1979 р.) і заснований на принципі взаємного визнання національного регулювання, що дозволяє обмежувати гармонізацію основними вимогами, допущеними Судом, з метою захисту загальнодержавних інтересів згідно зі ст. 36 ДФЄС [68]. Як зазначають Ф. Маніє та О.О. Чувпило, відповідно до рішення, прийнятого по справі *Cassis de Dijon*, будь-який товар, що легально вироблений та продається у певній країні-члені ЄС, повинен бути допущений до вільного руху на території інших країн-членів, навіть у тих випадках, якщо цей товар було вироблено відповідно до технічних норм, що відмінні від норм, встановлених у приймаючій країні. Однак, обмежувальні заходи при цьому також можуть застосовуватися за умови необхідності дотримання основних вимог, в першу чергу, у сферах ефективності податкового контролю, охорони здоров'я, дотримання прозорості комерційних розрахунків та захисту споживачів [206].

Існує думка, що цей підхід насправді не такий вже й новий. Уперше він був використаний у Директиві 73/23 [217], що стосується електрообладнання, призначеного для використання при низькій напрузі [31, с. 56]. Досвід, отриманий у процесі застосування цієї Директиви, був покладений в основу Повідомлення Комісії, схваленого Радою в Резолюції про «Новий підхід» щодо технічної гармонізації та стандартизації. Резолюція включала модель директиви відповідно до «Нового підходу» [31, с. 57].

Отже, як зазначають Ю.М. Юмашев та О.В. Постнікова, директиви, прийняті згідно з «Новим підходом», не містять детальних правил, але закріплюють основні вимоги, наприклад, у сфері безпеки та охорони здоров'я, захисту прав споживачів, захисту навколишнього середовища, технічні питання, регулювання яких здійснюється методом відсилання до міжнародних, європейських чи національних норм [31, с. 57]. Науковці вказують, що відповідальність держав обмежується забезпеченням того, щоб товари на їхніх ринках відповідали основним вимогам, закріпленим у Директиві. Ю.М. Юмашев та О.В. Постнікова виділяються при цьому дві важливі відмінності від «Старого підходу». По-перше, «Новий підхід» дає державам значну свободу стандартизації різними способами, а раніше існував єдиний підхід. Тепер основні вимоги у галузі охорони здоров'я та безпеки товарів можуть забезпечуватися різними методами правового регулювання, властивими кожній державі [31, с. 57]; [218, р. 697].

По-друге, гармонізуюче законодавство тепер стосується тільки вимоги безпеки та охорони здоров'я. Питання якості не підлягають гармонізації. Це стало можливим після рішення у справі 120/78 Cassis de Dijon, в якому Суд ЄС постановив: питання, що стосуються тільки якості, не можуть слугувати достатньою підставою для того, щоб виключити іноземні продукти з національного ринку. Відтоді, коли стандарти якості товарів, в принципі, не створюють перешкод торгівлі, зникла необхідність у їх гармонізації. Це й становить суть «Нового підходу» [31, с. 57].

Європейська стандартизація здійснюється спеціальними організаціями або агентствами зі стандартизації якими, розробляються детальні технічні стандарти і державам залишається певна свобода у дотриманні істотних, або основних вимог [206]. Перевагою цього підходу є те, що створення стандартів тепер вилучено із законодавчого процесу (який, своєю чергою, може бути повільним і далеко не простим). Європейський Парламент та Рада мають право приймати загальні рамки стандартизації, і експерти на свій розсуд проводять подальшу розробку стандартів. Держави-члени та виробники, з одного боку, повинні виконувати положення відповідної

Директиви, але, з іншого – виробники мають право вибирати способи повного чи часткового виконання вимог. Однак, виробник піде шляхом часткового виконання, на нього покладається зобов'язані довести, що продукція відповідає вимогам Директиви у сфері безпеки та охорони здоров'я [206].

На підставі документів щодо регулювання ринкового нагляду відзначено, що на основі директив «Нового підходу» приймаються закони, технічні регламенти, обов'язкові для виконання. Причому, відповідно до міжнародного стандарту Керівництва ISO/IEC2:2004 «Стандартизація та суміжні види діяльності. Загальний словник» [219] технічні вимоги можуть міститися або безпосередньо в регламенті, або у посиланні на стандарт, звід правил, або включати в себе зміст цих документів.

Питання оцінки відповідності продукції встановленим (гармонізованим у рамках ЄС) вимогам розвиваються у Директивах «Глобального підходу» (1989). У Резолюції Ради 1989 р. по «Глобальному підходу» до сертифікації та проведення тестування свого часу були встановлені наступні керівні принципи [207]:

- Радою Товариства створюється однорідність у вигляді модулів для різних етапів процедур оцінки відповідності, і розробляються критерії використання даних процедур з метою призначення органів, що працюють за цими процедурами, а також органів для присвоєння СЕ-маркування;

- застосовуються Європейські стандарти, які стосуються оцінки якості (серія EN ISO 9000) і до вимог, які повинні дотримуватися органами з оцінки відповідності, які проводять свою роботу відповідно до стандартів серії EN 45000;

- встановлюються системи акредитації та застосовуються методи взаємного порівняння, розроблені в країнах-членах на рівні Спільноти (ЄС);

- розробляються угоди про взаємне визнання сертифікатів якості, що містять методи випробувань і сертифікації в тих сферах, де законодавство відсутнє;

- розробкою відповідних програм зводяться до мінімуму відмінності в існуючих інфраструктурах оцінки якості (таких як системи калібрування і метрології, випробувальні лабораторії, органи сертифікації та контролю, органи акредитації);

- відповідно до державних угод, програмами по кооперації та технічному супроводу розвиваються торговельні зв'язки між ЄС і третім країнами [207].

Основною метою в процедурі оцінювання відповідності виділяють надання можливості державним органам забезпечувати відповідність продукції, яка виводиться на ринок, вимогам, закріпленим у положеннях чинних директив, зокрема, щодо охорони здоров'я та безпеки споживачів. Оцінки відповідності можуть різнитися за рівнем складності, залежно від рівня ризику, пов'язаного з продукцією. Якщо для виконання основних вимог директиви «Нового підходу» застосовується гармонізований стандарт, а ризик завдання шкоди невисокий, то в такому випадку не обов'язково проводити оцінювання відповідності третіми сторонами [220].

Розробка «Глобального підходу» завершилася прийняттям Рішення Ради 90/683/ЄЕС [221], яке згодом було доповнено і стало Рішенням 93/465/ЄЕС [222]. Ці рішення містили основні керівні положення та докладний опис процедур оцінки відповідності, які слід використовувати у директивах «Нового підходу». Треба зазначити, що на сьогодні ці рішення скасовані, а їх положення оновлені Рішенням №768/2008/ЕС від 9 липня 2008 р. про спільні рамки реалізації продукції [223].

У країнах-членах ЄС трактують вимоги до оцінювання відповідності не однаково. Досить часто продукція може підпадати під дію декількох директив, зокрема двері з електричними механізмами (відкриття, закриття, підйом) охоплюються дією трьох Директив – будівельної Директиви, Директиви з електробезпеки та Директиви з електромагнітної сумісності. У результаті учасники економічних відносин несуть зайві додаткові витрати [224, с. 22]. Керуючись цими і низкою інших міркувань, Європейський Парламент 9 липня 2008 року прийняв «пакет» взаємодоповнюючих

документів, покликаних удосконалити «Новий підхід», так звані Нові законодавчі рамки (New Legislative Framework). До нього належать: Регламент (ЄС) № 765/2008 «Щодо правил акредитації та ринкового нагляду під час реалізації продукції» [225], Рішення № 768/2008 «Про основні правові умови допуску продукції на ринок» [223], Регламент Європейського парламенту й Ради (ЄС) № 764/2008 від 9 липня 2008 р. «Про встановлення механізмів введення деяких внутрішньодержавних технічних правил для виробів, введених відповідно до правових директив на ринок в іншій країні-члені» [226].

Директивами «Глобального підходу» визначається застосування модулів для різних стадій процедур оцінювання відповідності. Крім того, встановлюються єдині критерії використання цих модулів та правила призначення спеціальних органів, що виконують процедури з оцінки відповідності. Прозорість системи оцінки відповідності є основною складовою «Глобального підходу», а основним засобом досягнення мети є гарантія компетентності органів з оцінки відповідності та рівня довіри до них [180, с. 339]. Це, своєю чергою, сприяє взаємному визнанню та прийняттю результатів (протоколів випробувань, сертифікатів та ін.) діяльності органів з оцінки відповідності. Тому розробники політики «Глобального підходу» визначають орган з оцінки відповідності, який об'єднує всі пов'язані з цією діяльністю органи: з акредитації, випробувальні та перевірочні лабораторії, органи контролю та сертифікації [226].

Обов'язкова процедура оцінювання відповідності встановлюється тільки для товарів, які можуть завдати шкоди здоров'ю людей чи безпеці довкілля. Наприклад, передбачено спеціальні процедури підтвердження відповідності у Директивах «Нового підходу» для іграшок, будівельних виробів, ліфтів, медичних пристроїв, телекомунікаційного обладнання та інших [227, с. 119]. Завдяки модульному підходу виникає можливість для формування безлічі сполучень модулів і в такий спосіб збільшується кількість схем підтвердження відповідності, із яких можна обрати таку, що є адекватною рівню ймовірного ризику заподіяння шкоди певною продукцією.

Результатом такої процедури може бути «Декларація про відповідність» і маркування продукції знаком допуску продукції на європейський ринок – «СЄ», який означає, що продукція відповідає вимогам директив ЄС. «СЄ» маркування є єдиним загальноєвропейським знаком відповідності стандартам і Директивам. Декларація відповідності якості ЄС має типову форму, яка вказана в Додатку III Рішення 768/2008/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 9 липня 2008 року по встановленню загальних правил торгівлі товарами [223].

Декларація відповідності якості ЄС повинна містити в собі елементи, зазначені в модулях, передбачених Додатком II цього Рішення, і регулярно оновлюватися. Вона переводиться на мови держав-членів ЄС, на ринки яких надходить товар. Загальні принципи, на яких ґрунтується маркування «СЄ», викладені в Регламенті (ЄС) Європейського парламенту та Ради ЄС 765/2008 від 9 липня 2008 року «Про вимоги, виконання яких необхідне для акредитації та здійснення контролю та нагляду за процесом продажу товарів на ринку» [225].

Вперше модулі оцінки відповідності, призначені для застосування у Директивах з технічної гармонізації та правил маркування продукції новим знаком відповідності – маркування «СЄ», були визначені у Рішенні 93/465/ЄЕС [222], яке було скасовано Рішенням № 768/2008/ЄС «Про основні правові умови допуску продукції на ринок». Модулі з оцінки відповідності визначають покрокові та узгоджені процедури сертифікації продукції. Вони обмежують можливість різного тлумачення цих процедур. У новому Рішенні 768/2008/ЄС чітко окреслюються процедури щодо визначення потенційних ризиків та щодо безпеки продукції [223].

Процедури оцінки відповідності продукції в ЄС поділені, залежно від Директиви ЄС, на вісім модулів (названі літерами від А до Н) [180, с. 16-17; 208, с. 69; 212, с. 204-205; 223]. Вони встановлюють обов'язки виробника (та його уповноваженого представника) та ступінь залучення внутрішньо фірмового акредитованого органу або нотифікованого органу з оцінки відповідності. Ці модулі є складовими частинами процедур оцінки

відповідності, сформульованими відповідно до Рішення № 768/2008/ЄС, «горизонтальним меню». Кілька модулів мають свої варіанти. Причиною цього (застосовується для всіх варіантів усіх модулів, встановлених відповідно до Рішення №768/2008/ЄС) є забезпечення необхідного рівня захисту, що має надаватися продукцією, яка становить більш високий рівень ризику, водночас уникаючи нав'язування застосування важчого [208].

У деяких випадках (наприклад, масове виробництво на основі типу/зразка, який є «репрезентативним для передбаченого виробництва»), а також там, де відповідна продукція має складну конструкцію, законодавство ЄС може встановлювати процедуру оцінки відповідності, що складається з двох етапів: проведення експертизи відповідності типу/зразка відповідним правовим вимогам (так звана експертиза типу ЄС – модуль В); визначення відповідності виготовленої продукції затвердженому типові ЄС [208, с. 69]. У цих випадках процедури оцінки відповідності складаються з двох модулів; першим модулем завжди є модуль В.

З метою посилення прозорість модулів та їх ефективності, на прохання Комісії серія стандартів щодо забезпечення якості ISO 9001 була гармонізована на європейському рівні та інтегрована у модулі [208, с. 70; 228, с. 176-180]. Модулі, засновані на методах забезпечення якості (модулі D, E, H та їх варіанти), описують елементи, які виробник повинен упровадити у своїй організації для демонстрації того, що продукція відповідає суттєвим вимогам застосовного законодавства. Це означає, що виробник має можливість використовувати схвалену системи якості для доведення відповідності регуляторним вимогам. Система якості оцінюється нотифікованим органом [229].

Система якості, впроваджена на основі стандартів EN ISO 9000 загалом та ISO 9001:2008 [229], зокрема, надає презумпцію відповідності визначеним модулям стосовно тих положень у модулях, які охоплюються цими стандартами, за умови, що система якості враховує специфіку продукції. Утім, для забезпечення відповідності цим модулям виробник може

застосовувати й інші моделі систем якості, не засновані на стандарті ISO 9001. Усі модулі використовуються незалежно один від одного [208, с. 70].

Слід враховувати, що продукція, яка надходить на ринок ЄС, обов'язково проходить процедуру незалежних випробувань згідно з стандартами ЄС. Після закінчення процедури випробування зразка видається протокол випробувань (акт випробувань, Test Report), в якому констатується відповідність дослідженого зразка європейським стандартам [230]. У протоколі випробувань (Test Report) обов'язково зазначаються:

- найменування лабораторії, яка провела процедуру випробувань (дослідження зразка);
- адресу та контактні дані лабораторії;
- акредитація лабораторії;
- номер протоколу випробувань (Test Report) і кількість аркушів протоколу;
- найменування та адреса заявника на проведення випробувань (Customer, its address);
- номер ідентифікації продукції та найменування продукції (Sample identification according to the announcement, Product name, Sample volume), кількість зразків і розміри зразків, якщо це потрібно;
- опис зразків (Sample description);
- найменування виробника продукції (зразків);
- час випробувань (Testing time), дата отримання зразка лабораторією (Received), дата початку випробувань (Started), дата закінчення випробувань (Finished);
- результати тестування та методи тестування, які застосовувалися при тестуванні (випробуванні) зразка, із зазначенням стандартів, згідно з якими проводилися випробування (Test results and methods);
- у випадках, коли стандарт визначає різні класи небезпеки, у протоколі випробувань обов'язково вказується клас небезпеки виробу (зразка);
- підпис відповідальної особи лабораторії;

- дата випуску протоколу випробувань [230].

При застосуванні модуля В заявник пред'являє уповноваженому органу такі документи: зразок виробу (тип), документацію, яка містить опис зразка; концепцію проекту, креслення, схеми компонентів та інші; перелік стандартів, які застосовуються повністю або частково; результати розрахунків і експертиз; протоколи випробувань. Якщо у відповідності до Директиви необхідними є незалежне тестування, сертифікація та інспектування продукції, то вони здійснюються Уповноваженим органом або Компетентним органом. Уповноважений орган – це організація, яку призначив уряд держави-члена ЄС і яку уповноважила Європейська Комісія. Оцінювання відповідності може здійснюватися у формі інспектування, забезпечення якості, перевірки типу чи перевірки проекту, або ж як комбінація цих методів [220, с. 8].

У разі позитивних результатів випробувань Уповноважений орган видає заявнику сертифікат затвердженого типу, який містить висновки експертизи, умови її законності, дані для ідентифікації затвердженого зразка та інші відомості. При цьому інші органи із сертифікації інформуються про видачу сертифіката та про затвердження зразка, а у разі анулювання раніше виданого сертифікату він інформує про це як інші уповноважені органи, так і державу-замовника. Якщо затверджений зразок модифікується то відповідно необхідними є додаткові випробування, якщо внесені зміни можуть викликати невідповідності вимогам безпеки [212, с. 211].

На сьогодні процес оцінювання або перевірки залежно від самого товару проводиться або третьою стороною, інспекцією або органом із сертифікації, або самим виробником [231]. Кожен такий орган повинен відповідати загальним критеріям, спеціально встановленими для таких органів у міжнародному стандарті ISO IEC 17021:2011 «Оцінка відповідності – Вимоги до органів, що здійснюють аудит і сертифікацію систем менеджменту». ISO (Міжнародна організація зі стандартизації) та IEC (Міжнародна електротехнічна комісія) утворюють спеціалізовану систему для всесвітньої стандартизації. У галузі оцінки відповідності, Комітет ISO з

оцінки відповідності (CASCO) відповідає за розробку міжнародних стандартів та керівництв [232].

У стандарті ISO IEC 17021:2011 зазначено (п.п.4.1.2.), що сторони, які мають зацікавленість у сертифікації, включають, але не обмежуються: клієнтами органів сертифікації; споживачами організацій, чії системи менеджменту сертифіковані; урядовими установами, неурядовими організаціями і споживачами та іншими членами громадськості. При цьому до принципів, що сприяють довірі включають: неупередженість; компетентність; відповідальність; відкритість; конфіденційність та реагування на скарги.

Слід підкреслити, що в європейських країнах сертифікаційні органи є недержавними підприємствами різних форм власності, здебільшого це товариства з обмеженою відповідальністю. Майже в усіх випадках модулі оцінки відповідності передбачають участь у забезпеченні доказової бази Уповноваженого органу. Навіть модулі А і С, які спочатку не передбачали участі третьої сторони, надалі були модифіковані з цією метою, а для модуля В навіть запровадили видачу Уповноваженим органом сертифікату [180, с. 338].

Докази подаються у вигляді «Технічного файлу», підготовленого виробником. Щодо товарів, які повинні містити знак «СЄ», таке письмове свідоцтво повинно бути підготовлене до виведення продукції на ринок. Склад технічної документації визначається видом продукції. Як правило, документація повинна включати проектні дані, характеристики виробу, технологію його виготовлення, експлуатаційні параметри. Подробиці, що включаються в пакет документації, залежать від походження виробу та від того, на які дані слід звернути особливу увагу з технічної точки зору з тим, щоб продемонструвати відповідність виробу основним вимогам релевантної директиви або, якщо використовуються гармонізовані стандарти, то вимогам цих стандартів [207; 208, с. 54].

Технічна документація повинна зберігатися, принаймні, протягом 10 років, починаючи з останньої дати виготовлення продукції, якщо немає

окремої вказівки на інші терміни зберігання. Ця відповідальність покладається на виробника або його уповноваженого представника у країнах ЄС. У деяких випадках цю відповідальність може нести імпортер або особа, яка розміщує вироби на ринку ЄС [208, с. 54].

Будь-які особи, що виводять продукцію на ринок, на вимогу національних наглядових органів повинні: 1) вказати, де знаходиться Технічний файл; 2) негайно надати Технічний файл. Кожна Директива ЄС визначає зміст технічної документації, необхідної для більш ефективного використання інформації національними органами інспекції [220].

Для забезпечення ефективного нагляду за ринком важливо уникати перевантаження технічної документації повтореннями, свідомо невідповідного обсягу технічного файлу. Незалежно від географічного походження продукту, технічний файл повинен знаходитись на території ЄС. Виробники третіх країн зобов'язані забезпечити знаходження технічної документації на продукцію, розміщену на внутрішньому ринку ЄС, що має маркування «СЄ», шляхом призначення на території ЄС уповноваженого представника в ЄС (який є резидентом країни-члена ЄС) що вводить продукцію з третьої країни в обіг на ринку ЄС [225; 208, с. 54].

У Рішенні №768/2008/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС по встановленню загальних правил торгівлі товарами і відміні рішення Ради Європейського Союзу 93/465/ЄЕС [223] визначено, що основною метою процедури оцінки відповідності з правом нанесення маркування «СЄ» є гарантування, що продукт, розміщений на ринку, відповідає вимогам Директив і безпечний для споживача та навколишнього середовища.

Як зазначається у «Блакитній настанові» [208, с. 30], у залежності від процедури оцінки відповідності та конкретного акта Гармонізованого законодавства Союзу, уповноважений представник може, наприклад, бути призначений для виконання таких завдань :

- наносити на продукцію знак «СЄ» (та інше маркування, якщо необхідно), а також номер нотифікованого органу;
- складати та підписувати декларацію ЄС про відповідність;

- зберігати декларацію та технічну документацію для надання у розпорядження національних органів ринкового нагляду та співпрацювати з ними на їхню вимогу;

- надавати компетентному національному органу всю інформацію та документацію, необхідну для засвідчення відповідності продукції, на вмотивований запит такого органу;

- співпрацювати з компетентними національними органами, на їхню вимогу, щодо вжиття будь-яких дій для усунення ризиків, спричинених продукцією, яка входить до сфери їх відповідальності [208, с. 30].

Після проведення необхідних перевірок продукції виробник або постачальник може заявляти (за допомогою Декларації про відповідність), що ця продукція відповідає основним вимогам директиви [220, с. 8].

Зміст декларації ЄС про відповідність або визначається примірною декларацією, що міститься в Додатку III до Рішення № 768/2008/ЄС, або примірною декларацією, яка є безпосереднім додатком до відповідного акта секторального гармонізованого законодавства ЄС. При цьому Декларація може приймати форму документа, етикетки (ярлика) або еквівалентної форми та повинна містити достатньо інформації, яка б дозволила б простежити по ній всю продукцію, на яку вона поширюється [223].

Моніторинг і перевірку споживчої продукції здійснюють наглядові органи після того, як продукцію було виведено на ринок. Зараз сертифікація до виведення продукції на ринок не застосовується. Однак, з цього правила існують винятки, у зв'язку із впровадженням вимоги стосовно проведення перевірок окремих груп продукції, наприклад ліків, певних машин і електронних приладів, де застосовуються специфічні регуляторні механізми [220, с. 8]. Фармацевтичні та харчові продукти підпадають під дію абсолютно інших правил стосовно проведення оцінювання до виведення їх на ринок, а також зобов'язань виробників і органів влади після виведення продукції на ринок [233]. Більшість видів продукції, на яку поширюється дія Директив «Нового підходу», можуть сертифікувати виробники самостійно, і це не потребує втручання Уповноваженого органу. Для здійснення самостійної

сертифікації виробник повинен оцінити відповідність чинним директивам, а також стандартам, якщо такі застосовуються [233].

Виробник може розмістити маркування знаком «СЄ» на продукції чи обладнанні (а також підготувати та підписати Декларацію про відповідність), якщо зможе довести відповідність чинним вимогам [220]. Маркування знаком «СЄ» означає, що продукція відповідає всім чинним законодавчим положенням та директивам ЄС, тобто безпеці, екологічності і має режим вільного обігу на ринках країн-членів ЄС. Маркування знаком «СЄ» полегшує компаніям доступ на європейський ринок і дає можливість уникнути додаткових перевірок. Маркування знаком «СЄ» застосовується лише до продукції, що підпадає під Директиви «Нового» чи «Глобального» підходів. «Блакитна настанова» Європейської Комісії (Інструкції щодо виконання Директив «Нового підходу» та «Глобального підходу») містить перелік директив, де застосовується маркування знаком «СЄ». Цей перелік можна отримати на веб-сайті Комісії [234].

При проведенні процедури оцінки відповідності за національними стандартами конкретної країни ЄС і якщо не існує (не опублікований) гармонізований стандарт ЄС, продукція не може маркуватися знаком «СЄ» [235]. Разом з тим, така продукція, як правило, може вільно переміщуватись та реалізовуватися на всій території ЄС. Знак «СЄ» повинен наноситися відповідно до певних правил. Вимога до зовнішнього виду встановлює, що «СЄ»-маркування повинно бути легко доступним і видимим для всіх сторін. Мінімальна висота символів, що дорівнює 5 мм, гарантує достатню видимість. Маркування також повинно бути незмивним настільки, щоб його не можна було без сліду видалити у звичайних умовах. Воно може бути нанесене на сам продукт, на етикетку, на його упаковку або на будь-яку супровідну документацію. У гармонізованій технічній специфікації присутня докладна інформація про те, як маркування повинно наноситися на конкретний вид продукції [208, с. 59].

Головним елементом процедур і правил сертифікації, що застосовуються в Європі, є схеми сертифікації, що визначають сукупність

доказів, які дозволяють зробити обґрунтований висновок про відповідність об'єкта встановленим вимогам. Типові схеми та процедури сертифікації наводяться в ISO/IEC 17067:2013 «Оцінка відповідності. Основні положення сертифікації продукції та настанови щодо схем сертифікації продукції» [236], що скасував раніше діючу ISO/IEC Guide 67:2004.

Визначення директив ЄС, процедури проведення оцінки (схему сертифікації) відповідності продукції, гармонізованого стандарту для продукції, що підпадає під сертифікацію та маркування знаком «СЄ» є необхідним [144]. Також потребує перевірки існування у країні, до якої буде поставлятися продукція, особливих вимог за національними стандартами щодо маркування, упаковки та утилізації. Продукція, яка підпадає під сертифікацію та маркування знаком «СЄ» повинна пройти через незалежну оцінку відповідності продукції органом, що акредитований на національному рівні та нотифікований в Європейській Комісії, а також внесений в базу даних NANDO (New approach Notified and Designated Organizations) [144; 208, с. 86-87]. Після здійснення випробувань такої продукції слід переконатися, що продукція відповідає вимогам застосованих відповідних європейських директив. Необхідним є ведення технічної документації та випуск ЄС «Декларації відповідності» [144].

Слід враховувати важливість акредитації, що являє собою офіційне визнання органом з акредитації компетентності фізичної або юридичної особи виконувати роботи в певній галузі оцінки відповідності. У Регламент (ЄС) № 765/2008 визначено законодавчі рамки щодо акредитації на національному рівні та рівні ЄС і закріплено загальну політику зі своїми правилами, процедурами та інфраструктурою [208, с. 89]. Відповідно до Регламенту 765/2008/ЄС акредитація розглядається як діяльність, що стосується суспільного інтересу. Результатом такого визнання, серед іншого, є звільнення акредитації від антимонопольних правил [237 с. 41].

Ринковий нагляд та контроль за ринком на національному рівні здійснюється національними органами влади. Ці органи не повинні перешкоджати обігу на ринку товарів з маркуванням «СЄ». Для виконання

поставлених задач, між національними та загальноєвропейськими контролюючими органами країн-членів підтримується тісне співробітництво, а також створено системи збирання інформації про випадки спричинення шкоди. Найбільш популярною є система RAPEX (Rapid Alert System for Non-Food products), що функціонує на підставі звітів, які надаються спеціальними відділами медичних закладів, службами професійного страхування та спеціалізованими інститутами [227, с. 123]. Цікавою є точка зору Дж. Пелькмана, який у відповідь на поширену думку, що «Новий підхід» зменшує захист інтересів споживачів, стверджує, що при застосуванні цього підходу має місце серйозна спроба досягти поєднання повної гармонізації цілей (наприклад, таких як безпека) з гнучким підходом стосовно засобів (наприклад, таких як стандартизація) [238, р. 249, 259]. Однак старий підхід також застосовується.

Слід звернути увагу на те, що взаємне визнання сертифікатів і норм технічного регулювання виступає важливим інструментом розвитку міжнародної торгівлі. Загалом Угода про ТБТ передбачає два основні шляхи зниження технічних бар'єрів у торгівлі — зближення законодавства різних країн на основі міжнародних стандартів, а також визнання еквівалентності заходів технічного регулювання [239; с. 73]. Практичні кроки у цих напрямках можуть здійснюватися країнами-членами СОТ як самостійно, так і спільно з іншими членами організації. В останньому випадку взаємодія між країнами відбувається на основі двосторонніх та багатосторонніх домовленостей, які реалізують та розвивають положення угоди про ТБТ. В ЄС діє два відповідних інструменти: перший – Угода про оцінку відповідності та визнання промислових товарів (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance, АСАА), другий – Угода про взаємне визнання (Mutual Recognition Agreements, МРА) [240, с. 5].

Угода про взаємне визнання на даний момент діє між ЄС і низкою країн (Австралія, США, Японія, Швейцарія й т. д.) і передбачають взаємне визнання результатів випробувань, сертифікатів і знаків відповідності у погоджених сферах технічного регулювання. Країни-учасники таких угод, як

правило, не гармонізують стандарти, технічні регламенти й процедури оцінки відповідності. Визнання стосується тільки документів, виданих відповідними органами сертифікації. Такий механізм дозволяє зменшити видатки для бізнесу за рахунок ліквідації подвійної сертифікації (в країні-експортері та країні-імпортері), але вимога сертифікувати товар на відповідність нормам ЄС залишається чинною [240, с. 6]. Угода про оцінку відповідності та визнання промислових товарів є відносно новим інструментом. Перший такий договір набув чинності у 2013 році з Ізраїлем. Цією угодою було передбачено гармонізацію технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності країн-учасниць договору із законодавством ЄС у певних сферах з наступним взаємним визнанням сертифікатів і результатів випробувань [240, с. 6].

Досліджуючи документи наведені вище, слід визнати, що в ЄС створена найбільш ефективна модель законодавства про безпеку продукції, яка створювалась з урахуванням євроінтеграційної складової та трансформувалась у нормативно-правових актах «Старого», «Нового», «Глобального» підходів та Нових правових рамок. Це можна прослідити через зміст директив та регламентів «Старого підходу», у яких містились усі технічні деталі та застосовувалась повна гармонізація, та директив «Нового підходу», в яких гармонізоване законодавство стосується тільки основних вимог безпеки та охорони здоров'я та базується на мінімальній гармонізації, а питання оцінки відповідності продукції встановленим (гармонізованим у рамках ЄС) вимогам розвиваються у Директивах «Глобального підходу» [182]. Найважливішим принципом побудови європейської системи оцінки та підтвердження відповідності є презумпція відповідності, яка забезпечується в країнах-членах ЄС процедурою розробки та прийняття гармонізованих стандартів.

Директиви «Глобального підходу» передбачають застосування модулів для різних стадій процедур оцінювання відповідності (можуть мати як обов'язковий, так і добровільний характер), а також встановлення єдиних критеріїв їх використання, призначення спеціальних органів, що виконують

ці процедури. Модульний підхід розширює кількість схем підтвердження відповідності, із яких можна обрати таку, що відповідає рівню ризику, який може заподіяти шкоду певною продукцією. Результатом такої процедури може бути декларація про відповідність і маркування продукції знаком допуску продукції на європейський ринок – «СЄ», який означає, що продукція відповідає вимогам директив ЄС [204].

Отже, деякі недоліки в системі безпеки продукції все ж таки існують. Відзначимо, що питання щодо вимог з безпеки до продукції і оцінки відповідності займають важливе місце в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС. Це обумовлює потребу у реформуванні системи технічного регулювання в Україні та приведення її у відповідність з системою гармонізованого законодавства ЄС щодо безпеки продукції та оцінки відповідності. В тому, чи іншому ступені вони розглянуті у наступному підрозділі роботи.

2.2. Ринковий нагляд як складова системи вимог щодо безпеки продукції та процедур оцінки відповідності у ЄС

Успішна політика безпеки на споживчому ринку ЄС у своєму підґрунті має ефективний та дієвий нагляд за ринком. Саме зусилля держав-членів, спрямовані на виявлення та видалення небезпечної продукції з ринків, забезпечують політичній структурі можливість належної реалізації та життєздатності. Така позиція є корисною не тільки для європейських споживачів, адже компанії-виробники також вимагають однакових умов для інновацій та процвітання [241]. Ринковий нагляд визначено важливим інструментом забезпечення виконання Директив «Нового підходу», зокрема, за допомогою заходів перевірки відповідності продукції чинним директивам, застосування заходів для приведення невідповідної продукції у відповідність до вимог, а також застосування санкцій у відповідних випадках [220].

Свого часу зміцнення та захист добробуту європейських споживачів було визначено наріжним каменем споживчої політики ЄС на 2007-2013 роки, проголошеної як «Розширення прав і можливостей споживачів, підвищення їхнього добробуту за допомогою ефективного захисту» [242]. Нагляд за ринком став важливим інструментом для досягнення цілей цієї стратегії. До найважливіших змін, які викликали «Нові законодавчі рамки» у законодавчому середовищі ЄС, слід віднести введення комплексної політики щодо ринкового нагляду. Це значно змінило баланс законодавчих положень ЄС від принципово орієнтованих на встановлення вимог до продукції, які мають бути виконані, коли продукція вводиться в обіг, до рівнозначного наголосу на аспектах правозастосування протягом усього життєвого циклу продукції [208].

Слід виокремити значення у вдосконаленні механізму ринкового нагляду в ЄС результатів проекту, який здійснювався у період з 2006 по 2009 рр. Європейським форумом із забезпечення безпеки продукції (PROSAFE) і був спрямований на забезпечення елементарного рівня знань та практичного досвіду у рамках нагляду за ринком організацій держав-членів Європейського економічного простору (ЄЕА). Проект під назвою «Посилення нагляду за ринком в Європі на основі передових методів» (EMARS) було реалізовано за фінансової підтримки Генерального директорату з охорони здоров'я та захисту споживачів, а також Європейської асоціації вільної торгівлі (EFTA) та низки європейських країн [243].

Європейське законодавство визначає ринковий нагляд як діяльність, що провадиться, і заходи, що вживаються державною владою, для забезпечення відповідності продуктів вимогам, встановленим у відповідних актах гармонізованого законодавства ЄС. Нагляд повинен забезпечувати, щоб продукти не становили ризику для здоров'я, безпеки або будь-якого аспекту захисту суспільного інтересу (гл. 1, ст. 2 Регламенту № 765/2008 Європейського Парламенту та Ради) [225]. Ринковий нагляд має за мету забезпечити однаковий рівень захисту громадян у межах внутрішнього

ринку, а також однорідне нормативне поле для суб'єктів економічної діяльності [225].

Шляхи постачання продукції на внутрішній ринок ЄС потребують координації нагляду за ринком за межами національних кордонів країн-членів. Таке співробітництво попереджає появу небезпечної продукції, від якої відмовились на ринку однієї країни-члена ЄС, на внутрішньому ринку ЄС через інші шляхи доступу на цей ринок. Таким чином, ринковий нагляд гарантує громадянам рівноцінний рівень захисту здоров'я та безпеки на всій території єдиного ринку ЄС незалежно від походження продукції та зумовлює підвищення ефективності законодавства ЄС, яке прагне захисту й інших суспільних інтересів та досягнення цілей ЄС [244].

Особливу увагу останнім часом в ЄС набули проблеми он-лайн нагляду за ринком у зв'язку з підготовленим у 2013 році Повідомленням Комісії Європейського Парламенту, Ради та Європейського соціально-економічного комітету «20 заходів з підвищення безпеки та сумісних продуктів для Європи: багаторічний план дій з нагляду за товарами в ЄС» [244], основна мета якого полягала у визначенні не директивних дій, які Комісія повинна приймати з метою зменшення числа небезпечних або невідповідних товарів і забезпечення ефективного нагляду за продуктами як в рамках Союзу, так і при їх постачанні на внутрішній ринок ЄС (особливо з урахуванням електронної комерції), усунення ринкових дисфункцій (зокрема, Action 12: Products sold on-line) [244].

Ринковий нагляд сприяє інформуванню споживачів щодо ризиків придбання небезпечної продукції, що визначає його пріоритетність у реалізації захисту споживачів у ЄС. Крім того, як зазначається у «Блакитній настанові», ринковий нагляд є важливим для інтересів суб'єктів господарської діяльності, тому що він допомагає позбутись нечесної конкуренції [208, с. 101].

Нагляд за ринком є обов'язком держав-членів. Країни-члени зобов'язані організувати та здійснювати моніторинг продукції, що вводиться в обіг чи імпортується та вживати належних заходів для

забезпечення дотримання положення Регламенту (ЄС) № 765/2008, Директиви 2001/95/ЄС та іншого Гармонізованого законодавства Союзу, а також чинного не гармонізованого національного законодавства, запобігати введенню в обіг та використанню невідповідної та/або небезпечної продукції [208]. Важливе місце відводиться встановленню заходів відповідальності за порушення вимог Гармонізованого законодавства ЄС. На сьогодні практика виявила необхідність заохочення однакового підходу у здійсненні ринкового нагляду в ЄС, що є метою багатьох ініціатив Європейської Комісії.

2.2.1. Законодавчі засади нагляду за ринком в ЄС та судова практика

Компетенція ЄС у галузі ринкового нагляду на споживчому ринку полягає, головним чином, у здійсненні правотворчої діяльності, встановленні однакових правил і норм на європейському рівні, які діють безпосередньо (регламент як акт уніфікації) або відповідно до яких держави-члени ЄС зобов'язані приводити своє національне законодавство у відповідність до Гармонізованого законодавства ЄС (директиви як акти гармонізації). Правотворча діяльність ЄС у сфері ринкового нагляду на споживчому ринку, як і в інших сферах, реалізується передовсім його законодавчими інститутами – Європейським Парламентом і Радою, які, своєю чергою, можуть доручати Європейській Комісії як виконавчому інституту ЄС вживати додаткових заходів у формі виконавчих або делегованих актів [152, с. 68].

Правотворча діяльність ЄС реалізується його інститутами шляхом прийняття законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у сфері ринкового нагляду на внутрішньому ринку. У зв'язку з цим варто відзначити, що термін «законодавство» в ЄС застосовується у широкому і вузькому сенсах [152, с. 68]. У широкому сенсі термін «законодавство» застосовується до всього вторинного права ЄС. До вступу в силу змін до Установчих Договорів за Лісабонським договором термін «законодавство» використовувався у документах ЄС тільки у широкому сенсі. У результаті

внесених змін змінилося і тлумачення терміну «законодавство ЄС», під яким розуміється не все вторинне право, а лише законодавчі акти. Термін «законодавчі акти» вперше включений до установчих документів Лісабонським договором та відповідно до статті 289 ДФЄС означає правовий акт, який має обов'язкову юридичну силу, прийнятий Радою та Європейським Парламентом, за звичайною законодавчою процедурою або спеціальною законодавчою процедурою [245, с. 144-154].

Горизонтальна складова ринкового нагляду в ЄС встановлює загальні принципи ринкового нагляду тоді як вертикальна (або секторна) – встановлює правила ринкового нагляду для окремих типів продукції [246, с. 20]. Загальна безпека продукції встановлюється Директивою 2001/95/ЄС [169]. Вона також визначає обов'язки держав-членів щодо нагляду за ринком для забезпечення безпеки споживчої продукції. Загальна безпека продукції встановлюється також настановами ЄС щодо виконання директив «Нового підходу». Загальний порядок та умови розміщення продукції на внутрішньому ринку ЄС, проведення робіт з оцінки відповідності та акредитації, а також механізм ринкового нагляду окреслені у Регламентах Європейського Парламенту і Ради ЄС, зокрема № 764/2008 [226], № 765/2008 [225] та в Рішенні № 768/2008 [223] від 9 липня 2008 р.

Важливе значення при здійсненні наглядової діяльності на ринку має і Директива «Про наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів щодо відповідальності за неякісну продукцію» 85/374/ЄЕС від 25 липня 1985 р. [172]. Розробка Директиви Європейського Парламенту та Ради 2001/95/ЄС ґрунтувалася на основних положеннях ДЄЕС, і, зокрема, його ст. 95, пропозиціях Комісії [247, с. 109; 248, с. 265], а також з урахуванням думки Комітету з економічних та соціальних питань [249, с. 34] та відповідно до процедури, наведеної у ст. 251 зазначеного Договору, враховуючи спільний текст, схвалений Узгоджувальним комітетом 2 серпня 2001 року [243, с. 24, 245; 247; 248; 250, с. 154].

Відповідно до статті 16 Директиви 92/59/ЄЕС від 29 червня 1992 року «Щодо загальної безпеки продукції» [251], через чотири роки після дати,

встановленої для введення вказаної Директиви, на підставі звіту Комісії про здобутий досвід, разом з відповідними пропозиціями, Рада прийняла рішення щодо доцільності внесення змін до цієї директиви. Варто звернути увагу на те, що безпека послуг не врегульовувалась цією Директивою.

Директива 2001/95/ЄС встановлює загальні вимоги до безпеки, відповідно до яких виробники зобов'язані розміщувати на ринку тільки безпечну продукцію (ст.3). Деякі країни забезпечили безпосереднє законодавче закріплення цієї директиви (зокрема Греція, Ірландія, Кіпр, Словенія та ін.), а інші – пішли шляхом інтеграції положень директиви до наявного законодавства щодо безпечності продукції та захисту прав споживачів. В деяких випадках національне законодавство у сфері технічного регулювання містить спеціальні розділи з ринкового нагляду за продукцією, розміщеною на ринку, а також встановлює повноваження інституцій ринкового нагляду та права їх посадових осіб [246, с. 20].

Як зазначається у Директиві 2001/95/ЄС, з метою гарантування ефективного контролю над дотриманням обов'язків, покладених на виробників і торгових посередників, держави-члени повинні заснувати або призначити інституції по здійсненню нагляду за безпекою продукції, наділені повноваженнями, які дозволяють їм вживати належних заходів, включаючи накладення ефективних, відповідних санкцій що мають попереджувальний ефект, і забезпечити відповідну координацію між різними призначеними інституціями (п. 22 преамбули). Крім того, наголошується на необхідності залучення до числа належних заходів повноважень держав-членів вимагати або організувати вилучення вже випущеної на ринок небезпечної продукції й, у якості останнього засобу, вимагати, координувати або організувати відкликання у споживачів уже поставленої їм небезпечної продукції. При цьому у документі наголошується, що держави-члени повинні виробити систематичні підходи, які б дозволили гарантувати ефективність нагляду за ринком, забезпечити їхню прозорість для споживачів і зацікавлених сторін (п. 24 преамбули) [246, с. 20].

У ч. 2 ст. 3 Директиви 2001/95/ЄС міститься норма, згідно з якою, продукція вважається безпечною – стосовно до аспектів, що підпадають під дію відповідної національної регламентації, – якщо при відсутності спеціальних положень ЄС, що регулюють безпеку даної продукції, вона відповідає спеціальній національній регламентації тієї держави-члена, на чий території випускається в обіг; спеціальна національна регламентація складається при дотриманні Договору, і зокрема, його статей 28 і 30, і закріплює вимоги, яким повинна відповідати продукція у плані здоров'я й безпеки з метою мати можливість бути випущеною в обіг. Продукція вважається безпечною - стосовно ризиків і категорій ризиків, що підпадають під дію відповідних національних стандартів, – якщо вона відповідає добровільним національним стандартам, що є більш жорсткими за європейські стандарти, на які Комісія згідно зі статтею 4 опублікувала посилання в Офіційному журналі ЄС [169]. Держави-члени публікують посилання на вищезгадані національні стандарти [246, с. 20].

В обставинах, відмінних від тих, які зазначено в ч. 2 ст. 3 Директиви 2001/95/ЄС, відповідність продукції загальному обов'язку безпеки оцінюється з урахуванням добровільних національних стандартів, що є більш жорсткими за відповідні європейські стандарти крім тих, які зазначено у ч. 2; стандартів, встановлених у державі-члені, де продукція випускається в обіг; рекомендацій Комісії, що встановлюють орієнтири відносно оцінки безпеки продукції; кодексів сумлінної практики у сфері безпеки продукції, що діють у відповідному секторі; сучасного стану знань і техніки; обґрунтованих очікувань споживачів відносно безпеки. Відповідно до ст. 7 Директиви 2001/95/ЄС держави-члени встановлюють правила відносно санкцій, які мають бути застосовані до порушень національних положень, виданих задля виконання даної Директиви, і ухвалюють усі необхідні заходи з метою забезпечити їхню реалізацію. Передбачені санкції повинні бути ефективними, відповідними й мати попереджувальний ефект [169].

У ст. 9 Глави IV Директиви 2001/95/ЄС вказано, що з метою забезпечення ефективного ринкового нагляду, спрямованого на гарантування

високого рівня охорони здоров'я споживачів та безпеки, яке має метою співробітництво з компетентними органами, держави-члени повинні забезпечувати введення, періодичне поновлення та здійснення програм секторального нагляду за категоріями продукції або ризиків, моніторинг заходів з нагляду. Крім того, необхідним визначено додержання та поновлення науково-технічних знань, пов'язаних з безпекою продукції, а також періодичний аналіз та оцінку функціонування заходів з контролю та їх ефективність, і якщо необхідно, ревізію підходів до нагляду та його організації [169].

Крім того, цією Директивою визначався обов'язок держави-члени в забезпеченні споживачів та інших зацікавлених осіб можливістю звернутися до компетентних органів з питань безпеки продукції до наглядових органів та в ефективному інформуванні щодо встановлених процедур з цих питань. Окрім того, було передбачено необхідність розробки правил, що регулюють функціонування спеціальної системи «РАПЕКС» (від англ. RAPEX – Rapid Exchange of Information System, система швидкого обміну), що призначена для швидкого обміну між державами-членами та Європейською Комісією інформацією про серйозні ризики для споживачів і для розробки та виконання спільних проектів нагляду і випробувань [169].

Директива 2001/95/ЄС встановлює вимоги до всіх учасників споживчого ринку постачання [252]. Зокрема, унормовано, що виробники повинні розміщувати на ринку тільки безпечну продукцію, при цьому всі учасники економічного процесу повинні нести відповідальність за безпечність продукції. Саме через проведення оцінки відповідності виробник несе відповідальність за перевірку та декларацію про відповідність продукції вимогам європейського законодавства. В свою чергу органи з нагляду за ринком проводять перевірку продукції, яка найближчим часом буде розміщена (або вже розміщена) на ринку, виконуючи оцінку відповідності [252].

Суб'єктний склад осіб, відповідальних за безпеку продукції, був проаналізований Судом ЄС у справі *Lidl Magyarország Kereskedelmi bt v*

Nemzeti Hirkozlesi Hatosag Tanacsja [253]. Згідно з відповіддю Суду ЄС на преюдиціальний запит Муніципального Суду Угорщини, особа, яка продає продукцію, може вважатися виробником тільки за умов, зазначених у ст. 2 Директиви 2001/95/ЄС. Отже, для застосування заходів відповідальності до продавця необхідно дотримуватись критерію відповідності діяльності продавця до тієї діяльності, яка може впливати на характеристики безпеки продукції. А у випадку, якщо ця особа тільки поширює продукцію, вона є торговим посередником відповідно до п. f ст. 2 Директиви 2001/95/ЄС: «під «торговим посередником» розуміється будь-який професіонал ланцюга збуту, чия діяльність не впливає на характеристики безпеки продукції» [169].

Отже, як слушно стверджує Е. А. Арабей, відповідно до зазначених норм і тлумачення Суду ЄС, суб'єктний склад осіб, до яких можуть бути застосовані заходи відповідальності, обмежений критерієм впливу цих осіб на безпеку продукції [152, с. 112].

Як уже зазначалося, Директива 85/374/ЄЕС [172] спрямована на наближення законів, нормативно-правових актів та положень країн-членів щодо відповідальності виробника за дефектну продукцію, за збитки, завдані недоброякісністю продукції, оскільки існуючі розбіжності можуть порушити конкуренцію та вплинути на рух товарів усередині спільного ринку, а також зумовити відмінності у рівні захисту споживачів від збитків, завданих їхньому здоров'ю чи майну неякісною продукцією. Прийнята ще в 1985 р., Директива 85/374/ЄЕС зберегла основні норми інституту відповідальності за продукцію неналежної якості. У Директиві зазначається, що відповідальність без провини з боку виробника є єдиним засобом адекватного вирішення характерної для нашого часу зростаючої технічності проблеми справедливого і пропорційного розподілу ризиків, притаманних сучасному технологічному виробництву [172].

Слід звернути увагу на те, що термін «виробник», відповідно до параграфу е) ст. 2 Директиви 2001/95/ЄС означає :

- виготовлювача продукції, коли він заснований у Співтоваристві, і будь-яку іншу особу, що представляє себе як виготовлювач шляхом надання

продукції свого імені, свого товарного знаку або іншого відмітного знаку, або особу, яка здійснює ремонт продукції;

- представника виробника, коли останній не заснований у ЄС, або – при відсутності представника, заснованого в ЄС, – імпортера продукції;

- інших професіоналів збутового ланцюга тою мірою, у якій їхня діяльність може впливати на характеристики безпеки продукції [172].

У загальному сенсі відповідальність за продукцію можна визначити як відповідальність виробника за ту шкоду, яка була заподіяна виробленою ним продукцією. Варто погодитися з думкою авторів книги «Судова практика, матеріали та тексти із споживчого права» (Materials and Text on Consumer Law) [254, р. 72-73], що інститут відповідальності виробника за продукцію неналежної якості можна розглядати не тільки як частину системи законодавства про захист прав споживачів, оскільки збиток від неякісної продукції може бути заподіяно не тільки самому споживачеві, а також іншим категоріям осіб, які використовують продукцію, наприклад, працівникам, які виконують трудову функцію. Питання щодо відповідальності виробника досить тісно пов'язане із застосуванням санкцій при здійсненні наглядової діяльності на внутрішньому ринку, зокрема, споживчому [254, р. 73].

З розвитком споживчого суспільства зросла кількість нещасних випадків, викликаних неякісною продукцією масового споживання, такою як косметика, фармацевтична продукція, побутова техніка. Ця ситуація зумовила появу нового інституту відповідальності за неякісну продукцію – так званого інституту відповідальності виробника. Уперше інститут відповідальності виробника з'явився у США у 40-х роках ХХ століття [152, с. 79]. У Західній Європі цей інститут зародився після Другої світової війни. З 1985 р., розуміючи всю важливість зближення законодавств у цій сфері, ЄС вживає всіх необхідних заходів для гармонізації норм про відповідальність виробників на підставі Директиви 85/374/ЄЕС [254, р. 71].

Як зазначає Є. А. Арабей, до 80-х років у жодній країні Європи не був розвинений комплексний інститут відповідальності за продукцію неналежної якості [152, с. 79]. Питання компенсації шкоди, заподіяної неякісною

продукцією, залишалися на розсуд суду. У той час питання розміру компенсації вирішувалися виходячи із традиційних принципів відповідальності за заподіяння шкоди через необережність. У 1975 р. в межах Попередньої програми захисту споживачів [255] був ініційований процес гармонізації законодавства у сфері відповідальності виробників за продукцію неналежної якості. Слід вказати на дуалізм цілей прийняття гармонізуючого акта: з одного боку, назріла необхідність підвищити ступінь захисту споживачів на території ЄС, а, з іншого, інститут відповідальності виробника повинен був застосовуватися в усіх державах-членах [255].

У 1985 р. було досягнуто компромісу, і Рада прийняла Директиву 85/374/ЄЕС, яка має дуже важливе значення для споживчого права ЄС з урахуванням того, що ст. 2 цієї Директиви в редакції Директиви 99/34/ЄС [256] визначено поняття «продукція». Під якою розуміється «все рухоме майно», навіть якщо воно є частиною іншого рухомого майна або частиною нерухомого майна. Під продукцією також розуміється електроенергія. Основним питанням, що виникло у зв'язку з таким визначенням терміна «продукція» і знайшло своє відображення у судовій практиці, стало питання про належність до продукції крові і частин тіла (органів людини), а також інтелектуальної власності [256].

Директива 85/374/ЄЕС застосовується тільки до матеріальних об'єктів. Необхідно зазначити, що згодом Директива 1999/34/ЄС, що змінила Директиву 85/374/ЄЕС, змінила і визначення продукції у ст. 2 щодо сільськогосподарської продукції, яка не охоплювалася Директивою 85/374/ЄЕС. У преамбулі до Директиви 1999/34/ЄС законодавець пояснює, що включення до предмета правового регулювання Директиви 85/374/ЄЕС сільськогосподарських продуктів підвищить упевненість споживачів у безпеці такої продукції [256]. Слід вказати, що Суд [257], застосовуючи ст. 6 Директиви 85/374/ЄЕС, вказує обставини, на які не слід зважати при розв'язанні питання про відповідальність виробника:

- можливість уникнути заподіяння шкоди – тобто неможливість або неминучість відповідно до попереджувальних заходів;

- непрактичність, вартість і складність вжиття превентивних заходів;
- наявність вигоди для суспільства або корисність продукції (крім випадків, коли відповідні ризики були прийняті суспільством) [257].

Слід підтримати думку Є.А. Арабей, що такий підхід до визначення відповідальності виробника, в інтересах споживачів може бути застосований у всіх випадках вирішення спору про відповідальність за неякісну продукцію [152].

Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 765/2008 від 9 липня 2008 р. встановлює вимоги для акредитації та ринкового нагляду щодо реалізації продукції та скасовано Регламент Ради (ЄЕС) № 339/93. Крім цього, цим регламентом створено основу для контролю за продукцією, що надходить з третіх країн, а також встановлює загальні принципи її маркування знаком «СЄ» [225]. Слід вказати, що унормовані скасованим Регламентом Ради ЄЕС № 339/93 перевірки відповідності регламентам про безпеку продукції, що імпортується з третіх країн, та правила тимчасового затримання продукції митними органами та додаткові заходи, зокрема, із залученням органів з нагляду за ринком, увійшли у Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 765/2008 від 9 липня 2008 року [225].

Цим регламентом в свою чергу було введено структуру нагляду за ринком у рамках ЄС, з уточненням мінімальних вимог з урахуванням тих завдань, які повинні бути вирішені державами-членами ЄС та структуру адміністративного співробітництва між ними охоплюючи обмін та послідовного дотримання гармонізованого законодавства ЄС [224, с. 23].

Главою III Регламенту №765/2008 встановлено рамки нагляду за ринком ЄС та контролю продуктів, що надходять на його ринок та визначено, що ринкові органи нагляду повинні мати можливість застосовувати більш доступні для них спеціальні заходи, ніж які були передбачені в Директиві № 2001/95/ЄС (параграф 6) та для досягнення ще більш високого рівня безпеки споживчих товарів, країнами-членами повинні бути посилені ринкові механізми нагляду, а ніж були в передбачені Директиві 2001/95/ЄС [225].

Основні положення Рішення № 768/2008 «Про основні правові умови допуску продукції на ринок» не є нормами прямої дії [223, 258]. Водночас вони створюють єдину основу для всіх майбутніх правових актів, що стосуються допуску продукції на ринок, а також встановлюють загальні рамкові умови для гармонізації. Крім того, Рішення містить положення, що стосуються елементів «Нового підходу» [224, с. 23]:

- визначення понять;
- загальні обов'язки учасників економічних відносин;
- вибір процедур оцінювання відповідності;
- правила маркування знаком СЄ;
- вимоги до процедур нотифікації органів з оцінювання відповідності;
- процедури повідомлення;
- процедурні правила, що стосуються небезпечної продукції у разі надходження її на ринок [224, с. 23].

Одночасно було відмінено Рішення Ради 93/465 від 22 липня 1993 р. «Про модулі для різних фаз процедури оцінювання відповідності», що застосовувалися у технічних директивах з гармонізації, та правилах маркування і застосування знаку СЄ [224, с. 23]. Рішенням № 768/2008 2008 р. було систематизоване і розвинуто положення директив «Нового підходу». Сфера його застосування, як зазначає Л. Віткін, стосується всього спектру майбутніх європейських законодавчих актів, які регулюють введення продукції в обіг [224, с. 23].

У політичному сенсі це накладає на країни-члени обов'язок інкорпорації положень цього Рішення у заплановані національні правові акти. Останні повинні обмежити до мінімуму регулювання технічних деталей, зосередившись на основоположних вимогах і роблячи посилання на гармонізовані стандарти. Для малого та середнього бізнесу не передбачається будь-яких винятків. Проте вибір і застосування процедур оцінювання відповідності залежить від розміру підприємства і обсягу виробництва (спеціалізоване виробництво, малі серії тощо) [224, с. 23].

На початку березня 2013 р. Європейською Комісією було анонсовано для СОТ про розробку Проекту Регламенту Європейського Парламенту та Ради щодо безпеки споживчих товарів, які повинні замінити чинні директиви ЄС у цій сфері [259; 260]. Документ містить перелік зобов'язань для економічних операторів (виробників, імпортерів, дистриб'юторів), зокрема, щодо підготовки технічної документації, вимог до маркування та контролю за обігом товару у ланцюзі постачання, включаючи правило зазначення країни походження продукту. Цей Проект став частиною законодавчої ініціативи ЄС «Пакет норм щодо безпеки продукції та нагляду за ринком», який було підготовлено з метою підвищення рівня безпеки та захисту здоров'я людини [259; 260].

Ухвалення документа очікувалося у першому півріччі 2014 р. У разі ухвалення документ мав замінити Директиву Ради 87/357/ЄЕС та Директиву ЄС 2001/95/ЄС. Сфера дії документа має поширюватись на товари, які призначені для споживачів або входять до пакета послуг, що надаються споживачеві. Водночас ці правила не поширюються на: лікарські засоби для людини або тварин; продукти харчування; матеріали й вироби, що контактують з харчовими продуктами; корми; живі рослини та тварини, ГМО продукцію; похідні продукти тваринного походження; засоби захисту рослин; професійне обладнання; антикваріат [259; 260].

Слід зазначити, що Європейський Парламент ухвалив у першому читанні нові пропозиції до «Положення про безпеку споживчих товарів» та «Положення про нагляд за ринком продукції» у ході пленарного засідання 15 квітня 2014 [261]. Нині документ ще не прийнятий.

Є всі підстави стверджувати, що існуючий набір правил ринкового нагляду в ЄС є сьогодні фрагментарним і охоплює різні частини європейського законодавства, що створює проблеми для економічних операторів та органів, що здійснюють ринковий нагляд. Нечіткість дії механізму ринкового нагляду, породжена цією фрагментарністю, критикувалась і Європейським Парламентом, і більшістю депозитаріями спірного майна. Запропонований Проект Регламенту Європейського

Парламенту та Ради щодо безпеки споживчих товарів повинен здійснити реформування цієї сфери у бік створення єдиного інструментарію та цілісної законодавчої системи [262; 263].

У такий спосіб майбутнє регулювання безпеки споживчих товарів позбавиться дублювань, проміжних станів і буде асимілювати існуючі правила та процедури, що застосовуються до всієї непродовольчої продукції. Це, своєю чергою, забезпечить більш дієвий механізм ринкового нагляду у країнах-членах ЄС, захисту прав споживачів та інших користувачів, більш однорідні умови торгівлі для економічних операторів та зменшить адміністративні труднощі, що є особливо важливим в умовах кризових явищ в економіці і відповідає вимогам побудови ефективного та конкурентоздатного внутрішнього ринку ЄС [263].

У Пропозиції з регулювання Європейського парламенту і Ради з питань безпеки споживчих товарів і скасування Директиви Ради 87/357/ЕЕС і Директиви 2001/95/ЕС [259] справедливо зазначалось, що дублювання правил нагляду за ринком та обов'язків суб'єктів господарювання, встановлених у різних законодавчих актах ЄС (Директива № 2001/95/ЄС, Регламент (ЄС) № 765/2008, конкретний сектор гармонізації законодавства Союзу, який також охоплює споживчі товари) призвело до плутанини з боку економічних операторів і національних органів і серйозно перешкоджає ефективності діяльності з нагляду за внутрішнім ринком у ЄС [259].

Викладені у документі пропозиції спрямовані на уточнення нормативної бази для продукції з урахуванням законодавчих змін в останні роки, таких як: Нова законодавча база щодо реалізації продукції, прийнята у 2008 році [264], вирівнювання галузевого законодавства щодо гармонізації нормативно-правових актів у цій новій структурі [265] та вступ у дію 1 січня 2013 року нового Положення про європейську стандартизацію [175].

Пропозиція є частиною «Пакету безпеки продукту і нагляду за ринком», який також включає в себе пропозицію з регулювання нагляду за ринком і узгоджується з планом багаторічної дій з нагляду за ринком, що охоплює період 2013-2015 рр. Закон про єдиний ринок (2011) [266] визначив

перегляд Директив № 2001/95/ЄС і складання плану з нагляду за ринком в якості ініціатив, які сприятимуть підвищенню зростання та створення робочих місць. Акт II Єдиний ринок, прийнятий в 2012 р., підтверджує, що прийняття «Пакету з безпеки продукції та ринкового нагляду» є ключовою дією «з метою підвищення безпеки продукції, що циркулює в ЄС за рахунок поліпшення узгодженості і забезпечення безпеки продукції і правил нагляду за ринком» [54].

6 травня 2015 р. було оприлюднене аналіз «Щодо нових правил про нагляд за ринком Показники походження» який стосувався потенційних витрат і зисків від маркування походження для національних органів влади країн-членів ЄС, споживачів і бізнесу, що мали би місце при внесенні змін до ст. 7 Consumer Product Safety Regulation (CPSR). Дослідження фокусувалось на шести групах споживчих товарів: іграшки, побутова техніка, електронні товари (побутова техніка), текстиль, взуття, і кераміка [267].

Аналіз законодавства ЄС щодо безпеки продукції дає можливість зробити висновок про те, що його розвиток зумовлений багатьма чинниками, серед яких особливе місце належить науково-технічному прогресу та змінам у загальному підході ЄС до здійснення правового регулювання у цій сфері [262]. При цьому зміна загального підходу мінімальної гармонізації на максимальну гармонізацію впливає на форму вираження норм права, а такий підхід до зближення законодавств як повна гармонізація потребує невідкладного запровадження, що пояснюється необхідністю досягти однаковості правового регулювання щодо продукції, яка надходить на внутрішній ринок, а це, на думку законодавця, сприятиме підвищенню загального рівня безпеки продукції та захисту здоров'я споживачів [263]. На сьогодні ЄС стоїть на порозі реформування горизонтального законодавства з безпеки продукції на внутрішньому ринку, яка тою чи іншою мірою торкнеться і здійснення ринкового нагляду.

2.2.2. Організаційні основи нагляду на споживчому ринку ЄС

Законодавство ЄС містить вимоги до держав-членів щодо діяльності з ринкового нагляду. Застосовується принцип пріоритетності нижчої ланки у прийнятті рішень, тому держави-члени ЄС мають самостійно визначати адміністративні структури, які використовуватимуться для виконання їхніх зобов'язань у цій сфері [220]. Цьому сприяє принцип правонаступництва відповідно до якого країни-члени організовують нагляд за ринком у такий спосіб, який більше відповідає їхній власній культурній і політичній ситуації та правовій системі [268].

Відповідно до Регламенту (ЄС) № 765/2008 національні органи ринкового нагляду мають чіткі обов'язки щодо здійснення проактивного контролю продукції, що вводиться в обіг, щодо своєї організації та забезпечення координації між собою на національному рівні, а також щодо співпраці на рівні ЄС. Нагляд за ринком з боку органів влади є основоположним елементом належного впровадження гармонізованого законодавства ЄС. Суб'єкти господарської діяльності мають чіткий обов'язок співпрацювати з національними органами ринкового нагляду і вживати коригувальних заходів у разі необхідності [228, с. 101]. «Орган нагляду за ринком» означає орган держави-члена, відповідальний за виконання нагляду за ринком на її території [225].

ЄС реалізує свою компетенцію за допомогою інститутів, органів і установ. Система інститутів ЄС є єдиною і закріплюється в його установчих документах. Система органів і установ ЄС, на противагу інститутам, є відкритою: поряд з органами, передбаченими в установчих договорах, Європейський Парламент, Рада і Європейська Комісія можуть засновувати нові органи ЄС, кількість яких постійно збільшується [269].

Для більшості органів і установ ЄС головним джерелом правового статусу виступають нормативні акти інститутів. Необхідно зазначити, що поряд з органами та установами ЄС як самостійними елементами його організаційного механізму існують також органи, що виступають

підрозділами інших інститутів та органів. Нині система спеціалізованих органів і установ ЄС у галузі ринкового нагляду за безпекою продукції – це сукупність підрозділів інститутів і самостійних органів і установ ЄС, які здійснюють консультаційні та координаційні функції щодо реалізації компетенції ЄС у галузі ринкового нагляду. Перелік національних наглядових органів у кожній державі-члені ЄС та за секторами розміщено на сайті Європейської Комісії [270]. Відповідно до ст. 17 Регламенту ЄС № 765/2008 держави-члени інформують Комісію про свої органи влади нагляду за ринком та сфери їх компетентності. При цьому Комісія передає цю інформацію іншим державам-членам. Держави-члени гарантують обізнаність суспільства про існування, відповідальність та ідентифікаційні дані національних органів нагляду за ринком та спосіб зв'язку з ними [225].

Стаття 24 Регламенту ЄС № 765/2008 [225] відображає принципи співробітництва між державами-членами і Комісією, які, зокрема, стосуються гарантування державами-членами ефективної співпраці та обміну інформацією між своїми органами нагляду за ринком та органами нагляду за ринком інших держав-членів, а також між своїми органами та комісією і відповідними агентствами ЄС стосовно їх програм нагляду за ринком та всіх питань стосовно продуктів, що становлять ризики; надання органам нагляду за ринком інших держав-членів допомоги в достатньому розмірі шляхом забезпечення інформацією або документацією, здійснення відповідних досліджень або будь-якими іншими відповідними заходами та шляхом участі в дослідженнях, ініційованих в інших державах-членах. При цьому Комісія збирає та організовує такі дані про заходи з нагляду за національним ринком, які нададуть їй можливість виконувати свої зобов'язання [225].

Організація нагляду за ринком в країнах-членах ЄС відбувається або за централізованою, або — децентралізованою моделлю. Вертикальна організація нагляду за ринком впроваджується там, де для кожної директиви (або групи директив) існують спеціальні організації, зазвичай, у рамках міністерств, відповідальних за впровадження конкретної директиви. Інші

країни-члени мають єдину організацію для всього законодавства в галузі споживчих товарів [268].

Так, Хорватія має один централізований орган, який також займається трудовими питаннями. Разом з тим, цей орган не розглядає аспектів щодо телекомунікаційних послуг. У Швеції функціонує більше десятка органів із нагляду за ринком. Австрія, Чехія та Франція характеризуються функціонуванням інспекцій, які здійснюють ринковий нагляд за безпекою продукції та підпорядковані відповідним міністерствам. Разом з тим ринковий нагляд за безпекою промислової та харчової продукції в цих країнах розмежовано. Питання контролю безпеки на ринку та захисту прав споживачів у Німеччині належить до компетенції Міністерства сільського господарства та праці, за безпеку на ринку продукції, що підпадає під дію технічних регламентів, відповідають галузеві міністерства та створені при них інспекції [271, с. 147].

Кожний організаційний підхід має свої переваги й недоліки; проте в країнах, що мають кілька органів із нагляду за ринком, доцільно створити механізми міжвідомчого співробітництва (такі існують, наприклад, у Румунії і Болгарії, при цьому експерти вважають більш ефективним інститут ринкового нагляду у Румунії) для координації їх роботи й роботи інших установ, що займаються захистом споживачів тощо [272].

Органи нагляду за ринком співпрацюють з відповідними органами третіх країн з метою обміну інформацією та технічної підтримки, сприяння та полегшення доступу до Європейських систем та просування діяльності стосовно оцінки відповідності, нагляду за ринком та акредитації (ст. 26 Регламенту ЄС № 765/2008). Цей вид контролю тепер є невід'ємною частиною діяльності з ринкового нагляду, а Регламент ЄС № 765/2008 зобов'язує до співпраці національні органи ринкового нагляду і митні органи для того, щоб забезпечити якісне функціонування системи. Такий контроль повинен здійснюватися на недискримінаційній основі згідно з правилами СОТ і згідно з тими самими правилами та умовами, що встановлені для наглядового контролю на внутрішньому ринку [268].

Здійснення ринкового нагляду є обов'язком державних органів. Зокрема, цим забезпечується неупередженість діяльності з ринкового нагляду. Кожна держава-член ЄС може самостійно приймати рішення про інфраструктуру ринкового нагляду; наприклад, не існує обмежень щодо розподілу сфери відповідальності між органами влади за функціональним або географічним принципом, за умови, що нагляд здійснюється ефективно і покриває всю територію. Унаслідок цього юридичні та адміністративні інфраструктури ринкового нагляду у різних державах-членах ЄС відрізняються одна від одної [273].

Це потребує, зокрема, ефективної адміністративної співпраці між компетентними національними органами для забезпечення загального рівня захисту в усьому ЄС, незважаючи на те, що компетенція органів ринкового нагляду обмежена лише територією окремої держави-члена ЄС. Організаційна структура повинна забезпечувати, щоб усі органи виконавчої влади здійснювали нагляд за ринком на однакових умовах. Законодавча база у сфері нагляду за ринком у кожній країні-члені повинна стосуватися всіх органів з нагляду за ринком і базуватися на відповідному законодавстві ЄС [273]. Як зазначається у новій Стратегії розвитку єдиного ринку ЄС (2015), розвиток електронної комерції значно ускладнює роботу наглядових органів держав-членів ЄС і вирішення цих питань потребує достатнього фінансування [274].

Слід наголосити на широкому впровадженні у діяльність органів ринкового нагляду у ЄС ІТ-систем, які значно полегшують управлінську діяльність та обмін інформацією між різними системами, наприклад, RAPEX, ICSMS, CIRCA та іншими. Орган ринкового нагляду може передавати на субпідряд виконання технічних завдань (наприклад, випробування або інспектування) іншому органу за умови, що він зберігає відповідальність за свої рішення та що не існує жодного конфлікту інтересів між діяльністю з оцінки відповідності іншого органу та його завданнями з нагляду [208, с. 106]. При застосуванні такого механізму орган ринкового нагляду повинен належним чином подбати про забезпечення того, що

неупередженість порад, які він отримує, є бездоганною. Відповідальність за будь-яке рішення, яке приймається на основі таких порад, має завжди залишатися за органом ринкового нагляду.

Держави-члени за ст. 18 Регламенту ЄС № 765/2008 встановлюють відповідні процедури для відстеження скарг або звітів про питання, які стосуються ризиків, що виникають у зв'язку з продуктами, які підлягають гармонізованому законодавству Співтовариства; нагляду за нещасними випадками та шкодою здоров'ю при підозрі їх спричинення цими продуктами; перевірки застосування виправних заходів, та відстеження наукових та технічних досягнень у питаннях безпеки [273].

Разом з тим, як зазначається в «Блакитній настанові», органам ринкового нагляду не слід покладатись лише на власну оцінку ризиків та оцінювання відповідності [208, с. 106]. Вони також повинні брати до уваги заходи, що вживаються у цьому відношенні виробником. Це включає документи виробника, які демонструють відповідність продукції (наприклад, технічна документація), а також протоколи випробувань або інші документи, отримані виробником від зовнішньої випробувальної установи. Документація, що надається виробником, може включати документи третьої сторони, якщо такі існують [208, с. 107]. Треба відзначити, що законодавець заохочується добровільні дії виробників із забезпечення виконання законодавства щодо безпеки продукції, шляхом діалогу, а також надання їм можливості виправити будь-які недоліки до вжиття формальних юридичних заходів [220].

Для успішного функціонування наглядових органів необхідною умовою діяльності наглядових органів мають стати оптимально розроблені організаційні процедури, які регулюють діяльність працівників наглядових органів. Персонал, залучений до нагляду за ринком, повинен володіти відповідними знаннями, мати спеціальну освіту та професійний досвід для ефективного виконання покладених на нього завдань [208, с. 105]. У роботі наглядових органів повинен бути врахований стандарт ISO 45001, нова

фінальна версія якого, ISO 45001 «Системи управління охороною здоров'я і безпекою праці. Вимоги», буде опублікована вже в жовтні 2016 р. [275].

При цьому органом нагляду за ринком повинні розроблятися навчальні програми, які охоплюють різні правові та технічні аспекти, питання стандартизації, методи оцінки ризиків, навички володіння інформаційними і комунікаційними технологіями та методами управління [268]. Крім того, важливим компонентом є організація безперервного навчання, яка дасть можливість отримання інформації щодо змін у законодавчій та нормативній базі, результатів наукових досліджень і технологічного прогресу, міжнародних даних щодо небезпечної продукції. Цьому питанню приділялась значна увага, зокрема і в Рапорті Європейської комісії «Майбутнє нагляду за ринком в області нехарчової безпеки споживчих товарів з урахуванням Директиви про загальну безпеку продукції» SANCO/2009/B3/012 [276]. Це передбачає вивчення ролі адміністративного співробітництва та функції системи оповіщення RAPEX.

Повинен відбуватися активний і систематичний обмін досвідом щодо проектів з нагляду за ринком між національними та міжнародними колегами. Для подальшого розвитку нагляду за ринком та становлення його як професії необхідним є розповсюдження знань щодо його методології та процедур. Інспектори з нагляду за ринком повинні регулярно зустрічатися для обміну досвідом як на національному, так і на міжнародному рівні [268].

Характерною особливістю діяльності наглядових органів має бути неупередженість та відсутність дискримінації. Крім того, наглядові органи повинні проводити діяльність з ринкового нагляду на основі принципу пропорційності, тобто дії повинні бути сумірні із ступенем ризику або невідповідністю, а обмеження на вільне розповсюдження товарів не може перевищувати тих засобів, які необхідні для досягнення мети ринкового нагляду. Наглядові органи можуть залучати сторонніх постачальників послуг для виконання певних технічних завдань (таких як тестування чи перевірка), за умови, що вони залишають за собою відповідальність за свої рішення, і що це не спричинить конфлікт інтересів між діяльністю з оцінювання

відповідності цієї іншої організації та її завданнями зі здійснення нагляду. Як правило, для уповноважених органів відповідальність за ринковий нагляд є неприйнятною. Щоб запобігти конфліктові інтересів, необхідно забезпечувати чітку межу між оцінюванням відповідності (що передуює введенню продукції на ринок) та ринковим наглядом (який здійснюється після виведення продукції на ринок) [220].

Інформація, якою обмінюються компетентні органи влади, повинна надаватись із забезпеченням найсуворіших гарантій конфіденційності та професійної таємниці. Крім того, така інформація має оброблятися відповідно до правил конфіденційності внутрішнього права кожної країни-члена ЄС, а у тому що стосується Комісії – відповідно до Регламенту № 1049/2001 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2001 року щодо відкритого доступу до документів Європейського Парламенту, Ради та Комісії [225, 277]. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 жовтня 1995 року про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільний рух таких даних [278] і Регламент (ЄС) № 45/2001 Європейського Парламенту та Ради від 18 грудня 2000 року про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних установами та органами ЄС про вільний рух таких даних [279] застосовуються у контексті Регламенту ЄС № 765/2008.

При здійсненні нагляду за внутрішнім ринком відбувається спільне використання ресурсів та досвіду наглядовими органами держав-членів (ст. 25). Такі спільні ініціативи координуються Європейською Комісією, яка у співробітництві з державами-членами спрямовує свою діяльність на розробку та організацію навчальних програм і обміну державними службовцями, розробляє, організовує та встановлює програми для обміну досвідом, інформацією і гарними практиками, програми та заходи для спільних проєктів, інформаційні кампанії, програми спільних візитів та подальшого спільного використання ресурсів [225].

У Повідомленні Комісії Європейського Парламенту, Ради та Європейського соціально-економічного комітету «20 заходів з підвищення

безпеки та сумісних продуктів для Європи: багаторічний план дій з нагляду за товарами в ЄС» було зазначено, що майбутнє Форуму нагляду за ринком ЄС потребує організаційної допомоги для виконання своїх завдань і враховуючи це, Комісія створює Виконавчий секретаріат, який буде сприяти Форуму ЄС з нагляду за ринком [244].

Відповідно до Статті 18 (5) Регламенту (ЄС) № 765/2008 національні органи зобов'язані розробляти, впроваджувати, періодично оновлювати та повідомляти свої національні програми ринкового нагляду, наприклад [280; 281]. Програми можуть бути загальними та/або секторальними. Вони повинні забезпечити дотримання загальних законодавчих рамок ЄС з ринкового нагляду. Так, у деяких країнах (зокрема Бельгія, Естонія, Нідерланди) розробляють окремі програми для різних секторів ринкового нагляду [246, с. 22]. В Іспанії створено спеціальну комісію, що готує звіти про безпечність продуктів на вимогу відповідних контролюючих інстанцій. В окремих країнах, зокрема в Латвії та Фінляндії, здійснюють середньострокове планування діяльності у сфері ринкового нагляду, коли програми готують на кілька років, а щороку розробляють план їх виконання. Загалом, аналіз та оцінка діяльності держав-членів з нагляду здійснюються кожного четвертого року, а їх результати повідомляються державам-членам та Комісії і оприлюднюються за допомогою електронних засобів зв'язку або інших засобів [246, с. 22-23].

Держави-члени ЄС повинні також повідомляти свої програми іншим державам-членам та Комісії, а також забезпечувати їх доступність для громадськості через Інтернет без інформації, яка у разі оприлюднення може зашкодити результативності програми. Мета цих програм полягає у тому, щоб органи інших країн, а також громадяни загалом зрозуміли, як, коли, де і в яких секторах здійснюється ринковий нагляд [225]. Комісія допомогла в цьому державам-членам, запропонувавши загальний шаблон для викладення своїх секторальних програм [208, с. 106]. Наразі це сприяє порівнянності національної інформації у сферах конкретної продукції або законодавств, а також уможливорює для органів ринкового нагляду планування

транскордонного співробітництва у секторах, що становлять спільний інтерес. При створенні національних програм ринкового нагляду органи ринкового нагляду повинні враховувати потреби митниці. Програми повинні брати до уваги баланс між проактивними та реактивними видами контрольної діяльності, а також будь-які інші фактори, які можуть впливати на пріоритети забезпечення дотримання законодавства. З цією метою на кордоні повинна бути забезпечена ресурсна спроможність [225].

Регламент ЄС № 765/2008 щодо перевірок відповідності гармонізованому законодавству ЄС у випадку продукції, імпортованої з третіх країн, вимагає, щоб митні органи залучалися до діяльності із ринкового нагляду та роботи інформаційних систем, передбачених ЄС та національними правилами. Стаття 27 (2) Регламенту ЄС № 765/2008 передбачає обов'язок щодо співпраці між посадовими особами митниці та посадовими особами органів ринкового нагляду. Крім того, принципи співпраці між державами-членами та Комісією, визначені у ст. 24 Регламенту, поширюються на органи, що відповідають за зовнішній контроль, коли це доречно (ст. 27 (5)) [225].

Для впровадження єдиної політики у сфері акредитації та нагляду за ринком та для реалізації Регламенту ЄС № 765/2008 необхідним є достатнє фінансування наглядових видів діяльності. Фінансування таких видів діяльності має здійснюватися у формі грантів органу, визначеному цим Регламентом без вимоги подання пропозицій, або через присудження цьому або іншому органу, залежно від типу діяльності, яка повинна фінансуватися відповідно до Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012 [282] Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 про фінансові правила, які можна застосувати до загального бюджету Союзу. Комісія, разом з державами-членами ЄС підготувала у червні 2011 року «Керівництво по контролю за імпортом в області безпеки продукції та відповідності», яке призначено стати інструментом сприяння у виконанні митницею контролю за безпекою продукції і відповідністю, а також поліпшити співпрацю між митними органами та органами ринкового нагляду [283].

Отже, держави-члени ЄС самостійно визначають адміністративні структури, які використовуються для виконання їх зобов'язань у сфері нагляду за ринком. Ринковий нагляд щодо безпеки продукції в ЄС належить до спільної компетенції ЄС та держав-членів та керується принципом правонаступництва [282]. Це дає право державам-членам здійснювати повноваження щодо нагляду за безпекою продукції на внутрішньому ринку тією мірою, якою нею не скористався ЄС. Компетенція національних органів ринкового нагляду обмежена лише територією окремої держави-члена ЄС.

Компетенція ЄС реалізується шляхом наділення відповідними повноваженнями інститутів ЄС, а також допоміжних органів і установ ЄС. У державах-членах ЄС функціонують централізовані та децентралізовані моделі структури органів ринкового нагляду. Європейська Комісія виступає координаційним органом, що розробляє загальну для ЄС політику ринкового нагляду, яка відображається у прийнятих програмах і стратегіях [282]. Національні органи ЄС з ринкового нагляду розробляють, впроваджують, періодично оновлюють та повідомляють свої національні програми ринкового нагляду (загальні та/або секторальні), які забезпечують дотримання загальних законодавчих рамок ЄС з ринкового нагляду.

2.2.3. Особливості здійснення та методика нагляду на споживчому ринку ЄС

Ядром нагляду за ринком є ланцюг взаємозалежних процесів, таких, як інспекції, відбір проб, лабораторні випробування, інтерпретація результатів, ризик оцінка, прийняття рішень, втручання і подальші юридичні процедури, які можуть бути пов'язані із заходами щодо виправлення становища або навіть санкціями [244]. У відповідності до статті 18 Регламенту ЄС № 765/2008 зобов'язання держав-членів стосовно організації ринкового нагляду полягають: у встановленні відповідного механізму зв'язку і координації між їхніми органами нагляду за ринком; у встановленні відповідних процедур відстеження скарг або звітів про питання, які

стосуються ризиків, які виникають у зв'язку з продуктами, які підлягають гармонізованому законодавству ЄС; у нагляді за нещасними випадками та шкодою здоров'ю при підозрі їх спричинення цими продуктами; у перевірці застосування виправних заходів та відстеження наукових та технічних досягнень стосовно питань безпеки; наданні органам нагляду за ринком повноважень, ресурсів та знань, необхідних для належного виконання їх завдань [225].

Стаття 19 Регламенту ЄС № 765/2008 [225] передбачає заходи нагляду за ринком в ЄС. Згідно з ч. 1 цієї статті, органи нагляду за ринком виконують перевірки властивостей продуктів за відповідною шкалою, за допомогою перевірок документів, а також за допомогою фізичних перевірок відповідних зразків. При виконанні цього вони враховують встановлені принципи оцінювання ризику, скарги та іншу інформацію. На органи нагляду за ринком покладається право вимагати від суб'єктів господарської діяльності надання документації та інформацію, необхідну для здійснення ними своєї діяльності. За необхідності та виправданості представники органів нагляду за ринком можуть входити у приміщення суб'єктів господарської діяльності та брати необхідні зразки продуктів. Передбачається можливість знищення (чи в інший спосіб переведення у непридатний стан) продуктів представниками органів ринкового нагляду, що становлять серйозний ризик, якщо вони вважають це за необхідне [225].

Як зазначається у ст. 27 Регламенту № 765/2008 [225], органи нагляду за ринком повинні враховувати звіти випробувань чи сертифікати, що свідчать про відповідність, видані акредитованим органом оцінки відповідності, які надаються суб'єктами економічної діяльності. Обов'язком органів нагляду за ринком є вжиття відповідних заходів, щодо попередження споживачів про ризики, які вони визначили стосовно будь-якого продукту. При прийнятті рішення органом нагляду за ринком однієї держави-члена про вилучення продукту, який було вироблено в іншій державі-члені, відповідний суб'єкт господарської діяльності повинен бути поінформований щодо цього за адресою, що вказана на продукті або у супровідній

документації до цього продукту. При цьому органи нагляду за ринком повинні виконувати свої обов'язки незалежно, неупереджено та об'єктивно, дотримуючись у своїй діяльності конфіденційності [225].

Виявлення і правильна оцінка ризику, представленого продукту є одним з найскладніших заходів для органів нагляду за ринком. З метою сприяння ефективності та результативності оцінки ризику, Комісія вже розробила методологію оцінки ризику у Керівних принципах RAPEX (ОJEU № L 22 26.01.2010) [284]. Проте, ця методологія повинна бути оновлена і охоплювати всі ризики. Держави-члени гарантують, що будь-які заходи, вжиті згідно з відповідним гармонізованим законодавством ЄС для заборони чи обмеження розміщення продукту на ринку, вилучення його з ринку чи відкликання, є пропорційними та повідомляють про їх точне обґрунтування (ч. 1 ст. 21 Регламенту ЄС № 765/2008). Про такі заходи негайно повідомляється відповідний суб'єкт господарської діяльності, а так само він має бути повідомлений про доступні засоби судового захисту у відповідній державі-члені та про строки подання скарг [225].

До ухвалення заходу відповідному суб'єкту господарської діяльності надається можливість дати пояснення у відповідний період, не пізніше як за 10 днів, якщо такі «пояснення» не є неможливими через невідкладність заходу, що має вживатися. Такі пояснення повинні бути відповідні вимогам здоров'я чи безпеки, або іншими підставами стосовно інтересів суспільства, охоплених відповідним гармонізованим законодавством ЄС. Якщо заходи було вжито без надання суб'єкту господарської діяльності можливості надати пояснення, то йому має бути надано можливість висловитись якнайшвидше і відразу після цього мають бути переглянуті вжиті заходи. Будь-які заходи, згадані в ч. 1 ст. 21 Регламенту ЄС № 765/2008 підлягають скасуванню або до них вносяться зміни після того як суб'єкт господарської діяльності доведе, що він вжив можливих заходів [225].

Важливим питанням у межах здійснення нагляду за ринком є забезпечення контролю за продуктами, які надходять на ринок ЄС. Органи влади держав-членів відповідальні за контроль за продуктами, які надходять

на ринок ЄС, наділені повноваженнями та мають у своєму розпорядженні ресурси, які забезпечують належне виконання цих завдань. В державах-членах, де за ринковий нагляд або прикордонний контроль відповідають декілька органів відбувається тісна співпраця між ними шляхом спільного обміну інформацією або в інший спосіб.

Органи, відповідальні за зовнішній прикордонний контроль, припиняють вільний обіг продукту в ЄС, якщо аналіз властивостей продукту дає можливість вважати, що такий продукт при належному розміщенні, зберіганні та використанні становить серйозний ризик для здоров'я, безпеки, довкілля або будь-яких інших інтересів суспільства, зазначених у ст. 1 Регламенту ЄС № 765/2008. Крім того, вільний обіг припиняється якщо продукт не має письмових чи електронних супровідних документів, встановлених гармонізованим законодавством ЄС, або на ньому відсутнє маркування відповідно до цього законодавства; маркування «СЄ» поставлено на продукт помилково або з метою ввести в оману споживача [225].

У всіх цих випадках органи влади, відповідальні за зовнішній прикордонний контроль, оперативно інформують органи нагляду за ринком про будь-яке з таких призупинень. Якщо виявлено продукти, що мають короткий термін зберігання, органи нагляду намагаються гарантувати, що будь-які їх вимоги та обмеження стосовно зберігання продуктів або стоянки засобів транспортування не суперечать вимогам зберігання таких продуктів. Протягом трьох робочих днів з моменту затримки органами відповідальними за зовнішній прикордонний пропуск продукту такий продукт випускається у випадку ненадання інформації цим органам про відповідні заходи, вжиті органами нагляду за ринком, і за умов, що всі інші вимоги та формальності стосовно такого пропуску виконано (ст. 28) [225].

Окремо законодавець виділяє державні заходи щодо ринкового нагляду [225]. У разі обґрунтованого припущення органами ринкового нагляду, що продукт становить серйозний ризик, вони в праві застосовувати заходи, спрямовані на заборону розміщення цього продукту на ринку та подавати запит до органів, відповідальних за зовнішній прикордонний

контроль, про внесення такого позначення у рахунок-фактуру, що супроводжує продукт та у будь-який інший відповідний супровідний документ. У випадку виконання електронної обробки даних, в саму систему обробки даних заноситься запис: «Небезпечний продукт – вільний обіг не дозволяється – Регламент (ЄС) № 765/2008» (ст. 29) [225].

Подібна схема діє і за умови, коли органи ринкового нагляду вважають, що продукт не відповідає гармонізованому законодавству ЄС. Так як і у попередньому випадку, якщо розміщення на ринку заборонено органи нагляду за ринком подають запит до органів, відповідальних за зовнішній прикордонний контроль, які мають право не випускати продукт для вільного обігу та включити таке позначення у рахунок-фактуру, яка супроводжує продукт та у будь-яких інший відповідний супровідний документ. При виконанні електронної обробки даних, у саму систему обробки даних також заноситься запис: «Невідповідний продукт – випуск для вільного обігу не дозволяється - Регламент (ЄС) № 765/2008» [225].

У випадку подальшого пред'явлення продукту для інших митних процедур та за умови, що органи нагляду за ринком не заперечують, то позначення, встановлені у пунктах 1 і 2 ст. 29 Регламенту (ЄС) № 765/2008 також включаються, за тих самих умов, в документи, що пов'язані з цією процедурою [225]. Органи влади держав-членів можуть знищувати чи іншим чином приводити у невідповідність непридатні продукти, що становлять серйозний ризик, якщо вважають це необхідним і пропорційним.

Свого часу трирічний проект Європейського форуму із забезпечення безпеки продукції (PROSAFE) «Посилення нагляду за ринком в Європі на основі передових методів» (EMARS), який сприяв посиленню нагляду за ринком, а також заохочував до використання однакових підходів у здійсненні ринкового нагляду в ЄС, завершився підготовкою фінального звіту, який ліг в основу книги «Ринковий нагляд. Практичні методи нагляду за ринком». Це видання містить досить детальний аналіз підходів, методів та методик здійснення ринкового нагляду. Зокрема, у виданні зазначалось, що органи з нагляду за ринком визначають офіційну політику втручання з метою

забезпечення пропорційності та послідовності правових заходів, що вживаються у певній галузі [252]. Політика втручання повинна поширюватися на всі організації. При цьому найбільш ефективними для вирішення є стандартні оперативні процедури, які складаються з таких елементів [252]:

- пропорційність між правопорушенням і санкцією. За умови пріоритету безпеки продукції в основі політики втручання лежить аналіз ризиків. Цей принцип чітко визначено у ст. 8 Директиви 2001/95/ЄС: до більш небезпечної продукції необхідно застосовувати більш суворі санкції;

- повторюваність з урахуванням відповідності до принципу рівності перед законом;

- обмеження санкцій, коли на практиці вимоги до продукції, викладені у законодавстві та у гармонізованих стандартах, є вимогами щодо якісних або кількісних обмежень для певних параметрів;

- класифікація недоліків відповідно до стандартів і ступеня порушень. При реалізації політики втручання повинна встановлюватись відповідність між кодами та заходами. Перелік може бути складений разом з випробувальними лабораторіями;

- прийняття рішення про санкції після виявлення порушень у відповідності з вимогами пропорційності та узгодженості. У політиці втручання повинно бути чітко визначено механізм прийняття рішення про введення санкцій і коло співробітників, які мають право прийняти остаточне рішення. Ефективною є практика залучення до прийняття рішень оперативних співробітників, а також випробувальних лабораторій. Важливо враховувати пропозиції вповноважених органів щодо санкцій і мати остаточне адміністративне рішення;

- подальша перевірка [252].

З метою досягнення загальної відповідності продукції запроваджуються різноманітні методи нагляду та різні санкції. При цьому враховується, що існують компанії, які не мають наміру виконувати встановлені вимоги, та такі, які хочуть виконувати, але не мають достатньої

компетенції й потребують допомоги [165]. Нині розрізняють п'ять методів нагляду за ринком непродовольчої споживчої продукції, які відрізняються способом проведення ринкових досліджень, плануванням та організаційною структурою [220]:

- реактивний метод нагляду за ринком (не спланований);
- нагляд за ринком, зосереджений на продукції (потребує лабораторних досліджень та випробувань серії продукції);
- нагляд за ринком, зосереджений на ризику;
- нагляд за ринком, зосереджений на виробництві;
- відбір проектів – моніторинг ринку [220].

Найбільш вживаним є підхід відповідно до якого використовується комбінація таких методів. Саме на споживчій продукція найчастіше зосереджено нагляд за ринком. Сьогодні у більшості країн-членів ЄС вивчається можливість нагляду за ринком за допомогою системних аудитів на підприємствах [268]. Застосування планових системних аудитів характеризує як галузь безпеки харчових продуктів, так і косметичної промисловості. Принаймні один орган з нагляду за ринком здійснює системний аудит імпортованої продукції.

У тому випадку, коли відсутня можливість проведення системного аудиту безпосередньо на виробництві, перевірка може бути застосована до імпортера тієї продукції, яка вже надійшла на ринок і є доступною для споживачів. Перевагою системного аудиту можна визначити те, що він охоплює перевірку якості продукції, а також процедури забезпечення її безпеки на загальній основі. Результатом такого аудиту стає поліпшення процедур імпорту, що пов'язані з безпекою продукції. Найчастіше в практичній діяльності випробування продукції та документальна перевірка використовуються разом. В тих випадках, коли під час випробувань було виявлено невідповідність продукції конкретним вимогам, закономірно виникає обґрунтована необхідність дослідження технічної документації. Таких підхід допомагає визначити коригувальні заходи, вживання яких буде найбільш доцільним для усунення недоліків [268].

Таким чином, обидва підходи повинні застосовуватися одночасно, враховуючи те, що перевірка документів передбачена у будь-якому методі виконання нагляду за ринком. Однак, саме орган з нагляду за ринком повинен визначати пріоритет між двома підходами. При виборі підходу слід враховувати і вид продукції. Директиви «Нового підходу» встановлюють більш докладні вимоги до технічних документів на продукцію, що підпадає під їх дію, а вимоги Директиви 2001/95/ЄС [169] є більш загальними.

У разі виявлення серйозного ризику, що становить певний продукт на ринку, необхідним є оперативне реагування, яке може полягати у вилученні продукту, його відкликанні або забороні його реалізації на ринку. У таких випадках використовується доступ до системи швидкого обміну інформацією між державами-членами та комісією. Комісія шляхом використання електронних засобів, розробляє та підтримує загальну систему архівації та обміну інформацією щодо діяльності з нагляду за ринком та інформації щодо будь-якої невідповідності товару гармонізованому законодавству як ЄС, так і держав-членів. Система відображає нотифікацію та інформацію, передбачену ст. 22 Регламенту ЄС 765/2008 [225]. Держави-члени зобов'язані надати Комісії інформацію, що є в їх розпорядженні і яка не передбачена ст. 22 Регламенту 765/2008 про продукти, що становлять ризик, зокрема, що стосується ідентифікації ризиків, результатів виконаних тестів, вжитих тимчасових обмежувальних заходів, договорів із залученими суб'єктами господарської діяльності та обґрунтування будь-яких дій чи бездіяльності.

Ефективною та дієвою у сфері споживчих товарів є система RAPEX, передбачена у статті 12 Директиви 2001/95/ЄС [169]. Водночас узгоджений нагляд за ринком ЄС потребує повного обміну інформацією про національні заходи у цій сфері, що не передбачено у цій системі. Доступ до системи RAPEX є відкритим не тільки для країн-членів ЄС, але й для країн-кандидатів, третіх країн і міжнародних організацій у рамках угод між ЄС і цими країнами або міжнародними організаціями, згідно з умовами, визначеними у таких угодах. Останні ґрунтуються на взаємності й

включають положення про конфіденційність, що відповідають положенням, які застосовуються в ЄС (ч. 4 ст. 12 Директиви 2001/95/ЄС) [169].

ІТ-системи відіграють провідну роль у полегшенні обміну інформацією між різними системами, наприклад, RAPEX, ICSMS, CIRCA та ін. Часто виникають ситуації, коли у різні системи треба ввести однакові дані у різних форматах. З метою уникнення дублювання планується розробка сумісної ІТ-системи, яка забезпечить взаємодію з існуючими прикладними програмами. Зокрема, ICSMS є ІТ-системою Європейської Комісії, яка забезпечує Комплексну комунікаційну платформу для ринку спостереження між органами влади країн-членів ЄС [285].

Слід наголосити, що ICSMS – це не тільки механізм для надійного обміну інформацією між органами влади, а й платформа для впровадження політики нагляду за європейським ринком [208, с. 120]. Кінцевою метою ICSMS є допомога у виконанні однієї з основних цілей ЄС, що пов'язана із забезпеченням надійності та узгодженості у впровадженні та застосуванні європейського законодавства із забезпечення операторів і громадян можливістю отримувати всі переваги внутрішнього ринку. Система дозволяє отримувати доступ до інформації, а саме: про результати випробувань продукту; ідентифікаційні дані економічного оператора; оцінку ризику; аварії; заходи, вжиті наглядовими органами влади для спільного, швидкого та ефективного розповсюдження інформації не тільки серед владних органів, але й громадськості [208, с. 120].

Свого часу було розпочато розробку нової платформи ICSMS-AISBL за фінансової підтримки Європейського Союзу [286]. ICSMS буде розвиватися далі, збирати, зберігати й обмінюватися інформацією та передовим досвідом між усіма суб'єктами, що мають безпосереднє відношення до ринкового нагляду. Це буде включати у кінцевому підсумку публікації результатів випробувань, результати спільних дій, керівних принципів і керівництва для підготовки органів нагляду за ринком, тематичних досліджень, статистики та загальної інформації про ринок нагляду за товарами. [244].

ICSMS складається із внутрішньої та громадської зон:

- внутрішня зона призначена тільки для авторизованих користувачів: органів нагляду за ринком, митних органів та органів ЄС. Вона містить всю наявну інформацію (опис продукту, результати випробувань, вжиті заходи);

- громадська зона для споживачів, користувачів і виробників. Інформація, яку видно у громадській зоні містить лише несекретні дані, які стосуються продукції [287].

На сьогодні актуальним напрямком є створення синергії між GRAS-RAPEX і ICSMS незважаючи на те, що вони мають дуже різні функції і тому зберігаються окремо. Адже інформація, пов'язана з нещасними випадками і травмами, викликаними небезпечними продуктами повинна стимулювати зусилля з нагляду за ринком [244]. На сьогодні синергія між ICSMS та RAPEX дозволяє користувачам створювати RAPEX-проекти повідомлень на основі даних, вже частково доступних в ICSMS. Додаткові дані, необхідні для завершення повідомлення оповіщення RAPEX повинні бути додані вручну через тире [287]. Також Європейською Комісією розглядається доцільність створення Громадських споживчих баз даних безпечних товарів (Consumer Product Safety Information Database), які можуть включати в себе платформу для скарг і реєстрації травм. Ця платформа буде брати до уваги успіхи, досягнуті EUROSAFE, OECD та інших відповідних інструментів, наявних у цій області [244].

Загалом на сьогодні об'єднання інформації щодо ринкового нагляду та безпеки продукції, співпраці на рівні ЄС включають в себе [288]:

- систему оперативної інформації (RAPEX) – систему оповіщення, яка полегшує швидкий обмін інформацією між країнами ЄС і Європейською Комісією.

- загальну систему інформаційної підтримки ICSMS для обміну інформацією буде включати у себе кращі практики, результати спільних дій, деталі невідповідних продуктів та інформації про програми спостереження національного ринку;

- safeguard процедури захисних заходів, які зобов'язують країни ЄС повідомляти про будь-які заходи, вжиті ними, які обмежують вільне переміщення продукту, оскільки він становить небезпеку або іншим чином не відповідає вимогам;

- групи адміністративного співробітництва (Administrative Co-operation Groups, AdCos), за якими Комісія сприяє обговоренню в рамках AdCos, що складаються з експертів з нагляду за ринком; мета полягає в тому, щоб обмінюватися інформацією та співпрацювати з практичних питань, пов'язаних з виконанням законодавства ЄС;

- фінансування спільних дій, за яким Комісія фінансує діяльність з нагляду за ринком, що спільно здійснюються національними органами;

- регулярні контакти і обговорення політики з національними представниками в Групі експертів внутрішнього ринку для продукції [288].

Разом з тим, дослідження «Майбутнє нагляду за ринком» [289] показали, що існує дуже мало доступної інформації про результати діяльності щодо нагляду за ринком і точний порівняльний аналіз є неможливим. Не дивлячись на постійні зусилля щодо якості та обсягу показників, точності та корисності зібраної інформації, а також її сумісності, що дозволяє виявити сильні та слабкі ланки в рамках виконання нагляду за ринком ЄС – можливості обробки такої інформації залишаються обмеженими. Крім того, немає ніяких звітів про результати прикордонного контролю. У дослідженні «Майбутнє нагляду за ринком» [289] було зазначено, що держави-члени не повинні вважати надання такої інформації непотрібним тягарем і наголошувалось на необхідності розробки легкодоступного формату запису необхідної інформації. При цьому Групи адміністративного співробітництва (AdCos) повинні використовувати таку інформацію для порівняльного аналізу у своїх відповідних сферах компетенції [244].

На сьогодні слід враховувати, що електронна комерція швидко розширюється і являє собою новий виклик для органів нагляду за ринком. При цьому існує протиріччя між компетенцією національних органів держав-

член ЄС з ринкового нагляду та транскордонним характером електронної комерції. Консультації з громадськістю щодо перегляду Генеральної Директиви безпеки продукції показали, що діяльність з нагляду за ринком щодо продукції, яка продається в Інтернеті відбувається досить випадково, несистематично та розрізнено [290]. Часто виникають випадки, коли небезпечні продукти, які були відкликані з ринку ЄС раніше, але можуть бути доступні кінцевим користувачам через Інтернет. Це викликало необхідність підготовки узагальненого звіту «Передова практика з нагляду за ринком. Діяльність, пов'язана з непродовольчими споживчими товарами, що продаються через Інтернет» (грудень 2014 р.), який було розроблено на замовлення Європейської комісії відповідно до рамкового договору п°ENTR-090-33, координованої Австрійським інститутом економічних дослідження (WIFO) [291].

У цьому звіті зокрема було виділено необхідні кроки для вирішення означеної проблематики, як: встановлення офіційної стратегії з нагляду за ринком для інтернет-торгівлі, зокрема, шляхом введення спеціального підрозділу або організації з відповідальністю за проведення нагляду за ринком інтернет-споживчих товарів або шляхом створення формального онлайн процесу нагляду за ринком в рамках MSA (практика Фінляндії, Чехії), розробка методичних рекомендацій з нагляду за ринком електронної комерції та встановлення співпраці з іншими організаціями та країнами на регіональному та міжнародному рівнях, адже таке співробітництво може дати вельми корисні результати, коли мова йде про моніторинг, виявлення і правозастосовну діяльність (практика Нідерландів та Угорщини; використання вільних, доступних онлайн-інструментів, які повинні бути включені в онлайн-стратегії нагляду за ринком, технічна підготовка інспекторів з ринкового нагляду, впровадження систем знаку якості для інтернет-магазинів та практик «таємного покупця» тощо [291].

Отже, із наведеного вище вбачається, що нівелювання або зниження ризиків продукції на споживчому ринку та гарантування її безпечності основною метою нагляду на споживчому ринку непродовольчих товарів.

[268]. Для забезпечення однакових умов виконання всіх Директив, а також для всіх товарних категорій орган з нагляду за ринком повинен дотримуватися низки принципів щодо втручання, зокрема пропорційності та послідовності. Нагляд за ринком являє собою послідовність взаємозалежних процесів: інспекція, відбір проб, лабораторні випробування, інтерпретація результатів, ризик-оцінка, прийняття рішень, втручання і подальші юридичні процедури, які можуть бути пов'язані із заходами щодо виправлення становища або навіть санкції [291].

Наразі підкреслимо, що більша частина органів з нагляду за ринком можуть здійснювати широкий нагляд і торкатись великої кількості різноманітної продукції. При цьому на таку продукцію може поширюватись дія декількох директив. Все це спонукає до узгодженості заходів, які будуть застосовуватись у разі однакових правопорушень до різних підприємств та різних товарних категорій [291]. Неправильно вжиті заходи, своєю чергою, вносять елемент суб'єктивності та нівелюють правову сторону гармонізації та пропорційності самої процедури нагляду.

Висновки до розділу 2

1. Висока ефективність системи гармонізованого законодавства щодо безпеки продукції та оцінки відповідності в ЄС базується на нормативно-правових актах «Нового» та «Глобального» та Нових правових рамок, відображається в Угодах про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance, ACAA) та Угодах про взаємне визнання (Mutual Recognition Agreements, MRA) з багатьма провідними країнами світу.

2. Ринковий нагляд щодо безпеки продукції в ЄС належить до спільної компетенції ЄС та держав-членів. Компетенція ЄС реалізується шляхом наділення повноваженнями інститутів ЄС, а також допоміжних органів і установ ЄС. Європейська Комісія як координаційний орган

розробляє загальну для ЄС політику ринкового нагляду, яка відображається у прийнятих програмах і стратегіях.

3. Компетенція ЄС у галузі ринкового нагляду на споживчому ринку полягає, головним чином, у здійсненні правотворчої діяльності, встановленні однакових правил і норм на європейському рівні, які діють безпосередньо (регламент як акт уніфікації) або відповідно до яких держави-члени ЄС зобов'язані приводити своє національне законодавство у відповідність до гармонізованих стандартів (директиви як акти гармонізації).

4. Ефективний нагляд за внутрішнім споживчим ринком є обов'язком для держав-членів ЄС, забезпечення якого гарантує: безпеку продукції, яка поставляється на ринок; дотримання вимог до маркування продукції та підготовки документації до неї, що своєю чергою підтверджує те, що продукція була розроблена і виготовлена відповідно до гармонізованих стандартів ЄС. Покладені повноваження на органи ринкового нагляду на внутрішньому ринку непродуктивних товарів в ЄС реалізуються через ресурси, наданні для виконання власних функцій, отримані знання та процедури, що містять дієві заходи щодо розгляду скарг та моніторингу нещасних випадків, встановлення відповідного механізму зв'язку і координації між органами нагляду держав-членів, розроблених програм з нагляду за ринком.

5. Методи нагляду за ринком непродуктивної споживчої продукції в ЄС, які диференційовані за способом проведення ринкових досліджень, плануванням та організаційною структурою, поділяються на: реактивний метод; нагляд за ринком, що зосереджується на продукції; нагляд за ринком, що зосереджується на ризику; нагляд за ринком, що зосереджується на виробництві; моніторинг ринку.

6. Існуючий набір правил ринкового нагляду в ЄС сьогодні є фрагментарним і міститься у різних частинах європейського законодавства, що створює проблеми для економічних операторів та органів, що здійснюють ринковий нагляд, і потребує реформування цієї сфери для створення єдиного інструментарію та цілісної законодавчої системи, що обумовило у 2013 році

повідомлення Європейської Комісією СОТ про розробку Проекту Регламенту Європейського Парламенту та Ради щодо безпеки споживчих товарів на заміну чинних директив ЄС у цій сфері, який став частиною ширшої законодавчої ініціативи ЄС «Пакет норм щодо безпеки продукції та нагляду за ринком», який розроблено з метою підвищення рівня безпеки та захисту здоров'я людини. Особливої актуальності набули питання он-лайн нагляду за ринком, який впроваджено на підставі Повідомленням Комісії Європейського Парламенту, Ради та Європейського соціально-економічного комітету «20 заходів з підвищення безпеки та сумісних продуктів для Європи: багаторічний план дій з нагляду за товарами в ЄС» (2013 р.).

РОЗДІЛ 3.

СИСТЕМА РИНКОВОГО НАГЛЯДУ НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

3.1. Сучасний стан реформування сфери технічного регулювання в Україні

Євроінтеграційний вектор розвитку України, спрямований на модернізацію економіки, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, орієнтований на появу конкурентоспроможного вітчизняного товаровиробника, що спроможний вийти на світові ринки [292].

«Європейська інтеграція відповідає життєво важливим інтересам Українського народу. Вона є визначальним чинником як міжнародної діяльності України, так і її внутрішньої політики на тривалу перспективу, зміцнює безпеку та позитивно впливає на відносини України з усіма державами світу, насамперед – сусідніми» [1]. Цілі та завдання України при цьому пов'язані з глибокими та якісними трансформаційними змінами в економічній, політичній, законодавчій сферах суспільного життя, які сумірні з критеріями вступу до ЄС (Копенгагенськими критеріями). евний час актуальним залишалося питання форми участі України в євроінтеграційних процесах [293; 294; 295; 296; 297].

Чинною правовою основою відносин між Україною та ЄС стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р. [298] (набула чинності 1 березня 1998 р.). Вона заклала фундамент до співробітництва у політичній, торговельно-економічній та гуманітарній площинах. Укладення УПС започаткувало двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та секторальних рівнях, дозволило впровадити упорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм ЄС (*acquis communautaire*) у пріоритетних секторах

української економіки [299]. Вступ України до СОТ у лютому 2008 р. розпочав процес щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Такі зрушення були націлені на сприяння лібералізації руху товарів, капіталів, послуг та широкої гармонізації нетарифних інструментів економічного регулювання [299].

Політична домовленість між Україною та ЄС, що була досягнута 9 вересня 2008 р. на Паризькому саміті та стосувалась укладення майбутньої угоди у форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. На 15-тому Саміті Україна – ЄС у Києві 19 грудня 2011 р. було оголошено про завершення переговорів щодо майбутньої Угоди про асоціацію. Вже 30 березня 2012 р. відбулось парафування главами переговорних команд України та ЄС тексту майбутньої Угоди [299]. Процес підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [300] відбувався в два етапи. 21 березня 2014 р. під час позачергового Саміту Україна – ЄС було здійснено підписання політичної частини Угоди та Заключний акт Саміту.

27 червня 2014 р. у рамках засідання Ради ЄС Президентом України П. Порошенком та керівництвом ЄС і главами держав та урядів 28 держав-членів ЄС була підписана економічна частина Угоди – Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» [300]. Ратифікація Верховною Радою України та Європейським Парламентом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбулась 16 вересня 2014 р. Українська сторона передала до депозитарію ратифікаційні грамоти і завершила у такий спосіб усі внутрішньодержавні процедури [301]. Таким чином, відносини України та ЄС вийшли на новий рівень практичної реалізації завдань стратегічного партнерства. Завдяки чому було розпочато більш складний внутрішній процес «євроінтеграції країни», який містить у собі практичне завдання адаптації українського законодавства до

законодавства ЄС та вирішення теоретичних проблеми концептуальних змін в українському праві.

Розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначає «Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі» (ПВЗВТ) Україна – ЄС. ПВЗВТ орієнтована на надання Україні можливостей для модернізації її торговельних відносин та економічного розвитку. Реалізація ПВЗВТ пов'язана з відкриттям ринків, що передбачає поступове скасування митних тарифів, надання безмитного доступу у межах квот, а також масштабну гармонізацію українських нормативно-правових документів та стандартів з тими, що діють у різних секторах ЄС, пов'язаних із торгівлею [302]. Результатом ПВЗВТ повинно стати створення необхідних умов для поступової інтеграції ринку України у внутрішній ринок ЄС. У підґрунті всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі лежать принципи відповідності вимогам СОТ; поступового досягання чотирьох свобод (рух товарів, послуг, капіталу, частково робочої сили); чіткого визначення перехідних періодів; асиметрії, або відносної взаємності; мораторію на введення нових торговельних обмежень [303].

Окреме місце в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС займає питання подолання технічних бар'єрів у торгівлі (Глава 3). У ст. 57 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено, що Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), яка охоплює один або кілька секторів промислової продукції, є протоколом до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та буде укладена після повного узгодження галузевого і горизонтального законодавства, інституцій та стандартів до законодавства, інституцій та стандартів ЄС [300].

Складовими системи технічного регулювання в Україні є: технічна регламентація, стандартизація, оцінка відповідності, метрологія, акредитація, ринковий нагляд та інші регуляторні режими, передбачені для окремих видів продукції [304]. У сфері технічного регулювання відповідно до Угоди про асоціацію основними завданнями є [305]:

- приведення національного базового та галузевого законодавства у відповідність із законодавством ЄС та забезпечення реалізації його положень;

- здійснення необхідних адміністративних та інституційних реформ відповідно до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Угода АСАА);

- запровадження ефективної та прозорої адміністративної системи у сфері технічного регулювання [305].

Невиконання або несвоєчасне виконання Україною взятих на себе зобов'язань матиме негативні наслідки, оскільки залишатиметься ускладненим доступ українських товарів на зовнішні ринки (передовсім на ринок ЄС), а також існуватиме потенційна загроза застосування до України санкцій у вигляді жорстких торговельних обмежень [306]. Слід зазначити, що реформування системи технічного регулювання в ЄС відбувається з 1985 р., а в Україні цей процес розпочався дещо пізніше – 2001 року. Упродовж цього періоду наша держава постійно співпрацює з ЄС. Співробітництво поглибилось з 2008 р., після приєднання України до СОТ [204].

Найбільш знаковою подією у рамках такого співробітництва стала Програма підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом», основним завданням якої було надання підтримки органам державної влади України у прийнятті управлінських рішень з метою усунення технічних бар'єрів у торгівлі з ЄС, на виконання вимог Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі [307].

Впровадження Програми розпочалося у 2009 р. і тривало до 2013 р. (з продовженням періоду її реалізації ще на один рік). Програма була спрямована на надання Україні допомоги у проведенні глибоких економічних реформ та підготовку до поступової економічної інтеграції у внутрішній ринок ЄС шляхом усунення технічних торговельних бар'єрів. Вона передбачала надання фінансової допомоги у розмірі 45 мільйонів євро. Її метою було визначено реформування української системи контролю якості,

розробка технічного законодавства, гармонізація з міжнародними та європейськими стандартами, створення системи ринкового нагляду та скасування попереднього контролю та ліцензування товарів до їх виведення на ринок [307].

Напрями діяльності у межах Програми стосувались питань регуляторного наближення законодавства (горизонтальне законодавство, секторальне законодавство), затвердження європейських і міжнародних стандартів, розвитку інфраструктури (обладнання для лабораторій, інформаційна система ринкового нагляду, інформаційна система управління стандартами), посилення інституційних структур (Національний орган стандартизації, Національне агентство з акредитації України, органи оцінки відповідності, органи ринкового нагляду) [308]. Партнером Проекту стало Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Можна стверджувати, що раніше існуюча система технічного регулювання в Україні характеризувалася жорсткістю регулювання, що стримувало інновації. Крім того, застарілість вимог сильно ускладнювала розвиток та доступ до новітніх технологій. Недоліком системи була також непрозорість у її діяльності, дублювання функцій державних органів. Вагомою проблемою залишався конфлікт інтересів органів, які провадили діяльність у сфері технічного регулювання, враховуючи, що регуляторні та наглядові (контрольні) функції виконувалися одним суб'єктом [304; 309, с. 47; 310, с. 187].

Слід вказати, що свого часу у межах реформування горизонтального законодавства (Додаток III до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), у 2010-2012 рр. були розроблені та прийняті закони України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [311], «Про загальну безпечність нехарчової продукції» [312], «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції» [313] з урахуванням відповідних європейських директив. У цей період також прийнято 12 постанов, спрямованих на реалізацію законів у сфері державного ринкового нагляду та

необхідних для його функціонування в Україні [314; 315; 316; 317; 318; 319; 320; 321; 322; 323; 324; 325]:

Наказом Міністерства економічного розвитку від 24 травня 2012 р. № 607 [326] було створено Раду державного ринкового нагляду (далі – Рада) та затверджено її положення, склад. Важливе значення мало прийняття у 2014 році Верховною Радою України Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [327] та Закону України «Про стандартизацію» [328]. Відповідно до Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» в Україні задекларовано створення ефективної та прозорої метрологічної системи та встановлено законодавчі засади для здійснення метрологічної діяльності на основі міжнародних та європейських вимог (документів OIML і WELMEC та актів законодавства ЄС) [327].

З прийняттям цього закону відбулось чітке розмежування адміністративних і господарських метрологічних послуг. Крім того, було встановлено законодавчі засади для обмеження періодичної перевірки та посилення калібрувальної діяльності у виробничому секторі. Відповідно до Закону здійснено перехід до оцінки відповідності замість окремого регуляторного режиму для засобів вимірювальної техніки, а також відбулась оптимізація регуляторних вимог та усунення зайвого регуляторного тягаря на суб'єктів господарювання у сфері метрології [329].

Прийняття Закону України «Про стандартизацію» було консолідовано законодавство у сфері стандартизації в одному законодавчому акті. Було створено єдиний національний орган стандартизації, який не є центральним органом виконавчої влади (але входить до сфери управління центрального органу виконавчої влади), та є єдиним виконавцем і координатором робіт з розроблення стандартів. Розпорядженням Кабінету Міністрів від 26 листопада 2014 р. № 1163-р було визначено спеціалізоване підприємство у сфері стандартизації, яке може виконувати функції національного органу стандартизації – «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») [330].

Також важливим кроком стала передача, відповідно до Закону України «Про стандартизацію», функцій стандартизації у сфері будівельних матеріалів до єдиного національного органу із стандартизації. Закон забезпечив представництво всіх зацікавлених сторін у керівній раді національного органу стандартизації та передбачив повне впровадження принципу добровільного застосування стандартів та інших документів зі стандартизації. Відповідно до Закону України «Про стандартизацію» доступ до текстів стандартів, застосування яких є обов'язковим згідно з вимогами нормативно-правових актів, є вільним [328].

Новий Закон України «Про стандартизацію» закріпив відмову від галузевих стандартів та запровадив застосування технічних регламентів та національних стандартів. Відповідно до Закону було скасовано регулювання розроблення та застосування технічних умов підприємств (включаючи їх експертизу та реєстрацію), спрощено та оптимізовано процедури розроблення та погодження проектів стандартів, забезпечено ефективність та прозорість фінансування діяльності з розроблення стандартів. Закон забезпечив відхід від процедури державних закупівель для розроблення стандартів на користь розроблення стандартів відповідними технічними комітетами за фінансування від національного органу стандартизації, а також ідентичність українських національних стандартів з відповідними європейськими [328].

На початок 2015 р. загальна кількість прийнятих в Україні національних стандартів становила 8849. Всі вони були гармонізовані з міжнародними та європейськими стандартами. Загалом фонд національних стандартів містить 29,6 тис. документів [331]. Починаючи з 2006 р. було скасовано чинність 3934 міждержавних стандартів (ГОСТ), зокрема, у 2014 р. – 122. На сьогодні повнотекстова електронна база нормативних документів поповнилась текстами 10800 нормативних документів та бібліографічною інформацією до них, зокрема, у 2014 р. – 343 документами [332].

З прийняттям Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» (набрання чинності відбулось 10 лютого 2016 р.) [333]

законодавство України було адаптоване до актів європейського законодавства (горизонтального та базового) у сфері технічного регулювання, зазначених у першій частині Додатку III Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Цей Закон забезпечує консолідацію законодавства щодо оцінки відповідності в одному законодавчому акті та приводить українське законодавство у цій сфері у повну відповідність до вимог Угоди СОТ щодо технічних бар'єрів у торгівлі та актів законодавства ЄС. У відповідності до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» вживаним стало поняття «технічний регламент» по відношенню до всіх документів, які встановлюють обов'язкові вимоги до продукції та процесів її виробництва. Крім того відповідно до цього закону були виключені послуги та безпечність харчових продуктів із сфери технічного регулювання.

Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [334] містить вимогу максимальної відповідності українських технічних регламентів актам законодавства ЄС у разі їх розроблення на основі такого акта. Крім того, закон вимагає забезпечення ідентичності українських національних стандартів, що надають презумпцію відповідності технічним регламентам, відповідним європейським гармонізованим стандартам. Законом, зокрема, запроваджено вимоги до органів з оцінки відповідності, що призначаються, які аналогічні вимогам, що висуваються до нотифікованих органів в ЄС. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» вносить низку змін до багатьох нормативно-правових актів, зокрема, передбачає скасування Декрету КМУ від 1993 р. «Про стандартизацію і сертифікацію» з 1 січня 2018 р. [334].

Станом на кінець 2015 р. із 27 актів секторального законодавства ЄС, визначених Додатком III до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в Україні прийнято 24 технічних регламенти, з яких 17 технічних регламентів вже є обов'язковими до застосування. Загалом в Україні прийнято 45 технічних регламентів [335]. Ключовим елементом реформування системи технічного регулювання в Україні є приведення системи акредитації у відповідність з вимогами Європейської асоціації з акредитації та підписання

Угоди про визнання між Національним агентством з акредитації України (НААУ) та Європейською асоціацією з акредитації. Законом України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» було визначено правові, організаційні та економічні засади акредитації органів з оцінки відповідності в Україні. Відповідно до Закону в 2002 р. Міністерство економіки створило Національне агентство з акредитації України. Також, були створені Рада з акредитації, Технічний комітет з акредитації та Комісія з апеляцій [336].

НААУ сьогодні є незалежним, неупередженим органом в якому відсутні конфлікти інтересів. Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» Міністерство економіки, яке утворило НААУ позбавлено права втручатися у діяльність з акредитації національного органу з акредитації. На сьогодні Міністерство економіки не має у своєму підпорядкуванні органів з оцінки відповідності. [336]. НААУ спрямовує свою діяльність на інтеграцію до європейської системи з акредитації. Це повинно стати запорукою взаємного визнання та посилить роль акредитації у сфері оцінки відповідності [304]. Зокрема, з 11 грудня 2014 р. НААУ отримало статус підписанта угоди про взаємне визнання з міжнародною кооперацією з акредитації – ILAC MRA для сфери інспектування відповідно до міжнародного стандарту ISO/IEC 17020 «Оцінювання відповідності. Вимоги щодо діяльності різних типів органів, що здійснюють інспектування» [337].

У Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року було визначено її мету, яка має комплексний характер і полягає у адаптації законодавства України у сфері технічного регулювання до законодавства ЄС; прийнятті з метою застосування відповідних технічних регламентів європейських стандартів як національних стандартів України з одночасним скасуванням дії стандартів ГОСТ; усуненні дублювання функцій у сфері державного нагляду (контролю) за відповідністю продукції встановленим вимогам та ін. [338].

Свого часу Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою від 9 грудня 2014 р. № 695 [339] та схваленою

постановою ВРУ від 11 грудня 2014 р. № 26-VIII [340], було передбачено низку завдань, реалізація яких спрямовувалась на реформування системи технічного регулювання. Як уже зазначалося, результатом відповідності продукту виробника вимогам ринку ЄС є сертифікат якості «СЄ». Він видається акредитованими європейськими центрами сертифікації. Сьогодні в Україні врегульовано питання щодо нанесення на певні види продукції національного знака відповідності, що засвідчує відповідність продукції вимогам технічних регламентів [341].

Варто вказати, що визнання українських сертифікатів якості в ЄС стане можливим лише після підписання сторонами Угоди АСАА як протоколу до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та після повного узгодження галузевого та горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з галузевим і горизонтальним законодавством, інституціями та стандартами ЄС [342]. Угода АСАА – це спеціальна форма Угоди про взаємне визнання, яка спрямована на врегулювання законодавчої системи та інфраструктури країни з інтересами ЄС [343]. Укладення двосторонніх угод АСАА за окремими секторами буде сприяти взаємному допуску промислової продукції між Україною та ЄС. Угодою АСАА передбачається, що торгівля товарами між ЄС та Україною у секторах, охоплених цією Угодою, буде проводитися на тих самих умовах, що застосовуються і в торгівлі між країнами-членами ЄС [344].

Лише після досягнення повного узгодження національного законодавства України із законодавством ЄС, у тому числі прийняття технічних регламентів на основі європейських Директив «Нового» і «Глобального» підходів; прийняття гармонізованих стандартів, які є доказовою базою відповідності продукції вимогам технічних регламентів; забезпечення діяльності інституцій згідно з європейською практикою може відбутись підписання Угоди АСАА між ЄС та Україною [345], а саму Угоду буде додано як протокол до Угоди про асоціацію [346].

Тільки у разі укладення Угоди АСАА буде забезпечено вільний доступ окремих видів промислової продукції, найперше, у чотирьох

пріоритетних секторах промислової продукції (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, машини і устаткування, прості посудини, що працюють під тиском), на ринки Сторін на основі взаємного визнання сертифікатів відповідності на цю продукцію. До того часу, поки не буде підписано Угоду АСАА як протокол до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, буде застосовуватись, як і зараз, Угода СОТ про ТБТ [347].

Варто наголосити, що окремі види товарів належать до групи так званих товарів необов'язкової (добровільної) сертифікації. Разом з тим, і у цьому випадку необхідним є проведення тестування продукції в одній з акредитованих лабораторій ЄС і отримання висновку лабораторних досліджень [348]. Отримати інформацію про належність продукту до цієї групи можна за допомогою інтернет-ресурсу Export Helpdesk. Крім того, про обов'язкову сертифікацію можна дізнатися у будь-якому акредитованому центрі тестування і сертифікації в ЄС. Але, враховуючи попередній досвід, експортерам з України бажано проводити повну сертифікацію своєї продукції завчасно [348]. Правила визначення походження товарів, наведені у Протоколі I до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є виключними. Товари «походять» з території України, якщо вони: повністю вироблені в Україні; отримані в Україні з матеріалів, які не були повністю вироблені в Україні, за умови, що такі матеріали були достатньо обробленими або переробленими в Україні [300].

З огляду на викладене вище, необхідно визнати, що сьогодні в Україні триває перехід від «старої» системи технічного регулювання та становлення ринкового нагляду зокрема, у зв'язку з чим здійснюється повне реформування системи державних органів технічного регулювання та впровадження органів ринкового нагляду, розмежування сфер їх повноважень та предмету нагляду [348]. Для досягнення поставлених задач було виділено органи, що здійснюватимуть ринковий нагляд, органи з акредитації, стандартизації, оцінки відповідності. Так, було визначено національний орган із стандартизації – державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації

та якості» та приведено у відповідність національний орган з акредитації НААУ, чим було виконано всі вимоги Європейської асоціації з акредитації щодо функціонування Ради з акредитації [348]. Своєю чергою найважливішим завданням залишається якнайшвидше повне узгодження галузевого і горизонтального законодавство, інституцій та стандартів до законодавства ЄС, з метою підписання у найкоротший час Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів, що в свою чергу надасть можливість українським товарам безперешкодно потрапляти на внутрішній ринок ЄС.

3.2. Основні напрямки удосконалення ринкового нагляду на споживчому ринку в галузі технічного регулювання

Свого часу у межах проекту «Аналітична підтримка в процесі європейської інтеграції», що здійснювався Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) за фінансової підтримки шведської агенції з міжнародного розвитку (SIDA) (керівник проекту В.Т. Нанівська) у 2011 р. було підготовлено видання «Ринковий нагляд в Україні: реформи на шляху до європейського ринку. Документи з аналізу політики та планування інституційних змін» [349], в якому було представлено ґрунтовний аналіз актуальних проблем у сфері технічного регулювання, що існували на той момент в Україні, зокрема, пов'язаних з впровадженням ринкового нагляду. У виданні зазначалося, що за 20 років трансформації у сфері технічного регулювання в Україні накопичилося чимало проблем:

- застарілі стандарти якості (більше ніж 60 % стандартів в Україні прийнято до 1993 р.);
- фактично обов'язкова сертифікація всієї продукції за умов державної монополії на видачу сертифікатів відповідності;

- тривалість і висока вартість процедур для виведення на ринок нової продукції, що стримує інновації, підвищує ціни та обмежує конкурентоспроможність національного бізнесу;

- несумісність вимог і процедур з більшістю розвинених країн, що гальмує торгівлю з ними;

- конфлікт інтересів у відповідальних державних органах, можливість для чиновників довільно трактувати правила і зловживати своїм становищем [349].

Для розв'язання цих проблем у 2010-2011 рр. в Україні продовжилася реформа національної системи технічного регулювання та стандартизації, яка полягала у спробі повного відтворення регуляторних норм ЄС, зокрема, щодо обов'язкової сертифікації харчових продуктів, запровадження системи ринкового нагляду, відмови від доринкового контролю та запровадження контролю за товарами, розміщеними на ринку. Відбувся чіткий розподіл повноважень органів державної влади щодо нагляду за безпечністю харчових і нехарчових продуктів. Розпочався процес скасування обов'язкової сертифікації [350].

Однак, і досі українські підприємства продовжують виробляти продукцію відповідно до стандартів, більшість з яких була розроблена ще в 70-80 рр. ХХ ст. Якщо ж для певного виду продукції державного стандарту немає, підприємства реєструють відповідні технічні умови. По суті, для будь-якого нового продукту до прийняття Закону України «Про стандартизацію» була потрібна обов'язкова реєстрація технічних умов та їх схвалення відповідним органом державної влади. На сьогодні підприємство розробляє та застосовує власні технічні умови на добровільних засадах, проте ці умови не повинні суперечити існуючим стандартам. Свого часу великий відсоток вітчизняних підприємств зазначали складність дотримання таких фіксованих норм за умов загострення конкуренції, а інші – вказували, що часто вдавалися до неофіційних шляхів вирішення питань із державними органами, витрачаючи на сумнівні платежі до 10 % від обороту компанії [351, с. 80].

Раніше в Україні усі стандарти і відповідність їх дотримання частіш за все забезпечувались адміністративним контролем за ринками та якістю продукції. Однак, це не узгоджувалось з нормами права ЄС, імплементованими в українське законодавство, які зорієнтовані на встановлення взаємного внутрішнього контролю між економічними агентами за участю галузевих спілок та інших зацікавлених сторін, переважно незалежних наукових установ. У зв'язку з чим, виникала додаткова неузгодженість позицій між контрагентами, особливо на зовнішніх ринках, чим зумовлювалась низка управлінських проблем, які стримували розвиток бізнес-середовища в Україні [350]:

- формальність запровадження ринкового нагляду;
- фіскальний характер процедур регулювання ринків;
- обтяжливість чинних норм встановлення відповідності товарів і послуг на ринку.

Таке становище породжувало також низку загроз щодо безпечності продуктів для кінцевого споживача, відповідальність за дотримання якої покладається на уповноважені органи державної влади [350].

Слід вказати, що контроль – одна з найважливіших функцій держави. Його зміст полягає у спостереженні за законністю і доцільністю діяльності, наданні їй оцінки з правових, наукових, соціально-політичних, організаційно-технічних та інших позицій. Але у багатьох випадках заради забезпечення свободи громадян, підприємств, організацій, їх захисту від надмірної державної опіки контрольні повноваження суб'єктів влади обмежуються правовими актами, які дають їм можливість здійснювати тільки нагляд [352, с. 39]. Тобто, наглядова діяльність, порівняно з контрольною, за своєю суттю є значно меншим втручанням у свободу суб'єктів, що відповідає потребам формування правової держави.

Необхідно погодитись з А.В. Денисовою, якою визначено нагляд як вид державної діяльності, та сукупність безперервних дій із спостереження за додержанням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому

законом (підзаконним нормативним актом) повноважень і спрямованих на попередження, виявлення і припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності [353]. Науковець зазначив, що нагляд здійснюється з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ на піднаглядному об'єкті чи у певній сфері суспільних відносин; застосування заходів попередження правопорушень (в деяких випадках з правом прямого втручання у діяльність об'єкта нагляду); надання допомоги піднаглядному об'єкту у поновленні законності і дисципліни; встановлення причин і умов, які сприяють порушенню вимог правових норм; вжиття заходів щодо притягнення винних осіб до юридичної відповідальності [353].

Отже, з одного боку, нагляд є засобом адміністративного впливу, видом виконавчо-розпорядчої діяльності, а, з іншого – засобом забезпечення режиму законності у державі [353].

Як справедливо зауважує Л.М. Віткін, до 2010 р. в Україні існувало досить розмаїте законодавство у сфері контролю і нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання [354, с. 19]. Окремі закони стосувались сфери харчових продуктів, лікарських засобів, пестицидів та агрохімікатів, інших специфічних видів продукції. Водночас, існували загальні контрольні закони, сферою регулювання яких була не продукція, а певні сфери чи аспекти людської життєдіяльності, наприклад, санітарне та епідеміологічне благополуччя населення, пожежна безпека, охорона праці. На додаток до них в Україні також діяли Декрет Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» [355] та Закон України «Про захист прав споживачів» [356], які давали право територіальним органам Держстандарту, які були водночас суб'єктами господарювання, контролювати виробників та оптових продавців продукції, а органам захисту прав споживачів – роздрібних продавців.

Спробою хоча б часткового розв'язати та впорядкувати ситуацію, що склалася, було прийняття Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (2008 р.) [357]. Однак, цей законодавчий акт був першим, у зв'язку з чим – рамковим, тому у ньому

не вдалося відобразити усієї специфіки, властивій секторальному законодавству. У зв'язку з чим, в Україні назріла необхідність упорядкування наглядової (контрольної) діяльності в окремих секторах економіки і 2 грудня 2010 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [311], який набрав чинності 5 липня 2011 р. Відповідно до цього Закону з цього ж дня втратив чинність Декрет Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення». Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» було розроблено на основі відповідних положень Регламенту ЄС 765/2008, який встановлював вимоги до акредитації та нагляду за ринком щодо реалізації продукції. Згідно з цим Законом було запроваджено ринковий нагляд відповідно до принципів і практик, що застосовуються в ЄС [311].

Відповідно до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» виокремлюється: державний контроль продукції (діяльність органів доходів і зборів із забезпечення відповідності продукції, що ввозиться на митну територію України для вільного обігу, встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз від такої продукції суспільним інтересам (контроль продукції)) та державний ринковий нагляд (діяльність органів ринкового нагляду, перелік та сфери відповідальності яких затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 573 «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності», щодо продукції, яка вже знаходиться на території України або перебуває під митним контролем, у разі припинення її митного оформлення, з метою забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз суспільним інтересам) [311].

Законодавче регулювання у сфері державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції здійснюється Законом України та підзаконними нормативними актами, а саме: Законом України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [311], Законом

України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» [312], Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» [313], Постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку подання повідомлення про продукцію, яка не відповідає загальній вимозі щодо безпечності продукції, органам державного ринкового нагляду», «Про затвердження Порядку функціонування системи оперативного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, та подання повідомлень про внесення до неї», «Про затвердження Порядку функціонування національної інформаційної системи державного ринкового нагляду, внесення до неї відомостей і подання повідомлень», «Про затвердження Методики вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів», «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю нехарчової продукції», «Про затвердження ступенів ризику видів нехарчової продукції та критеріїв, за якими визначається належність нехарчової продукції до відповідних ступенів ризику», «Деякі питання захисту права споживачів (користувачів) щодо безпечності нехарчової продукції», «Про затвердження Порядку розроблення та перегляду секторальних планів державного ринкового нагляду, моніторингу та звітування про їх виконання», «Про затвердження Порядку здійснення контролю стану виконання рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів» [311].

Метою ринкового нагляду і контролю продукції, відповідно до ст. 4 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» є вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів з відповідним інформуванням про це громадськості щодо продукції, яка при її використанні за призначенням або за обґрунтовано передбачуваних умов і при належному встановленні та технічному обслуговуванні становить загрозу суспільним інтересам чи яка в інший спосіб не відповідає встановленим вимогам [311]. В свою чергу, метою здійснення контролю продукції є забезпечення відповідності продукції, що ввозиться на митну територію України, встановленим вимогам до моменту її випуску у вільний обіг на митній

території України, та недопущення ввезення на митну територію України продукції, яка становить серйозний ризик суспільним інтересам.

Відповідно до вимог ЄС ринковий нагляд повинен бути інституційне відокремлений від функції оцінки відповідності. У праці «Ринковий нагляд в Україні: реформи на шляху до європейського ринку. Документи з аналізу політики та планування інституційних змін» [349] зазначалось, зокрема, що нове законодавство про ринковий нагляд запроваджує цю вимогу в Україні, але з реалізацією її на практиці існують проблеми. До певного часу законодавство України не містило механізмів, які забезпечували б незалежність органів державного нагляду і захисту прав споживачів і в політичному, і в адміністративному та операційному плані. Сьогодні існує Департамент технічного регулювання як самостійний структурний підрозділ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, головною метою діяльності якого є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері технічного регулювання (стандартизації, сертифікації, оцінки (підтвердження) відповідності, акредитації органів з оцінки відповідності, управління якістю), метрології та міжгалузевої координації [358].

Відповідно до урядової постанови від 1 червня 2011 р. № 573 «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» (в останній редакції) [314] виокремлено 9 органів ринкового нагляду, які становлять єдину систему:

- Державна інспекція України з безпеки на морському та річковому транспорті;
- Державна служба України з лікарських засобів;
- Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів;
- Державна архітектурно-будівельна інспекція України;
- Державна служба України з питань праці;
- Державна інспекція ядерного регулювання України;
- Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів;

- Національна комісія з питань регулювання зв'язку та інформатизації України;

- Державна інспекція сільського господарства України [314].

Вказаною постановою також закріплено за визначеними органами сфери відповідальності (види продукції) за якими вони уповноважені здійснювати ринковий нагляд [314]. Слід звернути увагу на те, що у відповідності до норми ч. 4 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» органи, уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності повинні встановлюватись виключно законами України. Ця стаття визначила необхідність закріплення переліку органів, уповноважених здійснювати державний нагляд (контроль) Законом [311].

Законом передбачено, що органи ринкового нагляду повинні взаємодіяти та обмінюватися інформацією між собою, та з органами доходів і зборів, центральними органами виконавчої влади, які здійснюють нагляд і контроль продукції, правоохоронними органами, громадськими організаціями споживачів (об'єднаннями споживачів) та об'єднаннями суб'єктів господарювання [311]. Ст. 11 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» містить перелік повноважень органів ринкового нагляду. Ст. 13 вказаного Закону виокремлено повноваження органів доходів і зборів щодо здійснення контролю продукції, як органу що здійснює державний ринковий контроль за продукцією, яка заявлена у режим імпорту, реімпорту або іншого митного режиму, що передбачає вільний обіг цієї продукції на митній території України [311]. Отже, у законі відбулось чітке розмежування суб'єктів контролю і нагляду на ринку нехарчової продукції, а також їх повноважень.

Щодо планування державного ринкового нагляду в Україні слід зазначити, що на сьогодні воно наближається до стандартів ЄС. Новими законами про ринковий нагляд унормована підготовка секторальних планів терміном на рік, які охоплюють види продукції відповідно до сфер відповідальності органів ринкового нагляду та визначають належність цих

видів продукції до певного ступеня ризику. Термін «секторальний план» означає план, відповідно до якого орган ринкового нагляду здійснює в межах сфери своєї відповідальності ринковий нагляд видів продукції, визначає їх належність до певного ступеня ризику та на підставі якого митні органи здійснюють контроль продукції [311].

Пунктом 23 «Порядку розроблення та перегляду секторальних планів ринкового нагляду, моніторингу та звітування про їх виконання» визначено, що секторальні плани ринкового нагляду та зміни до них, не пізніше трьох робочих днів з дня їх затвердження, оприлюднюються шляхом опублікування у друкованому засобі масової інформації відповідного органу ринкового нагляду (у разі його відсутності – у друкованому засобі масової інформації, визначеному цим органом), та шляхом розміщення на офіційному веб-сайті відповідного органу ринкового нагляду, а в разі потреби – також в інший спосіб [325]. Законодавство ЄС містить низку важливих вимог щодо інструментарію, який застосовують державні органи під час здійснення ринкового нагляду, зокрема щодо перевірки продукції. Крім відповідності суттєвим вимогам безпечності, перевіряється правильність застосування процедур оцінки відповідності, зміст декларації про відповідність і виконання умов маркування «СЄ». Органи ринкового нагляду мають належні повноваження для документальних перевірок, візуального огляду продукції та випробування відібраних зразків [360].

В Україні ж заходами ринкового нагляду є перевірки характеристик продукції, у тому числі відбір зразків продукції та їх експертиза (випробування) та обмежувальні (корегувальні) заходи, що включають:

- обмеження надання продукції на ринку;
- заборону надання продукції на ринку;
- вилучення продукції з обігу;
- відкликання продукції;
- контроль стану виконання рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів;

- попередження органами ринкового нагляду споживачів (користувачів) про виявлену цими органами небезпеку, що становить продукція [311].

На сьогодні обмежувальні (корегувальні) заходи ринкового нагляду в цілому знаходяться у відповідності з заходами, що закріпленими у ст. 19 Регламенту ЄС № 765/2008 [225]. На підставі вказаного аналізу, слід зазначити, що основний інструментарій, передбачений законодавством ЄС, в Україні існує. Так, в Україні під час перевірок характеристик продукції проводяться: документальні перевірки, у разі необхідності; обстеження зразків продукції, а за наявності підстав вважати, що продукція є небезпечною, становить ризик або не відповідає встановленим вимогам, – відбір та експертиза (випробування) зразків продукції [359].

При проведенні перевірок характеристик продукції органи ринкового нагляду враховують ступінь ризику, який може становити відповідна продукція, а також відомості, що містяться у зверненнях споживачів (користувачів) про захист їх права на безпечність продукції, та іншу інформацію щодо продукції [311].

Ступені ризику видів нехарчової продукції та критерії, за якими визначається належність нехарчової продукції до відповідних ступенів ризику, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2011 р. № 1404 «Ступені ризику видів нехарчової продукції та критерії, за якими визначається належність нехарчової продукції до відповідних ступенів ризику» [322] та мають загальний характер. Органи ринкового нагляду проводять планові та позапланові перевірки характеристик продукції. На сьогодні розроблено Методику вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, яка містить критерії оцінки ризиків та формули розрахунку рівня ризику та ймовірності виникнення ризику [360].

Планові перевірки характеристик продукції проводяться у розповсюджувачів цієї продукції згідно із секторальними планами ринкового нагляду, а позапланові – у розповсюджувачів та виробників такої продукції за зверненнями споживачів (користувачів) відповідної продукції, а також

органів виконавчої влади, виконавчих органів місцевих рад, правоохоронних органів, громадських організацій споживачів (об'єднань споживачів), у яких міститься інформація про розповсюдження продукції, що завдала шкоди суспільним інтересам чи має недоліки, що можуть завдати такої шкоди, і відсутня інформація, за якою виробника такої продукції може бути ідентифіковано, але міститься інформація, за якою може бути встановлено розповсюджувача, у якого було придбано (виявлено) таку продукцію та окремо у виробників, у разі одержання за допомогою системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, або в інший спосіб від уповноважених органів інших держав інформації про продукцію, що становить серйозний ризик, якщо її виробник ідентифікований та є резидентом України [322].

Для планових перевірок чітко обмежено їх періодичність щодо суб'єктів господарювання з різних груп ризику:

- з високим ступенем ризику – не частіше ніж раз на рік;
- із середнім ступенем ризику – не частіше ніж раз на два роки;
- з незначним ступенем ризику – не частіше ніж раз на три роки.

Для позапланових перевірок обмежено підстави їх проведення та коло питань, що підлягають контролю [322]. Ще одна особливість планових перевірок полягає у тому, що про них органи нагляду зобов'язані завчасно (за 10 днів) повідомляти суб'єкта, якого перевірятимуть, як визначено у ч. 4 ст. 5 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [357]. Усе це суттєво обмежує можливості органів нагляду щодо контролю за продукцією порівняно з європейською практикою.

З підсумку викладеного вище вбачається, що прийняті закони про ринковий нагляд поступово та частково запровадили інструментарій перевірок і повноваження органів нагляду, що відповідають вимогам ЄС. Так, з 2010 року та станом на теперішній час визначено перелік органів державного ринкового нагляду, унормовано порядок, періодичність та заходи, що ними вживаються при здійсненні державного ринкового нагляду.

Між тим, на нашу думку, залишаються дискусійними унормування заходів з державного нагляду більш ніж одним нормативно-правовим актом, які поки що доповнюють один одного. Так, наприклад заходи з державного ринкового нагляду крім Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» одночасно унормовано і Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності», який має загальний характер. У ст. 2 цього Закону визначено сферу його дії. Цим нормативно-правовим актом у разі проведення планових заходів з державного (нагляду) контролю передбачено вручення суб'єкту господарювання повідомлення про проведення перевірки. Саме така вимога закону при здійсненні заходів ринкового нагляду передбачає ризик, що відповідна продукція на час перевірки буде вилучена суб'єктом господарювання разом із супроводжувальною документацією до неї, а потім повернута до реалізації [311]. Також можна говорити про те що, така вимога суперечить сутності ринкового нагляду за стандартами ЄС, де об'єктом перевірки є не суб'єкти господарювання, а продукція (товари).

Слід розглянути такі заходи з державного ринкового нагляду, як перевірки характеристик продукції. Вони проводяться на підставі наказів органів ринкового нагляду та посвідчень (направлень) на проведення перевірки. При цьому перевірка характеристик продукції може бути невиїзною (за місцезнаходженням органу ринкового нагляду) або виїзною. У разі потреби органи ринкового нагляду для перевірки характеристик продукції можуть поєднувати невиїзні та виїзні перевірки [311].

Виїзні перевірки характеристик продукції проводяться:

- у торгівельних та складських приміщеннях суб'єктів господарювання;
- у місцях використання продукції під час її монтажу та/або введення в експлуатацію (якщо відповідність продукції деяким встановленим вимогам може бути оцінена лише під час таких дій);
- за місцем проведення ярмарку, виставки, показу або демонстрації продукції в інший спосіб;

- у місцях зберігання під митним контролем продукції, митне оформлення якої призупинено за результатами контролю продукції [311].

Строк проведення виїзної перевірки характеристик продукції не може перевищувати у розповсюджувача цієї продукції двох робочих днів, у виробника такої продукції – трьох робочих днів. У разі проведення експертизи (випробування) зразків продукції, відібраних під час перевірки, на час її проведення перебіг строку проведення виїзної перевірки характеристик продукції призупиняється. Продовження строку проведення виїзної перевірки не допускається. За результатами перевірки характеристик продукції складається акт. Результатом перевірки може бути застосування обмежувальних (корегувальних) заходів ринкового нагляду, перелік яких наводився вище [311].

До прийняття рішення про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів орган ринкового нагляду надає суб'єкту господарювання, щодо якого передбачається прийняти рішення, проект відповідного рішення з пропозицією надати у письмовій формі свої пояснення, заперечення до проекту рішення, інформацію про вжиття ним заходів, спрямованих на запобігання або уникнення ризиків суспільним інтересам, усунення невідповідності продукції, що є предметом проекту рішення, встановленим вимогам [311].

Суб'єкт господарювання, якого стосується проект рішення, має право надати (надіслати) органу ринкового нагляду свої пояснення, заперечення та/або інформацію до проекту такого рішення протягом десяти робочих днів з дня одержання проекту. Цей строк може бути продовжено органом ринкового нагляду за обґрунтованим клопотанням відповідного суб'єкта господарювання. До своїх пояснень, заперечень та/або інформації суб'єкт господарювання може додавати документи чи їх копії, що обґрунтовують його позицію та підтверджують наведені ним дані. Пояснення, заперечення та інформація до проекту рішення про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, надані суб'єктом господарювання, підлягають обов'язковому розгляду органом ринкового нагляду та зберігаються в органі

ринкового нагляду. Надання, несвоєчасне надання чи ненадання пояснень, заперечень та/або інформації до проекту рішення про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів не позбавляє суб'єкта господарювання, якого стосується рішення, права оскаржити таке рішення. Рішення, приписи, дії чи бездіяльність органів ринкового нагляду або їх посадових осіб можуть бути оскаржені до суду [311].

Найпоширенішими порушеннями під час проведення заходів з перевірки характеристик продукції є відсутність Національного знаку відповідності на продукцію, відсутність декларації про відповідність, відсутність необхідних застережувальних заходів на маркуванні, відсутність інформації про найменування, адресу виробника [349]. Між тим, проведення заходів з державного нагляду ускладнюються тим, що станом на теперішній час діють обмеження таких заходів, встановлені мораторієм.

Уперше обмеження на перевірки суб'єктів господарювання були запроваджені постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 21 травня 2009 р. «Про тимчасові обмеження щодо здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності на період до 31 грудня 2010 року» [361]. Трохи пізніше, наприкінці 2009 р., набрав чинності Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні» від 15 грудня 2009 р. № 1759-VI, який також передбачав мораторій на проведення перевірок до 1 січня 2011 р. [362].

Далі, Законом України від 7 липня 2011 р. № 3609-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» [363] також був передбачений мораторій на проведення перевірок суб'єктів малого підприємництва, а точніше – фізичних осіб-підприємців, які не зареєстровані платниками ПДВ, а також юридичних осіб, які перебувають на спрощеній системі оподаткування і сплачують єдиний податок за ставкою 10 %. Обмеження на проведення перевірок законодавець увів шляхом внесення мін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Закон України № 76-УІІ «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2015 р. [364] продовжив дію мораторію і встановив, що перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб-підприємців контролюючими органами (крім Державної фіскальної служби України та Державної фінансової інспекції України) здійснюються протягом січня-червня 2015 р. виключно з дозволу Кабінету Міністрів України або за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки (п. 8 Розділу «Перехідні положення»). Цей Закон, за винятком окремих положень, набув чинності 1 січня 2015 р., а дію мораторію було встановлено до 1 липня 2015 р.

Уряд України погодив Проект Закону України «Щодо обмежень проведення перевірок у сфері господарської діяльності» від 24 червня 2015 р., внесений Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, яким продовжено мораторій на перевірки суб'єктів господарювання до кінця 2016 р. Такий крок влада виправдовувала необхідністю створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності та необхідністю послаблення тиску з боку контролюючих органів на бізнес. Проте, таке рішення фактично позбавила громадян будь-яких правових механізмів захисту споживчих прав, створивши умови неконтрольованого ведення бізнесу [365]. Однак слід звернути увагу, що законодавець при введенні мораторію керувався не критеріями ризику, а виключно видами діяльності та системою оподаткування. Як вказує Л. Якимець, таке продовження мораторію ще на 1,5 роки вказує на те, що до сьогодні не реформовано систему державного нагляду і контролю [366].

Між тим, необхідно звернути увагу на те, що нормативне забезпечення заходів державного нагляду (контролю) має певні особливості після створення нових органів державного ринкового нагляду (контролю) у 2016 р. Так, Державною регуляторною службою України визначено правову позицію з питання дії мораторію на різні види перевірок суб'єктів господарювання. Вказаної правової позиції було досягнуто шляхом аналізу судових рішень з даної проблематики [367]. Державною регуляторною

службою України було зроблено висновок про наступне:

- про неможливість застосування мораторію на проведення перевірок охорони праці вказують норми статті 12 Конвенції Міжнародної організації праці № 81 1947 р. про інспекцію праці у промисловості й торгівлі;

- про неможливість застосування мораторію до заходів державного нагляду (контролю) у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, які здійснюватимуться Держпродспоживслужбою [367].

Вказана позиція ґрунтується на тому, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні їй відповідати. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлено, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. 10 квітня 2008 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон України № 250-VI, яким було ратифіковано Протокол про вступ України до СОТ, підписаний у м. Женеві 5 лютого 2008 р. Згідно з п. 1 ч. 1 Протоколу Україна приєдналась до Марракеської угоди про заснування СОТ, яка складається з низки угод, у тому числі з Угоди СОТ з санітарних та фітосанітарних заходів. Член СОТ, на території якого здійснюється виробництво, повинен надавати необхідну допомогу для полегшення такого контролю і роботи контролюючих органів [368].

Слід зазначити, що п. 3 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» № 71-VIII встановлено, що у 2015 р. та 2016 р. перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб-підприємців з обсягом доходу до 20 мільйонів гривень за попередній календарний рік контролюючими органами здійснюються виключно з дозволу Кабінету Міністрів України, за заявкою суб'єкта господарювання

щодо його перевірки, згідно з рішенням суду або згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України [369].

Аналізуючи вищевикладене та керуючись положеннями ст. 19 Конституції України [370] можна зробити висновок стосовно необґрунтованості та безпідставності обмеження можливості здійснення безперешкодного контролю контролюючими органами суб'єктів господарювання шляхом введення додаткової умови для проведення перевірок (отримання дозволу Кабінету Міністрів України), тим самим ускладнюючи процедуру контролю. Тим самим зазначена норма Закону України № 71-VIII суперечить п. 2 Додатку С «Процедури контролю, інспекції та ухвалення» Угоди СОТ з санітарних і фітосанітарних заходів, яка є частиною Угоди СОТ, ратифікованої Україною [368].

Щодо захисту прав споживачів, необхідно зазначити, що відповідно до ст. 42 Конституції України держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю й безпекою продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [370]. Крім того, згідно зі ст. 5 Закону України «Про захист прав споживачів» держава забезпечує споживачам захист їхніх прав, надає можливість вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання й використання продукції відповідно до їхніх потреб, гарантує придбання або отримання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечує рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я та життєдіяльності [356].

Також необхідно зазначити, що в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС главу 20 Розділу V присвячено захисту прав споживачів, що свідчить про пріоритетність цього питання у європейських країнах. Так, у ст. 415 наголошується: «Сторони співробітничать з метою забезпечення високого рівня захисту прав споживачів...» [368]. Отже, обмеження на проведення перевірок підприємств, установ та організацій, фізичних осіб-підприємців не можуть застосовуватись до заходів державного нагляду (контролю) у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, які

здійснюватимуться Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [368].

Обґрунтованою буде така сама позиція і для заходів державного ринкового нагляду з контролю нехарчової продукції, що підтверджується наявністю на сайті Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів секторальних планів із здійснення ринкового нагляду у 2016 р. Слід зазначити, що на сьогодні права та повноваження державних інспекторів у сфері державного нагляду та посадових осіб у сфері захисту прав споживачів відповідають правилам ЄС [360]. Проблемою залишається визначеність вимог щодо безпечності продукції. Крім загальної вимоги щодо безпечності, яку в Україні запроваджено новим законом, для багатьох товарних груп директивами «Нового підходу» в ЄС встановлено спеціальні вимоги. В Україні ці вимоги запроваджуються через розроблення і затвердження технічних регламентів, що відповідають Директивам, і доказової бази (стандартів) для них [349].

Для скасування у 2015 р. чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р, та з метою зниження при цьому ризиків для виробників Міністерством економічного розвитку України розроблено відповідний механізм, який надіслано для виконання державним підприємством «УкрНДНЦ». На офіційному веб-сайті «УкрНДНЦ» оприлюднене перелік ГОСТ для розгляду усіма заінтересованими сторонами та надання ними відповідних пропозицій. Починаючи з 2006 р., скасовано чинність 3934 міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р. Загальна кількість прийнятих в Україні національних стандартів (ДСТУ), гармонізованих з міжнародними та європейськими, становить 8849 стандартів [360].

З метою затвердження спеціальних вимог до органів з оцінки відповідності Міністерство економічного розвитку України розробило проект Постанови «Про затвердження спеціальних вимог до призначених органів з оцінки відповідності» [371]. Призначені органи з оцінки відповідності є аналогом нотифікованих органів в ЄС, тому спеціальні вимоги до них

відповідають європейському законодавству, зокрема Рішенню Європейського Парламенту та Ради ЄС від 9 липня 2008 р. № 768/2008/ЄС про загальні рамки реалізації продукції та скасування Рішення Ради ЄС № 93/465/ЄЕС. Це Рішення є частиною горизонтального (рамкового) законодавства ЄС, у відповідність до якого України повинна привести національне законодавство [371].

Основною метою державного регулювання є забезпечення довіри споживачів продукції, яка є об'єктом відповідних технічних регламентів, до результатів процедур оцінки відповідності такої продукції, вимог безпеки, які визначені технічними регламентами та прискорення укладання Угоди АСАА, що сприятиме вільній торгівлі між Україною та країнами-членами ЄС [371].

Слід звернути увагу на те, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 164-р «Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС» було схвалено, зокрема, імплементацію Директиви 2001/95/ЄС «Про загальну безпеку продукції» [372]. Адже до сьогодні досить часто наглядову діяльність на ринку пов'язують з наглядом лише за якістю товарів [164, с. 14], а європейське законодавство виводить таку діяльність у площину безпеки продукції. Як було зазначено у п. 1.4. Розділу 1 дисертаційного дослідження, з прийняттям Директиви 2001/95/ЄС «Про загальну безпеку продукції» в ЄС відбулась зміна підходу до визначення ступеня небезпеки продукції порівняно з більш раннім законодавчим актом – Директивою 85/374/ЄЕС [172] про відповідальність за якість продукції. Саме безпека продукції, яка є складовою частиною її якості, визначає ступінь небезпечності продукції. Крім того, варто звернути увагу на те, що дія Директиви 2001/95/ЄС «Про загальну безпеку продукції» на сьогодні не поширюється на послуги та харчову продукцію [372].

Законодавство ЄС зобов'язує, щоб планування та прийняття рішень про проведення перевірок здійснювалося на основі системи управління ризиками. Вона має бути динамічною, тобто регулярно уточнюватися та враховувати дані про продукцію з різних джерел [349; 360].

В Україні існує система з подібною назвою, але вона є далекою за своєю сутністю від європейської. Регулюється вона не секторальним (вертикальним) законодавством у сфері державного нагляду за продукцією, а горизонтальним законодавством з питань контролю за суб'єктами господарювання. Українська система визначає не ступені ризику видів продукції, а ступені ризику від здійснення господарської діяльності. Суб'єктів господарювання поділяють на три групи: високого, середнього та незначного ступеня ризику. Систему управління ризиками використовують лише для визначення періодичності планових перевірок [349; 360].

Можна констатувати, що нові закони про ринковий нагляд передбачають використання системи управління ризиками і для планування ринкового нагляду, і для застосування обмежувальних та корегувальних заходів, але їхніх норм недостатньо для того, щоб вона відповідала європейським стандартам [360, с. 145]. Це необхідно забезпечити під час розробки ступенів ризику видів продукції та критеріїв, за якими визначається належність продукції до відповідних ступенів ризику. Відповідальність за це покладено на Кабінет Міністрів України.

На сьогодні у Методиці вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів до критеріїв оцінки ризику віднесено [360]: небезпечні фактори, що впливають або можуть вплинути на життєдіяльність людини під час споживання (використання) продукції; категорії споживачів, які можуть споживати (використовувати) продукцію; види травм, які можуть отримати споживачі під час споживання (використання) продукції; характеристика та тяжкість ушкоджень, які можуть бути наслідком отримання травми певними категоріями споживачів під час споживання (використання) продукції; наслідки, що пов'язані з отриманими травмами. На підставі проведеного аналізу розробляється сценарний план ймовірності виникнення ризику, що може становити продукція. В Методиці розроблено формулу визначення рівня ризику та ймовірності виникнення ризику [360].

Проблемним питанням лишається те, що нині в Україні питання знищення продукції чи інших предметів за рішенням компетентних органів

не має однозначного нормативного врегулювання, тому є ризик невиконання або неадекватного виконання відповідних положень законів [349; 360].

На практиці органи державного нагляду та захисту прав споживачів стикаються з проблемами під час притягнення до відповідальності виробників продукції, щодо якої виявлено порушення. Використовуючи вади законодавства, виробник може спростувати належність йому певного товару, звинувативши посередника в усіх порушеннях. Довести його відповідальність можливо за умови, якщо:

- на товарі вказано реквізити виробника;
- товар вилучено зі складу виробника;
- є підтвердження про отримання виробником попередження щодо

проведення перевірки за підписом директора підприємства [349; 359].

Аналогічні проблеми виникають і з контролем виконання заходів. Слід вказати, що система санкцій, запропонована у Законі «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», гнучка та спрямована на забезпечення справедливості при їх накладенні: основну відповідальність несе виробник чи особа, що надала продукцію в обіг на ринку України, а розповсюджувач продукції (у тому числі її продавець) несе відповідальність лише у тому випадку, якщо продукція стала невідповідною внаслідок його дій чи бездіяльності. Отже, новим Законом передбачена така логічна схема: розповсюджувачі (у тому числі продавці) перевіряються частіше, але підстави їх відповідальності є значно вужчими, а виробники зазнаватимуть менше перевірок, проте нестимуть всю повноту відповідальності за свою продукцію [349; 359].

Суб'єкти господарювання за порушення Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» та Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність [374]. Відповідальність за порушення встановлюється цими й іншими законами України. До суб'єктів господарювання застосовуються штрафні санкції залежно від вчиненого ними порушення у розмірі від 75 до 3000

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить відповідно від 1275 до 51000 грн., а за повторне протягом трьох років вчинення того самого порушення – до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить відповідно до 85000 грн. [374].

Однією з вимог ЄС до системи ринкового нагляду є публічність, тобто інформування споживачів про заходи, що здійснюються в рамках ринкового нагляду, небезпечні товари та ін. Крім того, законодавство ЄС передбачає обов'язкове інформування Європейської Комісії та держав-членів ЄС про виявлення порушень, застосування обмежувальних заходів, програми нагляду, результати періодичної оцінки системи [225].

Свого часу відповідно до ч. 7 ст. 13 Закону України «Про загальну безпеку нехарчової продукції» [312] Кабінет Міністрів України постановив затвердити «Порядок функціонування системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, та подання повідомлень для внесення до неї» [318]. Така система має слугувати аналогом європейської системи RAPEX. У 2013 р. за рахунок коштів, виділених у межах виконання Угоди про фінансування Програми галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС», Міністерство економічного розвитку України придбало програмне забезпечення та обладнання інформаційних систем ринкового нагляду. На початок 2014 р. Інформаційну систему ринкового нагляду та систему оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик було створено та проведено попередні випробування інформаційних систем ринкового нагляду. На сьогодні розроблена комплексна система захисту інформації Інформаційних систем ринкового нагляду та отримано атестат відповідності цієї системи вимогам нормативних документів з технічного захисту інформації [373].

Система сповіщення формується з повідомлень, що подаються органами державного ринкового нагляду у разі виявлення ними продукції, що становить серйозний ризик та може містити відомості про зазначену продукцію. Такі повідомлення отримуються з міжнародних, регіональних та

національних іноземних систем повідомлення або в інший спосіб від уповноважених органів іноземних держав [318]. Функціонування системи сповіщення забезпечує захист персональних даних і конфіденційної інформації, одержаної від органів ринкового нагляду. Це свою чергою повинно унеможливити подання позовів до суду на дію органів державного нагляду про порушення ділової репутації, розкриття комерційної таємниці та ін., що мали місце [318].

Повідомлення до системи сповіщення подаються упродовж трьох робочих днів з дати надходження інформації про продукцію, що становить серйозний ризик, та містить: найменування органу, який подав повідомлення; дату подання та обліковий номер повідомлення; відомості, які дають змогу ідентифікувати відповідну продукцію; фотографії товару в ракурсах; опис ризику, який становить продукція, і результати експертизи (випробування) її зразків; інформацію про характер і тривалість заходів, вжитих для запобігання такому ризику (якщо такі заходи вживалися), у тому числі виробниками та/або розповсюджувачами за власною ініціативою; відомості про походження та ланцюги постачання відповідної продукції в Україні; додаткову інформацію, яка дає змогу ідентифікувати зазначену продукцію; посаду, прізвище та ініціали особи, яка підписала повідомлення [318].

Сьогодні доступ до відомостей, що містяться у системі сповіщення, передбачений як для органів державного ринкового нагляду, митних органів, Міністерство економічного розвитку України, так і громадськості. Представник громадськості мають доступ через Інтернет на безоплатній основі, зокрема, до таких відомостей: які надають можливість ідентифікувати відповідну продукцію, а також про осіб, які є її виробниками, імпортерами, розповсюджувачами; про безпечність продукції, у тому числі характер ризику, пов'язаного з її споживанням (користуванням нею), та заходи, яких необхідно вжити споживачам (користувачам) для запобігання такому ризику; про заходи, вжиті для запобігання такому ризику (якщо такі заходи вживалися), у тому числі виробниками та/або розповсюджувачами за власною ініціативою, їх характер і тривалість [318].

Постановою № 1398 передбачається автоматизоване формування та наповнення системи сповіщення повідомленнями. При цьому відповідальність за достовірність та повноту інформації, що міститься у повідомленні, несе орган, який його подав [318].

Своєю чергою Закон України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» (ст. 13) [312] передбачає, що відомості, які містяться в системі оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, повинні бути доступними для органів державного ринкового нагляду, органів доходів і зборів, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного і соціального розвитку, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за дотриманням законодавства про захист прав споживачів. У відповідності до норм означеного Закону передбачається, що повідомлення про продукцію, що становить серйозний ризик, повинно містити майже ті самі відомості окрім зазначення органу та посадової особи, що внесла відомості, а також відомості про продукцію, що становить серйозний ризик, одержані за допомогою міжнародних, регіональних та іноземних систем повідомлення або в інший спосіб від уповноважених органів інших держав [312].

Ст. 41 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» також передбачає створення та функціонування системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, з метою обміну між органами виконавчої влади інформацією про продукцію, що становить серйозний ризик [311]. Така система у відповідності з Законом складається з електронного реєстру рішень органів ринкового нагляду та електронної системи обміну повідомленнями між органами ринкового нагляду та органами доходів і зборів. До електронного реєстру рішень органів ринкового нагляду вносяться відомості щодо всіх рішень, прийнятих органами ринкового нагляду відповідно до цього Закону та Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції».

В означеному законі унормовано, що відомості, які містяться в електронному реєстрі мають бути доступними для органів ринкового нагляду, органів доходів і зборів, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного і соціального розвитку. Таким чином, на відміну від «Порядку функціонування системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, та подання повідомлень для внесення до неї» доступ громадськості, пересічних громадян до системи не передбачається Законом України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та Законом України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» [311].

Отже, нові закони про ринковий нагляд передбачають широкий спектр інформаційних і комунікаційних функцій, зміст яких набагато ближчий до стандартів ЄС. Утім, деякі обмеження залишаються, зокрема, щодо кола суб'єктів, які мають доступ до таких рішень [360; 375]. На початку вересня 2015 р. Кабінет Міністрів України вніс до парламенту законопроект № 2531а «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері державного нагляду (контролю)» [376; 377], згідно з яким:

- створюється Інтегрована автоматизована система державного нагляду (контролю) з інформацією про всі проведені заходи;
- підвищується відповідальність посадових осіб органів державного нагляду (контролю);
- передбачається встановлення єдиного порядку стягнення адміністративно-господарських санкцій, що застосовуються органами державного нагляду (контролю) за фактами встановлених порушень;
- встановлюється необхідність розміщення на офіційних сайтах органів державного нагляду (контролю) нормативно-правових актів, дотримання яких перевіряється при здійсненні заходів контролю [377].

Планується, що запровадження цих положень сприятиме впорядкуванню здійснення державного нагляду (контролю) та підвищенню

рівня захисту бізнесу. Разом з тим, деякі зміни до Закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» запропоновані у законопроекті № 2531а були враховані в проекті Закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» щодо лібералізації системи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 2418а від 21 липня 2015 р. [378].

У результаті прийняття проекту цього закону передбачається поживлення та детінізація господарської діяльності, досягнення балансу між інтересами держави, суспільства та бізнесу при здійсненні державного нагляду (контролю), зменшення кількості (періодичності) планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю); обмеження невиправданого втручання органів державного нагляду (контролю) в господарську діяльність (зокрема, у діяльність суб'єктів господарювання, що не належать до високого ступеня ризику) та ін. [378].

Разом з тим, хочеться відмітити дещо звужене розуміння інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю). В законопроекті зазначається, що вона створюється з метою забезпечення суб'єктів господарювання та органів державної влади, органів місцевого самоврядування інформацією про заходи державного нагляду (контролю). Тобто, така система не буде містити інформацію про продукцію, опис ризиків такої продукції та ін. [360; 375]. Це спонукає до висновку, що на сьогодні відбувається розмежування державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності та державного ринкового нагляду за безпечністю продукції. Але тоді необхідним є створення багаторівневої інтегрованої автоматизованої системи. Один її модуль буде акумулювати інформацію щодо нагляду (контролю) за відповідністю діяльності суб'єктів господарювання встановленим приписам, зокрема, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та ін., а другий – інформацію щодо нагляду за безпечністю продукції, наданої на ринок [378]. Суб'єкти, що будуть мати доступ до цих модулів і відомості, занесені до цих

модулів будуть дещо відмінними. Разом з тим, повинні бути області перетину між даними для дієвості системи.

На сьогодні, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України розроблено План імплементації Регламенту (ЄС) № 765/2008 Європейського Парламенту та Ради, Директиви 2001/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Рішення № 768/2008/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Директиви Ради 85/374/ЄЕС з питань безпеки продукції та ринкового нагляду [379]. Метою розробки плану імплементації є поступове досягнення відповідності системи ринкового нагляду України системі ринкового нагляду ЄС. Основними завданнями плану є:

- розроблення механізму посилення співробітництва шляхом обміну інформацією і даними з метою покращення ринкового нагляду;
- обмін інформацією з уповноваженими інституціями ЄС з питань здійснення ринкового нагляду, ознайомлення з інституціями ринкового нагляду з метою порівняння еквівалентності системи в Україні та ЄС, шляхів її удосконалення, надання та перекладу спеціалізованих видань ЄС у сфері ринкового нагляду та безпеки продукції;
- удосконалення інформаційного забезпечення у сфері державного ринкового нагляду;
- забезпечення реалізації актів законодавства ЄС щодо загальної безпеки продукції;
- забезпечення реалізації актів законодавства ЄС стосовно встановлення вимог для ринкового нагляду, що стосується торгівлі продукцією;
- забезпечення реалізації актів законодавства ЄС стосовно відповідальності за дефектну продукцію;
- адаптація законодавства України до відповідних актів законодавства ЄС [379].

Основним виконавцем цього плану визначено Міністерство економічного розвитку України. Основні завдання, які повинні бути реалізовані є розробка актів законодавства, прийняття наказів, придбання або

одержання обладнання тощо. Наразі триває здійснення наступних інституційних заходів: підвищення кваліфікації державних службовців, що працюють у сфері державного ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції шляхом проведення навчальних та організаційних заходів: забезпечення функціонування інформаційних систем ринкового нагляду, введення інформаційних систем в експлуатацію, удосконалення інформаційного забезпечення у сфері державного ринкового нагляду у частині набуття права доступу до європейської системи швидкого обміну інформацією про небезпечну нехарчову продукцію RAPEX та інші [379].

Розроблений План імплементації Регламенту (ЄС) № 765/2008 Європейського Парламенту та Ради, Директиви 2001/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Рішення № 768/2008/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Директиви Ради 85/374/ЄЕС з питань безпеки продукції та ринкового нагляду є прикладом укладання двосторонніх програмних актів між ЄС та державами, що не є його членами, про що, зокрема, свідчить досвід відносин у площині ЄС – Україна [380]. Така практика є усталеною у сучасному міжнародному співробітництві. Як слушно зазначає Б.В. Бабін, цей та подібні Плани, що містять обов'язкові та рекомендаційні приписи та норми, можуть вважатися специфічною формою сучасного міжнародного права [380].

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що за останні шість років впровадження системи ринкового нагляду Україна досягла значного успіху у цій сфері, а саме – було проведено багато важливих реформ у частині наближення сфери технічного регулювання до європейських стандартів: створено та визначено органи державного ринкового нагляду, прийнято низку законів та постанов, що регулюють їх діяльність та порядок здійснення заходів з ринкового нагляду, впроваджено інформаційні системи ринкового нагляду та інше. Однак, необхідно констатувати, що у цій сфері й досі залишається багато нерегульованих проблем, як то: відсутність єдиної термінології, підпадиння однієї і тієї ж продукції під дію декількох діючих регламентів та багато інших прогалин.

Висновки до розділу 3

1. Дослідження стану реформування технічного регулювання в Україні в умовах трансформації економіки та динамічних процесів з адаптації українського законодавства до законодавства ЄС стало невід'ємною складовою в розумінні майбутніх результатів і шляхів реалізації Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Наразі в Україні триває ліквідація «старої» системи державного контролю за виробництвом продукції, що потрапляє на споживчий ринок, та здійснюється перехід до нової європейської системи ринкового нагляду, створено нові відповідні інституції. В Україні фактично відбулось становлення такої системи ринкового нагляду, яка спрямована на контроль характеристик, безпеки продукції, а не процесів виробництва.

2. В умовах розбудови поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також реалізації положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною одним з головних завдань органів державної влади України в частині захисту безпеки та здоров'я громадян виступає розміщення на внутрішньому ринку безпечної вітчизняної та імпортованої продукції. Переміщення такої продукції на внутрішньому ринку споживчих непродовольчих товарів можливо досягти завдяки функціонуванню комплексної системи технічного регулювання, яка охоплює технічне законодавство, стандарти, а також інституційні структури, до яких належать: органи з акредитації, органи стандартизації, органи з оцінки відповідності та органи ринкового нагляду.

3. Главою 3 «Технічні бар'єри в торгівлі» (статті 53-58) розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначено обов'язок сторін поглиблювати та вдосконалювати технічне співробітництво шляхом адаптації українського законодавства у цій сфері до «*aquis communautaire*», зокрема, через реформування заходів здійснення ринкового нагляду, що у подальшому сприятиме розвитку бізнесу та підтримці реалізації угоди СОТ про Технічні

бар'єри у торгівлі. Тільки після повного узгодження галузевого та горизонтального законодавства, інституцій та стандартів України та ЄС до Угоди буде додано Протокол щодо оцінки відповідності та прийнятності промислової продукції (Угода АСАА), як невід'ємний її додаток для вільного просування українських товарів на внутрішньому ринку ЄС без додаткових процедур оцінки відповідності.

4. Реформування системи технічного регулювання здійснюється, зокрема, шляхом дерегуляції, для чого було прийнято низку нових та внесено відповідні зміни до вже існуючих законів, серед яких: «Про стандартизацію», «Про скорочення кількості дозволів», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та інші. Новим Законом України «Про стандартизацію» ліквідовано поняття «галузева стандартизація», чим було закладено європейську основу розвитку сфери технічного регулювання та створено основу уникнення дублювання повноважень. Паралельно у сфері оцінки відповідності відбувається стрімке скорочення переліку продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації, з подальшою відміною обов'язкової сертифікації до 2018 року, що повністю відповідає європейським підходам до контролю якості продукції.

5. На сьогодні в Україні Кабінет Міністрів України забезпечує здійснення державної політики у сфері технічного регулювання, яку реалізують центральні органи виконавчої влади шляхом здійснення функцій технічного регулювання. В Україні протягом останніх років активно ведеться реформування інституційних структур, що відповідають за здійснення технічного регулювання та ринкового нагляду. Департамент технічного регулювання при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі, що є самостійним структурним підрозділом центрального апарату Міністерства, забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері технічного регулювання (стандартизації, сертифікації, оцінки (підтвердження) відповідності, акредитації органів з оцінки відповідності, управління якістю), метрології та міжгалузевої координації в цих сферах. Вже складено переліки

призначених органів з оцінки відповідності і визнаних незалежних організацій стосовно кожного технічного регламенту та дев'ять органів ринкового нагляду, які становлять єдину систему. Здійснене інституційне відокремлення ринкового нагляду від функції оцінки відповідності унеможливує конфлікт інтересів у сфері технічного регулювання. Створено єдиний орган стандартизації, який не є центральним органом виконавчої влади – ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», а також Національне агентство з акредитації України, що унеможливило конфлікт інтересів у сфері технічного регулювання.

6. При здійсненні ринкового нагляду в Україні актуалізується розмежування системи оцінки ризику при здійсненні державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності та оцінки ризиків при застосуванні обмежувальних (корегувальних) заходів органами ринкового нагляду до продукції при здійсненні наглядової діяльності в умовах реалізації Угоди про асоціацію з ЄС. Це своєю чергою потребує виключення питань щодо безпеки продукції із Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» і обмеження регулювання цим законом лише питань, що стосуються відповідності діяльності суб'єкта господарювання встановленим приписами, зокрема, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарювання та ін.

7. Прийняті закони про ринковий нагляд поступово запроваджують повноваження органів ринкового нагляду, інструментарій перевірок та їх періодичність, що відповідають вимогам ЄС та сприяють імплементації норм Директив ЄС щодо безпеки продукції в українське законодавство. Однак, існуючий на сьогодні мораторій на перевірки суб'єктів господарювання, не розробленість деяких технічних регламентів, реорганізація територіальних органів ринкового нагляду та відсутність фінансування ускладнює проведення заходів з державного ринкового нагляду. Центральним органам виконавчої влади, які визначені органами державного ринкового нагляду, а також головним розпорядникам бюджетних коштів, які спрямовують та

координують діяльність органів ринкового нагляду через відповідні міністерства, під час формування бюджетних запитів на наступний рік необхідно включати у державний бюджет кошти на здійснення державного ринкового нагляду, зокрема, на відбір, доставку та проведення експертизи (випробування) зразків продукції, знищення небезпечної продукції.

8. Для реалізації практичної, а не формальної адаптації законодавства України з ринкового нагляду до «*aquis communautaire*» необхідним стає забезпечення функціонування дієвої інформаційної системи ринкового нагляду та системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик. Така система має інтегруватись з європейськими та міжнародними інформаційними системами сповіщення про безпеку продукції. Необхідно привести у відповідність перелік суб'єктів, які мають доступ до цієї системи, а також відомостей, які до неї вносяться, що наведені у нормативно-правових актах, які регулюють здійснення ринкового нагляду за продукцією. На сьогодні, зокрема, Законом України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та Законом України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» не передбачається доступ громадськості до системи, на відміну від «Порядку функціонування системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, та подання повідомлень для внесення до неї». Враховуючи те, що на сьогодні низкою законопроектів (№ 2531а від 27 серпня 2015 р.; № 2418а від 21 липня 2015 р.) запропоновано створення інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), це буде дієвим кроком у розмежуванні державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності та державного ринкового нагляду за безпечністю продукції як за об'єктами нагляду (контролю), так і в інформаційній площині.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано розв'язання наукового завдання в теоретичній та практичній площині, що виявляється в обґрунтуванні організаційно-правових аспектів здійснення ринкового нагляду на внутрішньому споживчому ринку ЄС та трансформації у наглядовій діяльності на національному споживчому ринку в світлі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Основні висновки роботи містяться у таких положеннях:

1. Розбудова внутрішнього ринку ЄС на сьогодні залишається незавершеною. Його розвиток носить інтегративний характер і здійснюється шляхом гармонізації національного законодавства країн-членів із загальноєвропейським та міжнародним, що взаємодоповнюють зміст та визначають вектор розвитку внутрішнього ринку ЄС. Однак, процес гармонізації виявився достатньо складним процесом саме через недосконалість механізмів його реалізації. Розробка механізмів трансформації внутрішнього ринку здійснюється із застосуванням двох методів формування внутрішнього ринку – негативної та позитивної інтеграції. Для удосконалення механізмів формування внутрішнього ринку використовують децентралізовану та централізовану моделі функціонування, що мають сприяти завершенню розбудови внутрішнього ринку ЄС, створенню ефективного ринкового нагляду в галузі непродовольчих товарів.

2. Внутрішній споживчий ринок ЄС представляє собою систему вертикальних і горизонтальних відносин економічного, правового, соціального характеру між виробником (продавцем, виконавцем) та споживачем країн-членів ЄС у процесі транскордонної в межах ЄС реалізації товару (робіт, послуг) та їх придбання, який характеризується інтеграційною моделлю правового регулювання, що базується на принципі пріоритету права ЄС.

3. Правовий захист внутрішнього споживчого ринку ЄС слід розуміти як сукупність засобів, що застосовуються компетентним органом, за

допомогою яких поведінка усіх суб'єктів споживчого ринку ЄС у їх правовідносинах приводиться у відповідність із вимогами і дозволами, що містяться у нормах права ЄС, складаючи невід'ємну частину правової системи ЄС, і тим самим забезпечується захист законних прав і інтересів цих суб'єктів.

4. За законодавством ЄС ринковий нагляд на внутрішньому споживчому ринку визначається як діяльність, що провадиться, і заходи, що вживаються державною владою, для забезпечення відповідності продуктів вимогам, встановленим у актах гармонізованого законодавства ЄС. Ринковий нагляд щодо безпеки продукції ЄС належить до спільної компетенції ЄС та держав-членів, що дає право країнам-членам ЄС реалізовувати компетенцію відносно нагляду за безпекою продукції на внутрішньому ринку тією мірою, якою нею не скористався ЄС. Уніфіковані стандарти у галузі безпеки продукції являють собою групу стандартів з особливим статусом.

5. Компетенція ЄС у галузі ринкового нагляду на споживчому ринку полягає у здійсненні правотворчої діяльності, встановленні однакових правил і норм на європейському рівні, які діють безпосередньо (регламент як акт уніфікації) або відповідно до яких держави-члени ЄС зобов'язані приводити своє національне законодавство у відповідність до гармонізованих стандартів (директиви як акти гармонізації). Правотворча діяльність ЄС у сфері ринкового нагляду на споживчому ринку реалізується законодавчими інститутами – Європейським Парламентом і Радою ЄС, які доручають Європейській Комісії, як виконавчому інституту ЄС, вживати додаткових заходів у формі виконавчих або делегованих актів. Європейська Комісія як координаційний інститут розробляє загальну для ЄС політику ринкового нагляду, яка відображається у відповідних програмах та стратегіях Союзу.

6. Організаційно-правовими основами нагляду за ринком в ЄС визначається, що методи нагляду за ринком непродовольчої споживчої продукції в ЄС відрізняються способом проведення ринкових досліджень, плануванням та організаційною структурою. На практиці переважна більшість органів у сфері нагляду за ринком застосовують комбінацію

відповідних підходів. У межах зобов'язань держав-членів ЄС стосовно організації нагляду за ринком ЄС та контролю продуктів, що надходять на його ринок, держави-члени встановлюють відповідний механізм зв'язку і координації між їхніми органами нагляду за ринком із застосуванням систем обміну інформації RAPEX, ICSMS, CIRCA та ін.

7. Існуючий набір правил ринкового нагляду в ЄС сьогодні є фрагментарним і міститься у різних частинах законодавства ЄС, що створює проблеми для економічних операторів та органів, що здійснюють ринковий нагляд, і потребує реформування цієї сфери для створення єдиного інструментарію та цілісної законодавчої системи. Відповідні аспекти були втілені в Повідомленні Європейською Комісією СОР щодо розроблення Проекту Регламенту Європейського Парламенту та Ради про безпеку споживчих товарів на заміну чинних директив ЄС у цій сфері. Цей процес є складовою потужнішої нормотворчої ініціативи ЄС «Пакет норм щодо безпеки продукції та нагляду за ринком». Цей Пакет було розроблено з метою підвищення рівня безпеки та захисту здоров'я людини і надало новий поштовх у реалізації відповідного законодавства, яке досліджується сьогодні на внутрішньому споживчому ринку непродовольчих товарів.

8. Нагальною проблемою в ЄС на сьогодні є он-лайн нагляд за внутрішнім споживчим ринком непродовольчих товарів. Саме він потребує реалізації дієвих законодавчих заходів у рамках регулювання внутрішнього споживчого ринку ЄС, про що свого часу було підготовлено Повідомленням Комісії Європейського Парламенту, Ради та Європейського соціально-економічного комітету 2013 р. «Двадцять заходів з підвищення безпеки та сумісних продуктів для Європи: багаторічний план дій з нагляду за товарами в ЄС».

9. В Україні законодавче регулювання у сфері державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції загалом знаходиться у стані активної адаптації до міжнародно-правових норм та норм права ЄС та приведення у відповідність до принципів і практик, що застосовуються в європейському та міжнародному правопорядках. Визначений напрямок

реалізується шляхом прийняття низки законів України, а саме: «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» та інших та завдяки інституційному відокремленню ринкового нагляду від функції оцінки відповідності. На сьогодні виокремлено дев'ять органів ринкового нагляду, які становлять єдину систему. Відбулось визначення сфери відповідальності органу ринкового нагляду, об'єктів, що підпадають під здійснення нагляду (контролю) за продукцією, було розроблено Методику вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів.

10. Нагальною необхідністю у світлі практичної адаптації українського законодавства з ринкового нагляду до законодавства ЄС у відповідності до вимог ч.ч. 1, 2 ст. 56 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є створення дієвої інформаційної системи ринкового нагляду та системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, яка становить серйозний ризик, уніфікація переліку суб'єктів, які мають доступ до неї та переліку відомостей, що вносяться. Ці системи мають стати відкритими для громадськості для подальшого дієвого зворотного зв'язку між органами нагляду та споживачем, а також інтегровані у міжнародні та європейські відповідні системи оповіщення про безпеку продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендації за підсумками парламентських слухань з питань реалізації державної політики інтеграції України до Європейського Союзу, затверджені Постановою Верховної Ради від 17.01.2002 № 2999 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2999-14/card6#Public>. - Назва з екрана.
2. Короткий Т. Р. Генезис міжнародної правосуб'єктності інтеграційних утворень і еволюція міжнародного права / Т. Р. Короткий // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : зб. наук. праць. – Одеса, 2013. - Т. 13. - С. 439-453.
3. Мережко О. Поняття та сутність міжнародного права / Олександр Мережко // Юридичний журнал. – 2008. – № 7-8. - С. 60-72.
4. Зіглер К. Взаємозв'язок міжнародного права та права ЄС: «інтернаціоналізація» права ЄС та «європеїзація» міжнародного права / К. Зіглер // Європейське право. – 2012. - № 2-4. – С. 24-47.
5. Стрельцова О. До питання про юридичну природу Європейського Союзу та його правової системи / Ольга Стрельцова // Юридичний журнал. – 2013. - № 1. – С. 31-34.
6. Назаренко О. А. Міжнародна правосуб'єктність Європейського Союзу / О. А. Назаренко / Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці, 2011. – Вип. 559 : Правознавство. – С. 53-58.
7. Wouters J. The Europeanisation of International Law: The Status of International Law in the EU and its Member States / J. Wouters, A. Nollkaemper, E. de Wet. — The Hague : T.M.C. Asser Press, 2008. – 260 p.
8. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the functioning of the European Union // Official Journal of the European Communities. Series C. - 2008. - Vol. 51. - № 115. - P. 1-388.
9. Постникова Е. В. Федерализм в международном частном праве Европейского Союза [Електронний ресурс] / Е. В. Постникова, И. Ж. Эйманн

// Право. Журнал Высшей школы экономики. - 2015. - № 4. - С. 147-164. –
 Режим доступа : <https://law-journal.hse.ru/data/2016/01/13/1134664023/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>. - Назва з екрана.

10. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми : монографія / М. М. Гнатовський; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Ін-т міжнар. відносин.. – Київ : Вид. дім «Промені», 2005. - 224 с.

11. Решота О. А. Становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу: передумови та особливості [Електронний ресурс] / О. А. Решота // Демократичне врядування : електрон. наук. фах. вид. – 2012. – Вип. 9. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2012_9_7.pdf. - Назва з екрана.

12. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия / Е. Е. Румянцева. – Москва : ИНФРА-М, 2005. – 724 с.

13. Марцин В. С. Споживчий ринок товарів і послуг [Електронний ресурс] / В. С. Марцин // Економіка торгівлі : підручник. – Режим доступу: <http://su0.ru/Hi65>. - Назва з екрана.

14. Рогач О. Світова фінансова криза: хронологія розгортання та реакція урядів країн / О. Рогач // Вісник Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Міжнародні відносини. – 2012. – № 38/39. – С. 41–45.

15. Мірко Н. В. Державне регулювання внутрішнього ринку та шляхи його активізації / Н. В. Мірко // Сучасні питання економіки і права : зб. наук. праць. – Київ, 2011. – Вип. 2. – С. 34–40.

16. Европейский Союз в XXI веке: время испытаний / под ред. О. Ю. Потемкиной (отв. ред.), Н. Ю. Кавешникова, Н. Б. Кондратьевой. – Москва : Весь Мир, 2012. – 656 с. - (Старый Свет - новые времена).

17. Molle W. The economics of European integration: theory, practice and policy / W. Molle. - 5th ed. – Burlington, VT: Ashgate Publishing Company, 2006. – 460 p.

18. Решота О. А. Внутрішній ринок Європейського Союзу та міжнародна економічна інтеграція : навч. посіб. / Олена Анатоліївна Решота; Львів. регіон. Ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – 153 с.

19. Тачинська Й. Право внутрішнього ринку ЄС : навч. посіб. / Й. Тачинська, О. І. Ільченко; ОНЮА. - Одеса, 2005. - 143 с.

20. Лекція 7. Правові основи функціонування спільного ринку Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Короткий курс лекцій з дисципліни «Право Європейського Союзу». – Режим доступу: http://studme.com.ua/108108069395/pravo/pravovye_osnovy_funktsionirovaniya_obschego_rynka_evropeyskogo_soyuza.htm - Назва з екрана.

21. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=URISERV:xy0022> - Назва з екрана.

22. Treaty Establishing the European Atomic Energy Community (Euratom) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Axy0024> - Назва з екрана.

23. Treaty establishing the European Economic Community, EEC Treaty - original text (non-consolidated version) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Axy0023> - Назва з екрана.

24. Мусис Н. Все про спільні політики Європейського Союзу / Ніколас Мусис ; пер. з англійської. – Київ : К 1 С., 2005. - 466 с.

25. Case -15/81 Gaston Schul, Douane Expeditieur B. V. v. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen in Roosendaal - Reference for a preliminary ruling: Gerechtshof 's-Hertogenbosch - Netherlands. - Turnover tax on the importation of goods supplied by private persons [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61981CJ0015> - Назва з екрана.

26. Європейська інтеграційна політика : навч. посіб. / А. М. Поручник, В. І. Чужиков, Д. О. Ільницький, О. А. Федірко; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.І. Чужикова. – Київ : КНЕУ, 2010. – 451 с.
27. White Paper on the completion of the internal market (14 June 1985) [Електронний ресурс] // CVCE.eu : website. – Режим доступу: http://www.cvce.eu/content/publication/2002/1/23/0d72b347-b235-4c9d-bb71-ba38824f5d49/publishable_en.pdf - Назва з екрана.
28. The Single European Act [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Axy0027> - Назва з екрана.
29. Єдиний європейський акт (укр/рос) : Міжнародний документ від 17.02.1986 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_028 - Назва з екрана.
30. Moravcsik A. Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community [Електронний ресурс] / Andrew Moravcsik // International Organization. - Vol. 45, № 1, Winter. – 1991. - р. 19-56 – Режим доступу: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/sea.pdf> - Назва з екрана.
31. Юмашев Ю. М. Экономическое право Европейского Союза : монография / Ю. М. Юмашев, Е. В. Постникова. – Москва : Норма; Инфра-М, 2014. – 384 с.
32. Гаряча Ю. П. Правові засади внутрішнього ринку Європейського союзу / Юлія Петрівна Гаряча // Стратегічні пріоритети. - 2009. - № 1. – С. 275 279.
33. Договір про Європейський Союз : Міжнародний документ від 07.02.1992 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page. - Назва з екрана.
34. Договір про заснування Європейської Спільноти : Міжнародний документ від 25.03.1957 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України :

офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017/page. - Назва з екрана.

35. Simpler legislation for the internal market (SLIM): a pilot project. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. COM (96) 204 final, 8 May 1996. [EU Commission - COM Document] [Електронний ресурс] // Archive of European Integration University : database of Library System(ULS), University of Pittsburgh. – Режим доступу : <http://aei.pitt.edu/3979/> - Назва з екрана.

36. Луцишин П. В. Європейські інтеграційні процеси: формування єдиного ринку : монографія / П. В. Луцишин; С. В. Федонюк. – Луцьк : Вежа, Волин. держ. ун - ту ім. Лесі Українки, 2003. – 200 с.

37. Личман Ю. С. Гармонизація в праві внутрішнього ринка Європейського Союзу / Ю. С. Личман // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса, 2011. - Вип. 62. - С. 563-569.

38. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union. С 306. – Vol.50, 17 December 2007 - P. 1–272.] – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC> - Назва з екрана.

39. Мюллер-Графф П.-К. Лиссабонський договір в системі первинного права Європейського Союзу / П.-К. Мюллер-Графф // Право. – 2008. – № 1. – С. 80–99.

40. Європейський Союз: вчора, сьогодні, завтра = Die Europäische Union: Gestern, Heute, Morgen / авт.-укл. : Ю. І. Макар, В. І. Бурдяк, Т. Д. Івасютин, В. В. Семенко. – Чернівці : Рута, 2008. – 225 с.

41. Pelkmans J. Enforcement in the EU Single Market [Електронний ресурс] / Jacques Pelkmans, Anabel Correia de Brito, Malcolm Harbour // Centre for European Policy Studies : website. - [Brussels : Centre for European Policy Studies, 2012. – 150 p.] - Режим доступу : <https://www.ceps.eu/system/files/Enforcement%20in%20the%20EU%20Single%20Market.pdf> - Назва з екрана.

42. McGowan L. Theorising European Integration: revisiting neofunctionalism and testing its suitability for explaining the development of EC competition policy? [Електронний ресурс] / Lee McGowan // European Integration online Papers : e-journal. - 25 May 2007. – Режим доступу : <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2007-003.pdf> - Назва з екрана.

43. Каплюченко Т. В. Посткризовий вектор розвитку єдиного внутрішнього ринку Європейського Союз : генеза правового механізму регулювання / Т. В. Каплюченко // Юридичний вісник. – 2015. – № 1. – С. 203–209.

44. Communication from the Commission to the European Parliament, the council, the economic and social committee and the committee of the regions. Single Market Act Twelve levers to boost growth and strengthen confidence «Working together to create new growth» [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – [Brussels, 13.4.2011 COM (2011) 206 final]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/smaact/docs/20110413-communication_en.pdf - Назва з екрана.

45. A new strategy for the single market at the service of europe's economy and society. Report to the President of the European Commission José Manuel Barroso by Mario Monti (9 May 2010) [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/monti_report_final_10_05_2010_en.pdf - Назва з екрана.

46. European Parliament resolution of 20 May 2010 on delivering a single market to consumers and citizens (2010/2011(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0186+0+DOC+XML+V0//EN>. - Назва з екрана.

47. European Parliament resolution of 6 April 2011 on Governance and Partnership in the Single Market (2010/2289(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&referenc>

e=P7-TA- 2011-0144 - Назва з екрана.

48. European Parliament resolution of 6 April 2011 on a Single Market for Europeans (2010/2278(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2011-0145> - Назва з екрана.

49. European Parliament resolution of 6 April 2011 on a Single Market for Enterprises and Growth (2010/2277(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0146&language=GA> - Назва з екрана.

50. European Parliament resolution of 20 April 2012 on a competitive digital single market – Government as a spearhead (2011/2178(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2012-140> - Назва з екрана.

51. Internal Market Scoreboard [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/score/index_en.htm - Назва з екрана.

52. Single Market Scoreboard: Member States slower to transpose single market rules; number of infringements remains stable [Електронний ресурс] // Official website of the European Union. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-205_en.htm - Назва з екрана.

53. Single Market Scoreboard: less barriers, but still 53 red cards to EU and EEA countries. Published on: 18/07/2016 [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=8890&lang=en&title=Single-Market-Scoreboard%3A-less-barriers%2C-but-still-53-red-cards-to-EU-and-EEA-countries - Назва з екрана.

54. Single Market Act II. Together for new growth: Communication from

the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region. – Brussels, 3.10.2012, COM (2012) 573 final [Электронный ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/internal_market/smact/docs/single-market-act2_en.pdf. - Назва з екрана.

55. European Parliament resolution of 11 December 2012 on completing the Digital Single Market (2012/2030(INI)) [Электронный ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0468+0+DOC+XML+V0//EN>. - Назва з екрана.

56. European Parliament resolution of 11 December 2012 on a Digital Freedom Strategy in EU Foreign Policy (2012/2094(INI)) [Электронный ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0470+0+DOC+XML+V0//EN>. - Назва з екрана.

57. Single market progress report [Электронный ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступа: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/markets-and-consumers/single-market-progress-report> - Назва з екрана.

58. European Parliament resolution of 7 February 2013 with recommendations to the Commission on the governance of the Single Market (2012/2260(INL)) [Электронный ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0054+0+DOC+XML+V0//EN> - Назва з екрана.

59. European Parliament resolution of 25 February 2014 on Single Market governance within the European Semester 2014 (2013/2194(INI)) [Электронный ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступа: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2014-0130&language=EN> - Назва з екрана.

60. European Parliament resolution of 27 February 2014 on SOLVIT [Электронный ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступа:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0164+0+DOC+XML+V0//EN> - Назва з екрана.

61. Single Market for Goods [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/single-market/goods/index_en.htm - Назва з екрана.

62. Вишняков О. К. Перспективи входження України до внутрішнього ринку Європейського Союзу та інтеграційне правове регулювання / О. К. Вишняков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса, 2011. - Вип. 60. - С. 361-366.

63. Barnard C. Competence Review: the internal market [Електронний ресурс] / Catherine Barnard // GOV.UK. : website. – Режим доступу : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/226863/bis-13-1064-competence-review-internal-market.pdf - Назва з екрана.

64. Tinbergen J. Economic Policy: Principles and Design / J. Tinbergen. - Amsterdam: NorthHolland, 1956. - 87 p.

65. Костюченко Я. М. Правове регулювання співробітництва України та Європейського Союзу : монографія / Я. М. Костюченко. – Київ : LAT&K, 2011. - 205 с.

66. Case C-443/06 Erika Waltraud Ilse Hollmann v Fazenda Pública [2007] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 2007 I-08491]. -- Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62006CJ0443> - Назва з екрана.

67. Barnard C. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms / Catherine Barnard. - Oxford University Press, 2007. - 643 p.

68. Case 120/78 Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein [1979] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1979 00649]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61978CJ0120> - Назва з екрана.

69. The Commission's interpretative Communication on Facilitating the Access of Products to the Market of Other Member States: the Practical Application of Mutual Recognition [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database.

– [Official Journal. of the European Union.. - С 265. - 4.11.2003. - Р. 2-16]. -
 Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52003XC1104%2801%29> - Назва з екрана.

70. Директива 2006/123/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо послуг на внутрішньому ринку» : Директива Європейського Союзу, Міжнародний документ від 12.12.2006 № 2006/123/ЄС [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_906 - Назва з екрана.

71. Постникова Е. В. Реализация свободы предоставления услуг: принцип взаимного признания / Е. В. Постникова // Право. Журнал Высшей школы экономики. - 2013. - № 1. - С. 151-172.

72. Мещанова М. В. Правовое регулирование внутреннего рынка Европейского Союза : учеб. пособие / М. В. Мещанова ; под ред.: Х. Херрманна, С. А. Балашенко, Т. Борича. - Минск : Зорны Верасок, 2010. - 134 с. - (Европ. экон. право)

73. Case C-55/94 Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano [1995] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1995 I-04165]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0055> - Назва з екрана.

74. Protocol (№ 25) on the exercise of shared competence [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union. С 326, - 26.10.2012. - Р. 307]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> - Назва з екрана.

75. Protocol (№ 2) on the Application of the Principles of Subsidiarity and Proportionality [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [Official Journal of the European Union. - С. 310. - 2010.№ 83. - Р. 206-209 — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2010:083:SOM:EN:HTM> - Назва з екрана.

76. Vaquero C. J. Between Competition and Free Movement: The economic constitutional law of the European Community / Cruz, Julio Vaquero. -

Oxford/ Portland: Hart Publishing, 2002 – 206 p.

77. Tiebout C. A. Pure of Local Expenditure / C. Tiebout // *Journal of Political Economy*. – 1956. - Vol. 64, №. 5. - P. 416-424.

78. Каплюченко Т. В. Внутрішній ринок Європейського Союзу: особливості та українські перспективи [Електронний ресурс] / Т. В. Каплюченко // *Форум права*. - 2014. - № 2. - С. 188-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_34.pdf - Назва з екрана.

79. Completing the internal market: White Paper from the Commission to the European Council (Milan, 28-29 June 1985) [Електронний ресурс] // *European Commission : official website*. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/white-papers/pdf/com85-310-internal-market_en.pdf - Назва з екрана.

80. Case C-533/03 Commission of the European Communities v Council of the European Union [2006] [Електронний ресурс] // *EUR-Lex : database*. - [European Court Reports 2006 I-01025]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62003CJ0533> - Назва з екрана.

81. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts -Final Act [1997] [Електронний ресурс] // *EUR-Lex : database*. – [Official Journal of the European Union. - С 340. - 10.11.1997. - р. 115.] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11997D%2FAFI> - Назва з екрана.

82. Pescatore P. Some Critical Remarks on the «Single European Act» / P. Pescatore // *Common Market Law Review*. - 1987. - № 24. - P. 9-18.

83. Білецька Л. В. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка : підручник / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. - 2-ге вид., перероб. та доп. - Київ : Центр учбової літератури, 2009. - 688 с.

84. Шевчук О. В. Розвиток споживчого ринку в трансформаційній економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / О. В. Шевчук ;

Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - Київ, 2011. - 19 с.

85. Зверева О. В. Становлення законодавства про захист споживчого ринку [Електронний ресурс] / О. В. Зверева // Держава і право. Юрид. і політ. науки : зб. наук. праць - Київ, 2009. - Вип. 45. - С. 305-309. - Режим доступу: <http://dspace.nbuu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11344/54%20-%20Zvereva.pdf?sequence=1> - Назва з екрана.

86. Consumer scoreboards : [Електронний ресурс] // European Commission : official website. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/consumer_scoreboards/index_en.htm - Назва з екрана.

87. Филюк Г. Тенденції розвитку споживчого ринку України [Електронний ресурс] / Г. Филюк, О. Шевчук // Товари і ринки. - 2011. - № 1. - С. 24-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tovary_2011_1_5.pdf - Назва з екрана.

88. Шевчук В. Макроекономічні важелі регулювання споживчого ринку України [Електронний ресурс] / В. Шевчук // Система регулювання внутрішньої торгівлі України ; ред.: В. Апопій, І. Копич. - Київ : Академвидав, 2012. - С. 123-141. - Режим доступу: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/MEV/Shevchuk/Rozdil_Article_2_Shevchuk-11-7domestic_market.pdf - Назва з екрана.

89. Зейналов Ф. Н. Проблемы контрольно-надзорной деятельности в сфере потребительского рынка : автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право ; Финансовое право ; Информационное право» / Фазил Назим оглы Зейналов. - Орел, 2007. - 27 с. - Режим доступу : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1290318> - Назва з екрана.

90. Лошенко І. Р. Концептуальні підходи до становлення і розвитку споживчого ринку України / І. Р. Лошенко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. – Київ, 2007. - № 11. - С. 101-106.

91. Коломієць М. І. Регіональний споживчий ринок: концептуалізація поняття [Електронний ресурс] / М. І. Коломієць // Вісник Університету

банківської справи Національного банку України. - 2013. - № 2. - С. 68-72. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2013_2_16.pdf - Назва з екрана.

92. Зеленська О. О. Проблеми трактування сутності та функцій категорії «споживчий ринок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vcndtu/2009_39/9.htm - Назва з екрана.

93. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. - 6-е изд., доп. - Москва : Институт новой экономики, 2004. - 1376 с.

94. Скопина И. В. Оценка тенденций развития, колеблемости и цикличности конкурентного потребительского рынка / И. В. Скопина // Маркетинг в России и за рубежом. - 2003. - № 6. - С. 49-58.

95. Кротова Е. Л. Спрос на потребительском рынке региона: методологическая гипотеза исследования : науч. докл. / Е. Л. Кротова, Л. В. Петухова ; Рос. акад. наук, Урал. отд-ние, Ин-т экономики. и предпр. - Екатеринбург : ИЭ, 1995. – 37 с.

96. Николаева Т. И. Потребительский рынок и торговля: проблемы развития и регулирования / Т. И. Николаева, Н.Р. Егорова. - Екатеринбург, 1998. - 270 с.

97. Кузьміна С. Правове регулювання споживчого ринку України / С. Кузьміна, Л. Левчук // Економіка та держава. - 2007. - № 1. - С. 13-15.

98. Case 7-68 Commission of the European Communities v Italian Republic [1968] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [English special edition 1968 00423.] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61968CJ0007> - Назва з екрана.

99. Case 6-4 Flaminio Costa v E.N.E.L. [1964] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [English special edition 1964 00585]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006> - Назва з екрана.

100. Case 135/77 Robert Bosch GmbH v Hauptzollamt Hildesheim [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [ECLI identifier:

ECLI:EU:C:1978:75]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61977CJ0135> - Назва з екрана.

101. Joined cases C-358/93 and C-416/93 Criminal proceedings against Aldo Bordessa, Vicente Mara Mellado and Concepciyn Barbero Maestre [1995] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1995 I-00361]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0358> - Назва з екрана.

102. Case 103/88 Fratelli Costanzo SpA v Comune di Milano [1989] [Електронний ресурс] // CVRIA : database. - Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=96045&doclang=EN> - Назва з екрана.

103. Case C-265/95 Commission of the European Communities v French Republic [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court reports 1997 Page I-06959]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A61995CJ0265> - Назва з екрана.

104. Лічман Ю. С. Правове регулювання послуг в праві Європейського Союзу / Ю. С. Лічман // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. - 2013. - № 5. – С. 335-337.

105. Council Directive 77 /249 /EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Communities. - L 78. - 26.3.1977. - P. 17-18]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:31977L0249> - Назва з екрана.

106. Case 155 /73 Giuseppe Sacchi [1974] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1974-00409]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0155> - Назва з екрана.

107. Case 263 /86 Belgian State v René Humbel and Marie-Thérèse Edel [1988] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1988-05365]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0263 - Назва з екрана.

108. Право Європейського Союзу. Особлива частина : навч. посіб. / за ред. М. Р. Аракеяна, О. К. Вишнякова. - Київ : Істина, 2010. - 528 с.

109. Case C-275/92 Her Majesty's Customs and Excise v Gerhart Schindler and Jörg Schindler [1994] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1994 I-01039]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61992CJ0275> - Назва з екрана.

110. Joined cases C-51/96 and C-191/97 Christelle Delière v Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL, Union européenne de judo (C-51/96) and François Pacquée (C-191/97) [2000] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 2000 I-02549]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61996CJ0051> - Назва з екрана.

111. Case 52/79 Procureur du Roi v Marc J.V.C. Debaeve and others [1980] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 1980 -00833]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61979CJ0052> - Назва з екрана.

112. Удосконалення механізмів державного регулювання внутрішнього ринку України в умовах економічної циклічності : наук. розробка / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, С. А. Дяченко [та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Бодрова. - Київ : НАДУ, 2013. - 52 с.

113. Степаненко С. В. Еволюція наукових поглядів і вибір концепцій підвищення ефективності державного регулювання процесів економічного розвитку [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко // Теорія та практика державного управління. - 2013. - Вип. 2. - С. 193-200. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2013_2_29 - Назва з екрана.

114. Goudin P. The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities [Електронний ресурс] / Pierre Goudin // European Parliament : website. - Режим доступу : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/558777/EPRS_STU\(2](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/558777/EPRS_STU(2)

016)558777_EN.pdf - Назва з екрана.

115. European Parliament resolution of 9 September 2015 on the implementation of the 2011 White Paper on Transport: taking stock and the way forward towards sustainable mobility (2015/2005(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0246+0+DOC+XML+V0//EN> - Назва з екрана.

116. European Parliament Resolution of 29 October 2015 on new challenges and concepts for the promotion of tourism in Europe (2014/2241(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0391+0+DOC+XML+V0//EN> - Назва з екрана.

117. European Economic and Social Committee (2014), Collaborative or participatory consumption, a sustainability model for the 21st century [Електронний ресурс] // European Economic and Social Committee : website. . – Режим доступу: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.int-opinions.25754> - Назва з екрана.

118. Цибульник Т. Економіка спільного користування: краще мати доступ до благ, аніж володіти ними [Електронний ресурс] / Т. Цибульник // Велика Ідея : веб-сайт. – Режим доступу : <https://biggggidea.com/practices/766/> - Назва з екрана.

119. Фред Мазелла для Tech Crunch: Ера спільного споживання [Елетронний ресурс] // BlaBlaCar : веб-сайт. – Режим доступу: <https://www.blablacar.com.ua/blog/fred-mazzella-dlia-tech-crunch-era-spilnogo-sprozhivannia> - Назва з екрана.

120. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота : учеб. пособ. / под ред. проф. В. В. Безбаха, доц. А. Я. Капустина, проф. В. К. Пучинского. - Москва : ЗЕРЦАЛО, 2000. - 400 с.

121. Valant J. Consumer protection in the EU. Policy overview [Електронний ресурс] / Jana Valant // European Parliament : website. – [EPRS :

European Parliamentary Research Service, 2015. - 21 p.] – Режим доступу: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/565904/EPRS_IDA\(2015\)565904_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/565904/EPRS_IDA(2015)565904_EN.pdf) - Назва з екрана.

122. Consumer vulnerability across key markets in the European Union. Final report. [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/market_studies/docs/vulnerable_consumers_approved_27_01_2016_en.pdf - Назва з екрана.

123. Левчук Л. Р. Господарсько-правова відповідальність підприємств за порушення на споживчому ринку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / Л. Р. Левчук ; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. - Донецьк, 2008. - 20 с.

124. Мировая экономика: прогноз до 2020 года / под ред. А. А. Дынкина ; Ин-т мировой экономики и международных отношений. - Москва : Магистр, 2007. - 429 с.

125. Ківалов С. В. Митна політика України : підручник / С. В. Ківалов, Б. А. Кормич. - Одеса : Юрид. л-ра, 2002. - 256 с.

126. UNCTADstat [Електронний ресурс] // United Nations Conference on Trade and Development : website. — Режим доступу : <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.asp> - Назва з екрана.

127. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) : Міжнар. документ від 30.10.1947 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт.. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_264 - Назва з екрана.

128. Турбан Г. В. Всемирная торговая организация: взаимодействие государства и бизнеса : пособие / Г .В. Турбан. - Минск : Белпринт, 2009. - 144 с.

129. Yeats A. J. Trade Barriers facing Developing Countries / A. J. Yeats. - New York, 1979. - P. 149-183.

130. Coding Systems of trade control measures [Електронний ресурс] //

United Nations Conference on Trade and Development : website. - Режим доступу: http://unctad.org/Sections/ditc_tab/docs/ditc_tab_Coding2012_en.pdf - Назва з екрана.

131. Мельник Т. Нетарифне регулювання у країнах ЄС [Електронний ресурс] / Т. Мельник, К. Пугачевська [Електронний ресурс] // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2014. - № 2. - С. 15-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2014_2_3.pdf. - Назва з екрана.

132. Дем'янюк О. Актуальні проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / О. Дем'янюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2013. - Вип. 4. - С. 94-102. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vtneu_2013_4_13.pdf - Назва з екрана.

133. Щербатюк Н. В. Класифікація заходів нетарифного регулювання / Н. В. Щербатюк // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 2. - С. 111-115.

134. Гніздилов А. М. Нетарифне регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності: методи та інструменти [Електронний ресурс] / А. М. Гніздилов // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління. - 2010. - № 1. - С. 35-42. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2010_1_6 - Назва з екрана.

135. Митні кодекси зарубіжних країн [Електронний ресурс] // Комітет Верховної Ради України з питань податкової та митної політики : веб-сайт. - Режим доступу: http://kompmp.rada.gov.ua/kompmp/control/uk/publish/category;jsessionid=6980E7A394C083E9041F1F0A3ABB3827?cat_id=46421 - Назва з екрана.

136. Каплюченко Т. В. Система технічного регулювання в Європейському Союзі як складова інфраструктури контролю за якістю та метод нетарифного регулювання: правовий аспект / Т. В. Каплюченко // Юридичний вісник. - 2015. - № 2. - С. 165-171.

137. Case C-149/96 Portugal v Council [Електронний ресурс] // Curia :

website. - [European Court reports. 1999. I-8395]. – Режим доступу : <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=C-149/96&td=ALL> - Назва з екрана.

138. Хлоупек М. Розміщення продукції на внутрішньому ринку в європейській економічній зоні : презентація [Електронний ресурс] / Мирослав Хлоупек // Дніпропетровська торгово-промислова палата : вебсайт. – Режим доступу: http://cci.dp.ua/tl_files/data/Information%20CE%204.ppt. - Назва з екрана.

139. Щодо окремих аспектів використання механізмів СОТ для захисту інтересів національних товаровиробників. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень : вебсайт. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1278/> - Назва з екрана.

140. Огляд засідань комітетів СОТ. Комітет з технічних бар'єрів в торгівлі (ТБТ) засідання 4-6 листопада 2015 року [Електронний ресурс] // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій : вебсайт. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files//publications/Newsletter/16_2015_Issue_WTO_com_TBT_2.pdf - Назва з екрана.

141. Інформація щодо участі України в роботі засідання Комітету СОТ з технічних бар'єрів у торгівлі [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : вебсайт. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d176de04-d956-4bb6-b695-497f443b997b&title=InformatsiiaSchodoUchastiUkrainiVRobotiZasidanniaKomitetuSotZTekhnichnikhBarrivUTorgivl> - Назва з екрана.

142. Directive (EU) 2015/1535 of the European Parliament and of the Council of 9 September 2015 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical regulations and of rules on Information Society services (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [Official Journal of the European Union. L 241. - 17.9.2015. - p. 1–15].

– Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2015_241_R_0001 - Назва з екрана.

143. Part 3: Difference between standards and technical regulations [Електронний ресурс] // International Trade Centre (ITC) : website. – [Technical Barriers to Trade]. - Режим доступу : <http://www.intracen.org/Part-3-Difference-between-standards-and-technical-regulations/> - Назва з екрана.

144. Стандарти та сертифікація продукції в ЄС : методична брошура [Електронний ресурс] / упоряд.: О. Сороковський, Н. Коваль, С. Калабін, М. Чепой. - Одеса : Регіональний фонд підтримки підприємництва в Одеській області, 2013. – 52 с. - Режим доступу : http://www.agrofood-lowdanube.ro/images/documente/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%B2_%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC_%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%B5_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0_%D0%A3%D0%9A%D0%A0.doc. - Назва з екрана.

145. Коваленко Є. О. Особливості державного регулювання споживчого ринку в країнах Європи [Електронний ресурс] / Є. О. Коваленко // Держава та регіони. Сер. : Державне управління. - 2013. - № 1. - С. 67 71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_1_14 - Назва з екрана.

146. Досвід країн ЄС в забезпеченні захисту прав споживачів державними органами : навч.-метод. посіб. / уклад.: І. О. Горожанкіна, В. Л. Савченко ; Донецька обл. держ. адмін., Донецький обл. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установі організацій. - Донецьк, 2010. - 20 с.

147. Каплюченко Т. В . «Товар», «послуга», «споживач» як основні складові понятійно-категоріального апарату дослідження правового регулювання споживчого ринку ЄС / Т. В. Каплюченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». - 2015.

-№ 13. - Т. 2. - С. 39-42.

148. European Parliament resolution of 20 May 2008 on EU consumer policy strategy 2007-2013(2007/2189(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. - Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0211+0+DOC+XML+V0//EN> - Назва з екрана.

149. Our financial programme. Consumer Programme 2014-2020 [Електронний ресурс] // European Commission : official website. - Режим доступу : http://ec.europa.eu/consumers/eu_consumer_policy/financial-programme/index_en.htm - Назва з екрана.

150. Байко Р. Р. Захист прав споживачів в Європейському Союзі в контексті наближення українського законодавства до європейських стандартів [Електронний ресурс] / Р. Р. Байко, Л. І. Васильєва. - Режим доступу: <http://rada.gov.ua/uploads/documents/36179.pdf> - Назва з екрана.

151. Защита прав потребителей финансовых услуг / М. Д. Ефремова, В. С. Петрищев, С. А. Румянцев [и др.]; отв. ред. Ю. Б. Фогельсон. - Москва : Норма, Инфра-М, 2010. - 368 с.

152. Арабей Е. А. Правовые аспекты деятельности Европейского Союза в области защиты прав потребителей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 - Международное право; Европейское право / Е. А. Арабей ; рук. работы А. О. Четвериков ; офиц. оппон.: Ю. М. Юмашев, А. С. Васильева ; Москов. гос. юрид. ун-т им. О. Е. Кутафина, Воронеж. гос. ун-т. - Москва, 2014. - 256 с.

153. Proposal for a Council Directive to protect the consumer in respect of contracts which have been negotiated away from business premises (submitted to the Council by the Commission). COM (76) 544 final, 12 January 1977 [Електронний ресурс] // University Library System of the University of Pittsburgh as part of its D-Scribe Digital Publishing Program. – [Archive of European Integration : database]. - Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/48776/> - Назва з екрана.

154. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council

of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce) [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. - Official Journal L 178, 17.7.2000. - p. 1-16. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0031> - Назва з екрана.

155. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) № 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive') (Text with EEA relevance) [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union. L 149/22. - 11.6.2005. - P. 22-39]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005L0029> - Назва з екрана.

156. Consumer credit agreements. [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aco0001> - Назва з екрана.

157. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council Text with EEA relevance [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union. L 304/64. - 22.11.2011. - P. 64-88]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011L0083> - Назва з екрана.

158. Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. - Official Journal of the European Communities L 158/59. - 23.06.1990. - P. 0059-0064. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990L0314:en:HTML> -

Назва з екрана.

159. Case-464/01 Johann Gruber v Bay Wa AG [2005] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 2005 I-00439]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0464> - Назва з екрана.

160. Hondius E. The Notion of Consumer: European Union versus Member States [Електронний ресурс]/ E. Hondius // The University of Sydney : website. – [Sydney Law Review. - 2006. - Vol. 28. - № 1. - P. 89-98]. – Режим доступу: https://sydney.edu.au/law/slr/slr28_1/Hondius.pdf - Назва з екрана.

161. Regulation (EU) № 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 351/1. - 20.12.2012. -P. 1-32]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R1215> - Назва з екрана.

162. Зверева Е. В. Защита потребительского рынка - одно из приоритетных направлений государственной политики / Е. В. Зверева // Вестник ИЭПИ НАН Украины. - 2011. - № 11. - С. 64-67.

163. Немеш П. Ф. Поняття та співвідношення правової охорони і правового захисту торговельних марок / П. Ф. Немеш // Часопис Київського університету права. - 2010. - № 3. - С. 207-209.

164. Назаренко Л. О. Експертиза товарів (Експертиза продовольчих товарів) : навч. посіб. / Л. О. Назаренко. - Київ : Центр учбової літератури, 2014. - 312 с.

165. Практичні методи нагляду за ринком. Частина В - Управління наглядом за ринком. Діяльність з нагляду за ринком - організація та інфраструктура [Електронний ресурс] // Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. - Режим доступу: http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1334:-3&catid=41:2009-10-16-12-08-07&Itemid=1&lang=uk - Назва з екрана.

166. Коваленко Є. О. Особливості державного регулювання

споживчого ринку в країнах Європи [Електронний ресурс] / Є. О. Коваленко // Держава та регіони. Сер.: Державне управління. - 2013. - № 1. - С. 67-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drdu_2013_1_14.pdf - Назва з екрана.

167. Goodburn K. EU Food Law: A Practical Guide [Електронний ресурс] / Kaarin Goodburn // Geocities.ws. : вебсайт. - Cambridge : Woodhead Publishing Limited, 2001. - Р. 27-29. - Режим доступу: <http://www.geocities.ws/saqibuos/files/EU%20Food%20Law.pdf> - Назва з екрана.

168. Holland D. EU Food Law and Policy / Debra Holland, Helen Pope. - The Hague; London; New York : Kluwer Law International, 2004. - 256 p.

169. Directive 2001/95/EC of the European Parliament and of the Council of 3 December 2001 on general product safety (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [Official Journal of the European Communities L 11. - 15.1.2002. - Р. 4-17]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0095> - Назва з екрана.

170. Regulation (EC) № 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - [Official Journal of the European Communities L 31, 1.2.2002, p. 1-24]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32002R0178>- Назва з екрана.

171. Приступлюк В. Л. Законодавство й судова практика Європейського Союзу в галузі захисту здоров'я та безпеки споживачів [Електронний ресурс] / В. Л. Приступлюк // Право і суспільство. - 2015.- № 5(2). - С. 54-60. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5\(2\)__13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5(2)__13) - Назва з екрана.

172. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products [Електронний ресурс] // EUR-Lex :

database. – [Official Journal. L 210. - 7.8.1985. - P. 29-33]. – Режим доступу:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31985L0374> -
 Назва з екрана.

173. Кривошея С. О. Обґрунтування національної системи технічного регулювання та її трансформація до загальноєвропейської [Електронний ресурс] / С. О. Кривошея, К. О. Дядюра // Технологический аудит и резервы производства. - 2015. - № 2(3). - С. 56-60. - Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2015_2\(3\)__13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2015_2(3)__13) - Назва з екрана.

174. Принципы стандартизации, сертификации и аккредитации в Европе [Електронний ресурс] // Сертиком : вебсайт. – Режим доступу:
<http://www.certicom.kiev.ua/sertificat-EC.html> - Назва з екрана.

175. Regulation (EU) No 1025/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on European standardisation, amending Council Directives 89/686/EEC and 93/15/EEC and Directives 94/9/EC, 94/25/EC, 95/16/EC, 97/23/EC, 98/34/EC, 2004/22/EC, 2007/23/EC, 2009/23/EC and 2009/105/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Decision 87/95/EEC and Decision № 1673/2006/EC of the European Parliament and of the Council Text with EEA relevance [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 316. - 14.11.2012. - P. 12-33]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1025> - Назва з екрана.

176. Дядюра К. О. Система розробки і постановки продукції на виробництво у відповідності до вимог ЄС [Електронний ресурс] / К. О. Дядюра // Компрессорное и энергетическое машиностроение. - 2014. - № 3. - С. 40-45. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kiem_2014_3_11 - Назва з екрана.

177. European Parliament resolution of 21 October 2010 on the future of European standardisation (2010/2051(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament : website. - Режим доступу:
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0384+0+DOC+XML+V0//EN> - Назва з екрана.

178. SWD(2015) 205 final of 27/10/2015, Vademecum on European standardisation in support of Union legislation and policies [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – [Vademecum on European standardisation] - Режим доступу : https://ec.europa.eu/growth/single-market/european-standards/vademecum_en - Назва з екрана.

179. Commission takes steps to modernise EU's standardisation policy [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=8839&lang=en&tpa_id=0&title=Commission-takes-steps-to-modernise-EU%27s-standardisation-policy - Назва з екрана.

180. Техническое регулирование: правовые аспекты : науч.-практ. пособие / А. В. Калмыкова и др.; отв. ред. Ю. А. Тихомирова, В. Ю. Салматов. - Москва : Волтерс Клувер, 2010. - 384 с.

181. Бояр А. О. Система технічних норм і стандартів ЄС у контексті європейської інтеграції України / А. О. Бояр // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2008. – № 6. – С. 159-168.

182. Кошулинська-Чуба С. Правові засади формування технічної гармонізації у Європейському Союзі / Соломія Кошулинська-Чуб // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – Львів, 2014. – Вип. 36., ч. 2. - С. 153–162.

183. Модель технічного регулювання, запроваджена в ЄС, є найбільш ефективною для міжнародного співробітництва, - фахівці [Електронний ресурс] // РБК-Україна : інформаційний портал. – Режим доступу : https://www.rbc.ua/ukr/news/model_tehnicheskogo_regulirovaniya_vvedennaya_v_es_yavlyaetsya_naibolee_effektivnoy_dlya_mezhdunarodnogo_sotrudnichestva_s_petsialisty_06042010 - Назва з екрана.

184. Гармонизированные стандарты (согласованные европейские стандарты, европейские нормы) Harmonised Standards [Електронний ресурс] // International Center for Quality Certification : веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.icqc.eu/ru/Standards-Legislation.php> - Назва з екрана.

185. Case C-211/01 Commission of the European Communities v Council of the European Union [2003] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. - [European Court Reports 2003 I-08913]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0211> - Назва з екрана.

186. Council Directive 76/768/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws of the Member States relating to cosmetic products [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 262. - 27.9.1976. - P. 169-200]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31976L0768> - Назва з екрана.

187. Case C-150/88 Kommanditgesellschaft in Firma Eau de Cologne & Parfümerie-Fabrik, Glockengasse n. 4711 v Provide Srl. [1989] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1989-03891]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0150> - Назва з екрана.

188. Case C-60/86 Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland [1988] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1988-03921]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0060> - Назва з екрана.

189. Directive 2001/37/EC of the European Parliament and of the Council of 5 June 2001 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the manufacture, presentation and sale of tobacco products [Электронный ресурс] // European Commission : official website. - [Official Journal of the European Communities L 194. - 18.7.2001. -P. 26-35]. - Режим доступа: http://ec.europa.eu/health//sites/health/files/tobacco/docs/dir200137ec_tobaccoproducts_en.pdf - Назва з екрана.

190. Case C-491/01 The Queen v Secretary of State for Health, ex parte British American Tobacco (Investments) Ltd and Imperial Tobacco Ltd. Reference for a preliminary ruling: High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench

Division (Administrative Court) - United Kingdom. [2002] [Электронный ресурс] // Court of Justice of the European Union : website. - Режим доступа: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-491/01> - Назва з екрана.

191. Case 227/82 Criminal proceedings against Leendert van Bennekom. [1983] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1983-03883]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61982CJ0227> - Назва з екрана.

192. Case C-323/93 Société Civile Agricole du Centre d'Insémination de la Crespelle v Coopérative d'Elevage et d'Insémination Artificielle du Département de la Mayenne. [1994] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. - European Court Reports 1994 I-05077. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0323> - Назва з екрана.

193. Council Directive 88/407/EEC of 14 June 1988 laying down the animal health requirements applicable to intra- Community trade in and imports of deep-frozen semen of domestic animals of the bovine species [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 194. - 22.7.1988. - P. 10-23]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31988L0407> - Назва з екрана.

194. Council Directive 71/316/EEC of 26 July 1971 on the approximation of the laws of the Member States relating to common provisions for both measuring instruments and methods of metrological control [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. - [Official Journal L 202. - 6.9.1971. - P. 1-13]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31971L0316> - Назва з екрана

195. Currall J. Some Aspects of the Relation between Articles 30-36 and Article 100 of the EEC Treaty, with a Closer Look at Optional Harmonisation / J. Currall // Yearbook of European Law (Oxford University Press). - 984. - № 4. - P. 169-205. - doi:10.1093/yel/4.1.169

196. Case C-84/94 United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Council of the European Union [1996] [Электронный ресурс] // EUR-Lex :

database. – [European Court Reports 1996 I-05755]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0084> - Назва з екрана.

197. Case 382/87 R. Buet and Educational Business Services (EBS) v Ministère public [1989] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1989-01235]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0382> - Назва з екрана.

198. Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Communities L 372. - 31.12.1985. - P. 31-33]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31985L0577> - Назва з екрана.

199. Case C-11/92 The Queen v Secretary of State for Health, ex parte Gallaher Ltd, Imperial Tobacco Ltd and Rothmans International Tobacco (UK) Ltd. [1993] [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1993 I-03545]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61992CJ0011> - Назва з екрана

200. Council Directive 89/622/EEC of 13 November 1989 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the labelling of tobacco products [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 359. - 8.12.1989. - P. 1-4]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31989L0622> - Назва з екрана

201. Council Directive 98/59/EC of 20 July 1998 on the approximation of the laws of the Member States relating to collective redundancies [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 225. - 12.8.1998. - P. 16-21]. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31998L0059> - Назва з екрана.

202. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts [Электронный ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official

Journal of the European Communities L 095. - 21.04.1993. - P. 0029-0034]. –
 Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0013:en:HTML> -
 Назва з екрана.

203. Commission Directive 94/46/EC of 13 October 1994 amending Directive 88/301/EEC and Directive 90/388/EEC in particular with regard to satellite communications [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 268. - 19.10.1994. - P. 15-21]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31994L0046> - Назва з екрана.

204. Московська Н. Технічне регулювання як світовий рушій товару. Або - навпаки [Електронний ресурс] / Неля Московська // Віче. - 2010. - № 15. - Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2123/> - Назва з екрана.

205. Технічне регулювання в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/Ukraine+-+EU+export-import+helpdesk+/Non-tariff+regulation/Technical+Regulation> - Назва з екрана.

206. Маніє Ф. Технічні правила і стандарти в ЄС : навч. посіб. / Ф. Маніє, О. О. Чувпило. - Одеса : Юрид. л-ра, 2004. - 136 с.

207. Guide to the Implementation of Directives Based on the New Approach and the Global Approach [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.scribd.com/document/86381873/Guide-to-the-Implementation-of-Directives-Based-on-the-New-Approach-and-the-Global-Approach> - Назва з екрана.

208. «Блакитна настанова» із впровадження правил Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Региональная торгово-промышленная палата Николаевской области : вебсайт. – Режим доступу : <http://www.rtp.com.ua/sites/default/files/version-of-blue-guide-for-uploading-1-sec.pdf> - Назва з екрана.

209. General Guidelines for the Cooperation between CEN, Cenelec and ETSI and the European Commission and the European Free Trade Association - 28 March 2003 [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal C

91. - 16.4.2003. - Р. 7-11]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52003XC0416%2803%29> - Назва з екрана.

210. Case 123/76 Commission of the European Communities v Italian Republic [1977] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1977-01449]. -Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61976CJ0123> - Назва з екрана.

211. Case 815/79 Criminal proceedings against Gaetano Cremonini and Maria Luisa Vrankovich [1980] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1980-03583]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61979CJ0815> - Назва з екрана.

212. Міжнародне технічне регулювання [Текст] : навч. посіб. / О. М. Сафонова [та ін.] ; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Харків : ХДУХТ, 2013. - 371 с.

213. Євтушенко В. В. Європейський підхід до нормування та стандартизації у будівництві [Електронний ресурс] / В. В. Євтушенко // Публічне право. - 2013. - № 1. - С. 142-151. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_1_20 - Назва з екрана.

214. Directive 98/34/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and regulations [Електронний ресурс]. // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 204. - 21.7.1998. - Р. 37-48]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31998L0034> - Назва з екрана.

215. Council Resolution of 7 May 1985 on a new approach to technical harmonization and standards [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal C 136. - 4.6.1985. - Р. 1-9]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31985Y0604%2801%29> - Назва з екрана.

216. Бояр А. О. Система технічних норм і стандартів ЄС у контексті європейської інтеграції України / А. О. Бояр // Науковий вісник Волинського

національного університету імені Лесі Українки. - 2008. - № 6. - С. 159-168.

217. Council Directive 73/23/EEC of 19 February 1973 on the harmonization of the laws of Member States relating to electrical equipment designed for use within certain voltage limits [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 77. - 26.3.1973. - P. 29-33]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31973L0023> - Назва з екрана.

218. European Union Law. Cases and Materials / Damian Chalmers, Gareth Davies, Giorgio Monti. - 2nd ed. - Cambridge, 2010. - 793 p.

219. Standardization and related activities — General vocabulary [Електронний ресурс] // ISO (International Organization for Standardization) : website. - [ISO/IEC Guide 2:2004] – Режим доступу : http://www.iso.org/iso/iso_iec_guide_2_2004.pdf - Назва з екрана.

220. Захист прав споживачів в Європейському Союзі та Україні 2007. Аналітичний звіт [Електронний ресурс] // Спільнота споживачів та громадські об'єднання. Спільнота споживачів та громадські об'єднання Спільний проект Європейського Союзу та Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй : вебсайт. - Режим доступу: <http://www.consumerinfo.org.ua/upload/iblock/377/ConsumerProtectionReport-ua.pdf> - Назва з екрана.

221. 90/683/EEC: Council Decision of 13 December 1990 concerning the modules for the various phases of the conformity assessment procedures which are intended to be used in the technical harmonization directives [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 380. - 31.12.1990. - P. 13-26]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31990D0683> - Назва з екрана.

222. 93/465/EEC: Council Decision of 22 July 1993 concerning the modules for the various phases of the conformity assessment procedures and the rules for the affixing and use of the CE conformity marking, which are intended to be used in the technical harmonization directives [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 220. - 30.8.1993. - P. 23–39]. – Режим

доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31993D0465> - Назва з екрана.

223. Decision № 768/2008/EC of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 on a common framework for the marketing of products, and repealing Council Decision 93/465/EEC (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 218. - 13.8.2008. - P. 82-128]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008D0768> - Назва з екрана.

224. Віткін Л. Франція. Болгарія. Подальший розвиток системи технічного регулювання у Європейському Союзі [Електронний ресурс] / Л. Віткін // Стандартизація. Сертифікація. Якість. - 2009. - № 6. - С. 19-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ssia_2009_6_7.pdf - Назва з екрана.

225. Regulation (EC) № 765/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to the marketing of products and repealing Regulation (EEC) № 339/93 (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 218. - 13.8.2008. - P. 30-47. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008R0765> - Назва з екрана

226. Regulation (EC) № 764/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 laying down procedures relating to the application of certain national technical rules to products lawfully marketed in another Member State and repealing Decision No 3052/95/EC (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 218. - 13.8.2008. - P. 21–29]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008R0764> - Назва з екрана

227. Кузьміна М. М. Особливості правового забезпечення якості продукції в Європейському Союзі та рамках Світової організації торгівлі / М. М. Кузьміна // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. - 2010. - № 2. - С. 116-126.

228. Основи технічного регулювання і оцінки відповідності : підручники / О. М. Величко, Л. В. Коломієць, Т. Б. Гордієнко. – Одеса : ВМВ, 2013. – 394 с.

229. ISO 9000 - Quality management [Електронний ресурс] // ISO : website. - Режим доступу : http://www.iso.org/iso/iso_9000 - Назва з екрана.

230. Test Report Протокол испытаний форма образец протокола испытаний Протоколы исследований заключение . [Електронний ресурс] // International Center for Quality Certification : website. - Режим доступу: <http://www.icqc.eu/ru/test-report.php> - Назва з екрана.

231. Commission staff working document - Accompanying document to the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to the marketing of products - Executive summary of the impact assessment {COM(2007) 37 final SEC(2007) 173} /* SEC/2007/0174 */ [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007SC0174> - Назва з екрана.

232. Переклад НААУ Міжнародного стандарту ISO/IEC 17021:2011 «Conformity assessment - Requirements for bodies providing audit and certification of management systems» [Електронний ресурс] // Національне агентства з акредитації України : вебсайт. – Режим доступу : naau.org.ua/files/17021_naau_v2.doc - Назва з екрана.

233. Галковская Г. Допуск лекарственных средств на европейский рынок. Принципы работы регуляторных органов [Електронний ресурс] / Г. Галковская // Аптека.уа. : вебсайт. - Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/327597> - Назва з екрана. - Дата публікації: 30.03.2015.

234. New legislative framework [Електронний ресурс] // European Commission : official website. - Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise/newapproach> - Назва з екрана.

235. Национальные стандарты в странах Европейского Союза [Електронний ресурс] // International Center for Quality Certification : website. -

Режим доступ : <http://www.icqc.eu/ru/standards> - Назва з екрана.

236. ISO/IEC 17067:2013 Conformity assessment - Fundamentals of product certification and guidelines for product certification schemes [Електронний ресурс] // ISO : website. – Режим доступу : http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=55087 - Назва з екрана.

237. Микитин О. З. Процеси гармонізації національної системи акредитації органів з оцінки відповідності України та ЄС / О. З. Микитин // Вісник Львівської комерційної академії. Серія товаровознавча. - 2015. - Вип. 15. - С. 39-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_2015_15_9 - Назва з екрана.

238. Pelkman J. The New Approach to Technical Harmonization and Standardization / Jaques Pelkman // Journal of Common Market Studies. - 1987. - V. XXV. - № 3. – P. 249-269.

239. Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання. Посібник державного службовця [Електронний ресурс] / за ред. І. В. Бураковського, К. Кравчука, В. Мовчан. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files//publications/Books/Sanitary_measures.pdf - Назва з екрана.

240. Кузнецова Л. І. Реалізація експортного потенціалу України на ринках ЄС у контексті реформування системи сертифікації [Електронний ресурс] / Л. І. Кузнецова // Інститут економіки та прогнозування НАН України : вебсайт. – Режим доступу до ресурсу: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/%D0%94%D0%BE-%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%B7-D0%84%D0%A1_%D0%9A%D1%83%D0%B7.pdf - Назва з екрана.

241. Кунєва М. Передмова [Електронний ресурс] / Маглена Кунєва // Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. - <http://csm.kiev.ua/index.php>[Ринковий нагляд. Практичні методи нагляду за ринком]. - Режим

доступу:http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1317:2012-04-10-10-58-06&catid=41:2009-10-16-12-08-07&Itemid=56&lang=uk - Назва з екрана.

242. Opinion of the European Economic and Social Committee on the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee: EU Consumer Policy Strategy 2007-2013 — empowering consumers, enhancing their welfare, effectively protecting them COM(2007) 99 final [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union C 162. - 25.6.2008. - P. 20–23]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52008AE0259> - Назва з екрана.

243. Best practice techniques in Market Surveillance [Електронний ресурс] // PROSAFE : website. – Режим доступу: http://www.prosafe.org/index.php?option=com_zoo&task=item&item_id=1490&Itemid=270 - Назва з екрана. – Дата публікації 23.02.2013.

244. Communication from the Commission to the European Parliament, the council and the european economic and social committee 20 actions for safer and compliant products for Europe: a multi-annual action plan for the surveillance of products in the EU // EUR-Lex : database. – [/* COM/2013/076 final */]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0076> - Назва з екрана.

245. Европейский Союз: основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / пер. А. О. Четвериков ; отв. ред. С. Ю. Кашкин. - Москва : ИНФРА-М, 2008. - 698 с.

246. Ринковий нагляд в Україні: реформи на шляху до європейського ринку. Документи з аналізу політики та планування інституційних змін / М. Борода, О. Татаревський, І. Шевляков, Р. Басалига [та ін.] ; керю проекту Віра Нанівська. - Київ : Оптима, 2011. – 100 с.

247. Opinion of the Commission pursuant to Article 251 (2), third subparagraph, point (c) of the EC Treaty, on the European Parliament's amendments to the Council's common position regarding the proposal for a

Directive of the European Parliament and the council on general product safety // European Commission : official website. – [COM(2001) 176 final - 2000/0073(COD)]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2001/EN/1-2001-376-EN-F1-1.Pdf> - Назва з екрана.

248. Amended proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on general product safety (COM(2001) 63 final - 2000/0073(COD)) (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal 154 E. - 29.5.2001. - P. 265-277]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.CE.2001.154.01.0265.01.ENG&toc=OJ:C:2001:154E:TOC> - Назва з екрана.

249. Opinion of the Economic and Social Committee on the «Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending for the 22nd time Directive 76/769/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to restrictions on the marketing and use of certain dangerous substances and preparations (phthalates) and amending Council Directive 88/378/EEC on the approximation of the laws of the Member States concerning the safety of toys» [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal C 367. - 20.12.2000. - P. 34–39]. - Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52000AC0243> - Назва з екрана.

250. Proposal for a European Parliament and Council directive on general product safety (COM(2000) 139 - C5-0224/2000 - 2000/0073(COD)) // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Communities, C 223. - 8.8.2001. - P. 154-159]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ga/ALL/?uri=OJ:C:2001:223:TOC> – Назва з екрана.

251. Council Directive 92/59/EEC of 29 June 1992 on general product safety [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 228. - 11.8.1992. - P. 24-32]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0059> - Назва з екрана.

252. Ринковий нагляд. Практичні методи нагляду за ринком. Частина А [Електронний ресурс] //Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. – Режим доступу : http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1318:2012-04-10-12-54-36&catid=41:2009-10-16-12-08-07&Itemid=56&lang=uk - Назва з екрана.

253. Case C-132/08 Lidl Magyarország Kereskedelmi bt v Nemzeti Hirkozlesi Hatosag Tanacsja [2009] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 2009 I-03841]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:62008CJ0132> - Назва з екрана.

254. Cases, Materials and Text on Consumer Law / gen. edit.: Hans-W. Micklitz, Jules Stuyck, Evelyne Terryn. – Oxford and Portland, Oregon, 2010. – 585 p.

255. Council Resolution of 14 April 1975 on a preliminary programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal C 92. - 25.4.1975. - P. 1]. – Режим доступу : [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31975Y0425\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31975Y0425(01)) - Назва з екрана.

256. Directive 1999/34/EC Of the European Parliament and of the council of 10 May 1999 amending Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, re gulations and administrative provisions of the Member States concernin gliability for defective products [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Communities L 141. - 4. 6. 199. - P. 20-21]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:141:0020:0021:en:PDF> - Назва з екрана.

257. Case C-300/95 Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland [1997] [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [European Court Reports 1997 I-02649]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0300 - Назва з екрана.

258. Віткін Л. М. Наукові засади створення системи технічного регулювання в умовах членства України в СОТ та інтеграції до ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра техн. наук : спец. 05.01.02 «Стандартизація та сертифікація» / Л.М. Віткін ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – Київ, 2011. – 41 с.

259. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the council on consumer product safety and repealing Council Directive 87/357/EEC and Directive 2001/95/EC [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [COM/2013/078 final - 2013/0049 (COD) *]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52013PC0078> - Назва з екрана.

260. ЄС: перегляд правил щодо безпеки споживчих товарів [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Державна підтримка українського експорту : вебсайт. – [Інформаційний бюлетень «Відомості країн СОТ» (Випуск 12, березень 2013, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій)]. - Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/econ_spivirob/ger/7183.html - Назва з екрана.

261. Commission welcomes European Parliament vote for safer products and better market surveillance [Електронний ресурс] // Official website of the European Union. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-432_en.htm - Назва з екрана.

262. Consumer Product Safety Regulation. Commission proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on Consumer Product Safety [Електронний ресурс] / Claudio Collovà // European Parliament : website. – Режим доступу : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/514089/IPOL-JOIN_ET\(2014\)514089_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/514089/IPOL-JOIN_ET(2014)514089_EN.pdf) - Назва з екрана.

263. Product Safety and Market Surveillance Package 2013 - Questions and answers [Електронний ресурс] // Official website of the European Union. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-93_en.htm -

Назва з екрана.

264. Consisting of Regulation (EC) No 765/2008 and Decision № 768/2008/EC of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 on a common framework for the marketing of products [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 218. - 13.8.2008. - P. 82]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=OJ:L:2008:218:TOC>. – Назва з екрана.

265. Adopted by the Commission on 21 November 2011 [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/internal-market-for-products/new-legislative-framework/index_en.htm - Назва з екрана.

266. Weatherill S. Cases and Materials on EU Law // Stephen Weatherill. – Oxford University Press, 2016. – 720 p.

267. Implementation of the new regulation on Market Surveillance: indication of origin Final Report May 6th 2015 [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/product_safety_legislation/product_safety_and_market_surveillance_package/docs/indication_origin_study_en.pdf - Назва з екрана.

268. Ринковий нагляд. Практичні методи нагляду за ринком. Частина В. Розділ 3 [Електронний ресурс] // Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. – Режим доступу : http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1334%3A-3&catid=41%3A2009-10-16-12-08-07&Itemid=56&lang=uk - Назва з екрана.

269. Право Европейского Союза : в 2 т. Т. 2. Особенная часть : учебник для бакалавров / под ред . С. Ю. Кашкина. – 4-е изд., пер. и доп. - Москва : Юрайт, 2013. – 1024 с.

270. List of national market surveillance authorities [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/single-market/goods/building-blocks/market-surveillance/organisation/index_en.htm - Назва з екрана.

271. Волков В. Ю. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання в галузі стандартизації та сертифікації [Електронний ресурс] / В. Ю. Волков / Форум права. – 2013. – № 1. – С. 145–149. — Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13vvjctc.pdf> - Назва з екрана.

272. Дятлова В. Ринковий нагляд: зарубіжний досвід і підходи до реформування в Україні / В. Дятлова // Схід. — 2011. — № 2 (109). — С. 27–30.

273. Діяльність з нагляду за ринком - організація та інфраструктура [Електронний ресурс] // Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. – Режим доступу: http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1334%3A-3&catid=41%3A2009-10-16-12-08-07&Itemid=56&lang=uk - Назва з екрана.

274. Single Market for Goods [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/single-market/goods/index_en.htm - Назва з екрана.

275. В Женеве обговорили проект нового міжнародного стандарту ISO 45001 [Електронний ресурс] // Укрметртестстандарт : вебсайт. – Режим доступу : http://mail.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3273%3A-----iso-45001&catid=122%3A2015-09-15-07-01-23&Itemid=50&lang=ru - Назва з екрана. – Дата публікації: 15.10.2015.

276. «The future of market surveillance in the area of non-food consumer product safety under the General Product Safety Directive» SANCO/2009/B3/012 Final Report March 2011 [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/consumers/archive/safety/projects/docs/final_report_the_future_of_market_surveillance.pdf - Назва з екрана.

277. Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 145. - 31.5.2001. - P. 43-48.] – Режим доступу : <http://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2001.145.01.0043.01.ENG&toc=OJ:L:2001:145:TOC - Назва з екрана.

278. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 281. - 23.11.1995. - P. 31-50]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1995.281.01.0031.01.ENG&toc=OJ:L:1995:281:TOC - Назва з екрана.

279. Regulation (EC) No 45/2001 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2000 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data by the Community institutions and bodies and on the free movement of such data [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal L 8. - 12.1.2001. - P. 1-22]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2001.008.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2001:008:TOC - Назва з екрана.

280. Market Surveillance Programme for the Swedish Consumer Agency - Product Safety 2015-2017 [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/8624/attachments/15/translations/en/renditions/pdf> - Назва з екрана.

281. National Market Surveillance. Programme. 2015. Finland [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: ec.europa.eu/DocsRoom/documents/ - Назва з екрана.

282. Regulation (EU, Euratom) No 966/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on the financial rules applicable to the general budget of the Union and repealing Council Regulation (EC, Euratom) No 1605/2002 [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 298. - 26.10.2012. - P. 1–96]. – Режим доступу : <http://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32012R0966 - Назва з екрана.

283. Guidelines for import controls in the area of product safety and compliance [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/info_docs/customs/product_safety/guidelines_en.pdf - Назва з екрана.

284. 2010/15/: Commission Decision of 16 December 2009 laying down guidelines for the management of the Community Rapid Information System RAPEX established under Article 12 and of the notification procedure established under Article 11 of Directive 2001/95/EC (the General Product Safety Directive) (notified under document C(2009) 9843) [Електронний ресурс] // EUR-Lex : database. – [Official Journal of the European Union L 22. - 26.1.2010. - P. 1-64] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32010D0015> - Назва з екрана.

285. Information and Communication System on Market Surveillance [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/internal-market-for-products/icsms/index_en.htm - Назва з екрана.

286. Session on ICSMS of the expert group on the Internal Market for Products, BRUSSELS 7TH JUNE 2013 – MINUTES [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/5465/attachments/1/translations/en/renditions/native> - Назва з екрана.

287. DPO-3651.3 DG GROW ICSMS application [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/dpo-register/details.htm?id=40507> - Назва з екрана.

288. The implementation of market surveillance in Europe [Електронний ресурс] // European Commission : official website. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/growth/single-market/goods/building-blocks/market-surveillance/organisation_de - Назва з екрана.

289. The future of market surveillance in the area of non-food consumer

product safety under the General Product Safety Directive, Final Report, March 2011 // Universität Mannheim : website. – Режим доступу: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz->

[a/gdgv/11/final_report_the_future_of_market_surveillance.pdf](http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-a/gdgv/11/final_report_the_future_of_market_surveillance.pdf). - Назва з екрана.

290. Good Practice in Market Surveillance Activities related to Non-Food Consumer Products sold Online Annex: Good Practice Cases Good Practice in Market Surveillance Activities related to Non-Food [Електронний ресурс] // Jacqueline Snijders, Amber van der Graaf, Mike Coyne // European Commission : official website. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/8723/attachments/1/translations/en/renditions/native> - Назва з екрана.

291. Consumer Products sold Online Report [Режим доступу] // European Commission : official website. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/8723/attachments/1/translations/en/renditions/native> - Назва з екрана.

292. Європейська та євроатлантична інтеграція [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових : вебсайт. – Режим доступу: <http://nfr.gov.ua/content/integraciya.html> - Назва з екрана.

293. Європейська інтеграційна політика : навч. посібн. / А. М. Поручник, В. І. Чужиков, Д. О. Ільницький [та ін.] – Київ : КНЕУ, 2010. – 497 с.

294. Андрущенко Т. В. Європейська політика України: проблеми формування та реалізації (політологічний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси» / Т. В. Андрущенко; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 19 с.

295. Коваль В. С. Становлення та розвиток Європейського Союзу: історико-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В. С. Коваль; Нац. юрид. акад. України

ім. Я. Мудрого. – Харків, 2003. – 20 с.

296. Ляшенко О. О. Інтеграція України у Європейські та євроатлантичні структури (90-і роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / О. О. Ляшенко, Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2002. – 17 с.

297. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк. – Харків : Право, 2013. – 760 с.

298. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Міжнародний документ від 14.06.1994 // Офіційний вісник України . – 2006. – № 24. – Ст. 179.

299. Відносини Україна-ЄС [Електронний ресурс] // Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії : вебсайт. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations> - Назва з екрана.

300. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Том 1. – Ст. 2125.

301. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс] // Урядовий портал : веб-портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631 – Назва з екрана.

302. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі [Електронний ресурс] // European Union External Action : website. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/cie^агіюш/иктате/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf - Назва з екрана.

303. Перспективи створення всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [Електронний ресурс] // Закарпатська ОДА : вебсайт. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/243.htm> -

Назва з екрана.

304. Луценко Д. Реформа системи технічного регулювання України: Що, навіщо, як? [Електронний ресурс] / Д. Луценко // ДП «Івано-Франківськстандартметрологія» : вебсайт. - Режим доступу: <http://ifdcsms.com.ua/files/Reformyvannya/Reformy%20tehreg.pdf> - Назва з екрана.

305. Виконання заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р, у частині відповідальності Мінекономрозвитку України [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=cadf6a8b-4687-4ad8-bf2c-8bd2b4efa5fa30> - Назва з екрана.

306. Технічне регулювання - шлях до європейського ринку [Електронний ресурс] // Інформаційно-рекламне агентство «Ракурс» : вебсайт. – Режим доступу: <http://rakurs.rovno.ua/13670> - Назва з екрана. – Дата публікації: 27.06.2012.

307. Технічна допомога у сфері торгівлі [Електронний ресурс] // Представництво Європейського Союзу в Україні : вебсайт. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/trade_related_t_a/index_uk.htm - Назва з екрана.

308. Іоакімідіс С. Усунення технічних бар'єрів у торгівлі в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі та реформування системи технічного регулювання [Електронний ресурс] / Стефанос Іоакімідіс // Полтавська обласна державна адміністрація : офіційний веб-портал. - Режим доступу: http://www.adm-pl.gov.ua/sites/default/files/upload/files/3.tehnicne_regulyuvannya_v_konteksti_zvt.pdf - Назва з екрана.

309. Вишняков О. Правове регулювання ринкового нагляду та безпеки нехарчової продукції: Україна та ЄС / О. Вишняков, О. Хоменко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 8. – С. 46-49.

310. Каплюченко Т. В. Законодавчий перехід від радянського стандартів якості до європейських: нагальні проблеми та шляхи на законодавчому рівні / Т. В. Каплюченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 3. – С. 186-190.

311. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 21. – Ст. 144.

312 Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2736-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2011. – № 22. – Ст. 145.

313. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції: Закон України від 19.05.2011 № 3390-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 47. – Ст. 531.

314. Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 573 // Офіційний вісник України. – 2011. - № 41. – Ст. 1687.

315. Деякі питання відшкодування суб'єктом господарювання вартості відібраних зразків нехарчової продукції та проведення їх експертизи (випробування) : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 р. № 921 // Офіційний вісник України 2011. - № 67. – Ст. 2582.

316. Про затвердження Порядку здійснення контролю стану виконання рішень про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від від 05.10.2011 № 1017 // Офіційний вісник України. – 2011. - № 77. – Ст. 2853.

317. Про затвердження Порядку функціонування національної інформаційної системи державного ринкового нагляду, внесення до неї відомостей і подання повідомлень : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1397 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 7. – Ст. 244.

318. Про затвердження Порядку функціонування системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний

ризик, та подання повідомлень для внесення до неї : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1398 // Офіційний вісник України. - 2012. - № 7. - Ст. 245.

319. Деякі питання захисту прав споживачів (користувачів) щодо безпечності нехарчової продукції : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1400 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 8. – Ст. 292.

320. Про затвердження Порядку подання повідомлення про продукцію, яка не відповідає загальній вимозі щодо безпечності продукції, органам державного ринкового нагляду : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1401 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 8. – Ст. 293.

321. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю нехарчової продукції : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1403 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 9. – Ст. 319.

322. Про затвердження ступенів ризику видів нехарчової продукції та критеріїв, за якими визначається належність нехарчової продукції до відповідних ступенів ризик : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1404 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 9. – Ст. 320.

323. Питання реалізації та знищення використаних під час проведення експертизи (випробування) зразків нехарчової продукції, що були відібрані в межах здійснення державного ринкового нагляду : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2011р. № 1406 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 11. – Ст. 401.

324. Про затвердження Методики вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1407 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 11. – Ст. 402.

325. Про затвердження Порядку розроблення та перегляду секторальних планів ринкового нагляду, моніторингу та звітування про їх виконання : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2011 № 1410 // Офіційний вісник України. - 2012. - № 14. – Ст. 513.

326. Про затвердження Положення про Раду державного ринкового

нагляду та її складу : Наказ Міністерства економічного розвитку від 24.05.2012 року №607 [Електронний ресурс] // ЛІГА:ЗАКОН : главный правовой портал Украины. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME120612.html - Назва з екрана.

327. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 05.06.2014 № 1314-УІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30. – Ст. 1008.

328. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 31. – Ст. 1058.

329. Луценко Д. Реформування системи технічного регулювання в Україні: Стан та перспективи з точки зору СОТ та європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Дмитро Луценко // Лакокраска.ua : вебсайт. - Режим доступу: <http://www.lakokraska.ua/docs3/3.pdf> - Назва з екрана.

330. Про визначення державного підприємства, яке виконує функції національного органу стандартизації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 1163 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 97. – Ст. 2815.

331. Звіт про виконання Порядку денного асоціації та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (вересень 2014 - квітень 2015) [Електронний ресурс] // Київський національний торговельно-економічний університет : вебсайт. – Режим доступу: <http://knteu.kiev.ua/file/MTc=/b4edb9ba066ec8c3667c2f27b26d356d.pdf> - Назва з екрана.

332. Хід реформ у сфері стандартизації висвітлений в урядовому Звіті про виконання Угоди про асоціацію України з ЄС [Електронний ресурс] // Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. - Режим доступу:

http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3041:2015-02-27-14-10-38&catid=1:latest-news&Itemid=120&lang=ru - Назва з екрана.

333. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (вересень 2014 року - січень 2015 року) / Урядовий

офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://onedrive.live.com/view.aspx?resid=9DA5AE52AC06EB8E!495&ithint=file%2cpdf&app=WordPdf&authkey=!ALDdaw8zFCSHdIE> - Назва з екрана.

334. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 № 124-УІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 14. – Ст. 96.

335. Директор Департаменту технічного регулювання і метрології Міністерства економічного розвитку України Леонід Виткін: «Ключова задача нашого Департаменту – ускорити процес реформ» [Електронний ресурс] // Судебно-юридическа газета : вебсайт. - Режим доступу: <http://sud.ua/newspaper/2014/08/29/67378-direktor-departamenta-tekhnicheskogo-regulirovaniya-i-metrologii-minekonomrazvitiya-ukraini-leonid-vitkin-klyuchevaya-zadacha-nashego-departamenta--yskorit-protsess-reform> - Назва з екрана. – Дата публікації : 29.08.2014.

336. Національне агентство з акредитації України [Електронний ресурс] // Національне агентство з акредитації України : вебсайт. – Режим доступу: <http://naau.org.ua/nacionalne-agentstvo-z-akreditaciyi-ukrayini/> - Назва з екрана.

337. Міжнародна кооперація з акредитації лабораторій (ILAC) [Електронний ресурс] // Національне агентство з акредитації України : вебсайт. – Режим доступу : <http://naau.org.ua/mizhnarodna-diyalnist/spivrobitnistvo-z-ilac/> - Назва з екрана.

338. Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року // Офіційний вісник України. – 2015. - № 69. – Ст. 2282.

339. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2014 № 695 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 99. – Ст. 2869.

340. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-УІІІ // Офіційний вісник

України. – 2014. – № 102. – Ст. 3005.

341. Про затвердження форми, опису знака відповідності технічним регламентам, правил та умов його нанесення : постанова Кабінету Міністрів від 30.12.2015 № 1184 // Офіційний вісник України. – 2016. - № 6. – Ст. 299.

342. Відкриття ринків в ЄС : звіт, підготовлений у рамках проекту «Підтримка МСП у виході на ринки ЄС», що був реалізований Фондацією «Відкритий Діалог» та Інститутом громадянського суспільства за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» / Максим Соловійов, Олег Тарасов, Анатолій Маслак [та ін.]. – Київ, 2014. – 39 с.

343. Питання процедур та передумов укладання між Україною та ЄС Угоди про оцінку відповідності [Електронний ресурс] // УМЦС : вебсайт. – Режим доступу: <http://www.umcs.org.ua/novini/37-pitannya-protsedur-ta-pередумов-ukladannya-mizh-ukrajinoyu-ta-es-ugodi-pro-otsinku-vidpovidnosti.html> - Назва з екрана.

344. Питання процедур та передумов укладання між Україною та ЄС Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (Agreement on conformity assessment and acceptance of industrial products, АСАА) у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я [Електронний ресурс] // Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками : вебсайт. – Режим доступу: <http://region.diklz.gov.ua/control/kid/uk/publish/article/692843;jsessionid=DFD23DAF29465EE6EE3B4FF5FC618481> - Назва з екрана. – Дата публікації: 3.03.2015.

345. Стратегія реформування системи технічного регулювання : презентація [Електронний ресурс] // ДП «Черкасистандартметрологія» : вебсайт. – Режим доступу : <http://www.st.ck.ua/vt20150416.pdf> - Назва з екрана.

346. Імплементация угоди про асоціацію між Україною та ЄС у торговельній та бюджетно-податковій сферах [Електронний ресурс] / кол. експ.: В. Філіпчук, А. Бочі, В. Поворозник [та ін.]; кер. проекту Ангела Бочі; проект «Європейська інтеграція: оцінка впливу Угоди про асоціацію між

Україною та ЄС» (МЦПД) // Міжнародний центр перспективних досліджень : вебсайт. – [Київ, 2015] Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/block_implementation_20160324.pdf - Назва з екрана.

347. Угода про технічні бар'єри у торгівлі : Міжнародний документ СОТ від 15.04.1994 [Електронний ресурс] // // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_008 - Назва з екрана.

348. Відкриття ринків в ЄС : звіт [Електронний ресурс] / авт. кол.: М. Соловійов, О. Тарасов, А. Маслак [та ін.]; під ред. Крістіни Аврамченко; проект «Підтримка МСП у виході на ринки ЄС», Фондація «Відкритий Діалог», Ін-т гром. сусп., Міжнар. фонд «Відродження» // Запорізька торгово-промислова палата України : вебсайт. – [Київ, 2014]. - Режим доступу : http://www.cci.zp.ua/images/pdf/open-market_EU_ODF_2014.pdf - Назва з екрана.

349. Ринковий нагляд в Україні: реформи на шляху до європейського ринку: Документи з аналізу політики та планування інституційних змін: [Елетронний ресурс] / М. Борода, О. Татаревський, І. Шевляков та ін.; кер. проекту В. Нанівська ; Міжнародний центр перспективних досліджень // Міжнародний центр перспективних досліджень : вебсайт. – [Київ, 2011. – 101 с.] – Режим доступу: http://old.icps.com.ua/files/articles/67/53/SIDA_2011_UKR_for_print.pdf - Назва з екрана.

350. Бережний Я. В. «Щодо удосконалення механізмів регулювання ринків товарів і послуг в Україні: Аналітична записка» [Електронний ресурс] / Я. В. Бережний; Відділ екон. стратегії // Національний інститут стратегічних досліджень : офіційне інтернет-представництво. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1442/> - Назва з екрана.

351. Технічне регулювання в Україні: як забезпечити розвиток економіки і захист прав споживачів. – Київ : Міжнародна фінансова корпорація, 2008. – 83 с.

352. Бахрах Д. Н. Важные вопросы науки административного права / Д. Н. Бахрах // Государство и право. – 1993. – № 2. – С. 32-43.

353. Денисова А. В. Співвідношення контролю і нагляду [Електронний ресурс] / А. В. Денисова // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013> - Назва з екрана.

354. Віткін Л. Удосконалення державного ринкового нагляду за безпечністю нехарчової продукції відповідно до європейських підходів [Електронний ресурс] / Л. Віткін, Д. Луценко // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2012. – № 5. – С. 18-25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ssia_2012_5_8.pdf.

355. Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення : Декрет Кабінету Міністрів України від 08.04.1993 № 30-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 247.

356. Про захист прав споживачів : Закон УРСР від 12.05.1991 № 1023-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379.

357. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-У // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.

358. Про затвердження Положення про департамент технічного регулювання та метрології : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 8 серп. 2014 р. № 957 [Електронний ресурс] // ЛІГА:ЗАКОН : главный правовой портал Украины. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME141108.html. - Назва з екрана.

359. Каплюченко Т. В. Законодавчі зміни у наглядовій діяльності на національному споживчому ринку: правовий аспект / Т. В. Каплюченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2015. – № 14. – Т. 2. – С. 143–146.

360. Про затвердження Методики вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів : постанова Кабінету Міністрів України № 1407 від

26.12.2011 // Офіційний вісник України. – 2012. - № 11. – Ст. 402

361. Про тимчасові обмеження щодо здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності на період до 31 грудня 2010 року : постанова Кабінету Міністрів України № 502 від 21.05.2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 39. – Ст. 1303.

362. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні : Закон України від 15.12.2009 р. № 1759-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 9. - ст.76.

363. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України : Закон України від 07.07.2011 року № 3609-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 6. - ст.50.

364. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України : Закон України від 28.12.2014 № 76-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. - № 6. – Ст. 40.

365. Солоха Ю. Відсутність державного контролю за якістю товарів та послуг ставить під загрозу життя та здоров'я українців. Громадськість вимагає частково скасувати мораторій на перевірки [Електронний ресурс] / Юлія Солоха // Центр демократії та верховенства права : вебсайт. – Режим доступу: <http://medialaw.org.ua/news/vidsutnist-derzhavnogo-kontrolyu-za-yakistyu-tovariv-ta-poslug-stavyt-pid-zagrozu-zhyttya-ta-zdorovya-ukrayintsiv-gromadskist-vymagaye-chastkovo-skasuvaty-moratorij-na-perevirky/> - Назва з екрана. – Дата публікації: 18.06.2015.

366. Якимець Л. Продовження мораторію на перевірки: захист інтересів бізнесу чи завада у реалізації прав? [Електронний ресурс] / Л. Якимець // Юридична газета. – 15 лип. – 2015. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/prodovzhennya-moratoriyu-na-perevirki-zahist-interesiv-biznesu-chi-zavada-u-realizaciyi-prav.html> - Назва з екрана.

367. Ляпіна К. Мораторій не винний: чому виникли проблеми в українських експортерів [Електронний ресурс] / Ксенія Ляпіна // Європейська правда. – 22 квіт. – 2016. – Режим доступу :

http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/04/22/7048185/view_print/ -

Назва з екрана.

368. Позиція Державної регуляторної служби України щодо можливості застосування мораторію на перевірки суб'єктів господарювання при здійсненні Держпродспоживслужбою державного нагляду (контролю) у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів [Електронний ресурс] // Державна регуляторна служба : вебсайт. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/info/5082> - Назва з екрана. – Дата публікації: 19.04.2016.

369. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. - № 7-8, № 9. - Ст. 55.

370. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. - Ст. 141.

371. В Україні будуть затверджені спеціальні вимоги до призначених органів з оцінки відповідності [Електронний ресурс] // Стандартизація, метрологія, сертифікація. УКРСЕПРО : вебсайт. – Режим доступу: http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3125%3A2015-05-12-09-00-15&catid=1%3Alatest-news&Itemid=120&lang=uk - Назва з екрана. – Дата публікації: 12.05.2015.

372. Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 №164-р // Офіційний вісник України. - 2015. - № 20. - Ст. 563.

373. Оцінка державного ринкового нагляду [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=ff6e960f-305f-40e2-bf3a-9de1ec514690> - Назва з екрана.

374. Суботін П. Ринковий нагляд. Перші підсумки і позиція інспектора [Електронний ресурс] / Павло Суботін // Промислова безпека. -

2013. - № 1. – Режим доступу:
<http://prombezpeka.com/2013/01/%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%88%D1%96-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%B8-%D1%96-%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8/> - Назва з екрана.

375. Каплюченко Т. В. Становлення ринкового нагляду в Україні: сучасні потреби та механізм їх вирішення. / Т. В. Каплюченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. – Одеса, 2012. – Вип. 44. - С. 305–314

376. Правительство предлагает усовершенствовать законодательство в сфере государственного надзора [Електронний ресурс] // Юридическая практика. - Режим досупу: <http://pravo.ua/news.php?id=0050109> - Назва з екрана. – Дата публікації: 25.09.2015.

377. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства у сфері державного нагляду (контролю) № 2531а від 27.08.2015 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56303 - Назва з екрана.

278. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» щодо лібералізації системи державного нагляду № 2418а від 21.07.2015 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56152 - Назва з екрана.

379. План імплементації Регламенту (ЄС) № 765/2008 Європейського Парламенту та Ради, Директиви 2001/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Рішення № 768/2008/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Директиви Ради 85/374/ЄЕС з питань безпеки продукції та ринкового нагляду [Електронний ресурс] // Урядовий портал : веб-портал . – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=247981868&cat_id

=247984327 - Назва з екрана.

380. Бабін Б. В. Двосторонні програмні акти у відносинах України та Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Б. В. Бабін // Форум права. - 2011. - № 2. - С. 20-25. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11bbvtес.pdf> - Назва з екрана.